

 Parti programı üzerine/1 Program yöntemi ve yapısı Derleyen: H. Fırat

Derleyen: H. FIRAT

Parti programı üzerine/1
**Program yöntemi
ve yapısı**

EKSEN YAYINCILIK

TKİP Kuruluş Kongresi Belgeleri

Dorleyen: H. FIRAT

Parti programı/1

Program yöntemi ve yapısı

EKSEN

YAYINCILIK

EKSEN Basım Yayın Ltd. Şti.

Laleli Caddesi, No:52/5

Aksaray/İstanbul

Tel: (212) 638 28 83

Fax: (212) 517 39 49

Baskı tarihi : Aralık '99

**Baskı : Berdan Matbaacılık/İST.
Tel: 0 (212) 613 12 11**

ISBN : 975-7271-23-3

TKİP Kuruluş Kongresi Belgeleri

Derleyen: H. FIRAT

Parti programı/1

Program yöntemi ve yapısı

İÇİNDEKİLER

7 Sunuş

A- Parti Programı Üzerine Ön Tartışmalar

13 **I. BÖLÜM**

Program Bilinci ve Parti Programının Sorunları

50 **II. BÖLÜM**

Program Deneyimleri Işığında Parti
Programının Sorunları

84 **III. BÖLÜM**

Program Yapısı İçinde Taktik Siyasal ve
İktisadi İstemler

121 **IV. BÖLÜM**

Program Yapısı Üzerine Görüşler/Tartışmalar

156 **V. BÖLÜM**

Reform İstemleri Üzerine Ek Tartışma

B- Parti Programı Üzerine Kongre Tartışmaları

179 I. BÖLÜM

Genel Olarak Parti Programı Üzerine

202 II. BÖLÜM

Sınıfın ve Devrimin Programı

223 III. BÖLÜM

Program Yapısı/Program Yöntemi

244 IV. BÖLÜM

Parti Programı Üzerine Düşünceler

SUNUŞ

Türkiye Komünist İşçi Partisi Kuruluş Kongresi 5 Ekim 1998 tarihinde toplandı ve çalışmalarını partinin kuruluş tarihi olarak kabul edilen 1 Kasım '98'de noktaladı. Resmi oturumlardan önce bir kongre ön hazırlık sürecinin yaşandığını ve bu süre içinde kongre gündemini oluşturan konu ve sorunlar üzerine kapsamlı hazırlık tartışmaları yapıldığını bugün artık biliyoruz. Kamuoyuna sunulmuş zengin kongre hazırlık materyali buna ayrıca tanıklık etmektedir.

Gerek ön hazırlık sürecinin ve gerekse resmi kongre çalışmalarının en temel konusunu ise şüphesiz program sorunu oluşturmuştur. Her parti siyasal mücadele sahnesine öncelikle temel ilke ve amaçlarını içeren bir programla çıkabileceğine göre, bir parti kuruluş kongresinde program sorununun özel bir yer tutması anlaşılır bir durumdur. Fakat program sorununun TKİP Kuruluş Kongresi çalışmalarında özel bir yer tutması, bu olağan ihtiyacın ötesindedir.

Komünist hareket Türkiye'nin halkçı devrimci

hareketinden koptu. Bu kopuş dünyada ve Türkiye’de bir dönemin kapanmakta olduğu bir evreyle örtüşüyordu ve bu açıdan kuşkusuz bir rastlantı değildi. Yeni dönemin bilinci, bu çerçevede yeni dönemin bir hareketi olmak, girilmekte olan dönemin ihtiyaçlarına yanıt veren bir parti inşa etmek, komünist hareketin gelişme çizgisinde tayin edici bir rol oynamıştır. Bu bilinç ve gelişme çizgisi, program sorununun çözümünde de kendi izdüşümünü göstermek, sonuçlarını ortaya koyabilmek durumundaydı. Komünistler marksist yöneme dair üstünlüklerini bu sorunda da başarıyla somutlayabilmek görev ve sorumluluğu ile yüzyüze idiler.

Kuruluş Kongresi’nin kapsamlı ve çok yönlü program tartışmaları açıkça göstermektedir ki, bu büyük oranda başarılıdır. Komünistler, bir yandan program sorunu üzerine tüm tarihsel birikimi mümkün merteye irdelemek, özümsemek, eleştirel bir değerlendirmeden geçirerek bugünün programı için bir dizi temel önemde sonuç çıkarmak; öte yandan ise, programın özünü ve temel unsurlarını oluşturan konu ve sorunlar üzerine ayrıntılı bir teorik-politik tartışma yürütmek, bu sorunlarda ilerletici açıklıklar yaratmak gayreti içinde olmuşlardır.

Bu amaç ve yönemsel tutum sayesinde ki, TKİP Kuruluş Kongresi’nin program tartışmaları üzerinden zengin bir düşünsel birikim ortaya çıkmıştır. Bu kitapta yalnızca bir ilk bölümü sunulan kapsamlı, çok yönlü, canlı ve dinamik tartışmalar bunu açıkça göstermektedir.

Önümüzdeki günlerde yayınlanacağı açıklanan TKİP Programı’nın dinamik özünü ve bütün bir yönemsel, teorik ve politik arka planını anlamak, bu çerçevede bu programı yerli yerine oturtmak isteyen herkes öncelikle bu materyali incelemek durumundadır. Bir bakıma bu materyal bütün bu açılardan TKİP programının önden ayrıntılara inen bir izahı

ve gerekçelendirilmesidir. Fakat incelendiğinde görülecektir ki, bu materyalin dar anlamda bir programın gerekçelendirilmesinden öte bir anlamı, kapsamı ve işlevi vardır. Devrimci okurun burada, program sorunuyla doğrudan ya da dolaylı olarak bağlantılı olan hemen her sorun üzerine, ilgi çekici ve yol açıcı görüş ve değerlendirmeler bulacağına inanıyoruz.

Parti programı üzerine materyalin kitap halinde yayınına program yapısı ve yöntemine ilişkin tartışmalarla başlıyoruz. Bu tercih çerçevesinde aynı kapsamdaki ön hazırlık tartışmalarıyla resmi kongre oturumlarındaki tartışmalar biraraya getirildi ve elinizdeki kitapta A ve B ana bölümleri olarak sınıflandırıldı. Bunu parti programının teorik bölümüne ilişkin tartışmaların kitaplaştırılması izleyecektir. Henüz kesinleşmemiş olmakla birlikte, TKİP Kuruluş Kongresi'nin parti programı üzerine materyalinin en az 5 kitap halinde yayınlanması planlanmaktadır.

7 Aralık '99

***A- Parti Programı Üzerine
Ön Tartışmalar***

I. BÖLÜM

Program bilinci ve parti programının sorunları

Kongre gündemi üzerine ön değinmeler

Cihan: Öncelikle bir program kavrayışı geliştirmek zorundayız. “Programımız böyle diyor, bu mesele programımızda şöyle ele alınıyor” diyen, dedirten bir kavrayışı ve pratik tutumu geliştirmek zorundayız. Böylesi bir pratik tutum elbette ısmarlama olmaz. Bu tutumu bundan böyle yerleştirebilmenin temel gereklerinden biri, öncelikle kongrede iyi bir program tartışması yapmaktır. Dost düşman önünde ortaya koyacağımız programı bir kolektif ürün olarak ortaya çıkarabilmek, onu tüm partinin üzerinde kenetlendiği bir temel haline getirebilmektir.

Kuşkusuz eğer burada hazır bir metin olsaydı, tartışma bir yanıyla çok kolay olurdu. Ama bir yanıyla da peşinen ortaya konulmuş metnin çerçevesi ile sınırlandırılmış olurdu. Metin

kuvvetli bir biçimde kaleme alınmışsa mesele yok, dağınık tartışmanın ne yararı olabilir, diye düşünülebilir. Gerçekten çok iyi düşünülerek ve ayrıntılı tartışmalar içinde kaleme alınmışsa, bu elbette böyle olurdu. Ama böyle değilse, önden kaleme alınmış bir çerçevenin belli sınırlılıkları, yaratacağı belli sorunlar da olacaktır.

Bu nedenle ben gerek ön tartışmalarda gerekse kongrede, programın yapısının, çerçevesinin, yönteminin ve nihayet işlevinin, mümkün merteye ayrıntılı bir biçimde tartışılması gerektiğini düşünüyorum. Program şu veya bu kişi tarafından kaleme alınsa bile, sonuçta bu, kongreden çıkan, partinin kolektif bilincinin ve iradesinin ürünü olan bir program olabilmeli. Bu partinin kurucu üyelerinin çok değişik yönleriyle tartıştığı, dayandığı teorik temel ve içerdiği politik öz çerçevesinde üzerinde tam olarak birleştiği, bu temel üzerinde kesin biçimini almış ve onaylanmış bir program olabilmeli.

Eğer böyle olursa, bu gerçekten çok kuvvetli bir ideolojik birlik harcı olur, ki programımız ideolojik birliğimizin gerçek harcı olabilmelidir. Bu programa paralel olarak bazı temel tezleri de kaleme almak ve kongrede tartışıp onaylayabilmek çok yararlı olacaktır. Öyle kapsamlı, uzun metinleri kastetmiyorum. Bunları bir programın temel tezleri kavrayışı içerisinde mümkün olduğunca özlü ve kısa tutabiliriz. Bence özlü ve kısa tutulduğu ölçüde işlevsel olur. En temel noktaları toparlayan metinler olabilmeli bunlar. Örneğin genel uluslararası durum, Türkiye devriminin karakteri, Türkiye’de demokrasi ve bağımsızlık mücadelesi, Türkiye’de ulusal sorun, tarım ve köylü sorunu, devrim ve devrimci şiddet, enternasyonalizm vb. üzerine...

Verimli bir tartışma ortamı yakalayabilirsek ve programımızın iskeletini de bu çerçevede oluşturabilirsek eğer, bu bizi gerçekten ilerleten temel bir metin olur. Kişisel metinler (kendi deneyimimizden de biliyorum) ne kadar genel kabul görürse görsün, ne kadar başarılı sayılırsa sayılsın, ya da ne kadar verim-

li metinler olurlarsa olsunlar, bir hareketin kendi kuruluş kongresinde ortaya konulmuş bir iradenin, bu iradenin ürünü olan metinlerin bağlayıcı gücü ve değeri çok farklıdır. Bu esasları ortaya çıkarırsak, program dil bakımından, esasa ilişkin olmayan bazı meselelerin maddeleştirilip eklenmesi bakımından daha sonra da geliştirilir. Ama kongreden çıktığımızda, tüm temel noktaları bizzat programatik ifade üzerinden, program yapısı çerçevesinde bir sonuca bağlamış olmalıyız.

Kongremizin bir başka temel gündem maddesi, çok doğal olarak tüzük meselesidir. Programımız ideolojik birliğimizin harcı olacaksa, tüzük de örgütsel birliğimizin çerçevesi olacaktır. Parti, herşeyden önce ideolojik ve örgütsel birliktir; irade ve eylem birliği burada ifadesini bulur, deriz çoğu kere. İşte program ve tüzük bize bunu sağlayacaktır. Tüzük, bir takım maddelerin biçimsel ifadesi olmaktan çıkmalı, partinin temel yapısına, işleyişine ve iç yaşamına ilişkin temel meselelerin açıklığa kavuşturulduğu, bu konuda belli normların saptandığı bir tartışmanın ürünü olmalıdır. Bu durumda sonradan tüzük maddeleri üzerine hiç oynanmaz. Program daha sonra merkez komitesi ya da kaleme alan tarafından fikir ve üslup yönünden daha da güçlendirilebilir. Program metni temel ideolojik çizgiye dayandığı için başından biraz esnek bir belgedir, kongre sonrasında da belli bakımlardan elden geçirilebilir. Ancak tüzükle ilgili böyle olabileceğini zannetmiyorum. Tüzük, bu örgütün, hangi örgütsel davranış esasları üzerine anlaşılıp birleşebildiğini partinin kuruluş kongresinde ortaya koymalıdır ki, bu daha sonra hepimizi tam anlamıyla bağlayabilsin. Oraya buraya çekilebilir metin olmaktan ya da kaleminden çıktığı bir yazarın metni olmaktan çıksın. Örgütün temel işleyiş ve davranış yasası olabilsin.

Bir partinin kuruluş kongresinin, “kuruluş” çerçevesinde özel bir misyonu vardır. Bu çerçevede, partinin gerekçelendirilmesi, program ve tüzük, birbirini tamamlayan üç temel mad-

dedir. Bunun dışında, olağan kongrelerde gündeme gelebilecek çeşitli siyasal, örgütsel ve pratik sorunlar vardır. Bir de tezler meselesini eklemek istiyorum, ki buna biraz önce değindim.

Bazı temel taktik sorunlar vardır; bunların ilkesel ve politik anlamını açıklığa kavuşturmak durumundayız. Örneğin ittifaklar bir taktik politika konusudur, legaliteden yararlanmak bir taktik politika konusudur. Dönemsel eylem çizgisi, sendikalar, reformizme karşı mücadele vb. sorunlar taktiğe ilişkin sorunlardır. Bunlara ilişkin ilkesel ve politik esasları tanımlamak zorundayız. Taktik çizginin ilkesel çerçevesini ortaya koymalıyız. Artı dönemi değerlendirerek somut siyasal görevleri saptamak, bu çerçevede partinin politik davranış hattına, eylem çizgisine, çalışma tarzına açıklıklar getirmek durumundayız. İdeolojik ve örgütsel birliğimizi taktik birlikle somutlamak durumundayız.

Bunun dışında çok serbest bir alan var. Bu alana bir dizi sorun giriyor. Sınıf içindeki çalışmanın sorunları ve bu çalışmanın bir boyutu olarak döneme uygun düşen bir sendikal çizgi, ele alınması gereken temel bir konu. Gençlik çalışması, kamu emekçileri çalışması birer başka alan. Daha çok çalışma alanlarının sorunları oluyor bunlar. Tabii her çalışma alanı kendine özgü çalışma tarzı sorunları olarak da karşımıza çıkıyor. Öte yandan döneme ilişkin olarak legaliteden yararlanma sorunu var, ki bu taktik çizgi kapsamına girmekle birlikte, bu tür sorunları alt başlıklar haline de getirebiliriz. Zaten geniş bir alan var derken bunu kastediyorum. İttifaklar, enternasyonal ilişkiler, örgütsel güvenlik sorunları, kadro sorunu, vb... Ve bunlara eklenecek daha pek çok konu...

Ama kongrenin gündemini çok yüklememeye de çalışalım. Mümkün mertebe aynı başlık altında bir dizi sorunu tartışabilelim. Örneğin tüzüğümüzü tartışırken, kadro politikamızın belli esaslarını, üyelik ve aday üyelik konusundaki belli sorunları, örgütsel sınırların belirsizleşmesine ilişkin belli sorunları da bu vesile ile tartışabilelim. Bunlar sadece belli yanları ile tartışıla-

cak sorunlar olarak kalsın. Muhtemelen birçok gündem birbirini kesecek, içiçe geçecektir. Kaçınılmaz olarak bu böyle olacak, sorunları zorlama bir tarzda birbirinden ayırmamız mümkün olmayacaktır..

Kuruluş kongremizin gündemi çerçevesinde nispeten güç bir durumla karşı karşıyayız. Hem bir kuruluş kongresi gerçekleştirecek, bir kuruluşun temel sorunlarını çözeceğiz. Bunlar temel teorik tezler, program, tüzük, taktik ilkeler gibi bir partinin temellerini atmaya yönelik sorunlardır. Ama öte yandan da biz on yıllık bir örgütüz; bir sürecimiz var; geldiğimiz bir nokta var. Bu noktada kendimize özgü, şu içinde bulunduğumuz döneme özgü olan sorunlarımız var. Özetle bugün geldiğimiz düzey üzerinden tartışmamız gereken sorunlarımız var. Biz partili kimliğin sorunlarını on yıl üzerinden tartışırız. Ama bir de bizim içinden geçmekte olduğumuz güncel sürece ilişkin sorunlar, bir de bunun yarattığı bir yüklülük var. Elbette bir kuruluş kongresinde herşeyden önce program ve tüzük meseleleri önplana çıkar, çıkmak durumunda. İşin böyle anlaşılır bir mantıksal yanı var. Ama öte yandan kongremiz, program ve tüzük alanındaki başarısı kadar, politika ve örgüt alanında da başarılı olmak durumundadır. Zira bunlar halihazırda gelişme süreçlerimizi zorlayan, yer yer aksatan yönler taşıyan sorunlar.

Biz hızlı ve tempolu gelişen güçlü bir örgüt değiliz halihazırda. Demek ki örgütsel gelişme çizgimizde bir şeyler aksıyor. Nereden aksıyor? Bunları genişçe tartışmak ve çözmek durumundayız. Biz politika yapmakta yeterince başarılı olmadığımızı, bu nedenle başta sınıfla olmak üzere kitlelerle birleşmede güçlükler yaşadığımızı söylüyoruz. O zaman kuruluş kongremiz partili kimliğin bu zayıf yanlarına yüklenmek, yani politika ve örgüt sorunlarında önemli açıklıklar yaratmak sorunu ile yüzyüze. Bu doğal olarak kongre gündemine bir yüklülük getirecektir. İşte bu ön çalışma süreci, bu zengin ve ağır gündemi hafifletmeye ve verimli kılmaya yönelik olarak da düşünüldü.

Program sorununun genel çerçevesi

Program tartışmalarına geçebiliriz artık. Daha önce de söyledim, programımız partimizin ileri kadroları tarafından ortaya çıkarılan kollektif bir ürün olabilmek durumunda. Programın hazırlanmasında izleyeceğimiz yöntemin bunu hayli kolaylaştıracağına inanıyorum. Birçok yoldaş konunun yapısına şu an için kendini bir parça yabancı hissediyor olabilir. Ama bu konuda özel hazırlık yapmakla görevli yoldaş tartışmanın zeminini oluşturursa, ben bu tartışmanın kısa zamanda kollektif bir zemin üzerinden büyüyeceğine, zenginleşeceğine ve programı kaleme alacak yoldaş için de önemli yeni açıklıklar yaratacağına inanıyorum.

Program bir makale yazmaya benzemez, program bir makale değildir çünkü. Program, kurulu düzenin karşısına devrimci alternatif olarak çıkmış bir partinin bu düzene yönelttiği bilimsel temellere dayalı devrimci bir eleştiri ve bu çerçevede ortaya koyduğu alternatif bir çözüm platformudur. Bu niteliği ile bir tür manifestodur program. Nitekim komünistlerin ilk programı da *Komünist Manifesto*'ydu. Kapitalist toplumun oluşumunun ve kaçınılmaz çöküşünün açıklanmasını, yeni bir topluma geçişi olanaklı kılacak devrimci görev ve hedeflerin ortaya konulmasını içeriyordu bu programatik manifesto.

Program eğer böyle bir metinse, bunun gerçekten kollektif bir ürün olması, bu topluma alternatif olarak ortaya çıkmış bulunan devrimci akımın kollektif bir bildirgesi olması noktası çok daha iyi anlaşılır. Engels'in çok bilinen güzel bir sözü var: "Program dostun, düşmanın önünde göndere çekilmiş bir bayraktır" diyor. Program bir partinin altında savaşıcağı bir bayraktır. Parti işçi sınıfının öncüsüdür. Böyle bir parti, sınıfın perspektiflerini, hedeflerini, çıkarlarını, bilimsel temellere dayalı devrimci bir program olarak ortaya koyabilmek durumundadır. Dolayısıyla programı bu açıdan çok önemsemeliyiz.

Biz on yıllık bir siyasal hareketiz, fakat halihazırda bir programımız yok. Bir *Platform Taslağı*'mız var, ama bugüne kadar bu taslak bizim düşünsel yaşamımızda çok özel tartışmalara konu edilmemiştir. Bu bir zayıflık göstergesi sayılmalıdır. Ben program çalışmaları vesilesiyle *Platform Taslağı*'mıza yeniden baktım. Bu taslakta anlamlı bir takım tanımlar, önermeler var. Bu açıdan biz bunu, bir platform taslağı biçiminde de olsa, programın bir ilk nüvesi sayabiliriz. *Platform Taslağı* kuşkusuz bir program yapısında değil. Daha çok Türkiye'nin sosyal ve siyasal yapısını, onu ortaya çıkaran gelişme sürecini, devrimin karakteri üzerine ulaştığımız ilk sonuçları ortaya koyan bir metin. Bunun dışında bizim genel planda program taslağı diyebileceğimiz bir metnimiz bugüne kadar olmadı.

Ama bu programatik tezlerden yoksun olduğumuz anlamına gelmiyor. Biz bir ideolojik gelişme süreci yaşadık ve her aşamada şunu söyledik: Program bir hareketin yaşadığı teorik-ideolojik gelişmeden süzölmüş temel sonuçların özlü bir ifadesidir. Eğer hareketimizin teorik-ideolojik gelişme yaşadığına, çeşitli sorunları kapsayan bir ideolojik çizgimiz olduğuna inanılıyorsa, bu, bu hareketin programatik bir temele de sahip olduğunun bir göstergesidir. Eğer bizim ideolojik açıdan güçlü bir hareket olduğumuzu iddia ediliyorsa, programatik temelde zayıf bir hareket olduğumuzu söylemek zaten mantıksal bir çelişki olur. Zira program hiç de biçimsel bir sorun değildir. Sonuçta ortaya programatik tarzda düzenlenmiş bir belge koymak işin gerçekten de biçimsel yanıdır. Eğer biz programın teorik ve siyasal temellerine ilişkin bir ideolojik açıklık süreci yaşamamış olsaydık, bugün bundan süzölecek sonuçların program yapısı içerisine formüle edilmesini zaten başaramazdık. Temel sorunlarda açıklığa sahip olmayan bir hareket ortaya zaten bir program koyamaz. Kopya edilmiş ya da biçimsel bir program koyar ki, böyle bir programın da hiçbir değeri ve işlevi olmaz. Dolayısıyla sorunun özünü ideolojik çizgi üzerinden, hareketin yaşadığı genel

teorik-ideolojik gelişme ve birikim üzerinden kavramak gerekiyor. Eğer hareketimizin bu açıdan anlamlı bir gelişme yaşadığına inanılıyorsa, ortaya anlamlı bir program koymayı başarabileceğine de inanmak gerekiyor.

Dolayısıyla, program meselesini bu çerçevede, yani dünyayı yeniden keşfetmeyeceğimiz gerçeği ışığında kavramamız gerekiyor. Çünkü program teorik çalışmamızın özünün süzülmesi, temel düşünceler halinde formüle edilmesidir. Ve bu temel çizgilerin bir parti için bağlayıcı esaslar olarak ilan edilmesidir. Bu partiyi en temel noktalardan bağlayan amaçlar, ilkeler, hedefler toplamı işte budur diyebilmek, kendi içinde ve dışında bunu böyle ilan edebilmektir. Bu bir parti için sağlam bir ideolojik birlik zemini yaratır. Bir parti o güne kadarki ideolojik ve örgütsel birliğini bir program birliği üzerinden de perçinlemek durumdadır. Programımız böyle bir perçinleme imkanı sağlayacaktır bize. Bizi bağlayan en temel esasları formüle edecek ve dost-düşmana ilan edecektir.

Ama bunun ötesinde parti ve partililer için geniş bir düşünsel inisiyatif alanı da kalacaktır. Programın genel çerçevesi, genel esasları ile bağdaşmak kaydıyla, bunun ötesinde özgür bir düşünsel alan kalacaktır. Program bu açıdan partinin bilimsel temellere dayalı düşünsel gelişmesini sınırlandırmak bir yana, bunun için gerekli temel zemini verecektir. Ve bu zemin üzerinde partimiz düşünsel olarak gelişip serpilme imkanı bulacaktır.

Neden program meselesini bugün gündeme getiriyoruz? Çünkü artık bir parti oluyoruz, programı olmayan bir parti düşünemeyeceğimize göre, partinin kuruluşuyla programın oluşturulup onaylanmasının üstüste düşmesi doğaldır. Bir hareket partileşme süreci içerisinde çok yönlü bir ideolojik gelişme yaşar. Partileşme süreci bir yerde bu ideolojik gelişme sürecinin asgari bir başarı ile geride bırakılması olduğuna, partileşme aşamasına ancak bu andan itibaren geçilebileceğine göre, bu asgari ideolojik gelişme seviyesinin kendisi zaten artık bir programı da orta-

ya koyabilme imkanı demektir. Dolayısıyla parti aşamasına geçiş ile program aşamasına geçişin üstüste düşmesi mantıksal bir bütünlük taşıyor.

Güçlü bir program bilinci...

Programımızı çok önemsemeli ve kongreden sonra bir program kampanyası açmalıyız. Programımızı ilan etmeli ve gerçekleştirilmesi meselesine özel bir önem vermeliyiz. Basınımızda haftalar, aylar boyu programın tanıtımı, işlenmesi sürdürülmelidir. Teorik temelinin ve siyasal mantığının açıklanması tam bir kampanyaya dönüşebilmelidir. Bu kampanyanın ardından mevcut programların sert ve kapsamlı bir ideolojik eleştirisini yapabilmeliyiz. Bugüne kadar geleneksel harekete yönelttiğimiz eleştiriyi bu kez programatik bir çerçevede yürütmeliyiz. Dolayısıyla programımızın ilanı gerçekten sarsıcı bir olay, bu çerçevede gerçek bir bayrak olabilmelidir partimizin elinde. Bizi birleştiren, onunla dostun ve düşmanın karşısına, herşeyden önce bu ülkede sosyalizm ve proleter devrimden yana olan samimi devrimcilerin karşısına çıkabileceğimiz gerçek bir bayrak olabilmelidir. Böyle sarsıcı bir etki ile program meselesini gündeme sokabilmeliyiz.

Siyasal akımlar kongre yapıyorlar, parti kuruyorlar, doğal olarak bir program da kabul ediyorlar ve ardından onu küçük bir broşür olarak basıyorlar. Ama çoğu kere birçok insanın haberi bile olmuyor, programları var mı yok mu bilinmiyor, nedir bunların programı diye soran fazlaca çıkmıyor. Böyle bir program peşinen ölü doğmuş bir programdır. Bu onun biçimsel bir belge olduğunu, dinamik bir öz taşımadığını, kurulu düzene yöneltilen bilimsel temellere dayalı sert bir devrimci eleştiri olmadığını, yeni bir toplum alternatifinin ilkeler ve hedefler planında ilan edilmesi anlamına gelmediğini, vb. gösterir. Bizim programımız da böyle olursa, gerçekte ölü bir program olarak doğmuş

olacaktır. Biz programımızı bu hareketin en ileri kadrolarının birleştiği bir zeminde (bu somutta kuruluş kongremizdir) kollektif bir ürün haline getirmeyi başarılırsak, onun özünü ortaya koyar ve bu öz üzerinden bir ideolojik birlik sağlırsak, ardından öncelikle kendi örgütümüzün geriye kalan güçlerinin gündemine, giderek devrimci hareketin ve sınıfın ileri kesimlerinin gündemine sokmayı başarılırsak, bu ciddi bir olay haline gelir ve programımız gerçekten temel önemde ve işlevsel bir metne dönüşür. Altında savaşılabileceğimiz bir bayrak haline gelir. Bu açıdan program meselesini çok önemsemeliyiz. Program bilinci Türkiye’de çok zayıf olduğu için, bu özellikle önem taşıyor.

Program bilincinin çok zayıf olmasının gerisinde, program meselesinin hiçbir zaman ciddiyetle ele alınmamış olması gerçeği var. Ortaya çok sayıda program konulmuş, ama bunların ortada bırakılmış olması gerçeği var. Düşününüz ki, bu ülkede bir parti adı kullanılarak bir hareket yeniden toparlanıyor, ama programın bu toparlanmada hiçbir rolü ve işlevi olmuyor. TDKP “parti” iddiasını kullanarak 12 Eylül’ün arta kalan güçlerini topladı, ama resmi programını sunmayı gerekli görmedi. TDKP’den koparak saflarımıza katılan bir yoldaş özgeçmişinde diyor ki; “Biz döne döne program temeli üzerinde eğitim istedik, ama nedense buna bir türlü yanaşılmadı. Bu programın metni bile sağlanmadı bize...” Böyle saçmalık olabilir mi? Böyle olduğu yerde program bilinci kalabilir mi? Bu türden ciddiyetsizlikler öncelikle bir program bilinci yaratmanın ne denli önemli olduğunu ortaya koymaktadır.

Şu türden bir düşünce ve muhakeme son derece sakıncalıdır: Bizim gelişmiş bir ideolojik çizgimiz var. Bu bir dizi konuda ayrıntılarıyla işlenen bir çizgidir. Çizgimiz bu zenginliğe sahipken, bundan süzölmüş bir takım formüllerin ne önemi olabilir ki? Böyle bir küçümsemeye asla düşmemeliyiz. Eğer bir hareketin genel ilke ve amaçlarının, hedeflerinin, öncelikle gerçekleştirmek istediği görevlerin, bunun özlü bir biçimde ifadesinin bir anlamı

varsa, bu çerçevede programın da çok özel bir önemi ve anlamı var demektir. Zira program zaten bundan başka birşey değildir.

Ortaya gerçekten büyük bir kuvvetle, büyük bir coşku ile savunabileceğimiz bir program koyabilmeliyiz. Biz parti oluyoruz, ama program bizimle sınırlı bir ihtiyaç değil. Program bu ülkede bir ihtiyaç; bu ülkede işçi sınıfı sadece öncü devrimci bir partiden değil, devrimci bir programdan da yoksun. Zira öncü partiden yoksunluk, işin özünde devrimci bir programdan da yoksunluk anlamına geliyor. Türkiye sol hareketi içinde bir bayrak gibi yükseltilmiş bir program yoktur. Ortada sayısız program var; ama kimsenin bir bayrak olarak yükseltebildiği, böyle bir program altında birleşmek varken öteki çevreler niye uğraşıyorlar diyebildiği bir program yoktur. Bu nedenledir ki, birbirlerine karşı bu alanda fazlasıyla “anlayışlı” davranmaktadırlar.

Biz ortaya bir program koyduğumuz zaman; bu ülkede devrimci sınıf ve devrimci sosyalizm adına program formunda söylenebilecek söz budur, diğerleri ya yanlışdır, ya eksiktir, ya güdüktür, diyebilmeliyiz. Kelimenin ideolojik içeriğiyle ve tarihsel anlamıyla bütün öteki programlar gayri meşrudurlar diyebilmeliyiz, tümüyle anlamsız olmasalar bile temel tarihsel amaçlar çerçevesinde yararsızdırlar, işçi sınıfını temsil etmemektedirler, işçi sınıfının kıvılcık bayrağı değildirler, olamazlar diyebilmeliyiz. Bu toklukla siyaset sahnesine çıkabilmeliyiz. Böyle bir programa ihtiyaç var Türkiye’de. Dolayısıyla bizim programımız bu ülkedeki devrimci sosyalist birikimin etrafında birleşebileceği bir bayrak olabilmelidir. Bu coğrafyada işçi sınıfının ve sosyalizmin kıvılcık bayrağı olabilmelidir. Ancak böyle olursa, devrimci ve bilimsel bir parti program olur, bu niteliği taşır ve bu sıfatı hak eder. Bir hareketin kendi dar ihtiyaçlarına, özel gelişme süreçlerine yanıt veren bir program bir grup programıdır. Böyle programların hiçbir gerçek işlevi ve dolayısıyla geleceği olamaz. Biz programımızı bu gözle de kavramak durumundayız.

Yeni dönemin programı

Ortaya koyacağımız programın temel özellikleri ne olabilir? Bugünün dünyasında ve Türkiye’inde ortaya konulacak bir program ne tür bir özgünlük taşıyabilir? Bu sorunun yanıtı bir bakıma EKİM’in ortaya çıkışı üzerine yaptığımız değerlendirmelerde vardır. Bu değerlendirmelerde; ‘80’li yılların ikinci yarısında Türkiye sol hareketinin bünyesinde ortaya çıkışımızın bir rastlantı olmadığı, bir takım insanların özel yeteneklerinin ürünü hiç olmadığı belirtilmekte; böyle olsaydı pratikte gerçek bir karşılık bulamazdı denilmekte; Türkiye’de ve dünyada bir dönemin kesin bir biçimde kapandığı, yeni dönemin geride kalan dönemin deneyimleriyle de silahlanmış yeni partiler gerektirdiği vurgulanmaktadır.

Yaşanan nedir? Türkiye sol hareketinde burjuva ve küçük-burjuva sosyalizminin temsil ettiği dönem kapanmıştır. 35-40 yılda anlamını bulan bu tarihsel dönemin kendine özgü yapısını, özelliklerini, misyonunu, yükseliş ve düşüşünü tahlil ettik. O halde bunu aşan bir programı ortaya koymak durumundayız. Bu, bu dönemin programlarını aşan bir program demektir.

Bir dönem nasıl aşılır? Kavranarak, o dönemin biriktirdiği deneyim bilimsel olarak özümşenerek aşılır. Kavrayamadığınız bir şeyi hiçbir zaman aşamazsınız. Kavrayamadığınız bir şeyin yanlışlığını görebilir, hissedebilirsiniz, ya da yaşam bunu zaten çıkarır sizin karşınıza. Ama bilimsel bir irdeleme ile onu kavrayamamışsanız eğer, aşma gücünü de gösteremezsiniz. Süreklilik ve kopuş üzerine edilen onca sözün anlamı budur zaten. Yani siz içinden geldiğiniz zemini kavrayamazsanız eğer, onu aşan bir bilinci de ortaya koyamazsınız. Bilimsel ilerlemenin mantığıdır bu.

Türkiye sol hareketinin bugüne kadarki düşünsel ve pratik birikimini kucaklayan ve aşan, onda geleceğe kalan ne varsa alıp süzebilen bir program ortaya koymak zorundayız. Bu aynı

zamanda sosyalizm adına ortaya konulmuş yüz yıllık düşünsel birikimi ve pratik deneyimi mümkün merteye kucaklayabilen, en azından yöntemsel olarak bu bakış açısı ile hareket eden bir program olabilmelidir.

Yüz yıllık bir birikim ve deneyimi kucaklamak çok zor bir iştir kuşkusuz. Bu bugün için bizim kapasitemizi çok aşan bir şey. Ama nihayetinde programımız bizim bilincimizin bir yansıması ve program formunda ifade edilmesi olacağına göre, neyi ne kadar kavriyorsak ancak o kadar formüle edebileceğiz. Bizden 20, 30, 40 yıl sonra birileri, o günün tarihsel ortamında bu ancak bu kadar kavranabilirdi, diyeceklerdir. Şu sınırlıklar ya da şu eksiklik, bu hareketin bu sorunları bu düzeyiyle, bu kapsamıyla, bu derinliğiyle kavramasını engelledi, zora soktu; ne de olsa kendi dönemlerinin tarihsel koşullarıyla, düşünsel birikimiyle sınırlı idiler, denilecektir. Gelecekte bize yönelik bilimsel eleştiri ancak böyle yapılabilecektir. Ya da 15 yıl sonra kendimize yönelik olarak bunları bizzat biz söyleyeceğiz. Özetle, programımız, sosyalizmin 150 yıllık ve devrimci hareketimizin son 30 yıllık düşünsel birikimini ve tarihsel deneyimini kucaklayabilen bir program olmak durumundadır.

Bu ikincisini belli bakımlardan kesen üçüncü bir nokta. Biz yüz yılın sonunda bir program ortaya koyuyoruz. Dünyada ve Türkiye’de yaşanan yeni süreçler var. Bu çerçevede programımız, bugünün gerçekliğini yansıtan bir program olabilmelidir. Emperyalist-kapitalist sistemin evriminin bugün ortaya çıkardığı sonuçları ve Türkiye’deki kapitalist gelişmenin bugün ulaştığı düzeyi gözetten bir program ortaya koyabilmeliyiz. ‘60’lı ve ‘70’li yıllardaki programların en büyük talihsizliklerinden biri de, tam da, bir geçiş süreci içerisinde formüle edilmeleridir. Geçiş süreci nedir? Geride kalan, yeni olgu, ilişki ve sorunlarla aşılmakta olan bir süreç var. ‘60’lı yılların Türkiye’sinde hala feodal toprak sahiplerinin ve geleneksel köylülüğün belli bir yeri var. Ama ‘50’ler sonrasında Türkiye kapitalizmi gerçekten

de dev adımlarla gelişmiş, '60'larda belirgin bir mesafe de almıştı. Ama henüz bilince çıkarılamayan bu geçiş aşaması içerisinde bir program formüle etmek, geride kalmakta olana bakmayı kolaylaştırıyordu.

Şimdi bu dönem iyi-kötü geride kaldı. Türkiye'nin modern gerçekliği artık en kör gözlerin görebileceği bir açıklıktadır. Bu artık öyle çok derinlemesine bilimsel inceleme de gerektirmiyor derken, bunu anlatmış oluyoruz. Ama neticede Türkiye'de sınıf ilişkilerinin bugün bir gerçekliği, ulaştığı bir nokta var. Programımız bu ulaşılmış noktayı yansıtan bir program olmalıdır. '60'larda ya da '70'lerde Türkiye neydi? Bu bizim programımızı değil, Türkiye tarihi üzerine bir incelemeyi ilgilendiren bir sorundur. Bizim programımız geline nokta vermek zorundadır. Program ulaşılan nokta üzerinden konuşur. Kuşkusuz, tarihi doğru bir biçimde inceleyip irdeleyeceksiniz ki, gelişme süreçlerinin vardığı noktayı da doğru anlayabilesiniz. Ama sonuçta program, varılan noktaya ilişkin yargınız ne ise, onu içerecek bir program olacaktır.

Bizim programımız işte bu temel özellikleri taşıyan bir program olmak durumundadır. Sınıfın ve sosyalizmin programı olacak bu program, Türkiye sol hareketinin bugüne kadarki birikimini kavrayan ve onu diyalektik olarak aşan, bir üst düzeyde sentezleyen bir program olacaktır. Dünya sosyalizminin teorik ve pratik birikimini kucaklayan bir program olacaktır. Ve elbeteki dünyadaki ve Türkiye'deki gelişmeleri kavrayan bir program olacaktır. Ve kritik bir nokta olduğu için yeniden belirteyim, bizim programımız devrimci sosyalizmin ve devrimci sınıfın programı olacaktır. Sosyalizmi ve sınıfı temsil eden, onlar adına konuşabilen bir partinin programı olacaktır. Bu anlamda tartışma düzeyini yakalamış EKİM'in programı, gerçekte bu ülkede devrimci sınıf adına ve devrimci sosyalizm adına ortaya konulabilen bir programdır. Bu bir yargıdır kuşkusuz. Yanlışsa hayat boşa çıkaracak, doğru ise bu doğrunun taşıyıcısı olan

bir akım tarafından ilanı olacaktır.

Program sorunu, programın önemi ve programımızın genel tarihsel anlamı üzerine söylenebilecek şeyler bunlar. Bir parti kurulduğunda programı çok önemsenir. Kurulduğu süreçte program bilinci zayıf ise, ayrıca özel olarak önemsenir. Lenin İkinci Kongre'de program meselesi üzerine söz alıp çok fazla konuşmamıştır. Bunun gerisinde *Iskra*'nın ideolojik gücü, yerel marksist gruplar içerisinde belirgin bir otorite kazanmış olması gerçeği var. Yani Marksizm orada zafer kazanmıştır ve Marksizm adına bir program ortaya konulduğunda çok fazla bir güçlük çıkmamaktadır. Bazı marjinal grupların kimi marjinal sorunlar üzerine yönelttiği bazı eleştiriler var. Kongrede program tartışmaları bununla sınırlı kalmıştır. Ama program sorununda söz alıp konuşmayan, daha önceleri tüzük çok da önemli değildir diyen Lenin, kongrede tüzük meselesini çok özel bir biçimde önemsemiştir. Çünkü ideolojik birliğini sağlamış bir hareketin bunu örgütsel birlikle perçinlemesinin yolu, geline o aşamada tüzüktür. Çünkü Rusya'da yerel grup geleneği çok güçlüdür. Bağımsız yerel grup geleneğinin, onun beslediği çevre ruhunun kırılması lazım. Merkezileşmiş bir parti yapısı, işleyişi ve otoritesiyle tek parti kimliği bilincinin ve pratiğinin oturtulması çok büyük bir önem taşımaktadır. Bundan dolayı örgütsel sorunlara ilişkin tartışma, dolayısıyla tüzük tartışması orada çok önemli olabilmektedir.

Ama bizde bugün için program tartışması daha da önemlidir. Çünkü program bilinci bu ülkede çok tahrip olmuştur. Devrimci saflarda program bilinci çok zayıftır. Biz bunun üzerine gitmeli, bunu olağandışı birşey olarak kabul etmeliyiz.

Çok belirgin bir program bilinci yaratmalıyız. Ekim Devrimi'nin ertesinde Bolşevikler buna o kadar önem veriyorlar ki, iç savaş ortamında program sorunu üzerine iki yılı bulan tartışmalar yapıyorlar. Böyle bir süreçte iki yetenekli Bolşevik, Buharin ve Preobrajensky, oturup 1919 Kongresi'nde kabul

edilmiş yeni program üzerine, bu programın her maddesini popüler bir dille açıklayan ve gerekçelendiren koca bir kitap çıkarıyorlar. *Komünizmin ABC'si* isimli bu kitap tümüyle 1919 Programı'nın madde madde popüler bir açıklamasıdır. Bu programın sıradan işçi ve köylülerin anlayabileceği bir dille gerekçelendirilmesidir. Bu, program bilincinin, programa verilen önemin bir göstergesidir.

Lenin 1918-19'da döne döne, ne edip edip ortaya bir program koymalıyız, diyor. Elbetteki sosyalist devrimini yapmış, iktidarı almış, önünde sosyalizmi inşa etmek gibi yeni bir tarihi görev bulunan bir partiye acilen bir program gerekliydi. Ama öte yandan partide ciddi bir ideolojik karışıklık yok, bu açıdan ideolojik otorite tam, bu çerçevede program çok özel ve yakıcı bir ihtiyaç da değil. Kaldı ki program pratikte gerçekleştiriliyor habire de. Ama bize bir program gerekli, diyor Lenin, özellikle uluslararası devrim açısından önemini vurguluyor. Dünyanın dört bir tarafında işçiler bizim Rusya'da ne yapmak istediğimizi en iyi ortaya koyduğumuz program üzerinden kavrayabilirler diyor ve bu çerçevede yeni programı çok önemsiyor. Eksik olabilir, bu önemli değil; bugün dünyada milyonlarca işçi Rusya işçileri ne yapıyor ve ne yapmak istiyor, nasıl yapıyor, bu sorulara yanıt arıyor; bunu en iyi bizim programımız üzerinden görebilirler, diyor. Ve Lenin'in Engels gibi programı mümkün mertebe özlü bir metin olarak savunan tutumuna rağmen, 1919'da kabul edilen yeni programın biraz geniş olmasının gerisinde, ona bir bildirge havası vermek, yani bir propaganda metni olarak da düşünmek kaygısı vardır.

Biz kendi saflarımızda harekete, ideolojik çizgisine olan güvenden dolayı program konusunda bir kanıksama olduğu gerçeğini tespit ediyorsak; Türkiye sol hareketinde ciddiyetsiz programlar pratiğinin programı itibardan düşürdüğü tespitini yapıyorsak ve bir tarihsel dönemin geride kaldığını söylüyorsak (ki bu sonuncusunu artık bu ülkede birçok başka kimse

söylemeye başladı), saflarımızdaki kanıksamayı kırmalı, Türkiye sol hareketinin program sorunundaki ciddiyetsizliğine bir yanıt oluşturacak ve bir dönemi kucaklayacak bir programı ortaya koymada çok iddialı olmalıyız.

Altını bir kez daha çizmek istiyorum. Biz bir program bilinci yaratmak amacı çerçevesinde, kapsamlı ve iyi planlanmış bir program kampanyası açmalıyız. Nasıl programatik sorunlar üzerine konferanslar bir dönem yayınlarımızda önemli bir yer tuttuysa, bu aynı şey parti programı sorunu üzerinden de olmalıdır. Ve bu mevcut programların sıkı bir eleştirisi ile de birleşmelidir.

Programımız bugünkü bilincimizin ifadesi olacaktır

Öte yandan, programın ilkesel ve politik önemine yaptığım vurgular kesinlikle bir program fetişizmi de yaratmamalıdır. Bu çerçevede mükemmeliyetçi bir tutuma düşmemeliyiz. Yani program şahsında söz bir kez söylenir, o halde herşey tam söylenmelidir türünden bir kaygı içerisinde olmamalıyız. Bu tür bir aşırı mükemmeliyetçilik bir kere yaşama aykırıdır ve ayağımıza dolanır, bizi zora sokar. Biz devrimini yapmış, iç savaşı büyük bir başarı ile yürüten ve aynı dönemde uluslararası komünist hareketin sürükleyici kuvveti haline gelen, başında Lenin gibi teorik bir otoritenin ve saflarında çok sayıda yetenekli ve deneyimli teorisyenin bulunduğu bir partide bile, eksiklikleri olan, ideolojik ve ilkesel hatalar içermesi muhtemel olan bir program çalışmasından söz edilebildiğini görüyoruz. Bunu bizzat Lenin ifade ediyor, eksikliklerden ve yetersizliklerden, hatta hatta muhtemel bazı teorik hatalardan bile korkmayalım, böyle yetersizlikleri ya da muhtemel hataları sonraki kongrelerde nasılsa düzeltiriz, diyor.

Bizim düşünsel gelişmemiz tam değil ki, programımız tam

olsun. Henüz derinlemesine incelemediğimiz bir takım sorunlar olduğunu söyleyebildiğimize göre, bundan gelen zayıflıklar bizim programımıza da bir biçimde yansiyacaktır. Programımızda bazı şeyler eksik kalacaktır, muhtemeldir ki, bazı şeylerin de kusurlar taşıdığı zamanla görülecektir. Her halükarda bu program, bizim bugünkü bilincimizi yansıtan bir program olacaktır. Ve biz parti olmanın ideolojik gelişme sürecini durdurmayacağını, tersine, asıl partili kimlik üzerinden önemli bir teorik-ideolojik gelişme süreci yaşayacağımızı söylüyorsak ve bunun sonuçları daha sonra programda da ifadesini kazanacaksa, bu, parti ile birlikte ortaya koyduğumuz programın belli bakımlardan eksik ve yetersiz olabileceğini gösterir. Bazı şeylerin iyi formüle edilemeyebileceğini gösterir.

Biz yöntemsel bakış açısı çerçevesinde bu türden muhtemel durumların bilincinde olmalı, fakat bunu problem etmemeliyiz. İki sene sonra yeni bir kongre yaparız ve ulaştığımız ek ideolojik açıklıkları programımıza yedirmeye çalışırız. Bazı şeyleri çıkarır, bazı şeyleri ekler, bazı şeyleri düzeltir, bazılarına daha kuvvetli bir ifade kazandırırız. Düşünsel gelişme sürecimiz durmadığı ve dahası devrimci pratik bir takım şeyleri kavramamızı kolaylaştırdığı için, bu çerçevede ulaştığımız ek açıklıklar da var deriz, bunu programımıza yediririz. Biz bugün demokrasi sorunu üzerine ulaştığımız perspektiflerimizi ortaya koyuyor ve kitaplaştırıyoruz, ama bunun önüne *Platform Taslağı*'nin soruna ilişkin bölümünü de koyabiliyoruz. On sene önce bunu böyle koymak büyük bir önem taşırdı, diyebiliyoruz. Bizim bugünkü kavrayışımız *Program Taslağı*'ndaki koyuşu birçok noktada aştığı, oradakiler daha çok kısa birer formülasyondan ibaret olduğu halde, bu böyle olabiliyor. Dolayısıyla, partinin düşünsel ve pratik bakımdan gelişip olgunlaşmasına paralel olarak bizim programımız da gelişecektir, serpilecektir, olgunlaşacaktır.

Şunu da eklemek istiyorum. Program ne denli temel çizgi-

ler içinde kalırsa, sık sık müdahale ihtiyacı da o ölçüde ortadan kalkacaktır. Program bunun için mümkün merteye en temel noktaları, en temel gerçekleri içerebilmelidir. Derinleşme ve zenginleşme çoğu kez bu temel gerçeklerin esasına, temel formülasyona ilişkin değil, içeriğine ilişkin olur. Bir konuda derinleşmek, onu bütün bir zenginliği ve çok yönlülüğü ile kavramaktır. Siz onu bütün bir zenginliği ve çok yönlülüğü ile kavrasanız bile, programdaki ifadesi en özlü nokta olarak kalmak zorundadır. Ulusal sorunun programatik kapsamı konusunda çok şey söyleyebilirsiniz. Nitekim Lenin bu konuda döne döne ve çok şey yazmıştır. Ama bunun 1903 programında ifade edilmesi, “Rus devleti bünyesindeki bütün ulusların kendi kaderini tayin hakkını tanır” mealinde bir cümlelik bir maddeden ibarettir. Lenin’in kendi yazılarında sık sık “programımızın ulusal soruna ilişkin ünlü 9. maddesi” dediği madde, işte bu bir cümleden ibarettir. Siz Polonyalı milliyetçilere, Bundculara, Ukraynalı milliyetçilere karşı ideolojik mücadele içerisinde ne kadar derinleşirseniz derinleşin, zenginleşirseniz zenginleşin, programatik ifade o bir cümleden ibarettir. Zira o bir tek cümle gerçekte çok şeyi kapsıyor. O bir cümledeki tutumun içerdiği ya da karşılaştığı sorunlardır tartışılan tüm öteki sorunlar.

Programı böyle kavradığınız ölçüde, programınızı iki de bir değiştirmek diye bir sorun da zaten ortaya çıkmaz. Ama ben bizdeki programlara bakıyorum, iki de bir çok şeyi değiştirmek yoluna gidebilenler var. Yaşam durmadan ayrıntılarda değişiklikleri kavrama ya da bizim önden görmediklerimizi ortaya çıkarma biçiminde işlediği için, durmadan programlarını gözden geçirmek zorunda kalanlar oluyor.

Bu biraz programın yapısına ilişkin bir sorun. Buna zamansız olarak çok fazla girmek istemiyorum. Bizim programımız bir takım muhtemel eksiklikler içerebilecektir, ama biz düşünsel gelişimimize bağlı olarak zaman içerisinde düzeltiriz, demiştim. Bu çerçevede eklemiş oldum bunları. Zira sorunun bu yönü

de fazlasıyla önemlidir.

Lenin'in bu soruna ilişkin özlü bir vurgusu var (ki bu meseleyi program yapısı üzerine konuşurken ayrıntılı olarak açacağım). 1903 Kongresi'nde ezilen milletlere mensup olan delegelerden bazıları ulusların kendi kaderini tayin hakkı maddesine bir takım ekler yapılmasını öneriyorlar. Lenin diller üzerine çok özel maddeler eklenmesine karşı çıkıyor. Ezilen ulusların kendi kaderini tayin hakkı vurgusu yeterlidir, diyor. Lenin'den okuyorum:

“Ortadaki ilke sorunu şudur: Programın genel ve temel tezlerini, kendi özel koşullarına uygulamayı ve o tezleri böyle bir uygulama amacıyla geliştirmeyi partinin örgütlerine ve üyelerine mi bırakmalıyız, yoksa salt kuşku duyulur korkusuyla programı, küçük ayrıntularla, ufak-tefek şeylerle, yinelemelerle ve kaçamakla, safsatayla mı doldurmalıyız?”

Programda ayrıntılara yer veremeyiz, diyor Lenin. Dillerin eşitliğine çok özel vurgu, özellikle çevre bölgelerde çok özel bir ihtiyaç olarak mı ortaya çıkıyor; programımızın ulusların kendi kaderini tayin hakkını tanıyan maddesine dayanarak bunu çevre bölgelerde çok özel bir propaganda ve ajitasyonun konusu yapmak, bu konuda bazı özel şiarlar formüle etmek, o bölgede faaliyet gösteren örgütlerimizin görevidir; bırakalım bunu onlar yapsınlar; programımızda ortaya koyduğumuz genel esas bunu zaten kapsıyor, diyor. Sonuçta mesele dillerin tam hak eşitliğini vurgulayan bir maddeye programda gerek olup olmadığından çok (ki bence gereklidir), burada önemli olan, Lenin'in program yöntemine ve kapsamına ilişkin olarak ifade ettiği “ilkesel” yaklaşımıdır.

İşte ben, programımız, bizi bağlayan, bu partinin birlik harcı olan temel esasları verecek, en genel çerçevesini belirleyecektir; bu zengin bir düşünsel gelişmeyi sınırlamak bir yana onun önünü açacaktır derken, benzer bir yöntemsel tutumu anlatmaya çalıştım...

Program sorununda muhtemel güçlükler

Tuna: Programı daha önce de ideolojik-teorik gelişmemizden süzölmüş bir metin olarak tanımladınız. Programın, bir yanda esasta değışmezliği, bir yanda da bizim bugünkü gündemimizin ürünü olacağına göre, belli sınırları ve dolayısıyla sınırlılıkları olduğunu söylüyorsunuz. Partinin kuruluşu vesilesi ile eksiklik alanlarımızı tanımlamak ve önümüzdeki dönemin temel hedeflerini belirlemek sorununu programla birlikte mi çözmemiz gerekiyor? Program metni olarak söylemiyorum, tartışmalar çerçevesinde...

Cihan: Programın yapısını tartıştığımız, bir partinin programında neler yer alır, hangi temel sorunlar formüle edilir sorusuna girdiğimiz zaman, karşımıza bir dizi soru ve sorun çıkacaktır. Nihayetinde bunlar yaşadığımız toplumun ve bugünün dünyasının sorunları. Gerçekte bizi orada zorlayan ne var, açık olmadığımız, bugünkü bilincimizle kucaklayamadığımız, yanıt veremediğimiz ne var, buna somut olarak bakacağız. Bizim nelerde eksik kalacağımızı bu çaba açığa çıkaracaktır. Bu kapsamdaki sorunlarda belki de çok bocalamadığımız, birçok temel konuda yeterli açıklıklara, sorunların formüle edilmesinde yeterli bir kolaylığa sahip olduğumuz görülecektir. Ama öyle noktalar da olabilecektir ki, bu aşamada programda bu konuda bağlayıcı bir şey söylemekten, bu meseleye bu aşamada programda yer vermekten kaçınma yoluna da gidebiliriz. Bunu gelecek kongremiz tartışsın, programı bu noktada geliştirsın, demek durumunda kalacağımız şeyler de olabilir. Zorlandığımız bir nokta olursa, benim çözüm önerim budur. Ama neyde ne kadar zorlanacağız, bu biraz program yapısı üzerine tartışmalarla açıklığa kavuşacak.

Benim her zaman söylediğim bir şey var. Bir konuda genel teorik ve ilkesel açıklık ile, onu ayrıntılı olarak ele almak ve işlemek farklı şeylerdir. Şiddet konusunda Marksizm adına

söyleyeceğimiz programatik düşünce bizim için '87 yılından beri açık. Bu ülkede devrimci şiddet meselesini doğru bir biçimde ortaya koymak gibi kapsamlı bir sorun ile şiddet meselesindeki ilkeli tutum aynı şey değil, ilkesel tutumumuz bugünden belli. Fakat bir ilkeyi koymak yetmiyor, bunu açmak ve işlemek gerekiyor. Ama bu zaten programa değil, teorik-ideolojik gelişme kapsamına, taktiği geliştirmek, zenginleştirmek ve somutlamak dediğimiz sorunların kapsamına giriyor. Lenin'in program ve taktik ayrımı üzerine güzel bir tanımı var. Bir program, sınıflar arasındaki temel ve genel ilişkileri, yani ancak tarihsel dönemler ile birlikte değişebilen kalıcı ilişkileri; taktik ise, sınıflar arasındaki öznel ve geçici ilişkileri tanımlar, der. Taktik bu çerçevede her an değişebilir. Dolayısıyla, programda şiddet meselesini ilkesel açıdan formüle etmenin bir güçlüğü yoktur. Ama bunun açılması nedir? Ayrı ve kapsamlı bir sorundur bu. Programdan önce açıklanmış olsaydı çok iyi olurdu. Programın o maddesinin özü çok daha iyi anlaşılır ve kavranırdı. Programdan önce açıklanmamış olması onun programatik ifadesi imkanını ortadan kaldırmıyor, ama devrimci militan için özünün ve kapsamının doğru kavranmasında belli güçlükler yaratacaktır. Gelgelelim biz bu türden konuları programın ardından da açıp işleyebiliriz. Bilincimizde bu noktada bir bulanıklık yok. Yalnızca bu türden bazı meselelerin işlenmesinde belli bir zayıflık var. Nihayetinde demokrasi sorunu üzerine bugün yazdıklarımız da bizim zamanında özlü bir biçimde ortaya koyduğumuz görüşlerden oluşuyor. Ama sorunun kapsamı ancak açılıp işlendiği zaman yeterli ölçüde kavranabiliyor.

Program meselesinde önemle vurgulanması gereken noktalardan biridir bu. Tüzüğümüzde, ancak programı kabul eden insanlar parti üyesi olabilirler, diyoruz. Bu nedenle saflarımıza üye olarak aldığımız insanlara programımızın özünü ve esasını kavratmak çok özel bir sorun haline gelmelidir. Parti üyeliği ve partinin kadrolaşma politikasının özel bir boyutu olmalıdır.

Dolayısıyla programın özünü kavratmak çok önemli. Bir programın özü ise ancak açılıp işlenerek kavratılabilir. Devrimci şiddet konusundaki genel ilkesel program maddesi onaylanarak da bir partinin saflarına katılır, ama uygulamada onun kırk türlü yorumu vardır. Programın yaşanmış ideolojik gelişmenin süzölmüş sonuçlarının bir ifadesi olması, programatik sorunların açılmış biçiminin bir ideolojik çizgiyi ya da bir partinin teorik birikimini oluşturması, bunu anlatır. Öyle sorunlar vardır ki, temel ideolojik özü ve ilkesel anlamı konusunda bizim hiçbir karışıklık içinde olmadığımız, ama halen de yeterince açık işleyemediğimiz sorunlardır bunlar. Biz bunlara programımızda yer veririz de, döner programdan sonra açar işleriz.

Temmuz: Devrimci şiddet sorunu örneğinde olduğu gibi işlenmesi gereken sorunlar ayrı. Fakat farklı olarak, tarihsel evrimin ortaya çıkardığı yeni olgular ve sorunlar çerçevesindeki bir teorik gelişmeye ilişkin sorunlar var. Teorik gelişmenin temel alanları hareketimizce yıllar öncesinden saptanmıştır, örneğin bunlar 1. Genel Konferans belgelerinde yer almaktadır. Bir yönü uluslararası komünist hareketin ve sosyalist inşanın tarihi deneyimidir, bunun sonuçları ve dersleridir. Bir yönü de yaşadığımız dünyadaki değişimlere ilişkin açıklıklar yaratmak, bunları anlamak ve kavramaktır. İkinci emperyalist savaş sonrası dönemde dünya kapitalizminin aldığı mesafe, bu alandaki değişimler...

Cihan: Bunun programımızın özünü ilgilendiren ciddi bir sorun olduğunu zannetmiyorum. Ön tartışmaların birinde, Rusların 1903'de ortaya koyduğu ve 1919 Programı'na Lenin'in özel ısrarıyla olduğu gibi aktardığı temel esasların, bugün bile Rusya'da verilen mücadeleye ışık tutacağını söylerken de bunu vurgulamaya çalışmıştım. Kapitalizmin temel işleyiş yasaları üzerinden konulmuş bir ön teorik bölüm var orada. O bölümü somut olarak tartıştığımız zaman daha iyi anlaşılacaktır. Bugünün kapitalizmi halen o temel üzerinden işliyor. Kapitalizm

apayrı bir gelişme safhasına ulaşmış, dünya çapında yayılmış, yüzyılın başı ile kıyaslanmayacak kadar kendi içinde derinleşmiş, toplumsal yaşamın çok değişik alanlarını kapsar bir mahiyet kazanmıştır. Ama kapitalizmin temel işleyiş yasaları değişmemiştir. Programdaki, onun teorik bölümündeki kalıcı ve enternasyonal yan da budur zaten.

Programda kapitalist gelişmenin özgünlükleri...

Nadir: Nerede tartışacağız bilemiyorum, ama önemli olduğunu düşündüğüm bir sorun var. 1903 Kongresi öncesindeki program tartışmaları esnasında Lenin'in Plehanov'un ikinci taslağına yönelttiği bir eleştiri var. Lenin burada Rusya'da kapitalizmin özgün gelişmesine programla ilişkisi çerçevesinde özel bir biçimde değiniyor. Türkiye'deki kapitalist gelişmenin somut süreçlerini somut olarak ele alan bir incelememiz yok. Genel çerçevesi içerisinde programı yazan yoldaş bu konuda çok açık olabilir, ama programın kavranabilmesi bakımından önemli sonuçlar doğurabilir bu diye düşünüyorum.

Cihan: Program meselesine çok soyut bakıldığı ölçüde, bu meselenin anlaşılmasında önemli karışıklıklar çıkabiliyor. Yoldaşın söyledikleri de buna bir örnek. Gerek bu ön tartışma sürecinde gerekse kongrede, programın, mantığı, yöntemi, yapısı, işlevi vb. sorunlar üzerinden ayrıntılı biçimde tartışılarak kavranması meselesine işte bundan dolayı apayrı bir önem veriyorum.

Türkiye kapitalizminin gelişmesi üzerine özel bir inceleme yapılması özel bir ihtiyaç haline gelebilir. Nitekim Lenin Rusya'da bunu yapıyor. Lenin bunu yaptığında Rusya'da kapitalizmin gelişemeyeceğine ilişkin Narodnik düşünce büyük ölçüde gözden düşmüş, bir bakıma sözkonusu tartışma bitmişti. Narodnik önyargıların eleştirisinde çok büyük mesafeler alınmıştı. Bir bakıma Lenin'in klasik eseri, vurulan son darbeler-

den biridir. Narodniklerin Rusya'da kapitalizmin gelişemeyeceğine ilişkin olarak, '90'lı yıllarda hayat tarafından yıkılmakta olan katı bir ideolojik önyargısı var. Bu önyargıyı yıkmak ihtiyacı, Rusya'da kapitalizmin nasıl da gelişmekte olduğunu somut ve zengin verilerle sunmayı, buna dayalı kapsamlı incelemeleri özel bir ihtiyaç haline getirmişti.

Lenin'in Plehanov'a yönelttiği eleştiri nedir? Plehanov kapitalizmin her toplumda aynı olan işleyiş yasalarını o soyut kuruluşu ile ortaya koyan bir program formüle etmiş. Lenin, Avrupa'daki programların teorik bölümünün birbirinin tekrarı olması çok normal diyor. Neden? Çünkü Almanya'da, Avusturya'da, Belçika'da, Fransa'da gelişen kapitalizm bildiğimiz klasik kapitalizmdir ve aşağı yukarı bu toplumlarda birbirine benzer sonuçlar yaratmış bulunmaktadır. Ama Rusya kendine özgü bir ülke. Burada kapitalizm, yaygın serflik kalıntıları ile sakatlanmış bir biçimde, onunla içiçe gelişen bir kapitalizm. Eğer biz Rusya proletaryasının altında savaşıacağı bir bayrak ortaya koyacaksak, Rusya kapitalizminin bu kendine özgü yönü bizim programımıza yansımali, diyor.

Gelgelelim Rusya'da kapitalizmin gelişmesi üzerine koca bir kitap yazmış olan aynı Lenin'in kendi taslağının teorik bölümüne bakıyorsunuz, ki toplamı 12-13 maddedir, burada Rusya'da kapitalizmin az gelişmişliğine, serflik ilişkileriyle içiçe olmasına ilişkin birkaç cümlelik vurgu dışında özgün olan, Rusya'ya özgü olan bir şey bulamıyorsunuz. Dolayısıyla, Lenin'in eleştiri olarak ortaya koyduklarını soyut biçimde almayın, yanısıra kendisinin aynı konudaki uygulamasına, somutta Lenin'in kendi alternatif taslağına bakın. Yaygın serflik ilişkilerinin kapitalist gelişmeyle içiçe geçmiş olmasının yarattığı kendine özgü durumu 13. maddede ifade etmenin ve elbetteki bunu Rusya'daki otokratik feodal iktidar yapısıyla birlikte demokratik devrime bir gerekçe olarak sunmanın dışında, kapitalizme ilişkin teorik bölümde Rusya'ya özgü olan bir şey bulamazsınız.

Ki özgünlüğün bu kadarı aslında Plehanov'un kendi taslağında da var.

Daha da önemli bir nokta hatırlatacağım. Plehanov'un taslağının bu bölümü, İkinci Kongre'de, yaklaşık olarak bu biçimiyle resmi program haline geliyor. İşte Plehanov'un kaleminden çıkmış bir programın kapitalizme ilişkin bu ön teorik bölümünün 1917'de gündeme gelen yeni programda olduğu gibi korunmasını da bizzat Lenin çok özel bir ısrarla savunuyor. Ve nitekim 1919'da onaylanan programda kapitalizme ilişkin bu bölüm olduğu gibi yer alıyor. Düşünün, üstelik aradan geçen 15-16 yıllık düşünsel olgunlaşmaya, 1905 Devrimi, 1917 Şubat ve Ekim devrimleri ve iki yıllık iç savaş deneyimlerine rağmen... Nihayetinde altı paragraflık bir bölüm. İnsan oturur bunu yeni bir biçimde, daha güçlü, amaca daha uygun bir biçimde yeniden kaleme de alabilir. Hele ki, o gün Ekim Devrimi'nin karşısına çıkmış bir Plehanov'un kaleminden çıkmış bir metin sözkonusu iken... Ama böyle bir ihtiyaç duyulmuyor ve eski programın ilgili teorik bölümü olduğu gibi yeni programa aktarılıyor. Dolayısıyla, Lenin'in Plehanov'un ikinci taslağına yönelttiği eleştiriye bakıp, bize özgü kapitalizmin bize özgü yanları ne olacak demeden önce, konuya bu kapsam içinde, bu yönleriyle bakmak gerekir.

Lenin'in eleştirisi, Plehanov'un genel planda Rusya'nın toplumsal gerçekliğinden uzaklığına, onun o akademik diline yönelen bir eleştiridir. Lenin'inki savaştı bir dildir, en akademik çözümlenmeleri bile büyük bir devrimci ruh içerir, kuru ve yavan değildir. Lenin işçi sınıfı adına konuşuyor. Lenin bir akademisyen, mücadele dışı bir bilim adamı değil. Devrimin bilimini yapan bir devrimci... Buna uygun dil, buna uygun vurgular kullanıyor. Nitekim tarihçiler sorunu tam da bu noktadan çokça tartışıyorlar. Plehanov'un bilmem ne dediği yerde Lenin şunu dedi, diyorlar. Kelime değişikliği, vurgu, coşku... Çünkü devrimci bir program, bir sınıfın bir başka sınıfa karşı savaş ilanıdır,

bunun ruhunu taşımalıdır, bunun militan dilini kullanmalıdır.

Sonuçta Lenin'in savunduğu yönlemsel tutumun kendi taslağında böyle bir karşılığı var. Şu tartışmanın ardından Lenin'in taslağını inceleyin, Rusya'da kendine özgü olan ne imiş ve Lenin bunu bizzat kendisinin kaleme aldığı bir metne ne kadar yedirmiş, buna bir bakın bakalım. Bunu 1919 Programı'na alınan ve bizim elimizde bulunan örneği ile karşılaştırın. Lenin Plehanov'u iyi tanıyan biri olarak taslaktaki ruhsuzluğu eleştiriyor. Rusya'da kapitalizmin kendine özgü yönü daha çok tarım sorunlarında ortaya çıkıyor. Yani burjuva demokratik devrim aşamasındaki bir ülkede en anlamlı olan sorun üzerinden ortaya çıkıyor, ki bu da zaten tarım programı bölümünü oluşturuyor. Lenin'in Rus devriminin temel bir sorunu olarak tarım ve köylü sorunundaki hassasiyeti biliniyor, ki ilgili bölüm de programa Lenin'in önerisi üzerine ve onun taslağı çerçevesinde konulmuş bir bölümdür. E bölümünde 5 maddelik bir tarımsal bölüm var, orada ifadesini buluyor.

Bizim ortaya koyacağımız programın kapitalizme ilişkin genel teorik bölümünde de, Türkiye kapitalizminin kendisine özgü yönleri öyle çok belirgin bir yer tutmayacaktır. Bunlar sözkonusu olduğu kadarıyla bizim ilk temel belgemiz olan *Platform Taslağı*'mızda bile fazlasıyla var. Biz bu ülkede kapitalizmin nasıl, hangi safhalardan geçerek geliştiğini, bunun kendine özgü yönlerinin neler olduğunu daha 1987 yılında, o günkü bilincimizle ortaya koyduk. Yakın zamanda benzer bir çabayı biraz daha ayrıntılı ve daha derli toplu bir biçimde *Bağımsızlık ve Devrim* konulu konferans vesilesiyle yaptık. 19. yüzyılın ortasından günümüze kadar olan kapitalist gelişme süreçlerini, bu sürecin ana özelliklerini ve temel gelişme safhalarını, üstelik emperyalizme bağımlılık ilişkilerinin seyri üzerinden ortaya koyduk. (H. Fırat, *Bağımsızlık ve Devrim*, Eksen Yayıncılık, XI. ve XII. Bölümler, s.244-272 -Red.)

Toplum bilincinde yeterince açık olan, kanıtlanmış bulunan

bir olguyu ya da gelişme sürecini tutup özel olarak yeniden kanıtlamak gerekmez. Kapitalizmin gelişme süreçlerinden çıkarabilecek sonuçlar vardır, siz bu sonuçlarla ilgilenirsiniz. Örneğin kapitalizmin gelişemeyeceğini iddia eden Narodniklere Rusya'da kapitalizmin nasıl geliştiğini göstermek bir ihtiyaç olmuştur, Lenin'in kitabı baştan sona kadar Narodnikler ile polemik halinde ilerliyor. Narodizm Rusya'da siyasal yaşamın bir dönemine (1870'ten 1890'a kadar) egemen bir akımdı. Bu akımın etkisini yıkmak gerekiyordu.

Belirli bir toplum sözkonusu olduğunda, elbette soyut bir kapitalizm üzerine konuşmakla yetinemeyiz. Tam tersine somut ve özgün olanı da ortaya koyabilmeliyiz. Nitekim az önce sözünü ettiğim değerlendirmelerimizde, ayrıntılara inen, çok özel tanımlamalar içerisinde ilerleyen, değişik safhalarda hangi özelliklerin ortaya çıktığı, örneğin siyasal bağımsızlığı kazanmakla sınırlı kalan bir burjuva devriminin yarattığı sorunlar üzerinden, Türkiye kapitalizminin kendine özgü gelişme süreçleri üzerine bir sürü şey söylemişiz. Fakat temel esasları, temel yapıları ve işleyiş yasalarını içermesi gereken programda, hele de bu programın en genel bölümü olan teorik bölümde, bu tür özel ya da özgün yönler çok fazla yer verilemez, verilirse program ayrıntılara boğulur, temel esasları veren bir belge olmaktan çıkar, bir tahlil ve tarihsel anlatım metnine dönüşür. Yineliyorum, Lenin'in taslağını okuyun, Rusya'ya özgü serflik kalıntılarının gücüne yapılan vurgu dışında Rusya kapitalizmine özgü sayılabilecek bir şey bulamazsınız.

Geçmişten gelen birikimin olanakları...

Cezmi: Bu durumda, biz 1987 yılında da işin esasında bir program ortaya koyabilirdik, diyebilir miyiz? O zamanki birikim ve açıklığımızla, bir program formu çerçevesinde...

Cihan: Biz belli sancılı evrelerden geçen bir ideolojik ko-

puş süreci yaşadık. Başlangıçta, henüz kopuşa varmayan evrede, bir takım şeyleri el yordamıyla götürmeye çalıştık. Bir hareketin saflarında ağırlaşan bir bunalımın belirginleştirmeye başladığı bir takım gerçekleri yakalayarak mesafe aldık. Kopuş döneminde haftaları, ayları alan, 8-9 aya yayılan bir tartışma süreci yaşadık. Örneğin proleter devrim perspektifinin formüle edilmesinde başlangıçta daha geri bir konumda idik. Epeyce zorlandık, düşündük, tartıştık. Bir yöntemsel açıklık yakaladığınız andan itibaren ki, bir takım temel gerçekleri de yerli yerine oturtmayı başarabiliyorsunuz. Bizim yaşadığımız da esasta bu oldu.

Biz bir boşluktan doğmadık; bir bilincimiz, kendi çapında bir birikimimiz vardı. Ama bu bilinç geçmişe ait belli bir bakış açısı, belli bir yöntemsel tutum içine oturuyordu. Bu kalıpları parçaladığımız andan itibaren yöntemsel bir üstünlük de yakaladık. Marksist yöntemi yakaladık ve bu sayede o güne kadarki birikimimiz apayrı bir anlam kazanmaya, bir başka işlev görmeye başladı. Bu yöntemsel üstünlük sayesinde ki, tüm verileri yeni bir bakış açısının süzgecinden geçirdik. Bu bizi yeni sonuçlara ulaştırdı. Doğru bir yöntemsel tutum yakaladığınız zaman, sizin o güne kadarki düşünsel birikiminiz bambaşka bir anlam kazanmaya başlıyor, bir başka biçimde değerlendiriliyor. Hiçbir şeye sıfırdan başlanmaz, hiçbir kopuş boşluktan yaşanmaz. Her kopuş bir önceki birikimin olanakları üzerinde yükselir. O güne kadarki düşünsel birikiminiz olmazsa, siz sizi yeni bir düzeye ve konuma ulaştıracak bir sıçramayı da yapamazsınız. Yani her kopuş kendinden önceki birikimden bir kopuştur. Yaşanan kopuşun yeni bir varlığa dönüşebilmesi, ancak o güne kadarki birikimden süzülüp alınanla olanaklı olabilecektir.

Fakat yine de biz kopuşun o ilk evresinde ortaya derli toplu bir program koyamazdık. Yakaladığımız düşünce sistemini geliştirmek, olgunlaştırmak, çeşitli sorunlara uygulamak, özetle

belli bir teorik-ideolojik gelişme süreci yaşamak zorundaydık. Programımızı ancak bu tür bir düşünsel gelişmeden süzüp çıkarabilirdik. Çıkış safhasında ortaya koyabileceğimiz konusunda *Platform Taslağı*'mız zaten yeterli bir fikir vermiyor mu? Ki ben bu taslağı bir başlangıç metni olarak bugünkü bakışaçımla bir hayli anlamlı ve başarılı da buluyorum. Kaldı ki bir program formu denemeye kalksaydık, ortaya çıkaracağımız metin *Platform Taslağı*'ndan çok daha kapsamlı ve çok daha güçlü olurdu. Böyle bir ihtiyaç duymadığımız için böyle bir şeyi de zorlamadık.

Yeni olgulara yeni programatik yorumlar

Temmuz: Türkiye kapitalizmi açısından çok sorunumuz olduğunu düşünmüyorum. Ama dünya kapitalizminin ikinci emperyalist savaş sonrası süreçleri açısından bakıldığında şunları söyleyebilirim. 1900'lerin başında kapitalizmin ve emperyalist dönemin temel eğilimlerini ve çelişkilerini görmek, buradan hareketle teorik bir bakışla hala bu evrede olduğumuzu tespit etmek bir şey. Bu sınırlar içinde kolaylık var. Ama 20. yüzyılın başında kapitalizmin yaşadığı dönüşüm ve emperyalizm aşamasına ulaşması ile o dönem marksistlerinin o sorun üzerinde yoğunlaşması sözkonusu. Bunun siyasi sonuçları açısından açıklıkları var. Şimdi bugünün dünyasına dönüp baktığımızda, globalleşme üzerinden, MAİ sözleşmesi üzerinden, emperyalist tekellerle ulusların bugünkü ilişkisi üzerinden, Amerika'da Japon sermayesinin veya Avrupa'da Amerikan sermayesinin yatırım düzeyi üzerinden, emperyalist devletler ile emperyalist tekeller arasındaki ilişkinin nasıl bir mahiyet kazandığı, emperyalist rekabetin kızışacağı ve çatışmalı bir gelişme seyri izleyeceği, ama bunun biçimlerinin ne olacağı (bugün kurmaya çalıştıkları kurumlardan hareketle) üzerinden vb. bakıldığında, fazlasıyla zor bir alanda olduğumuzu fark ediyoruz. Ve yanlış

şeyler söylememek için, deyim uygunsu köşe taşlarını tutarak bir şeyler söylemeye çalışıyoruz.

Cihan: Sorulan sorunun yanıtı demin kullandığın tanımında var. Program köşe taşlarını ve temel yasaları verir. Emperyalizmin temel işleyiş yasaları değişmiştir demediğimiz sürece, programı etkileyecek önemli bir sonuç ortaya çıkmayacaktır.

Temmuz: Bizim bugün kalkıp devrimci şiddet sorununu gerekli kapsamda incelememiz, aslında önderlik planında başından itibaren sahip olduğumuz bir açıklığı bütün parti üyelerine mal etmek, programı anlaşılır hale getirmek olacaktır. Devrimci şiddet sorunu çerçevesinde bakıldığında, programda bir satır olarak geçecek bir meselenin bütün parti üye ve taraftarlarına mal edilmesi görevidir bu. Ama sorun dünya kapitalizminin ikinci emperyalist savaş sonrası gelişmeleri olduğunda, bu alandaki teorik gelişme ihtiyaçları şu anki birikimimiz açısından ne ifade ediyor? Aslında somut olarak tartıştığımızda daha rahat göreceğiz; bu sorunun devrimci şiddet sorununa benzemeyen yönleri var. Yoksa program bugüne kadarki ideolojik-teorik gelişmenin sonuçlarından hareketle süzülür, köşe taşları konulur. Bu bir program oluşturmak için fazlasıyla sağlam bir zemindir. Buna ilişkin bir itirazım yok.

Cihan: Programda kapitalizmin emperyalist aşamasının bu safhasına ilişkin neyi koyacağız sorununu tartıştığımızda, bizim nerede zayıf olduğumuz ya da bu sorunda bulanıklık taşıyıp taşımadığımız da somut olarak ortaya çıkar. Bir ihtiyacın genel kapsamını vurgulayarak programda bu konuda ne kadar zorlanacağımızı söylemek çok mümkün değil, birinci nokta bu.

İkincisi, bence burada yapılan tartışmada şöyle bir göz yapılması da var: Nasıl olur, ortada yüz yıllık bir gelişme var, bizim programımız bunun sonuçlarını içermek zorunda değil mi, diye düşünülüyor. Ben de diyorum ki, biz bu gelişmeleri, özellikle ikinci emperyalist paylaşım savaşı sonrasında gelişmelerini ve bunun ortaya çıkardığı yeni olguları hesaba kat-

masaydık, bunun Türkiye'nin kendine özgü yapısında yarattığı değişimi ortaya koymasaydık, acaba EKİM olabilir miydi? Bu ülkede emperyalizme bağımlılık varsa önce ulusal bağımsızlık mücadelesi verilir, önce bağımsızlık kazanılır, sonra sosyalist devrime geçilir, denilmiyor mu? Bu, bu ülkenin 40 yıllık bilinci değil mi? Bu, geleneksel halkçı hareketlerin kuru bir formül olarak tekrarladıkları 30-35 yıllık bir önyargı değil mi? '87 yılına kadar bizim bilincimiz de bu değil miydi?

Devrimci Demokrasi ve Sosyalizm kitabına dönüp bir yenisinden bakın, "*Emperyalizme ve kapitalizme karşı demokratik devrim!*" arabaşlıklı bölümü yeniden inceleyin. Bu ne anlatıyor? İkinci emperyalist savaş sonrası dönemde dünya çapında yayılan ve hızlanan bir kapitalist gelişme yaşanıyor. Savaş öncesine kadar kapitalist gelişme sömürge, yarı-sömürge ülkelerde hammaddelerin yağmasına ve mamul malların ihracına dayanıyor, her ülkeye öyle kapsamlı bir sermaye ihracı gerçekleşmiyor. Emperyalist sermayenin geri ülkelere belli bir güçle akmasının ikinci emperyalist savaş sonrasına denk geldiğini, sadece Türkiye tarihi üzerinden değil birçok başka bağımlı ülke tarihinden de biliyoruz. Poulantzas'ın *Geçiş Süreci* kitabı Portekiz'de, İspanya'da, Yunanistan'da bunun tam da böyle olduğunu anlatıyor. Kitap Yunanistan'da, İspanya'da, Portekiz'de faşizmden bugünkü siyasal düzenlere geçişi anlatırken, kendince bunun arkasındaki iktisadi-toplumsal değişimi vermeye çalışıyor.

Biz TDKP şahsında bütün bir geleneksel sol hareketle tartışırken ne demiştik? Savaş sonrası kapitalist gelişme, geri ve bağımlı ülkelerin emperyalizmle ilişkilerinde köklü bir değişime yol açmıştır. Artık emperyalizmin ülkedeki dayanakları daha çok ticari faaliyet içerisindeki komprador burjuvazi, artı feodal, yarı-feodal sınıflar olmaktan çıkmıştır; bu egemenlik artık dosdoğru, kapitalist üretim içerisinde gelişip serpilen işbirlikçi tekelci burjuvazi dediğimiz burjuva sınıfa ve onun temsil

ettiği kapitalist iktisadi ilişkilere dayalı hale gelmiştir. Emperyalizme bağımlılığın iktisadi ve sosyal temelinin değiştiği bir durumda, emperyalizme karşı mücadele anti-kapitalist bir perspektife oturmak zorundadır. Yoksa emperyalizme karşı mücadele burjuva ya da küçük-burjuva milliyetçi bir bakış açısı olarak kalır. Türkiye kapitalizminin kendine özgü yanını kavramasaydı eğer, geleneksel anlayıştan ve programdan farkımızı nasıl ortaya koyacaktık, devrim anlayışımız nasıl değişecekti? Bizim farklı bir devrim anlayışı ortaya koyduğumuz, ama Türkiye'nin gerçeklerine birilerinin 30 yıldır baktığı şekilde baktığımız iddia edilebilir mi? Eğer böyle olsaydı, emperyalizme karşı mücadele meselesinde farklı bir bakışı biz nasıl gerçekleştirebilirdik ki?

Farklılığımız nereden doğuyor? Türkiye sol hareketi içerisindeki en ileri akımlardan biri herşeye rağmen TİKB'dir. Ama biz TİKB'yi bu sorunda hala geleneksel kavrayışın içerisinde-siniz diye eleştiriyoruz. Eleştirimizin ilk bölümü "*Geleneksel çizgiye geleneksel dayanaklar*" başlığı taşıyor; temel yöntemsel ve ideolojik yaklaşımlar eleştiriliyor. İkinci bölümün başlığı ise "*Yeni olgulara eski kalıplar*"! (Bkz. H.Fırat, *Bağımsızlık ve Devrim*, Ek bölüm, s.273-300 -Red.)

Demek ki siz olguyu yeniliği içerisinde görmüş ve buna yeni bir bakış açısı ile yaklaşmışsınız ki, bir ideolojik kimlik oluşturmuş, geleneksel olandan kopabilmişsiniz... Yoksa yaşadığınız kopuşun ideolojik özü nerede kalırdı? İkinci emperyalist savaş sonrasında yeni gelişmeleri, bundan çıkarılabilecek yeni sonuçlar, bunların programımızda ifade bulması vb. derken, tüm bunları gözönünde tutmanız gerekmez mi?

Cezmi: MK'nın 1. Genel Konferansa hazırlık çerçevesinde Eylül '90 tarihli bir metni var. Teorik alandaki sorun ve görevlere ilişkin bir bakış ortaya koyuyordu metin. Orada, bugüne kadar esas itibarıyla geleneksel sol hareketle araya ayırım çizgilerini çekmek çerçevesinde bir süreç yaşadığımız belirtiliyor ve

ta-rihsel sorunlar ile tarihsel evrimin ortaya çıkardığı yeni sorunlar açısından belli görevler vurgulanıyordu. Ama benim açımdan daha önemli olan ve dikkatimi çeken yönü, burada Türkiye devriminin kendi sorunlarında derinleşme yaşama ihtiyacına yapılan vurguydu.

Sorunu ben şöyle anlıyorum; programın da köşe taşlarını oluşturan temel esaslar bakımından, işin esasını koymuş oluyoruz. Bugünkü gerçekliği tanımlıyoruz, bu çerçevede hedeflerimizi koyuyoruz, yürüyeceğimiz yolu tanımlıyoruz, bu yolu nasıl yürüyeceğimizi ortaya koyuyoruz. Diğer yandan, teorik gelişmenin, bu yolu daha güçlü bir şekilde yürümek açısından hala ayrı bir önemi var. Önümüze henüz gereğince çekmediğimiz bir takım teorik sorunların ise, esasta yürüdüğümüz yolu tartışmamızı gerektirecek bir engel oluşturmadığını da zaten ifade ediyoruz.

Sözünü ettiğim metinde partileşme sürecinin tayin edici halkası teorik gelişmedir, diyorduk. Bunun, bizzat o dönem, önümüzdeki partileşme süreci açısından, program sorunu ile bağlantılı yönü neydi?

Cihan: İdeolojik gelişme süreci bitmeyen bir süreç. Partili kimliği kazanmak, genel çerçevesi olan bir programı ortaya koymak teorik gelişmenin sürdürülmesi ihtiyacını ortadan kaldırmıyor, tam tersine ona yeni ve sağlam bir temel kazandırıyor.

Programatik sorunlarda gelişmek, serpilmek ve derinleşmek, bizim hala temel önemde bir ihtiyacımız. Bu alanda halen çok önemli görevlerimiz var. Özellikle Türkiye tarihi üzerinden incelenmesi ve irdelenmesi gereken çok şey var. Ama bu bize; köşe taşları zaten ortaya konulmuş bir programı yaşam içerisinde, sınıf mücadelesinin gelişme seyrine bağlı olarak her bir safhada başarı ile gerçekleştirme olanağı sağlayacaktır.

Program genel çerçeveyi koyuyor, o çerçeve her bir aşamada yaratıcı bir biçimde uygulanmak zorundadır. Ancak toplumu, sınıfları, devleti, gelenekleri, kültürü, halkı iyi tanırsanız bunu yapabilir, başarabilirsiniz. Programın söylediği hep aynı şeydir; ama siz yaşamı bütün bu zenginliği ile tanırsanız, yaratıcı biçimde kavrsanız, Türkiye’de özgün olanı sindirirseniz, o genel

programatik ilkenizi de başarıyla gerçekleştirme yeteneği gösterebilirsiniz.

Program, mevcut egemen sınıf iktidarının şiddete dayanan devrimle yıkılması, der ve öylece bırakır. Bu bir devrimci görevin tanımıdır. Ama sizin bunu gerçekleştirmeniz, başta dayanacağınız sınıf ve devireceğiniz sınıf olmak üzere, bu toplumu derinlemesine tanımanızla olanaklı olur. Demek istiyorum ki, bazı konularda teorik çalışmanızı derinleştirmemiş olmanız programatik formülasyonlarda size bir güçlük çıkarmıyor ama, programatik sorunlar üzerine koca bir teorik inceleme alanı olarak yine de önünüzde kalıyor. Ön açış konuşması çerçevesinde not aldığım üç maddelik bir konuşma planı vardı. Bunlardan biri de “Program ve yeni ideolojik atılım, teorik derinleşme ve yetkinleşme” maddesiydi, bu başlığı konuşmamın akışı içerisinde atmışım.

Cezmi yoldaşın bir sorusu vardı; ‘87’de bir program ortaya koyabilir miydik? Daha önce de söyledim sanıyorum, zorlasaydık elbette koyardık. Bir *Platform Taslağı*’mız var. Bu isimlendirme epeyce alçak gönüllü dikkat ederseniz, ki bu da çok normal. Geleneksel hareketten kopan ve bu kopuşu derinleştirmek isteyen bir akımın başlangıçta bu kadarını söylemesi, o aşamada bununla yetinmesi, bir yerde çok normal.

Ekim ‘87’de, *Ekim*’in ilk sayısında, bu platformu yeniden yayınlarken koyduğumuz kısa sunuş bunun bilinçli bir tutum olduğunu açıklıkla gösteriyor: “*Devrimci popülizmden kopuşun ilk ideolojik ürünleri olan bu metinler, haliyle bir ilk oluşun yetersizliklerini ve kusurlarını da taşıyacaklardır. Bilimsel teorik çalışma ilerlediği, geçmiş değişik yönleriyle daha kapsamlı irdelendiği, modern revizyonizme ve popülizme karşı mücadele derinleştiği ölçüde, bu yetersizlikler ve kusurlar görülecek ve giderilebilecektir.*”

Bir kopuş anında, yeni bir yolun başlangıcında bunu böyle söylemek zorundasınız. Böylece söylediklerinizi hiç de zayıflatmış olmuyorsunuz. Yalnızca, bilimsel bir bakış açısı ile doğrunun

göreceliğine bir vurgu yapmış oluyorsunuz. Ben doğrumu olgunlaştırırım, diyorsunuz. Bilimsel teorik gelişme de ancak böyle kavranabilir. Burada bazı ip uçları, bazı önemli noktalar yakalamışız, bunlardan bazıları yetersiz olabilir, ama gelişim doğrultusu doğru; bu gelişecektir, serpilecektir, derinleşecektir, diyorsunuz, demiş oluyorsunuz.

Biz zorlasaydık bu taslağı bir program formuna da sokabilirdik. Ama bu bizim için o dönemin bir ihtiyacı değildi. Kendimize parti demiyoruz ki, bir program formunu çok özel olarak zorlayalım. Nihayetinde bir siyasal akım olarak henüz yeni doğuyoruz, bir mücadele platformumuz olmak zorunda. Onun genel çizgilerini ortaya koyuyoruz. Türkiye soluna ve Türkiye devrimine ilişkin temel tanımları yapmışız o ilk iki temel metnimizde, bizim kopuşumuzu olanaklı kılan da budur zaten.

Genel deneyimlerden gidelim. Rusya'da 1903'te ortaya bir program konuluyor. Ama Lenin'in en önemli eserlerinin tam da bu programı izleyen dönemde ve gerçekten Marksizm'de yeni düşünsel açılımlar denebilecek bir kapsamda ortaya çıktığını görüyoruz. "*iki Taktik*" kendi dönemine göre büyük bir teorik ilerlemedir. Lenin'in ulusal sorun üzerine 1912'de, 13'te, 14'te, 15'te ortaya koydukları düşünöldüğünde, ulusal sorunda başlangıçta söylenenler son derece sınırlı.

Lenin, devrimi izleyen dönemdeki program tartışmalarında; emperyalizm litaratürde kullanılmakla birlikte, bizim programımız emperyalizmi içermiyordu, diyor Bu muhtemelen program revizyonu üzerine materyalde söyleniyor. Sonraki dönemde, emperyalizm sorununda, bu çerçevede savaş sorununda, sosyalist devrim sorununda büyük açıklıklara ulaşıyor. Ama dikkat edin, 1903 programının teorik bölümü, 1919 programına olduğu gibi taşınıyor, emperyalizm sorununa ve çağma ilişkin konular buna ayrıca ekleniyor.

Neticede ekliyor diyeceksiniz. İyi ama, bazı yoldaşların kaygısını duyduğu noktadan bakarsak, ekleme kendi başına yeterli olabilir mi? Kapitalizm gerçeğinin kendisine de emperyalist düze-

yin gerçeği ışığında bakmak gerekmez miydi? Normalde gerekirdi değil mi? Ama gerekmiyor, Lenin gerekmediğini özel bir tutumla savunuyor ve bunu oldukça öğretici bir biçimde gerekçelendiriyor. Aynı pasajlar Plehanov'un dilinden olduğu gibi yeni programa aktarılıyor. Neden? Çünkü emperyalizmle birlikte ortaya çıkmış yeni iktisadi olgular kapitalizmin özünü değiştirmiyor. Kapitalizmin temel çelişkileri, temel işleyiş yasaları ve onulmaz çelişkileri emperyalizmle birlikte değişmiyor. Emperyalizm bu temel çelişkileri sadece şiddetlendiriyor. Savaşı ve toplumsal devrimi gündeme getirmesi de bu anlama geliyor. Ve dünya ilişkileri sisteminde yeni durumlar yaratıyor, ki bunlar zaten oraya ekleniyor. Kapitalizm emperyalist aşamaya varmasaydı, dünyayı paylaşım diye bir sorun, yani emperyalist savaş ortaya çıkmazdı. Programa bu ekleniyor, vb.

Demek istiyorum ki, henüz belli meseleleri açıp derinleşmemiş olmamız, program konusunda bizim elimizi kolumuzu bağlamıyor. Bunları incelemek ve işlemek elbette programımızın kavranmasını kolaylaştıracaktır, bizim için de kolaylaştıracaktır. O teorik derinleşmeyi yaşamadığımız sürece, programımızdaki bazı şeyler, genel ve soyut ilkeler olarak kalacaktır, yaşama uygulanma gücü bulamayacaktır. Bu çerçevede, teorik gelişme, özellikle de Türkiye toplumunun derinlenmesine incelenmesi, ciddi bir ihtiyaç olarak hala önümüzde duruyor. Sorunu önemsizleştirmek için söylemiyorum, ama programatik çerçevedeki ifadelendirişte bize yetecek bir takım temel noktalar, yoldaşın deyimiyle, bir takım köşe taşlarımız bugün yeterli açıklıkta var ve dolayısıyla bilimsel temellere dayalı devrimci bir parti programı ortaya koymak için gelinen yerde artık herhangi bir güçlüğümüz yok.

II. BÖLÜM

Program deneyimleri ışığında parti programının sorunları

Geçmiş program deneyimini özümsemenin önemi

Cihan: Nedir bir program? Bir programın önemi, anlamı ve işlevi nedir? Bir programın kapsamı nedir? Bir program genel çizgileriyle nelerden, hangi temel unsurlardan, hangi ana bölümlerden oluşur? Böyle bir bölümlenmenin mantığı, her bölümün programın toplamı içindeki yeri, toplamıyla bağı nedir?

Uzatilabilir olan bu ve benzeri sorulara genel ve soyut yanıtlar verilebilir. Fakat ben sorunu bu genel ve soyut çerçevede tartışmaktan kaçınalım; somut tarihsel deneyimden, tarihin farklı kesitlerindeki çeşitli program çalışmalarından giderek sorularımıza yanıt arayalım diyorum.

Öncesini bir yana bırakacak olursak, Marks ve Engels'in temellerini attığı modern komünist hareketin 150 yıllık bir mücadele tarihi var. Bu uzun tarihi dönemin zengin bir program

deneyimi var. Program oluşturma çabalarına kaynak oluşturmuş bazı klasik programlar var. Yaşam içerisinde, tarihsel mücadele süreci içerisinde doğrulanmış programlar var. Marksist klasiklerin, Marks'ın, Engels'in, Lenin'in program sorunlarına teorik ve yöntemsel bakışları var.

Bizzat tarihsel değerdeki örneklerden hareketle, mevcut programların yapısı ne olmuş ve bunun mantığı neymiş? Bu programlar neye göre yapılandırılmış? Belli bölümler neyi ifade etmiş, ne anlama gelmiş? Program sistematığı içerisinde bunların mantığı ne olmuş? Bunları tartışıp irdelediğimiz lde, program sorununa ilişkin olarak bugüne kadarki teorik ve pratik deneyimleri mümkün mertebe irdeleyip zmsediğimiz lde, bugünün ihtiyaçlarına yanıt verebilecek bir programı üretmekte de bir n düşünsel zemine sahip olma imkanı buluruz.

20. yüzyılın sonundayız, modern komünist hareket uzun bir tarihi dönemi geride bırakmış bulunuyor; bu durumda Komünist Manifesto'yu, Erfurt Programı'nı, Bolşeviklerin eitli aşamalardaki programlarını, Spartakistler'in 1918'de ortaya koyduğu programı ya da hatta 1928 tarihli Komünist Enternasyonal programını inceleysek ne olur, diye sorulabilir. Böyle soranlar, yüzyılın sonundayız; bir dizi tarihi olay yaşandı, sistemin evrimi sürüyor, yeni sorunlar, yeni görüngüler, yeni olgular var; bunlar üzerinden düşünmemiz, bunları irdelemeye dayalı bir program oluşturmamız gerekmez mi diye de ekleyebilirler.

Sorunun başka yönlerini bir yana koyarak, bu tür bir itiraza karşı temelde şunu söylemek istiyorum. Kendinden nceki program birikimini ve deneyimini özümsemeyen bir hareket, kendi döneminin ihtiyaçlarına yanıt veren bilimsel devrimci bir programı ortaya koymakta başarılı olamaz. Soruna öncelikle bu gözle bakılması gerekiyor. Öte yandan, mesele şu veya bu tarihi dönemde ve şu veya bu ülkede program sorununun somutta nasıl üzüldüğü, ortaya nasıl bir programın konulduğu meselesinden de ibaret değil. Biz marksist-leninist dünya görüşüne

bağlı komünistleriz. Ve marksist klasiklerin de, bir marksist partinin programının ne olduğu ve nasıl ortaya konulması gerektiğine ilişkin olarak ortaya koydukları teorik-pratik yaklaşımlar var. Marksist-leninistler olarak bu dünya görüşünün taşıyıcıları olduğumuza göre, bu meselelere nasıl bakıldığını, sorunun hangi yönetsel ve teorik bakış açısıyla ortaya konulduğunu, ve nihayet pratik olarak nasıl çözüldüğünü bilmek zorundayız. Bilimsel temellere dayalı devrimci bir parti programı ortaya koyabilmenin temel bir önkoşuludur bu. Ve bu çerçevede, en önemli nokta: Marksist ustaların konuya ilişkin görüşleri hep somut bir program çalışması ya da eleştirisi vesilesiyle, bu tür bir pratik çaba ile bağlantılı olarak ortaya konulmuştur. Bu da bizi gerisin geri, tarihi önem kazanmış, uluslararası komünist hareketin gelişme tarihinde önemli bir yer tutmuş bir dizi programı somut olarak ele alma, irdeleme gereğine götürür.

Bir ara nokta olarak ifade edeyim. Muhtemelen tartışma nasıl yürütülecektir diye bir soru akla geliyordur. Programın yapısına ilişkin olarak yaratılacak açıklıklar tartışmanın nasıl götürüleceğine de bir açıklık sağlayacaktır. Bu nedenle bunu önden belirlemek istemiyorum. Ama "bir programın iç yapısı hangi ana esaslardan oluşur" sorusu açıklığa kavuştuğu ölçüde, tartışmamızın nasıl seyretmesi gerektiği de kendiliğinden açığa çıkar. Ayrıca biz akademik bir çalışma yapmıyoruz, devrimci bir partinin devrimci programını ortaya çıkarmak sorunu üzerine tartışıyoruz. Böyle olunca, bizim için önem taşıyan tartışma ya da tartışmalı noktalar hangisi ise, tartışmamız çok doğal bir biçimde bu noktalar üzerinde yoğunlaşacaktır. Program yapısı içerisinde öyle sorunlar olabilir ki, bunlar çok temel önemde sorunlar olduğu halde, bizim için bu sorunlarda yeterli açıklık varsa eğer, biz onlar üzerinde pek fazla durma ihtiyacı duymayacağız. Ama görünürde çok önemli olmayan başka bazı sorunların tartışılması pekala bizim için özel bir önem kazanabilir.

Manifesto'dan Spartakistler'e program deneyimi...

Komünist Manifesto tarihte komünist işçi hareketi adına ortaya konulmuş bilimsel temellere dayalı ilk devrimci işçi partisi programıdır. *Manifesto*'nun yapısı ve iç mantığı bile bir programın genel yapısı konusunda bize yeterli bir fikir verebiliyor. Nitekim *Manifesto*'nun toplam dört bölümlük genel yapısı, sonradan marksist programların hazırlanmasında yol gösterici bir işlev yerine getirmiş. 1870'li yıllarda Gotha Programı var. Lasalcıların damgasını taşıyan, bilimsel temelden ve devrimci nitelikten yoksun bu programın bizim açımızdan önemi, Marks ve Engels'in bu programın eleştirisi vesilesiyle bir işçi partisi programı üzerine ortaya koydukları çok değerli görüşler ve önerilerdir. Daha sonra Erfurt Programı'nı görüyoruz, son derece kısa ve özlü bir program. Özlü derken biçimsel yanını kastediyorum, yoksa Erfurt Programı, tarihin de gösterdiği gibi, ruhu ve esası bakımından oportünist bir program. Çok bilinçli bir tutumla devlet, proletarya devrimi ve proletarya diktatörlüğünü es geçmiş, onlara açık tanımlamalarla yer vermemiş bir program. Ama bu program ortaya çıktığından itibaren genellikle bir model olarak alınmış. İkinci Enternasyonal tarafından temsil edilen tarihi dönemde ortaya çıkan yeni partiler, genellikle bu programı model olarak ele almışlar. Proletarya diktatörlüğüne yer vermek gibi temel önemde bir farklı tutuma rağmen, Ruslar da 1903 programını hazırlarlarken Erfurt Programını model almışlar. 1919'daki program tartışmalarında bile Lenin hala Erfurt Programı'nın yapısını örnek olarak verebiliyor, zaman zaman pozitif anlam yüklü vurgularla "ünlü Erfurt Programı" diyebiliyor.

Komünist Manifesto'da dört ana bölüm görüyoruz. İlk bölüm, "*Burjuvalar ve Proleterler*" başlığı taşıyor. Bu bölümde kapitalizmin nasıl geliştiği, burjuvazinin kendi tarihi rolünü nasıl oynadığı anlatılıyor. Kendi gelişmesi ve yerleşmesi süreci içinde kapitalizmin hangi onulmaz çelişkileri ve kendisini de tarihe

gömecek hangi yeni toplumsal güçleri ürettiği ile devam ediyor. Bu ilk bölüm kapitalizmin en ileri ürünü olarak gelip proletaryaya bağlanıyor, proletaryanın o ilk oluşum süreçleri ele alınıyor. İlk bölüm kabaca bunlardan oluşuyor.

İkinci bölüm, "*Proleterler ve Komünistler*" başlığı taşıyor. Burada bazı ilkesel ve yöntemsel açıklamaların ardından komünistlerin, temsil ettikleri sınıf adına toplumun karşı karşıya bulunduğu temel sorunlara yaklaşımları ortaya konuluyor ve arkasından maddeler halinde bir önlemler demeti sıralanıyor. Tartışmanın içeriğine girdiğimizde bunlar üzerinde durabiliriz, şimdi konuyu dağıtmamak için girmiyorum. Ama esas olarak, devrimci proletarya hareketinin ilke ve amaçları açıklanıyor bu ikinci bölümde. Üçüncü bölümde çeşitli sosyalizm akımları üzerine değerlendirmeler var. Dördüncü ve son bölümde ise, komünistlerin farklı muhalefet partileri karşısında konumları ve tutumları ele alınıyor.

Komünist Manifesto bu dört ana bölümden oluşan bir program. Fakat *Komünist Manifesto*, bilimsel temellere dayalı bir ilk işçi sınıfı partisi programı olmakla birlikte, adından da anlaşılacağı gibi, bir programdan çok bir manifesto, bir bildirge. Buna uygun düşen bir yapıya, içeriğe, üsluba sahip ve zaten bu niyetle kaleme alınmış. Bakıyoruz, daha sonraları marksistler, program sorunu üzerine tartıştıkları durumlarda, bir programı bir manifestoyla, bir bildirgeyle karıştırmamak gereği üzerinde ittifakla birleşiyorlar. Ve bilindiği gibi, *Komünist Manifesto* bir çözümleme, bir gerekçelendirme, bir polemik aynı zamanda. Bu açıdan yapısı, kapsamı ve amacı yönünden bir parti programından da bir hayli farklı. Bir parti programının özünü ve esaslarını içeriyor, ama bir parti programından da öte bir kapsamı ve işlevi var.

Erfurt Programı tartışmalarına bakıyoruz; Engels, bir parti programı gerekçelendirmez, belirler, tespit eder, tanımlar diyor. Bir parti programı, bu budur der ve öylece bırakır; neden

öyle olduğuna girmez, açıklamalara ve gerekçelendirmelere girmez. Bunu parti programının yorumuna bırakır. Bir parti programının en temel özelliklerinden biri budur. Bu o kadar önemlidir ki, Lenin uzun bir dönem bu fikre belirgin bir biçimde bağlı kalıyor. Uzun dönem diyorum, zira 1919'daki programın yapısı bu açıdan biraz değişiyor. Dünya ölçüsünde işçiler ve emekçiler arasında Sovyet iktidarına karşı oluşan özel ilgi, bu ilgi çerçevesinde yeni programın kazandığı önem, ona belirgin bir propaganda tonu kazandırıyor. Ama Lenin, örneğin 1902'de, Plehanov'un o kısacık programı için bile; bu program çok uzun, çok hantal, çok sayıda fazlalık içeriyor, tespitlerle gerekçelendirmeleri içiçe veriyor; halbuki bir parti programı gerekçelendirme yapmaz, yoruma girmez, yalnızca belirler vb. diyor.

Peki parti programı neden belirlemelerle, tanımlamalarla yetinir, neden yoruma ve açıklamalara girmez? Zira program bir partinin teorik gelişmesinin üzerine oturur. Bu teorik gelişme içinde meseleler zaten fazlasıyla açılır, irdelenir, gerekçelendirilir. Parti programı ise, bu incelemeler içinde bilimsel olarak gerekçelendirilmiş görüşlerin, ilkelerin, amaçların, hedeflerin kısa, özlü ve sistematik bir biçimde ortaya konulmasıdır. Deyim uygunsa, bir parti programı, bu budur, der. Bu neden budur, bu neden böyledir, bu neden böyle olacaktır? Bu soruları yanıtlamak parti programının işi değildir. Zira, yineliyorum, parti programı, onun neden öyle olduğunu ortaya koyan bir teorik gelişmenin ürünüdür. Ve parti programı ortaya konulduktan sonra da, partinin kendisi yayınları aracılığıyla, bildirgeleri ve bildirileri aracılığıyla, propagandacıları aracılığıyla, popüler broşürleri yoluyla, onun neden öyle olduğunu geniş kitlelere açıklar.

Bu, program sorununda yerleşmiş bir yöntemsel tutumdur. Sonradan bu yöntemsel tutumdan uzaklaşıldığını, birçok durumda, özellikle Türkiye'deki bir dizi örnekte, programların tarihi süreç tahlilleriyle de şişirilmiş, yorumlarla dolu hantal

metinler halini aldıklarını, bazı durumlarda programdan çok propaganda metinlerini andırdıklarını biliyoruz. Biz kendi programımızı hazırlarken, mümkün merteye klasik marksist tutuma uygun hareket etmeli, program ile yorumunu birbirine karıştırmamalıyız.

Konuya dönüyorum. Erfurt Programı'ndan söz ediyordum. Erfurt Programı üç bölümden oluşuyor. Bir, teorik bölüm ya da temel ilkelerinin açıklanması; iki, siyasal bölüm, siyasal istemler bölümü; üç, işçilerin ya da emeğin korunmasına ilişkin istemler bölümü.

Rus marksistlerinin 1903 programlarına bakıyoruz, hazırladıkları program beş-altı bölümden oluşuyor. Ama esası bakımından Erfurt Programından yansıyan klasik bölümlenmeye uygun. Başlangıçta iki alt bölümden oluşan bir teorik bölümü var. Teorik bölümün son maddesinde anlatım Rusya'ya özgü koşullara bağlanıyor. Rus koşullarına uygun olarak, demokratik devrimin ve dolayısıyla asgari programın teorik olarak gerekçelendirilmesi var. Genelde kapitalizmin durumu bu olmakla birlikte, kapitalizm her ülkede eşit düzeyde gelişmediği için; her ülkenin proletaryası farklı sosyal-siyasal koşullar altında mücadele etmek zorunda olduğu için; çözmekle karşı karşıya bulunduğu en acil, en yakın görevler de farklılık taşıyacaktır, deniliyor. O günün Rusya'sı açısından bu farklılığın ne olduğu gerekçelendiriliyor. Rusya'nın sosyo-ekonomik ve sosyo-politik koşullarının kendine özgü yanı gerekçelendirildikten sonra, bu gerekçenin üzerine en yakın politik görevler programı, yani Rusya koşullarındaki asgari program oturtuluyor. Bu, programın ikinci ana bölümü oluyor.

Sonra, işçi sınıfının korunması ve mücadele yeteneğinin yükseltilmesi için denilip; bütün klasik ve çağdaş programlarda varolan, işçi sınıfının korunmasına ilişkin önlemlerden oluşan üçüncü bölüm geliyor. 1903 programında bazı ek bölümler daha var. Tarım bölümü, doğal olarak var. Ve nihayet bir son

bölüm var, bu bölüm, tıpkı *Komünist Manifesto*'nun sistematüğinde de olduğu gibi, mevcut sosyal ve politik sisteme karşı yönelen bütün muhalif ve devrimci hareketleri desteklemeye ilişkin bir maddeyi içeriyor.

Öte yandan Spartakistler'in bir programı var. Bu klasik programdan farklı bir yapıya sahip. Kendi tarzında değişik bir program ortaya koyuyorlar Spartakistler. Bazı bakımlardan bu bir programdan çok bir bildirgeyi andırıyor. İlkın "*Spartakistler Ne İstiyor?*" başlığı altında yayınlanması da bunu akla getiriyor. Fakat bildiğimiz gibi, AKP kuruluş kongresine bu metin program metni olarak sunuluyor ve AKP programı olarak benimseniyor.

Bu programın bir giriş bölümü var. Bu bölüm, emperyalist savaşın yarattığı yıkım üzerinden kapitalist sistemin genel bir yargılanması. Teorik olmaktan çok politik bir yargılanması, suçlanması deyim uygunsu. Ama kuşkusuz bu politik suçlama teorik bir öz taşıyor. Savaşın yarattığı yıkım üzerinden sistem suçlanıyor ve bu sistemin insanlığa verecek bir şeyi kalmamıştır deniliyor. Zaten bölüm, "Ya sosyalizm ya da barbarlık içinde çöküş!" ünlü şiarıyla bitiyor. Bu, döneme ilişkin çok canlı, coşkulu, duygulu bir bildiri, savaş ve yıkımdan sorumlu kapitalist sisteme yöneltmiş etkili bir suçlama.

Ardından gelen ikinci ve üçüncü bölümler var. Bu bölümler teorik ve ilkesel yaklaşımların açıklanmasından oluşuyor. Bir takım sorunlara Spartakistler'in nasıl yaklaştıklarını ortaya koyan bu kısa ve özlü açıklamalar, bazı temel teorik tezlerin ve ilkelerin özlü bir sunuluşu olarak da ele alınabilir. İlkelerin tanımına bağlanıyor, ama açıklamalı tanımlamalar bunlar. Bu açıdan da demin yaptığım klasik parti programları tanımına çok oturmuyor, dikkat ederseniz. Ardından şiddet sorunu, iç savaş sorunu, kitlelere dayalı mücadele sorunu, kitlelerin tarihi inisiyatif sorunu, devrimin mantığı sorunu, iktisadi mücadele ile siyasi mücadelenin içiçeliği/diyalektiği sorunu (ki Rosa Luxemburg'un

her zaman çok önem verdiği kendine özgü bir sorun) vb...

Ve ilkelerin açıklanmasına dayalı üçüncü bölümün sonunda, maddeleştirilmiş bir takım önlemler var. Proleter devrimin uygulama programı var, deyim uygunsu. Burada iktidarı alacak proletaryanın doğrudan uygulamaya geçeceği askeri, siyasi, iktisadi temel önlemler sıralanıyor. Bunu “Uluslararası Görevler” başlıklı bir dördüncü bölüm, onu ise, heyecan ve coşku dolu bir bildiri üslubundaki beşinci ve son bölüm izliyor. Bu son bölümde, Spartakistler Birliği’nin coşkulu bir dille tanıtılması ve savunulması var.

Bu program, bu yapıyla doğal olarak klasik programlardan farklı. Bu özlü ve militan bir program, sempati uyandıran bir program. Ama normal koşullarda bir programın yapısına çok da uygun değil. Rosa Luxemburg’un AKP kuruluş kongresinde program üzerine yaptığı konuşmayı, buradaki gerekçelendirmeyi okudunuz. Bu zaten devrimin ateşi içerisinde ortaya konulmuş bir program. Kongreden iki ay önce Kasım Devrimi, 8-9 Kasım’da başlayan bir devrim var. Bu program devrimden bir ay sonra ortaya konuluyor. Aralık sonunda da partinin kuruluş kongresi var. Bu kongrede yapılan bir konuşma var, gerekçelendirmelerine bakıyoruz; o güne kadarki klasik programa, o kendi içinde belli bir sistematiği, mantığı olan programa yöneltilen sert bir eleştiri üzerinde yükseliyor bu program. Erfurt Programı’nın sert bir biçimde suçlanmasına ve reddine dayalı bir program bu.

Erfurt Programının asgari bölümü doğal olarak reddediliyor. Böylece hiç de bir aşama reddedilmiş olmuyor. Zira Erfurt Programı’nın genel yapısına göre güya ortada zaten bir aşama sözkonusu değil. Bu anlayış fiiliyatta yaratılıyor. Bu meseleler üzerine daha sonra ayrıntılı olarak tartışacağız. Erfurt Programı’nın “asgari bölümü” ya da Engels’in “siyasal bölüm” olarak tanımladığı bölüm neydi, nelerden oluşuyordu? Programın genel yapısı içinde ne ifade ediyordu? Alman oportünizmi, onunla

birlikte tüm İkinci Enternasyonal oportünizmi bu sözde “asgari” bölümü kendileri için nasıl bir azami program, programlarının başı ve sonu haline getirdiler? Bu sözde “asgari program” İkinci Enternasyonal oportünizminin teorik ve programatik temeli olarak nasıl kullanıldı? Tüm bunlar üzerine konuşmamız gerekecek.

Rosa Luxemburg kendi gerekçelendirmesinde, program sorununu üzerine bu ünlü konuşmasında, kendi hazırladığı programda eksik kalan yönler için; bunlar *Komünist Manifesto*'da zaten ortaya konulmuştur, belli değişikliklerle bugün de geçerlidir ve günceldir, diyor. Böylece, özel durumlar dışında, tarihi olarak eskimiş durumlar dışında, *Komünist Manifesto*'nun teorik ve ilkesel temelini kendileri için de bir programatik temel oluşturduğunu ortaya koymuş oluyor. Deyim uygunsaydı, kendi programında eksik kalan yanı, yani teorik ilke ve amaçlar bölümüne ilişkin eksikliği, *Komünist Manifesto*'nun o konudaki mirasını üstlenerek bir biçimde telafi etmiş oluyor.

Spartakistler'in programı, devrimin ateşi içerisinde ortaya konulmuş bir program olarak, programların çok biçimsel olmadığını, devrim ve sınıf mücadelesi amacına göre somut olarak şekillendiğini de gösteren dikkate değer bir örnek. İlerleyen bir devrim var. Eğer işçi sınıfı partisi doğru bir iktidar perspektifi ile hareket edebilir ve işçi hareketi başarılı bir gelişme süreci yaşarsa, devrim zaten proleter devrime varacaktır. İktidarı alacak proletaryanın uygulayacağı önlemler, bunlara ışık tutan ilkesel yaklaşımlar ve somutta uygulayacağı önlemler -Spartakistlerin programı bunlardan oluşuyor. Bu açıdan da o tarihi durumun kendine özgü koşullarına oturan kendine özgü bir program oluyor.

Bolşeviklerin devrimi izleyen dönemdeki deneyimi

Ama öte yandan, muzaffer Ekim Devrimi'nin ülkesi Rusya'da, Bolşeviklerde başka bir şey de görüyoruz. Rusya'da

proletarya bir burjuva devrim sürecinden geçiyor, bununla kalmıyor, ardından burjuvazi devriliyor, iktidar işçi sınıfı tarafından ele geçiriliyor. Sorun bununla da kalmıyor. Aradan birbuçuk, iki seneye yaklaşan bir zaman geçiyor. Ve Lenin, artık sosyalizmi inşa etmek tarihi göreviyle karşı karşıya gelmiş bir ülkede bile, yeni parti programında, kapitalizmin bilimsel suçlanmasına dayalı o teorik bölümün ısrarla muhafaza edilmesini istiyor. Bunu çok ilgi çekici ve başarılı bir biçimde gerekçelendiriyor. Aslında bu tartışma 1917 Nisan Konferansı'nda gündeme gelen "program revizyonu" ile birlikte başlıyor. Lenin'in yazdıklarından, program komisyonunun buna karşı olduğunu öğreniyoruz. Komisyon, programın kapitalizmin suçlanmasına dayalı teorik bölümünün artık eskidiği ve programdan çıkarılması gerektiği kanısını taşıyor. Öteki bazı Bolşevik önderlerin ne dediğini tam olarak bilmiyoruz, ama başta Buharin olmak üzere tanınmış bir takım teorisyenlerin bu konuda epeyce bir kafa karışıklığı yaşadığını Lenin üzerinden biliyoruz. Lenin'in yürüttüğü tartışmanın içeriği, bu konuda belli bir açıklık sunuyor. Dikkat edin, bu teorisyenler, Buharin, Kievski vb. Bunlar program sorununda her zaman sınıfta kalmış kimseler. Emperyalist ekonomizm eğiliminin temsilcisi şahsiyetler. Bu nedenle, bu konuda da kafa karışıklığı yaşamalarına çok da şaşırılmamak gerekiyor. Ama Lenin'in kendi muhataplarını çok önemseydiği de bir gerçek. Neredeyse iki yıl boyunca bu soruna ilişkin olarak onları ikna etmeye çalışıyor. 1919'daki Sekizinci Kongre'de, bu meseleyi Buharin'le döne döne tartışmak zorunda kalıyor.

Lenin bu soruna neden önem veriyor, bunu konunun kendisine girince tartışalım. Ama kısaca iki noktayı şimdiden belirtmek istiyorum. İlk, o günün Rusya'sında her türlü iktisadi ilişki biçimi birarada var. Yani ortaçağa özgü iktisadi biçimler ile tekelci kapitalizme özgü iktisadi biçimler ve bunların bütün bir ara kademelenmesi... Rusya bütün bunlara uygun düşen iktisadi ve sosyal ilişkileri kendi bünyesinde taşıyan bir ülke,

eşitsiz gelişmenin getirdiği kendine özgü sosyo-ekonomik özellikleri olan bir ülke. Devrim kapitalizmin gelişmiş iktisadi biçimlerini elbette bir darbeye ortadan kaldırmayı başarıyor. Fakat tarihsel olarak bu gelişmiş biçimleri doğuran daha az gelişmiş biçimler, somutta küçük meta üretimi duruyor ve döne döne kapitalizmi yeniden üretiyor. Lenin'in temel bir argümanı bu. Nitekim şunları söylüyor: Programımızın bu bölümünün çıkarılmasını istiyorsunuz. İyi ama, toprağı dağıtmak yoluyla biz küçük-meta üreticisi köylü nüfusunu çoğaltmış olmadık mı? Bugün ülkemizde dev bir orta köylü nüfusu var. İyi ama orta köylü dediğimiz nedir? Bu, kapitalizm öncesi bir sosyal kategoridir ve biz sosyalizmin inşasına geçtiğimiz bir evrede bu sınıfla uğraşmak durumundayız. Biz orta köylü üretiminin ne olduğunu ve bunu bekleyen tarihsel akıbetin ne olduğunu, bunun neden tarihten ve toplumdaki silinip gitmesi gereken bir toplumsal kategori olduğunu programda gerekçelendiremezsek, bunun tasfiyesine dayalı bir inşa faaliyetini başarıyla sürdürebilir miyiz?

Sorunun bir yanı bu. Sorunun bir başka yanı, sonraki tarihi deneyimin ışığında özel bir anlam ve önem kazanan bir başka yanı daha var. İç savaş içinde bir parti bu. Tarihin zikzaklarını hangimiz önceden kestirebiliriz ki, diyor Lenin. Dümdüz bir yolda ileriye yürümeyi ne ölçüde başarıp başaramayacağımızı, geriye itilip itilemeyeceğimizi, ne kadar itileceğimizi nereden bilebiliriz ki? Ama parti muhtemel durumlara karşı hazırlıklı olmak, yani farklı durumları kucaklayan sağlam bir programatik temele sahip olmak durumundadır ki, beklenmedik bir biçimde biz bu sorunlarla karşı karşıya kaldığımızda, yolumuzu şaşırmadan yürümeyi, mücadelemizi sürdürmeyi başarabilelim. Ki bu, bir programın en temel bir özelliğidir.

Temmuz: Lenin tam da bu aynı tartışmalarda, emperyalizmin o klasik ilişkilerden oluşan kapitalizmin tabanı olmadan ayakta duramayacağını anlatıyor. Bugün bizim de karşı karşıya kaldığımız sorunları da kesen bir yönü var bunun.

Cihan: Bu çok verimli bir teorik tartışmadır. Ama dikkat ederseniz, tarihi bir laboratuvardan görülüyor bu. Lenin burada, Engels'in, kendisi tarafından "*Kahince Sözlür*" makalesinde ele alınan ve birinci emperyalist dünya savaşı ve sonuçları ile doğrulanan görüşlerine dayanıyor. Bir dünya savaşı öngörüyor Engels, bir dahaki savaş ancak bir dünya savaşı olacaktır diyor, ki bu gerçekten tam bir "kehanet"tir. Bu, uluslararası işçi hareketini başlangıçta büyük bir dağınıklığa, kargaşaya itecek ve onu onyıllarca geriye götürecektir, diyor. Bu bir başka "kehanet"tir. İkinci Enternasyonal'in çöküşünün adeta önden resmedilmesidir. Ama sonra savaş öylesine büyük bir yıkım yaratacaktır ki, diye ekliyor Engels, bu savaşın ardından proletaryanın zaferi ya kazanılmış, ya da kazanılması kaçınılmaz olacaktır.

Burada bizi ilgilendiren bunlar değil. Bizi ilgilendiren, Engels'in, savaşın yaratacağı yıkım sonucunda "ticaret, sanayi ve kredi üzerindeki yapay mekanizmanın" genel iflasına ilişkin olarak söyledikleridir. Lenin buradan hareket ederek teorik bir soyutlama yapıyor. Diyor ki, tekelci kapitalizm, kapitalizmin tabanı üzerinde bir üstyapıdır; bu üstyapı çöktüğünde, kapitalizmin bildiğimiz o geleneksel tabanı ortaya çıkar. Bu gerçekten çok verimli ve aydınlatıcı bir teorik yaklaşımdır.

Lenin "*Sol Komünizm*"de diyor ki; büyük toprak sahiplerini ve burjuvaziyi yenmek kolaydı. Nitekim biz bunları çok kısa bir sürede mülksüzleştirdik, bu sınıfları tasfiye edip attık. Ama küçük üreticiler, küçük mülk sahipleri, küçük-burjuvazi böyle değildir. Bunları kovamazsınız da, ellerindekilere bir anda el koyamazsınız da. Ve işte bu küçük üretim, küçük meta üretimi, her gün her an yeniden yeniden kapitalist ilişkileri üretir. Yani bir kez daha kapitalizmin o geleneksel kaynağı, onun yeşerdiği toprak...

Bu bakışa sahip olmayan bir parti sosyalist inşa sürecinde karşı karşıya kalacağı problemleri de kavrayamaz. Bu sorunun program açısından, programın teorik bölümü açısından önemi

nedir? Açıp bakın Erfurt Programı'na ya da Rusların 1903 Programı'na; kapitalizmin tarihi olarak küçük meta üretiminden doğduğu anlatılır bu programların teorik bölümünde. Önce basit meta üretimi, sonra kapitalist meta üretimi, ve nihayet emperyalizm. Lenin hep bu tarihi sıralamayı vurgular program tartışmalarında ve programın teorik bölümünün kapitalist gelişmenin bu temel safhalarını (ve elbette onları bir toplumsal devrim sayesinde izleyecek olan sosyalizmi) içermesini savunur. Ki kapitalist meta üretimi bile kendi içinde belli safhalardan geçiyor. Kapitalizmin 400-500 yıllık tarihine baktığımızda, bildiğimiz kapitalizm, tarihi içerisinde kapitalist olmayan küçük meta üretiminin kapitalist meta üretimine dönüşmesi üzerinden serpilip geliyor. Tarihi kökeni bu zaten ve bütün programlar bu tarihi kökene işaret ediyor. Programların teorik bölümünü incelerken, bunlar bilinen şeyler diye baktığınız şeyler, aslında çok temelli tarihi ve toplumsal olguları ifade eden çok özlü tanımlamalardır.

Parti programında teorik bölüm üzerine

Program sorunu üzerine tartışmalarda pek bahsi geçmiyor olsa da bana göre bu açıdan temel önemde olan bir başka klasik yapıta geçiyorum. Bu Engels'in ünlü "*Ütopik Sosyalizm ve Bilimsel Sosyalizm*" başlıklı yapıtıdır. Bu yapıtın "*Bilimsel Sosyalizm*" başlıklı ikinci bölümü (buradaki kısa felsefi girişi geçerseniz), bir parti programının teorik bölümünün gerekçelendirilmesinden başka bir şey değildir gerçekte. Dikkat edin, burada da küçük meta üretiminden kapitalist meta üretiminin doğuşu ve evrimi ile anlatıma başlanır. Bundan kapitalizmin nasıl doğduğu ortaya konulur ve bu gider, devamında kapitalizmin çelişkilerinin tanımına, bu çelişkilerin onulmazlığına ve proleter devrimin kaçınılmazlığına bağlanır. Bu, bir programın teorik bölümünün açıklanmış biçiminden başka bir şey değil gerçekte.

Çok büyük bir ihtimalle, Erfurt Programı'nın ilk bölümünün esası bu yapıttan esinlenerek kaleme alınmış. *Anti-Dühring*'in bir bölümünün, Lafargue'ın istemi üzerine, Engels tarafından popüler bir broşür olarak sunulmasından oluşan bu yapıtın çok tutulmasında, bunun da önemli bir rolü olmalı. Engels kendi *Önsöz*'ünde de söylüyor; *Manifesto*'muz bile bu kitap kadar çok dile çevrilmedi ve bu denli çok basılmadı, diyor. Bu denli popüler bir eser bu.

Parantez içerisinde işaret ediyorum, bunları kongrede tartışacağız. Saflarımıza kattığımız genç militanları, işçi militanları sağlam bir marksist bilimsel bakış açısıyla mümkün olan en kolay biçimde eğitmenin sorunlarını tartışırken, bir takım temel eserlere temel eğitim materyali olarak özel bir yer vereceğiz. Bizim böyle bir perspektifimiz var mı? Saflarımıza bir dizi genç ve eğitimsiz insan geliyor, büyük heyecanlarla da geliyorlar. Peki ne okuyorlar bu insanlar? Marksizmin temel eserlerini dikkatle incelemeyi, öncelikle bir marksist teorik formasyon kazanmayı, bu dünya görüşünün esaslarını bir an önce kavramayı önemsiyorlar mı? Böyle olmadığını ve örgütümüzün de birçok durumda bu militanların teorik eğitimiyle doğru-dürüst ilgilenmediğini hepimiz biliyoruz. Bu olacak şey değil!

Öylesine bir düşünsel kargaşa dönemi içerisindeyiz ki, burjuvazi ve burjuvazinin yörüngesindeki sol liberal akımlar öyle büyük bir düşünsel karışıklık yaratıyorlar ki; insanlar post-modernizm üzerine üç kitap okumuş oluyorlar da, bilimsel sosyalizmin en temel eserlerini incelememiş halde kalabiliyorlar. Ve bunlar güya marksist oluyorlar! Bunlar güya saflarımıza katılmakla EKİM'ci olmuş oluyorlar! Böyle saçmalık olabilir mi? İnsanlar herşeyi okuyabilmeliler, buna bir şey demiyorum. Ama bir insan marksistse, öncelikle kendi dünya görüşünün temellerini özümsemeli. Kişinin öncelikle kendisinin bir ideolojik eksenine ya da omurgasına olmalı ki, bu eksen, bu omurga temeli üzerinde her türlü düşünceyi izleme, anlama, eleştirme,

mahkum etme imkanına sahip olabilsin.

Daha bir de okunduğu kadarıyla Marksizmin orijinal kaynaklarından çok, ikinci el yorumlardan, hatta yorumun yorumundan öğrenilmesi sorunu var. İyi ama gerçekten Marksizm yorumunun yorumundan öğrenilebilir mi? Aklıma Çernişevski'nin, ünlü eseri "*Nasıl Yapmalı?*" da, devrimci kahramanına söylediği sözler geliyor. Çernişevski, kahramanının ağzından, neden ben bir düşünceyi ya da dünya görüşünü, bunu ortaya koyanların kendi eserleri duruyorken ikinci-üçüncü el yorumundan okuyayım, diyor. Peki bilimsel sosyalizm üzerine Marks'ın, Engels'in, Lenin'in kendi eserleri varken, neden ikinci-üçüncü elden yorumlarını okusun insanlarımız diyeceğim, öyle bile değil. Bu az-çok '70'li yıllarda böyleydi. '70'li yılların devrimcileri kitap okudukları kadarıyla hep Marksizm okuyorlardı. Ama Marksizmi, Nikitin'in *Ekonomi Politik*'inden, Huberman'dan, bir takım ikinci-üçüncü el sığ ve mekanikleştirilmiş yorumlardan okuyorlardı. Ortada Engels'in diyalektik harikası açıklamaları varken, tutup bunları o dönemin işçilerine, genç devrimcilerine "popüler" eser diye okutuyorlardı.

Bugün ama insanlar bu tür popüler ürünler üzerinden de olsa Marksizmi doğru dürüst okumuyorlar, anlamsız bir takım şeylerle değerli zamanlarını tüketiyorlar ve bu arada zihinlerini çorbaya çeviriyorlar. Elbette istedikleri herşeyi okuyabilirler, insanların okuduklarına sınır koyamayız, ama zaten okuyacak zamanları az ya da alışkanlıkları zayıfsa, biz bu insanlara, "yoldaşlar, biz herşeyden önce marksistiz, böyle olduğuna göre, öncelikle marksist dünya görüşünün temellerini kavramaya bakmalıyız", diyebilmeliyiz. Söz konusu olan bir parti olunca, eğitim konusunda böyle bir tutuma sahip olmak apayrı bir önem kazanır. Biz bir devrimci sınıf partisi isek, bu konuda çok daha açık, net ve ısrarlı bir tutum içinde olmalıyız. Dikkat edin, biz insanların düşünsel ilgilerine bir sınır koymuyoruz, ama diyoruz ki, komünist partinin saflarını seçtiğinize göre, siz marksist

dünya görüşünü benimsediğinize göre, bu dünya görüşünün özü ve esası nedir, partinizin temel sorunlar üzerine teorik bakış açısı nedir, öncelikle bu konuda bir fikir sahibi olmak durumundasınız. Öncelikle bu konuda kendinizi sıkı ve sağlam bir biçimde eğitmeye bakın.

Aynı sorunu program tartışmalarına bağlamak istiyorum. Sekizinci Kongre'de Lenin'in yaptığı bir son konuşma vardır. Lenin orada kapitalizmin bilimsel eleştirisine dayalı bir teorik perspektifi olmayan, bu temelde eğitilmemiş olan herhangi bir militanın ya da işçinin komünizmi beş kuruş etmez, diyor. Kapitalizmin doğuşunu, yapısını, işleyiş yasalarını ve onun yıkılışını tarihsel olarak kaçınılmaz kılan o onulmaz çelişkilerini; bunun karşısında işçi sınıfının tarihi misyonunu, devrimci rolünü kavramayan bir militanın komünist kimliği sağlam bir teorik kavrayışa oturmuyor demektir. Lenin'in vurgusunun programla bağı, bu kavrayışın bizzat bilimsel temellere dayalı devrimci bir program tarafından sağlanacağıdır. Nitekim Lenin vurgulu sözlerle, biz proletarya partisini marksist program zemini üzerinde eğittik, aynı şekilde ülkemizdeki milyonlarca emekçiyi de bu zeminde eğitmek durumundayız, diyor.

Tüm bunlar, bilimsel temellere dayalı bir parti programının, kaynağını ekonomik gerçeklerden alan, ancak bu temellere oturduğu ölçüde bilimsel olabilen bir parti programının, devrimci kuşakların eğitimindeki rolünü ve önemini anlatır. İçeriği ve temel unsurları parti programının teorik bölümüyle örtüşen, daha doğrusu bu özelliği ile marksist parti programlarına klasik bir kaynak oluşturan Engels'in eserine de buradan bakmamız gerekir.

Engels'in eseri *Ütopik Sosyalizm ve Bilimsel Sosyalizm* başlığı taşıyor. Sosyalizm ütopiyadan bilime nasıl geçti? Sosyalizmin maddi koşullarını bizzat kapitalizmin kendi bünyesinde tahlil edip açığa çıkararak ve bu maddi koşullar üzerinde eski toplumu yıkıp yeni toplumun kurucusu olabilecek toplumsal sınıfın

varlığını bilimsel çözümlenmeler içinde ortaya koyarak... Bunları düşününüz, sosyalizmin bilimsel karakterinden geriye bir şey kalmaz. Kuşkusuz Marksizm bundan ibaret değildir, ama son tahlilde bu temele dayanmak zorundadır. Son tahlilde herşey bu temele bağlanmak zorundadır. İktisadi temeli olmayan hiçbir devrimci dönüşüm tasarlayamazsınız, ki zaten mesele tasarlamak da değil. Nihayetinde bilimsel sosyalizmin ütöpik sosyalizme yönelttiği temel eleştiri tam da budur. *Komünist Manifesto* “*Proleterler ve Komünistler*” başlıklı ikinci bölümünde diyor ki; “*Komünistlerin vardıkları teorik sonuçlar, hiçbir şekilde, şu veya bu sözde dünya reformcusu tarafından icat edilmiş ya da keşfedilmiş olan düşünce veya ilkelere dayanmaz. Bunlar yalnızca, varolan bir sınıf mücadelesinin, gözlerimizin önünde gerçekleşen bir tarihsel hareketin gerçek ilişkilerinin genel ifadesidir.*”

İşte size Marksizmin bilimsel kaynağı ve temeli! Bir parti programı da bilimsel dayanaklarını kendi toplumunun bu bilimsel tahlilinden almak durumundadır.

“Gelecek toplum projesi” üzerine liberal aydın gevezeliklerine de bu bilimsel tutumdan giderek bakabiliriz. Bilindiği gibi ‘89 yıkılışının ardından yığınlara bir “gelecek toplum projesi” sunmak üzerine tartışmalar aldı yürüdü. Bunlar umutsuz aydın gevezeliklerinden başka bir şey değil. Dikkat edin, bu “sosyalizm projeleri” üzerine çok konuşanlar çok geçmeden sosyalizm iddiasını tümünden bir yana bırakıp düzene karışıyorlar.

Elbetteki ortaya bir gelecek projesi koyacaksınız. Ama bilimin elverdiği sınırlar içerisinde bir proje olabilir bu ancak. *Gotha Programının Eleştirisi*, o günkü bilimin nelere elverdiğinin klasik bir örneği. Bilim bugün çok daha zengin tarihsel materyale sahiptir. Çünkü proleter devrimler oldu sonraki tarihte, iktidarlar alındı. Sosyalist inşa süreçleri yaşandı. Bunlar elbette belli ülkelere özgü deneyimler. Bu açıdan biz bunların dikkatsiz bir genellemesine gidemeyiz. Ama gene de şu veya bu toplumsal zemindeki tarihsel deneyimlerdir. Önemli açıklık-

lar sağlamaktadır. Ve biz gelecek projelerimizi, ancak genel teorik bakış açımızın ve bu tarihsel deneyimlerin elverdiği sınırlar içerisinde kurabiliriz.

Bu dört dörtlük gelecek toplum projesi bir tür şarlatanlıktır, bu sosyalizmi yeniden ütopyacılık alanına çekmek girişimidir. Hani o derin düşünürlerin toplumsal kötülöklere bakarak, onları eleştirip kınayarak, bunların karşısına geleceğın ideal toplum projesini resmettikleri türden bir ütopyacılık alanına... Oysa gerçek yaşamda siz tarihsel gelişmenin belli bir verili durumda önünüze koyduğu malzemeyle iş görebilirsiniz. Mesele sadece maddi koşullar, üretici güçlerin gelişme düzeyi, iktisadi gelişmelerin düzeyi falan da değil. Buna en başta toplumsal güç ilişkileri dahil, ulusal ve uluslararası güç dengeleri, sınıf mücadelesinin verili düzeyi dahil. 1930'larda, hızla yaklaşan savaş koşullarında, sizin sosyalizmin kuruluş süreçlerine bakışınız bir türlü olur. Ama uluslararası ilişkiler yönünden nispeten barışçıl, durgun bir dönemde yaklaşımınız bir başka türlü olur. Stalin'le Buharin arasındaki tartışma, sosyalist inşanın kapsamı ve temposu bunsuz anlaşılabilir mi? Her büyük devrim iktisadi hayatta yıkıcı sonuçlar yaratan bir iç savaşın ardından başarıya ulaşır ya da onu bu türden bir iç savaş izler. Bu yıkımın kapsamını ve etkilerini önden saptayamayacağımıza göre, kendimizi içten ve dıştan hangi koşullarla çevrelenmiş halde bulacağımızı önden göremeyeceğimize göre, bu durumda başlangıç noktaları üzerine ideal projelerimizin bir ciddiyeti olabilir mi?

Konuya dönüyorum. Lenin'in eski programın kapitalizme ilişkin teorik bölümünün yeni programda korunmasına ilişkin önerisi hakkında şunu da bilmek gerekir. Eski program emperyalizm üzerine bir bölüm içermiyor. Bu program kapitalizmin emperyalizm aşamasının henüz tahlil edilmediğı, emperyalizmin çelişkilerinin bu derece açık bir biçimde ortaya çıkmadığı bir döneme özgüydü. Ama, diyor Lenin, işte emperyalizm gelişti, savaşa yolaçtı, savaş ise evrensel bir yıkıma... Yani tekelci

kapitalizm olgusu bilimsel olarak tahlil edilmekle kalmadı, emperyalizm savaşı, militarizm ve sömürgecilik yoluyla, insanlık üzerinde yıkıcı etkilerini de pratikte çarpıcı biçimde gösterdi. Eski programımız bu yanıyla eksiktir; yeni programımız, emperyalizmin bir tanımını, emperyalist savaşların bir tanımını ve emperyalizm proleter devrimin arifesi olduğuna göre, sosyalizm çağının bir tanımını içermek durumundadır, diyor. Ve sonuçta bakıyoruz, 1919'da onaylanan programa bu bölümler ekleniyor. Lenin daha 1917'de bu bölümlerin eklenmesini öneriyor. Ama Buharin ve onun gibi düşünönerler, artık emperyalizm çağındayız, klasik kapitalizm tarihe karıştı, emperyalizm tarafından aşıldı, bu durumda ona dayalı bir teorik bölüme ne gerek var, onun yerine emperyalizmin bir tahlilini vermekle yetinelim diyorlar. Lenin, neden gerek olduğunu uzun açıklamaları içerisinde veriyor. Sorunun bir de böyle bir yanı var.

Biz zaten bir programın teorik bölümüne ilişkin tartışmamızı tam da klasik programların teorik maddelerini, somut olarak ele alarak yürüteceğimiz için, şimdi onlara girmiyorum. Daha çok programın genel yapısı, bir programın genel olarak neler içermek durumunda olduğu üzerinde duruyorum, konuşmamı mümkün merteye bu sınırlar içerisinde tutmaya çalışıyorum.

Bunların ışığında baktığımız zaman bizim programımızın yapısı ne olabilir? Programımız neler içermeli? Genel planda bakıldığında şunlar söylenebilir: Öncelikle, her devrimci marksist program gibi bir teorik bölüm içermeli. Bu bölüm kapitalizm ve emperyalizm üzerine temel görüşleri içermeli ve doğal olarak bu sunuluş, proletarya devriminin kaçınılmazlığı ve sosyalizme bağlanmalı. Yine bu bölümde, iktisadi ve sosyal olgularla temellendirilmiş biçimde, temel ilke ve amaçlarımız tanımlanmalı. Yani programımızın bilimsel teorik temelleri, artı temel ilkelerimiz ve amaçlarımız tanımlanmalı burada. En ileri bir kapitalist ülke ile en geri, en az gelişmiş bir kapitalist ülke-

de bile, işçi sınıfının devrimci parti programlarında böyle bir teorik bölüm olmak durumunda. Ve bu teorik bölüm, kapitalizmin bilimsel eleştirisi ve reddi, sosyalizm hedefinin ve onu izleyecek sınıfsız toplum nihai hedefinin bilimsel olarak gerekçelendirilmesi ve buna dayalı ilkeleri içeren bir bölüm olmak durumunda.

Burada, kapitalizmin nasıl ortaya çıktığı, zamanla emperyalizm aşamasına nasıl vardığı, kendi gelişimi içinde proletaryayı nasıl ürettiği, proleter sınıf mücadelesini nasıl ürettiği, bunun kapitalizmin temel çelişkileri üzerinden proletarya devrimine nasıl varacağı, bu proletarya devrimi içerisinde proletaryanın ve proletaryanın öncüsü olarak partinin rolünün ne olacağı -bütün bu bölümler olmalı. Artı işçi sınıfının iktidar mücadelesi başlangıçta ulusal bir çerçeve içerisinde, biçim olarak böyle bir zemin üzerinden gelişse bile, içeriği bakımından neden uluslararası bir mücadele olması gerektiği ve bu çerçevede enternasyonalizm ilkesi ortaya konulmalı...

Dikkat edin, bütün bunlardan birer ilkesel sonuç çıkıyor. Yani kapitalizmin en ileri ürünü olarak siz bir sınıfı tanımlıyorsunuz. Ama böylece buradan mevcut toplumun biricik gerçek devrimci gücü olarak, toplumsal devrimin öncü ve temel gücü olarak, belirli bir sınıf gerçeği ortaya çıkartıyorsunuz. Bu sınıf bakış açısı dediğimiz soruna ilişkin temel ilkesel bir sorun. Demek ki buradan, işçi sınıfını bütün öteki ezilen ve çalışan sınıflardan ayrı bir yere koyan o temel teorik bakış ve ilke çıkıyor. Ve siz küçük-burjuva halkçı akımlara karşı mücadele ederken, programınızın bu temel teorik gerçeğine dayanacaksınız. Dikkat edin, bizim on senedir verdiğimiz ideolojik mücadelenin çok temel bir gerçeğidir bu. Tüm gerçek marksist programlarda kapitalizmin özel ürünü olarak proletarya tanımlanır, bütün öteki sınıfların çözülen ve dağılan sınıflar olduğu özel bir tutumla vurgulanır. Bu, başta *Manifesto* olmak üzere bütün marksist programlarda var. Bir tek proletarya kapitalizmin özel, ileri, kalıcı ürünü ve onun mezar kazıcısı olarak tanımlanıyor. Ve

buradan, bizim proleter sınıf bakış açısı dediğimiz, popülizme karşı mücadelede özel bir tutumla savunduğumuz temel düşünce çıkıyor. Dağal olarak bu temel düşünce bizim programımızda da yerini ve anlamını yeterli açıklıkta bulacaktır.

Programın teorik bölümünden yine temel ilkesel önemde olan bir başka sorunu örneklemek istiyorum. Bu, proletaryanın kapitalist gelişme süreci içinde kendiliğinden bir sınıf olarak oluşma süreci ile, onun tarihi gelişimi içinde kendisi için bir sınıf haline gelme zorunluluğu ve olanağı üzerine olan düşüncedir. Yine başta *Komünist Manifesto* olmak üzere, tüm gerçek marksist programların teorik bölümünde, bu düşünce özel bir hassasiyetle ifade edilir. Bu aynı zamanda öncü parti fikrinin de gerekçelendirilmesidir. *Manifesto*'nun birinci bölümünde proletaryanın sınıf olarak tarihsel oluşumu ve bunun kendiliğinden mücadele içindeki seyri konulur. Hemen ardından, ikinci bölümde, bu kez, "Proleterler ve Komünistler" ayrımı ve ilişkisi içinde öncü parti fikri, proletaryanın kendisi için bir sınıf haline gelmesi tarihsel ihtiyacı ve olanağı yer alır.

Bir başka örnek, enternasyonalizm ilkesi üzerinden verilebilir. *Komünist Manifesto* bunu toplumsal-iktisadi bir temel üzerinde formüle eder. "İşçilerin vatanı yoktur" diyen Manifesto, proletaryanın burjuvaziye karşı mücadelesinin biçim açısından ulusal, fakat içerik olarak enternasyonal olduğunu ortaya koyar. Ve bilindiği gibi, *Manifesto*'nun "Bütün Ülkelerin Proleterleri, Birleşin!" şiarı ve çağrısı, 150 yıldır proletarya enternasyonalizminin baş şiarıdır.

Aynı konuda 1903 Programı'na bakıyoruz, bu program şu satırlarla başlıyor: "*Meta değiş-tokuşunun gelişimi uygar dünyanın tüm halkları arasında öylesine sıkı bir bağ kurdu ki, proletaryanın büyük kurtuluş hareketi uluslararası bir hareket haline gelmek zorundaydı ve artık uzun süredir böyledir.*" Kapitalizmin gelişmesinin ulusal çitleri yıkması, ekonominin, ticaretin, bu temel üzerinde siyasetin, bilimin, kültürün uluslararasılaş-

ması üzerinden, bu bilimsel açıklama üzerinden, proletarya hareketinin özü itibarıyla neden uluslararası bir hareket olduğu ortaya konuluyor. Bunun ardından aynı paragraf şöyle devam ediyor: *“Kendisini proletaryanın dünya ordusunun bir parçası olarak gören Rusya sosyal-demokrasisi, bütün diğer ülkelerin sosyal-demokratlarıyla aynı nihai hedefe ulaşmayı amaçlar. Bu nihai hedef, modern burjuva toplumunun karakteriyle ve onun gelişme seyriyle belirlenmiştir.”* (Seçme Eserler, C.6, İnter Yay., s.113 -Red) Burada enternasyonalizm ilkesinin modern toplumdaki iktisadi-sosyal temeli ortaya konuluyor. Ve proleter enternasyonalizmi, ancak bu temel üzerinden kavrandığı ölçüdedir ki, sağlam temellere dayalı bilimsel bir bakış açısı haline gelir.

Kuşkusuz bu tür örneklerle konu biraz dağılıyor. Ama bir programın bilimsel temelleri nelerdir? Klasik programların basit gibi görünen teorik bölümlerinde, marksist partinin temel devrimci ilkeleri bilimsel olarak nasıl temellendirilmiştir? Bu açıklayıcı örneklerle bu türden sorunlara girmiş oluyorum. Biz kuruluş kongremizde onaylayacağımız programımızı da saf-larımızda böyle kavratacağız. Bu öz buradan kavranmadığı sürece, militanlarımız sağlam bir devrimci teorik bakış açısından yoksun kalacaklardır.

Demin popülizme karşı bir şeyler söyledim, parantez içine sıkıştırarak ekleyeyim. Lenin Plehanov'un program taslağını eleştirirken, işçi sınıfının öteki ezilen sınıflardan farklılığının programda özel bir tarzda vurgulanmamış olmasını, işaret ettiği dört temel eksiklikten biri olarak sayıyor. Bizim popülizme karşı verdiğimiz mücadelenin ideolojik özünün ne kadar büyük bir değer taşıdığına önemli bir göstergesidir bu. Rusya gibi geri bir ülkede bile işçi sınıfının bütün öteki ezilen sınıflardan temelden farklılığına programatik çerçevede açık ve kesin bir vurgu, marksist konum ve tutum açısından çok büyük bir önem taşıyor.

Marksist programların teorik bölümüne ilişkin tüm bu

açıklamalar doğal olarak bizim programımızın teorik bölümüne de açıklıklar getirmekte, ona örnek alabileceğimiz bir çerçeve oluşturmaktadır.

Lenin, programın teorik bölümünün yapısı ve işlevi için şu veciz sözleri söylüyor: *“Biz, genel kabul gören bir programın bilimsel temeller üzerine inşa edilmesi gerektiği marksist ilkesinden hareket etmekle yükümlüyük. Program kitlelere komünist devrimin nasıl ortaya çıktığını, neden kaçınılmaz olduğunu, neyi çözeceğini açıklamalıdır.”* (Seçme Eserler, C.8, İnter Yayınları, s.376 - Red)

Programda siyasal bölüm: Proletarya devriminin sorunları

Program bunun ardından, proletarya devriminin gerekçelendirilmesi, proletaryanın politik iktidarı ele geçirmesi sorunu ve bu iktidar biçimi olarak proletarya diktatörlüğünün gerekçelendirilmesi ile devam etmek durumunda. Bizim programımızda bu son bölüm, proletarya devrimi ve proletarya diktatörlüğü bölümü, programımızın stratejik-siyasal bölümünü oluşturacak. Proletarya devrimininin gerekçelendirildiği bölümdür bu. Bunu biz, iktidar sorunu, artı temel siyasal ve iktisadi hedefler olarak da ele alabiliriz. Bu ülkede bilimsel anlamıyla devrim, proletarya devrimi demektir. Bu ülke proletarya devrimine varmadan, Portekiz türünden (Nisan 1974), İran türünden (Şubat 1979) sınırlı siyasal değişimlere yolaçan çok sayıda devrimci çalkantılar ya da devrimci hareketler yaşayabilir. Bunda anlaşılmasın olan, mantığa aykırı düşen bir yan yok. Ama bu ülkede gerçek bir devrim, yani kurulu düzen üzerinde egemen olan sınıfın iktidarının değişimine dayalı bir devrim, ancak bir proletarya devrimi olabilir. Dolayısıyla, bu çerçevede, egemen sınıf ilişkilerinde köklü bir ilk değişimin ifadesi bir stratejik hedef, bizim için ancak proletarya devrimidir. Ve bu çerçevede prog-

ramımızın ikinci ana bölümü proletarya devrimi ve diktatörlüğünün gerekçelendirilmesi olacak. Ve biz burada proletarya devriminin başarısı durumunda alacağımız ilk iktisadi ve siyasal önlemler neler ise onları sıralayacağız.

Biz gerek Marksizmin oportünizme ve burjuva demokratizmine karşı ideolojik mücadele içerisinde netleştirdiği bakış açısı, gerekse tarihsel deneyimlerin ışığında, proletarya diktatörlüğü/demokrasisine ilişkin görüşlerimizi programımızın bu bölümüne mi koyacağız? Bu konuda şu an bir şey söylemek istemiyorum, programı somutladığımızda karar vereceğiz buna. Ama 1919 Programı'na bakıyoruz, Bolşevikler teorik bölümün son kısmında buna genişçe yer vermişler. R. Luxemburg da kendi programında bu meseleye, kitlelerin tarihi inisiyatifi, bu çerçevede proletarya diktatörlüğü ve proleter demokrasisinin gerekçelendirilmesine çok özel bir yer vermiş. Bunun gerisinde biraz da o günkü Ekim Devrimi deneyiminin kendi çapında gözetilmesi kaygısı var.

Program ve demokratik siyasal istemler

Şimdi en kritik noktaya geliyorum. Bu, demokratik siyasal istemler uğruna mücadelenin programatik formda ifade edilmesine ilişkindir. Çıkışımızdan itibaren bu konuda ortaya koyduklarımız bir yana. Son bir yıl içerisinde bu sorunlar *Program Sorunları Üzerine Konferanslar*'a konu edildi ve enine-boyuna tartışılıp ortaya konuldu. Bu açıdan bu sorunlarda işimiz bir bakıma bir hayli kolay. Sorunun kritik yönü, bu sorunların program formu içinde ortaya konulurken, temel stratejik hedefle doğru bir biçimde ilişkilendirilmesinden gelmektedir. Demokratik siyasal istemler, tıpkı emeğin korunmasına ilişkin istemler gibi, bugünün mücadelesi ile stratejik hedef arasında bir köprü işlevi görmelidirler. Bu sorunların program içindeki yeri buna göre saptanmalı, programın genel stratejik çerçevesi ile ilişkisi

buna göre kurulmalı ve bu gerekirse nispeten geniş tutulacak bir sunuş paragrafıyla gerekçelendirilmelidir de.

Bu çok önemli. Ben buna pratik-taktik bir alt bölüm diyorum. Taktiği burada güncel taktik olarak almayacaksınız. Bir ifade kullanacağım, ama bazı yoldaşlarda itici bir etki yarattığı için kullanmıyorum. Aslında teorik mantığı açısından bakarsanız, programın asgari talepleri bunlar. Teorik olarak kapitalizmin sınırları ya da çerçevesi içerisinde gerçekleştirilebilir olan, ama tarih içinde ancak proletaryanın iktidar mücadelesinin dayanakları olarak kullanılabilir olan ve ancak bu ülkede proletarya burjuvaziye devirdiğinde az-çok tatmin edici ve kalıcı bir çözüme kavuşturulabilecek olan sorunlar bunlar. Din sorunu, demokrasi sorunu, ulusal sorun, belli sınırlar içinde bağımsızlık sorunu ve benzeri sorunlar... Yani bizim demokrasi, bağımsızlık ve ulusal sorun tartışmalarında artık kitaplar oluşturacak kapsamda gerekçelendirdiğimiz sorunlar.

Ne diyorduk biz? Demokratik siyasal istemler uğruna mücadeleye evet, ama bunun kendi içinde amaçlandırılmasına, kendi başına bir program haline getirilmesine, bir stratejik aşama ve buna dayalı bir program haline getirilmesine hayır. Biz bu istemler uğruna mücadeleyi şaşmaz biçimde proleter devrim mücadelesine bağlarız, diyorduk. İnsanlar eski bir takım önyargılarından, yerleşmiş bir takım düşünce ve kalıplarından kurtulabilsinler diye kasten marksist klasiklerden konuya ilişkin uzun pasajlar aktarma yoluna gittik. Lenin, neden demokrasi uğruna mücadeleyi proleter devrim programına bağlayan bir perspektifle hareket etmeyelim ki, diyordu Radek'le polemiginde. Hatırlanacağı gibi, bu formülasyonu biz sık sık kullandık. Bu talepler, bu istemler uğruna mücadeleyi reddetmeyiz, ama biz bunu çok net bir biçimde, çok açık bir biçimde proleter devrim uğruna mücadeleye, burjuvazinin siyasal iktidarının devrilmesi uğruna mücadeleye bağlarız. Biz bu düzende bu talepleri bugün gerçekleştiribilirmişiz gibi mücadele ederiz, ama

işin aslında bu mücadele içerisinde yığınları eğitmeye, bu talepler için mücadeleye çektiğimiz yığınları buradan giderek burjuvazinin iktidarının devrilmesi mücadelesine, proleter devrime yöneltmeye bakarız. Ve tam da bu mücadeleler içerisinde, yığınları politik olarak eğiterek ve örgütsel olarak birleştirerek, proleter devrimi olanaklı kılacak siyasal süreçleri yaşamış oluruz.

İşte bunun programda ifade edilişi işin bir bakıma en hassas yanlarından biri. Çünkü bir tehlikeyi de her zaman kendi içinde taşır. Ama bu kesinlikle düşünsel bir tehlike değil. Bizim ortaya koyduğumuz teorik temel bu konuda düşünsel herhangi bir sapmaya elvermiyor. Oysa geçmiş partiler için aynı şeyi söyleyemeyiz. Teorik boşluklar bu türden sapsular için tuzaklar yaratmıştır. Sonrasını bir yana koyuyorum, bize bu açıklıkları sağlayan Lenin'in kendi partisinde bile, teorik boşluklardan doğan politik yalpalamaları biliyoruz. Lenin'e çok sadık bazı Bolşevikler, savaş dönemi tartışmalarını bilmedikleri için, Sibiry'a dan Petersburg'a varır varmaz bir takım yanlış politik tutumların içine girebiliyorlar. Boşlukları olan bir teorik bakış açısına dayanıyor bu. Bu meselelerde yeterli teorik açıklık esas olarak savaş döneminde doğuyor. Şimdi Lenin'in kitapları cilt cilt önümüzde, ama bunlar o zaman daha çok yurtdışı Rus mülteci çevrelerinde dolaşan metinlerdi. Bakıyoruz, resmi olarak yayınlanması bile 1927'yi bulmuş metinler bunlar. Kendisini kanıtlanmış bir devrimci partinin teorik metinleri olarak bugün elimizin altında. Oysa kaleme alındıkları dönemde, yurt içindeki Bolşeviklerin hiç değilse bir kısmı böyle bir imkana sahip değildi. Bunlar çıkıyor, yurtdışı parti çevrelerinde dolanıp duruyor, Rusya'ya doğru dürüst girmiyordu. Dolayısıyla teorik hataların, politikada yanlış düşmenin zemini var.

Bizde teorik zemin bu açıdan yeterince sağlam. Daha da önemlisi, tarihsel deneyimi gözeterek bu meselede çok özel bir hassasiyet gösteriyoruz. Ciddi teorik ya da düşünsel boşluklar yoksa eğer, partiler sosyal ve ideolojik olarak genel bir çürü-

me ya da sapma yaşamadıkça, bu meselelerde kolay kolay hata yapmazlar. Yani insanlar meseleleri doğru düşünemedikleri için hataya düşmüyorlar. Oportünizmin toplumsal bir mantığı var, maddi koşulları var; o koşullar doğduğunda ise, siz ilkeleri en net bir biçimde tanımlamış olsanız bile, o ilkeler gözden geçirilir, önce oportünist yorumlara konu edilir, oportünizme dayanak edilir, sonra da revizyondan geçirilir, yerine yeni şeyler konulur. Bu hiç de insanların bir takım şeyleri yanlış kavramasından gelmez, yanlış kavrayışlar yalnızca bunu kolaylaştırır. Ya da teorik açıklık yoksa teorik bulanıklık var demektir ve bu kaçınılmaz olarak hatalara yolaçar.

Şimdi böyle bir alt bölüm olacak bizde. Siyasal ve sosyal reform talepleri diyelim biz buna. Demokrasi mücadelesini konuştuğumuz için hep siyasal diyoruz da, bir de sosyal reformlar var gerçekten. Örneğin vergi sorunu, bir maliye sorunu başlı başına bir sorun değil mi bu düzende? Hükümetler iktisadi kaynaklarını maliye politikalarıyla, temelde vergiyle sağlarlar. Marks'ın deyimiyle, vergi bir hükümetin iktisadi temelidir. Bizim bu düzende de buna karşı taleplerimiz olur. Ya da öteki emekçi halk katmanlarını da kesen konut vb. bir takım başka sosyal ya da kültürel sorunlar...

Bunu şundan dolayı vurguluyorum. Ben klasik programlara bakıyorum, işçi sınıfının korunmasına ilişkin önlemler var. Bunlar gerçekten işçi sınıfını, sanayi işçisini, en fazla yanısıra tarım işçisini ilgilendiren sorunlar. Peki ya öteki emekçi halk katmanlarını ilgilendiren iktisadi-sosyal reformlar? Siyasal reformlar tümünü kesiyor zaten. Siyasal reformlar derken, esas olarak demokrasi mücadelesi kapsamında ortaya koyduğumuz istemleri kastediyorum. Artı sosyal reformlar... Parti programımızda buna ilişkin belli temel istemler bir biçimde yer almak durumunda. Programda gerekçelendirmeler olmaz ama, bu konunun hassasiyetinden dolayı sunuşunda mutlaka sağlam bir gerekçelendirmeye dayanmak durumunda. Bu benim sesli ola-

rak da düşünmek, tartışmak istediğim en önemli sorunlardan biri. Çok geniş olarak gerekçelendirdiğimiz bir mesele aslında bu. Şu an çıkan iki kitabımız (*Demokrasi ve Devrim ile Bağımsızlık ve Devrim* -Red.) ve yakında çıkacak iki yeni kitabımız (*Ulusal Sorun ve Devrim ile Demokrasi, Devrim ve Oportünizm* -Red.) tümüyle bu meselelere ilişkin. Önceki polemikleri bir yana koyuyorum.

Aslında bu mesele tarım sorunları kapsamında da çok önemlidir. Mesela tarım sorununda köylülüğün taktik istemleri, tarım sorununa ilişkin bir eylem programı, dikkat ediyorum, 1920'lerde, Dördüncü ve Beşinci Kongre'lerde, Komünist Enternasyonal'i en çok zorlamış sorunlardan biri. Çünkü burada daha değişik, zor ve karmaşık sorunlar var. Marksist bakış açısından ele alındığında, işçi sınıfının mücadele içerisinde kendi iktisadi-sosyal koşullarını düzeltmesi onu dejenere etmez. Tersine, eğer mücadele içerisinde kazanıyorsa bunu, devrimcileştirir. Bu işin diyalektiği çok önemli. Yani bu istemlerin barışçıl durgun mücadeleler içerisinde, biraz da burjuvazinin durumunun elvermesiyle bahşedilmesi ayrı bir şeydir. Ama dışı dış bir mücadele içerisinde koparılıp alınması, bu tür bir mücadelenin süreci devrime doğru büyümesi ayrı bir şeydir. Bu ikinci durumda, işçi sınıfı kendisini iktisadi ve entellektüel çürümeden korumayı başarmakla kalmaz, bu mücadeleler içerisinde güç toplar ve onun sınıf bilinci, devrimci iktidar bilinci keskinleşir. Düşük ücretlere karşı mücadele eden bir proletarya, düşük ücretlere karşı mücadele içerisinde ücretli kölelik sorununu kavrama bilincine de ulaşır. Kuşkusuz bu mücadele doğru bir temelde yönlendiriliyorsa eğer... Ama öteki ezilen sınıf ve tabakalar, özellikle köylülük açısından bakıyoruz, Engels'in üzerinde en hassasiyetle durduğu bir meseledir, kurulu kapitalist düzen içerisinde köylülüğün durumunu düzeltirseniz yalnızca onu kapitalizme ve burjuvaziye bağlarsınız. Gerçekten de çok karmaşık ve hassas bir sorun.

Temmuz: Komünist Enternasyonal de formüle ediyor bunu sanıyorum.

Cihan: Komünist Enternasyonal'de bunun genişçe bir tartışması var. Üçüncü ve Dördüncü Kongre'de de var bu tartışma. Komünist Enternasyonal meseleyi genel planda doğru formüle ediyor aslında. Yani geriye dönük özelemlerinden arındırmaktan söz ediyor, ki bu en kritik meseledir. Ta *Komünist Manifesto'*-dan itibaren en kritik mesele. Yani, kendi bakışaçılarını terk eder, proletaryanın bakışaçısını benimserlerse ifadesi, aslında geriye dönük istemlerden, kendilerini kapitalist düzene bağlayacak istemlerden feragat ederlerse anlamına geliyor. Ama bu koşulu pratikleştirmek sanıldığı kadar kolay değil. Komünist Enternasyonal'in tarımsal bir eylem programı üzerine tartışmaları, buradaki zorlanmalar, bunu gösteriyor.

Bu meseleler üzerinde duracağız. Hassas ve önemli bir mesele. Şundan dolayı önemli bir mesele. Ekim Devrimi'nin başarısının ardından, Komünist Enternasyonal'in İkinci Kongre'sinde bu mesele tartışılıyor. Sorun gerçekten proletarya devrimi köylülüğe ne kazandıracak sorunu olarak konuluyor. Çünkü devrimler dönemi, proletaryanın iktidara yürüdüğü bir dönem ve proletarya köylülüğün karşısında, benim burjuvaziyi devirme mücadelede yardım edersen, ben sana şunları şunları sağlarım diyebiliyor. Bunu böyle diyebilmenin bir temeli ve mantığı var. Ama devrim dalgasının çekildiği ve durgun dönemlerin, gündelik barışçıl mücadeleler döneminin yeniden gelip çattığı bir evrede, "iktidar olursam sana şunları şunları sağlarım" diyerek köylülüğü kazanmak çok mümkün değil. Köylülüğün güncel istemleri ve mücadeleleri var, buna karşı tavır çok önemli. Ve buna ilişkin bir hayli tartışma var, ama halihazırda Türkçe'de yok bunlar. Bu çerçevede tartışılması gereken çok önemli bazı sorunlar var. Tarım ve köylü sorunu üzerine tartışmaların devamında yer alacak bunlar. Ben sorunun zor yanlarının altından kalkacağımıza inanıyorum. Deneyimler de bir şeyler öğretiyor

bu konuda. Bizzat Komintern'in kendi deneyimlerini kastediyorum. Bu mesele Polonya'da, Romanya'da, Almanya'da, bazı ilginç deneyimlere konu oluyor.

Temmuz: Asgari program çerçevesinde ayrıca konuşuruz da, iktidarı aldıktan sonra uygulanacak belli uygulamalarla, iyileştirmelerle, iktidar öncesinde talep ettiğimiz, uğruna mücadele ettiğimiz istemlerin bir dizi ortak keseni var.

Cihan: Biz bu istemler uğruna bu düzen altında devrimci bir perspektifle mücadele edeceğimizi, iktidar olduğumuzda ise onları tam olarak gerçekleştireceğimizi söyleyebiliriz. Diyebilirsiniz ki, burjuva demokratik taleplerin proletarya iktidarı koşullarında gerçekleştirilmesi ile bu düzen altında onların elde edilmesi aynı olabilir mi? Elbette olmaz, bunlar temelden farklı tarihsel koşullardır. Örneğin, Kürt ulusunun kendi kaderini tayin hakkı da burjuva-demokratik bir istemdir, ama onun proleter demokrasi koşullarında nasıl gerçekleştirileceği belli değil mi?

Daha da ilginç bir duruma işaret edeyim. Öylesine bir tarihi durum çıkabilir ki, ezilen bir ulus özgürlüğüne tam da proletarya devrimi sayesinde kavuşabildiği halde, buna rağmen bu çözüm burjuva-demokratik sınırlar içinde kalabilir. Düşününüz ki, biz iktidarı aldıktan sonra Kürtler ayrılmak, ayrı bir devlet kurmak istediler ve bunu tam da kendi burjuvazilerinin etkisinde kaldıkları için yaptılar. Bu olmayacak şey değil, Ekim Devrimi sonrasında Polonya ve Finlandiya örnekleri var. Yani biz ulusal sorunun çözümünü proleter devrime tabi kılsak bile, bu o sorunun proleter devrimci bir çözüm bulacağı ve proleter demokrasi içerisinde kendi yeni anlamını ve çözümünü bulacağı anlamına gelmez. Biz proleter devrimi yaparız da Kürtler bundan burjuva demokratik bir meyve devşirirler. Ezilen bir ulusu zorla kendi irademize tabi kılamayacağımıza göre, bir başka irade ortaya koymaları durumunda ne yapacağız? Türk ve Kürt proletaryasının hazırlığı ve alt sınıfları kendine bağlama gücü, Kürtlerle birlikte sosyalizme yürümeyle olanaklı kılamayacaksa, ne ya-

pacağız?

Tartışacağız bunları. Kaldı ki, buna benzer tartışılması gereken daha başka sorunlar da var. Öylesine burjuva-demokratik istemler vardır ki, bizim bunları bu düzen altında formüle edişimiz ile onların proleter demokrasi koşullarında gerçekleşmesi temelden farklılıklar gösterir. Örneğin biz bugün sınırsız basın özgürlüğü, sınırsız örgütlenme özgürlüğü isteriz, bunlar uğruna mücadele ederiz. Ama iktidara geldiğimizde, örgütlenme özgürlüğünü, toplanma özgürlüğünü, basın özgürlüğünü işçi sınıfı ve emekçiler için en geniş biçimde gerçekleştiririz de, tutup burjuvaziyi bundan yoksun bırakırız.

Dahası var. Bu durumda mesele işçi sınıfı ve emekçiler için bir takım hakların tanınması meselesi olmaktan çıkar, bunların proletarya iktidarı koşullarında işçi sınıfı için fiilen gerçekleştirilmesi, bunların fiilen kullanılmasını olanaklı kılacak pratik koşulların sağlanması meselesine dönüşür. Artık mesele işçi sınıfına toplanma özgürlüğü olmaktan çıkar da, en iyi toplantı salonlarının işçi sınıfına tahsis edilmesi meselesine dönüşür; basın özgürlüğünün soyut bir hak olarak tanınması meselesi olmaktan çıkar da, basım evlerinin ve kağıt stoklarının işçi meclislerinin denetimine geçmesi meselesine dönüşür. Burjuva demokrasisi programının proleter demokrasisi programı tarafından diyalektik olarak nasıl aşıldığına güzel birer örnektir bunlar.

Programda burjuva-demokratik siyasal istemlere yer vermenin en hassas yönlerinden biri, bunun zamanla kendi içinde ayrı bir programa, “asgari program” adı altında sözümona ayrı bir stratejik aşamaya dayanak olarak kullanılması tehlikesidir. İşte Erfurt Programı’nın başına gelen bu. Bu programın siyasi bölümü resmen güya ayrı bir devrim programı değil. Ama bunu fiilen ayrı bir program haline getiriyorlar. Bu, düzeni demokratikleştirme, onu reforme etme programı haline geliyor ve tüm İkinci Enternasyonal oportünizmi bunun üzerine oturuyor. R.

Luxemburg'un program üzerine söylevinde sert bir eleştiriye tabi tuttuğu, başarıyla teşhir ettiği durum bu. Tek bir sosyalizm programının "asgari" ve "azami" programlar olarak bölünmesi ve ikincisi bir süs olarak kalırken, herşeyin ilkinde göre düzenlenmesi...

Bu konuda daha da ilginç bir durum var. Erfurt Programı başlangıçta kaleme alındığında öyle oportünist ki, bazı asgari taleplere, örneğin cumhuriyet sorununa yer bile vermiyor. Oysa cumhuriyet sorununu Engels çok önemsiyor. İmparatorluğa karşı cumhuriyet istemi, bu bir siyasal sorun. Demokratik siyasal mücadele bakımından büyük önemi olan bir sorun. Engels diyor ki, bu toplumun önündeki en acil siyasal sorunlardan biri. Her an karşınıza çıkacak bir sorun ve siz buna programda yer vermiyorsunuz. Onlar bu mesele sosyalizmle çözülür deyip, bu soruna yer vermemeyi güya soldan gerekçelendiriyorlar. Gerçekte ise hiç alakası yok. Buna, tam da rejim açısından hassas bir mesele olduğu için, programda yer verilemiyor. Almanya'da yasal bir partinin buna programda kolay kolay yer veremeyeceğini, Marks'ın *Gotha Programı Eleştirisi* sırasında söylediklerinden de biliyoruz.

Alman oportünizmi bu hassas sorundan bilerek kaçıyor ve bunu sol bir tutumla maskeleymeye çalışıyor. Kaçışının gerisinde rejimi rahatsız etmemek, yasallığını kaybetmemek kaygısı var. Hani bugün legal sosyalizm programlarında herşeye yer veriliyor da, bugünkü rejim bu konuda çok hassas olduğu için Kürt sorununa yer verilemiyor ya, aynen böyle bir şey. Ama yine de dikkate değerdir. İmparatorluk Almanya'sında rejimi rahatsız etmemek için cumhuriyet talebine yer vermeyen, bunu sosyalizmle maskeleymeye çalışan aynı Alman sosyal-demokratları, 1918'de, tam da sosyalizm günü gelip çattığında, bu kez sosyalizmi engellemek için tutup bu kez cumhuriyetin ilanına sığındılar. Her iki durumda da kurulu düzenin hizmetindeydiler. Zira konum ve çıkarlarıyla bu düzenin bir parçası

idiler. Bu ironik örnek, burjuva-demokratik istemlere bir program yapısı içinde yer verip vermemenin kendi başına bir şey ifade etmediğini gösterir. Önemli olan bunların içine oturtulacağı genel perspektif ve pratikte bu perspektife sadık kalmayı başarabilmektir.

III. BÖLÜM

Program yapısı içinde taktik siyasal ve iktisadi istemler

Programda taktik siyasal, sosyal ve iktisadi istemler alanı

Cihan: Buraya kadarki açıklamalardan da anlaşılacağı gibi, parti programının genel yapısı içinde esasta iki temel bölüm var. Teorik ve stratejik bölümler. İlkinin, teorik bölümün genel içeriği ve işlevi üzerinde yeterince durdum. İkincisine, programımızın stratejik hedef ve görevlere ilişkin bölümüne, proletarya devrimi programı ya da programın proletarya devrimine ilişkin bölümü de diyebiliriz.

Bu iki temel bölümün yanısıra, bu ikisine, özellikle de programın proletarya devrimi bölümüne sıkı sıkıya bağlı olan, anlamını onunla bağlantı içinde bulan, bulacak olan, bu bölümü teorik, tarihsel ve mantıksal yönden tamamlayan, bütünleyen alt bölümler var. Bu alt bölümlerden ilkinde, demokratik siyasal

istemler ya da programımızın pratik-taktik bölümü de diyebiliriz. Bu aslında Komintern 3. Kongresi'nde *Taktik Üzerine Tezler*'in 5. maddesinde ifade edilen sorunlar alanı ya da Troçki'nin "geçiş programı" olarak adlandırdığı husus. Ya da Komünist Enternasyonal programının son bölümünde, *Strateji ve Taktikler*'e ilişkin bölümde ifade edilen sorunlar alanı. Bir bakıma taktik kavramının leninist formülasyonunda ifadesini bulan alan.

Bu taktik istemler alanını, mutlak bir biçimde, programın stratejik bölümüne bağlılık, bağımlılık içinde kavramak gerekir. Bu, demokratik siyasal istemler uğruna mücadelenin proleter devrim perspektifine bağlı, onun içinde, onun hizmetinde ele alınmasına ilişkin ilkesel devrimci tutumun bir gereğidir. Buna aykırı her kavrayış ve pratik tutum, reformizme kapı aralar. Taktik stratejiye, onun çıkarlarına bağımlı olmalı, ona göre formüle edilmeli. Taktik siyasal hat stratejik hedefler, çıkarlar ve öncelikler gözetilerek tanımlanmalı. Bu aslında, Lenin'in, "demokrasi sorununun marksist çözümü, proletaryanın, bütün demokratik özelemleri ve kurumları kendi iktidar savaşımında seferber etmesidir", dediği şeyin kendisidir. Bu meselenin teorik mantığı en iyi Lenin'de var. Ve bu ülkede, bunu bizzat Lenin'e dayanarak, kitap hacimleri bulacak denli ayrıntılı bir biçimde gerekçelendiren tek hareketiz biz. Çıkışımızdan beri bu konuda sağlam bir teorik açıklığımız var.

İşçi sınıfının korunmasına ilişkin önlemler, bir başka alt bölüm. Bunlar bir bakıma ekonomik reform istemleri. Tıpkı az önce sözünü ettiklerimin siyasal reform istemleri olması türünden. Geleneksel akımlara özgü yanılgılara düşmemek için, buradaki siyasal ya da iktisadi reform tanımlarını, proleter devrim perspektifi içinde düşünmek, bu çerçevede anlamlandırmak gerekir. Lenin, proleter devrim perspektifi içinde ele alındıklarında, tüm burjuva-demokratik istemler birer siyasal reform istemi olmaktan öteye gidemezler, der. Bir bakıma, programın emeğin korunmasına ilişkin istemler bölümünü, demokratik

istemlere dayalı siyasal bölümün iktisadi-sosyal cephedeki tamamlayıcısı sayabiliriz. Dikkatimi çekti, Lenin 1917 tartışmalarında, programın revizyonu üzerine hazırladığı taslağın sunuşunda, buna, programın bu bölümüne, “ekonomik asgari program” diyor, “ekonomik asgari program” kavramını kullanıyor. Nitekim bakıyoruz, RSDİP’in asgari programının üç temel isteminden biri olan 8 saatlik işgünü, programın bu bölümünde ifade ediliyor.

Programın işçi sınıfının korunmasına ilişkin önlemlerden oluşan bu bölümü gerçekte hiç de görüldüğü kadar basit ve kolay değil. Kendi çapında zor olan, zorluklar taşıyan bir bölüm bu. Geleneksel programlarda hayli kolay bir bölüm olarak görünüyor, ne de olsa hep birbirini taklit etmiş programlar bunlar. Gerçekten de bu bölümün bazı temel istemleri aynıdır, çok fazla değişmiyor bunlar. Kadın emeğinin korunmasına, çocuk emeğinin korunmasına, gece çalışmasına, mesaiye ilişkin istemler vb... Daha başka bazı istemler, çalışma koşulları, barınma koşulları, ücret koşulları... Bunlar temelde aynı ya da benzer sorunlar, ama kapitalizmin gelişmesi, evrimi, toplumun ulaştığı iktisadi-kültürel gelişme düzeyi, bu sorunların kendine özgü içeriğini ve sınırlarını da belirliyor. Dolayısıyla bu istemlerin formülasyonu ciddi bir tartışma ve irdeleme gerektiriyor. 8 saatlik işgünü yüzyılın başında çok önemli bir istemdi, şimdi 6 ya da 7 saatlik işgünü demek durumundayız. Peki ama 6 mı, yoksa 7 mi? Ve neye, hangi ölçü ve kriterlere göre? Bunları dikkatle tartışmamız, irdelememiz gerekecek. Bizim halen taktik politikada nispeten zorlandığımız sorunlardır bunlar. Dikkat edin, bu meseleler gündelik politikamızı ve çalışmamızı yakından ilgilendiriyor. Bir mesai sorunu çok önemli bir sorun olarak çıkabiliyor karşımıza.

Programlarda işçi sınıfının korunmasına ilişkin istemler var. Ama işçi sınıfının bir de müttetikleri var. Rusya’da bu çok büyük ölçüde köylülük olduğu için, sorun tarım programı ile çözülüyor, dolayısıyla sorunun programatik ifadesi bir bakıma

kolay oluyor. Ama bizim toplumumuzda kentlere yığılmış, proleter olmayan çok geniş bir emekçi tabakası, çalışmadığı ölçüde işsiz olan yoksul yığınlar var. Şehir-küçük burjuvazisinin çok çeşitli katmanları var. Artı, şehirler bir yana, öyle sorunlar var ki, bunlar şehirle kırı bir arada kesiyor. Mesela sosyal-iktisadi bir sorun olarak vergi sorunu, ya da eğitim ve sağlık sorunları... Eğitim ve sağlık sorununu salt işçi sınıfının korunması bölümüne koyabilir miyiz? Açık ki bu sorunu daraltmak olur. Zira bunlar bütün çalışan sınıf ve tabakaları kesen ortak sorunlar. Ve biz sağlık, eğitim, konut, ulaşım, dinlenme vb., tüm bu konularda bütün emekçiler için ileri süreceğimiz iktisadi-sosyal reform taleplerinin programla bağı üzerine düşünüp tartışmak durumundayız. Ben bu tartışmanın verimli sonuçlar üreteceğine, programın yapısı ve unsurları üzerine tercihlerimizi kolaylaştıracağına inanıyorum.

Bunun dışında iki sorun daha var. Bunları yalnızca hatırlatmak istiyorum. İlkinin *Komünist Manifesto*'da ilk klasik örneği var. *Komünist Manifesto*, kendi döneminin "sosyalizm akımları"nı tanımlar. Bunu "*Sosyalist ve Komünist Literatür*" başlıklı üçüncü ana bölümde yapar. Bu aslında sosyalizm adına işçi sınıfı hareketine zarar veren sapmaların bir tanımı ve eleştirisi. Erfurt Programı'nda ya da RSDİP'in 1903 programında böyle bir bölüm yok. Daha sonraki programlarda yer verilmeye başlanıyor. Lenin, 1917'deki program revizyonu tartışmalarında, işçi sınıfı hareketi içerisindeki sapmalara programımızın şu bölümünde yer vermeliyiz, diyor. Nitekim 1919'da kabul edilen yeni programda, sosyal-şoven, sosyal-yurtsever akımlar ve bunlara karşı mücadele görevi tanımlanıyor. Böylece, işçi sınıfı hareketine zararlı "sosyalist" maskeli akımlara karşı mücadele, teorik-programatik bir temele oturtuluyor deyim uygunsa. Bu Komünist Enternasyonal'in programında da var. "*İşçi Sınıfı İçindeki Komünizm Düşmanı İdeolojiler*" başlıklı bölümde yapılıyor bu. Burada İngiliz fabriyanlarından Çin'deki Sun Yat Senizme

kadar bir dizi akım sıralanıyor. Bir dünya partisi programı olduğu için, sadece gelişmiş ülkelerde değil, bağımlı geri ülkelerde de mücadeleyi tehdit eden çeşitli türden akımlara yer veriliyor.

Ve nihayet, bir son bölüm, kurulu toplumsal ve siyasal düzene karşı mücadele içersindeki muhalif akımlara karşı tutuma ilişkin bölüm. Yani *Komünist Manifesto*'nun dördüncü ve son bölümünü oluşturan sorun... Buna Bolşevikler de 1919 programlarında yer vermişler. Ruslar ek olarak sadece neyi destekleyeceklerini değil, neyi desteklemeyeceklerini de ifade etme ihtiyacı duymuşlar. Bu, liberal burjuvaziye karşı tutumda herhangi bir bulanıklık doğmasın türünden çok özel bir kaygının ürünü de olabilir. 1903 programının en sonunda şöyle deniliyor: *"En yakın hedeflerine ulaşma çabası içinde Rusya Sosyal Demokrat İşçi Partisi, Rusya'nın mevcut toplumsal ve politik düzenine karşı yönelen her muhalif ve devrimci hareketi destekler, bu arada aynı zamanda, emekçi sınıfların polisiye-bürokratik vesayetinin herhangi bir genişletilmesi ya da sağlamlştırılmasıyla bağıntılı tüm reform planlarını kesinlikle reddeder."* Meşruti anayasal hedefler peşinde olan, Çar'dan bir anayasa koparmaya çalışan burjuva liberal akıma yöneltmiş bir programatik tutum görüyoruz burada.

Eğer programımızı bizi bağlayan temel bir belge olarak ele alıyorsak, partimizin temel teorik ve politik konumunun birleştirici bir zemini olarak anlıyorsak, biz de bu meseleyi, çeşitli türden muhalif akımlara karşı tutum meselesini, böyle bir programatik dayanağa kavuşturmalıyız.

Bunun dışında kendine özgü bazı sorunlar var. Rusya otokratik yarı-feodal bir ülke, tarım sorunu tüm bir köylülüğü kapsayacak kadar kapsamlı bir sorun bu ülkede. Ve bu nedendir ki, Rusya partisinin programında, tarım sorunu hep özel bir yer tutmuş, ayrı bir bölüm oluşturmuştur. Biz mesela tarım sorununa kendi programımızda nasıl bir yer vereceğiz? Bu halihazırda bir soru. Yanıtını şu an için bilerek açıkta bıraktım.

Bunu kendi programımızın yapısını somut olarak ele alırken tartışalım, programın genel yapısı, genel sistematığı üzerine yaptığımız bir tartışmada buna zamansız olarak girmeyelim diyorum.

Bir başka önemli konu ulusal sorun. Bu bizde toplumun gündemine girmiş temel önemde bir mesele. Biz buna programımızda nasıl, hangi kapsamda, nasıl bir alt bölümlere içinde yer vereceğiz? Gerçekten tümüyle kendi tarihi koşullarımızı, ülkemizdeki mücadelenin bugünkü yapısını gözeterek yanıtlayabileceğimiz bir soru. Bu toplumda böyle bir sorun var, bu derecede öne çıkmış, mevcut rejimi bir hayli zorlayan bir mesele haline gelmiş. Bu durumda biz bunun programatik ifadesinde nasıl bir tutum almalıyız? Önemle hatırlıyorum; buradaki “nasıl” sorusu, biçim yönünden hangi kapsamda olması gerektiğine ilişkin, yani daha açık ifadeyle, hangi genişlikte ve ayrı bir alt bölüme ihtiyaç olup olmadığı çerçevesinde bir sorudur. Bu soruyu soracağız ve kendimiz yanıtlayacağız. Bu konuda klasik programlardan yararlanamayız. Erfurt Programı’nda bu mesele zaten yok. 1903 RSDİP programında da iki madde halinde var ve bu maddelerden asıl önemli olanı, yalnızca bir cümle, ünlü 9. madde. Üstelik “halklar hapisanesi” olarak anılan bir ülkede bu böyle.

Programın genel yapısı bu. Program tartışmalarını ilerletebilmek için bu yapıyı daha yakından görmemiz gerekecek. Tartışmalarda program yapısına ilişkin açıklamaları dağıtacak bazı örneklemelere girdim. Ama inanıyorum ki, klasik programların teorik bölümünü daha yakından incelediğimizde çok önemli sonuçlara ve açıklıklara ulaşacağız. Marksist bir parti programının bilimsel temelleri ile devrimci niteliğini organik olarak birleştiren temel esasları, bu tür bir inceleme içinde daha yakından göreceğiz.

İlk bölümü, teorik bölümü, klasik programlar üzerinden inceleyeceğiz. Sonra klasik programların öteki bölümlerine de bakabiliriz, ama daha çok yöntemsel bir açıklık yaratmak işle-

vi görecek bu. Ardından kendi *Platform Taslağı*'mız var. Çıkış dönemimizin iki temel belgesinden biri olan bu metnin temel önemde fikirler içerdiğini daha önce dile getirmiştım. Bir parti programı ortaya koyduğumuz bir dönemde *Platform Taslağı*'na yaklaşımımız ne olacak? Bugünkü program perspektifi ışığında baktığımızda, bu *Taslak* ne ifade ediyor? Bu sorulara da yanıt arayacağız.

Program yapısına ilişkin görüş ve öneriler

Temmuz: Kısa ve özlü bir program ile geniş, popüler, belli şeyleri açıklayan ve gerekçelendiren bir program, bir tür manifesto arasındaki ayırım açısından bakıldığında, normalde klasik yaklaşımı tercih etmek gerektiğini düşünüyorum. Tartışmalar üzerinden bakıldığında, özlü ve gelişmeler karşısında kolay eskimeyecek, teorik gelişmeden süzülmüş bir programın tercih edilmesi daha doğru gözüküyor.

Ama, geçmiş deneyimler, bu çerçevede ortaya çıkmış bazı tercihler üzerinden bakıldığında şunu da görüyoruz: Tarihsel konjonktürün gerektirdiği durumlarda, ya programı bir manifestoyla tamamlama yoluna gidilmiş, ya da bizzat program bir manifesto gibi ele alınmış. *Komünist Manifesto* böyle; iki ihtiyaç içiçe ele alınmış burada. Spartakistler'in 1918 programı, Bolşeviklerin 1919 programı, belli açılardan Komintern'in 1928 programı, bu ikili işlevi içiçe taşıyor. En azından bana böyle görünüyor.

İçinden geçtiğimiz tarihi aşama, dünya komünist hareketi ile sınıf hareketinin içinde bulunduğu koşullar açısından bakıldığında, kendine özgü bir dizi özellik arz ediyor. Biz hep dünya ölçüsünde devrimci ve komünist hareketin bir döneminin kapandığını ifade ediyoruz. Bir bütün olarak dünya komünist hareketinin yeniden şekilleneceği, yer yer bunun ilk adımla-

rının atıldığı bir geçiş sürecinden sözediyoruz. Ve biz kendimizi, geçmişî aşma gücü gösteren, belli temel gerçekleri anlayan, bunları hareket noktası olarak alan, yenilenmiş, yeni dönemin ihtiyaçlarına yanıt veren bir hareket olarak tanımlıyoruz. Bu iddiayı taşıyoruz, buna inanıyoruz. İşte tam da bu konumumuz, bizim karşımıza belli enternasyonal sorumluluklar çıkarıyor. Özellikle dünyanın daha da küçüldüğünü ve bu çerçevede enternasyonalizmin çok daha yaşamsal bir önem kazandığını belirgin bir biçimde vurguladığımız bir yerde, bu bize daha ileri düzeyde sorumluluklar yüklüyor. İletişim muazzam gelişmiş, dünya alabildiğine küçülmüş durumda. Bu imkanları kullanmak, enternasyonalist sorumluluklarımıza sahip çıkmak durumundayız.

Programın yapısına ilişkin yapılan tartışmaya dair şunu söylüyorum. Programı popüler bir propaganda metni biçiminde kaleme almayabiliriz. Fakat buna rağmen onu temel esasları üzerinde genişleten, popüler bir tarzda, bir manifesto biçiminde ele alan bir tercihte de bulunabiliriz diye düşünüyorum.

Dünya komünist hareketinin tarihine bakıldığında, komünist partilerin her dönem bunu önemsedikleri görülür. Klasik bir program anlayışına yatkın olmalarına, buna bağlı olmalarına rağmen, vurguladığım nokta bir ihtiyaç olarak karşılıklarına çıktığında, bunu bir biçimde gözetmişler. Bizim de içinden geçtiğimiz şu kendine özgü evrede bunu gözetmemiz gerekiyor diye düşünüyorum. Kaldı ki popüler bir açıklamaya, bizim siyasal çalışmamız açısından da ihtiyaç var.

İkinci olarak, programın kendi iç bölümlenmesine, stratejik hedeflerle kısmi talepler ilişkisine dair bir şeyler söyleyeceğim. Bizim stratejik hedefler olarak tanımladığımız proletarya devriminin hemen alması gereken temel önlemler ile kısmi talepler arasında hem bir bütünlük ve hem de bir ayrılık var. Şöyle ifade edeyim; proletarya devrimi burjuvazinin devlet aygıtını parçalayacak, bunun yerine kendi devrimci ikti-

dar organlarını geçirecektir. Burjuvazinin mülksüzleştirilmesi, el konulmuş üretim ve dağıtım araçlarının, mali ve iktisadi zenginliklerin sosyalist kamu mülkü haline getirilmesi, ancak böylesine bir devrimci adım sayesinde olanaklı olabilecektir. Bunlar hiçbir biçimde burjuva kurulu düzenin sınırları içine sığacak önlemler değil.

Ama bu türden temel devrimci istemler ya da önlemler dışında, devrimin ilk adımlarında uygulanacak bir dizi önlem, aynı zamanda bugünden elde edilmek üzere uğruna mücadele edeceğimiz kısmi talepler niteliği taşımaktadır. Program yapısında bu bölmelemeyi, bu ayrımı nasıl yapacağız, nasıl yapmalıyız? Programın iç yapısında proletarya diktatörlüğünün uygulayacağı önlemler ile kısmi talepler arasındaki ilişkiyi kurmak, bunu gerekçelendirmek açısından tartışmak ihtiyacı duyuyorum.

Sinan: Programımızı inşa doğrultusunda tartışmalar yapıyoruz, bu programımızın hazırlanması sürecidir. Bunu en başta buradaki yoldaşlar olarak çok iyi değerlendirmemiz, bunun bilinciyle hareket etmemiz gerekir.

Bir partinin programı onun pratik çalışmasına sağlam bir zemin hazırlar, denilir. Bizim hem bütün bir parti olarak, hem de tek tek örgüt birimleri ve kadrolar olarak, bu konuda gerçekten bir eylem birliği, pratik bir birlik sağlamamız için de bu ön tartışma süreçleri anlamlıdır.

Program üzerine yapılacak tartışmalarla ulaşacağımız sonuçların, bizim gerçek ideolojik birliğimizi sağlayacağını düşünüyorum. Bir takım tezler üzerinde anlaşmış durumdayız. Belli süreçlerde sınanmış ve bir program düzeyine çıkmış tezlerdir bunlar. Ama sadece bunlar üzerinde anlaşmış olmanın yeterli olmayacağını düşünüyorum. Gerçekten bunu sağlam bir biçimde ve ideolojik-sınıfsal içeriğini derinlemesine kavrayarak bir üst düzeye çıkarmak gerekiyor. Biz bir parti ilan edeceğimize ve ardından daha iddialı bir pratiğe atılacağına göre,

bunun bir programla teminat altına alınması oldukça önemlidir. Buradaki tartışmaları bu açıdan önemli buluyorum. Biz bu tartışmalar içerisinde ideolojik birliğimizi tam ve her açıdan sağlamış olarak çıkmalıyız. Bu açıdan tartışmaları, her bölümde ciddi sorular üretmek ve kendi içerisinde belli bir yoğunlaşma sağlayarak götürmenin iyi olacağını düşünüyorum.

Örneğin Cihan yoldaş bir programın yapısına, neyi içereceğine ilişkin bir ön platform ortaya koydu. Bu platform üzerinde düşünmek, buna ilişkin bir takım temel materyallere yeniden dönüp bakmak, inceleme yapmak, sorular üretmek ve ardından yeni bir tartışma safhasına geçmek durumundayız. Böylece programatik düzeyde daha sağlam bir şekilde ideolojik birliğimizi sağlayabiliriz.

Ben şu anda değişik konulara ilişkin düşüncelerimi açıklamaktan çok, ortaya konulanlar üzerinden nelere dikkat edilmesi gerektiğine ilişkin bir takım sorular yöneltmek istiyorum. Birinci bölüme ilişkin olarak, yoldaşın söylediklerini veri olarak kabul ediyorum.

Ne yer alacak bu programda? Birinci bölümde, yani teorik bölümde, kapitalizmin eleştirisi, suçlanması ve buna karşı savaşın genel ilkesel sorunları yer alacak. Bu kapitalizm ve kaçınılmaz olarak onun yerini alacak olan sosyalizm üzerine bir bölüm olacak. İşçi sınıfının tarihsel-toplumsal konumu, işçi sınıfı hareketinin evrensel karakteri gibi klasik marksist tezler bu bölümde yer alacak. Kapitalizmin evrenselliğinden, burjuvazinin uluslararası bir sınıf olduğundan hareketle, işçi sınıfı hareketinin enternasyonal niteliği konulacak ve bundan enternasyonalizm üzerine sonuçlar ve görevler çıkacak.

Buradan hareketle, Türkiye devriminin bölgesel ve uluslararası perspektiflerine gelmek istiyorum. Bu bağlamda dünya devrimi meselesi programda nasıl yer alacak? Buna ilişkin perspektif, buna ilişkin vurgu... 20. yüzyılda yaşanan deneyimlerin de dersleri ışığında bu fazlasıyla önemli. Lenin'in Rusya'da

devrimi kurgularken, Alman devrimine ve ileri Avrupa ülkelerindeki devrime ilişkin söyledikleri var. Bu konuda perspektifini oluştururken beklentileri var. Rusya gibi daha geri bir ülke devrimiyle ilişkisini izah ederken, bu perspektifi de oluşturuyor. Buna ilişkin o zamandan anlamlı bir takım vurguları var. Biz neyi gözeteceğiz, nasıl ele alacağız?

Öte yandan, Türkiye devriminin karakteri sorunu var. Bizim bugüne kadar söylediğimiz bir şey var; “demokratik devrimin sorunlarını da çözen bir sosyalist devrim”... Bu olağan sosyalist devrimden farklı bir durumdur. Bu özgünlük programımızda nasıl yer alacaktır, biz bunu nasıl ifade edeceğiz?

Bir diğeri, yine yaşanmış deneyimler ışığında, sosyalizmin sorunlarıdır. Demokrasi, kitlelerin inisiyatifi, devletle ilişkileri vb. Bunlar Ekim Devrimi sonrasında kaleme alınan programlarda da önem verilen sorunlar. Mesela R. Luxemburg’un kendine özgü görüşleri var bu konuda, program tartışmalarında da buna çok önem veriyorlar. Özellik yorumlarında buna çok dikkat çekiliyor. Devletin sönmelenmesi, iktidarların işçi sınıfı ve öteki emekçi yığınlarla ilişkisi, ve benzeri konular... Yaşanmış deneyimler ışığında bunların değerlendirilmesi... Bunlar programda mı söylenecek, yoksa ayrı konular olarak mı ele alınacak?

Bir başka nokta; programımızda, sadece Türkiye üzerinden değil, dünya genelinde toplumların büyük bir bölümünde koşulların proletarya devrimi ve sosyalizm için her zamankinden daha uygun hale geldiğini belirtmeliyiz. Özellikle ulusal kurtuluş devrimlerinin tarihsel başarısının ortaya çıkardığı yeni toplumsal-iktisadi koşullara da bir vurgu olacak bu. Geçtik nispeten daha geri ülkeleri, İspanya’dan Brezilya’ya, Arjantin’e kadar bir çok orta düzeyde gelişmiş kapitalist ülkede bile hala geri burjuva-demokratik devrim hedeflerine saplanıp kalmış bulunan geleneksel küçük-burjuva akımların varlığı düşünüldüğünde, bu olguyu belirtmenin ideolojik ve politik önemi

daha iyi anlaşılır.

Bir başka konu azami-asgari program sorunudur. Tarihsel açıdan ve genel olarak, dünya ve ülkemizdeki toplumsal-iktisadi gelişme düzeyi gözetildiğinde, bunun aşıldığı ileri sürülebilir. Bu, EMEP'le demokrasi ve devrim sorunu üzerine yapılan son tartışma çerçevesinde ortaya konulan formülasyonlarla da ifade edilebilir. Bu aşılma burada nasıl dile getirilecektir? Ya da bu gerçekten bir ayrıntıya mı dönüşmüştür? Değınmek bile gerekmez mi? Bu sorun üzerine tartışılmalıdır.

Diğđer bir mesele, Rusya'daki parti programında tarım sorunu çok özel bir yere sahip, zira orada toplumsal ilerlemenin temel koşulu bu sorun üzerinde düğümleniyor. Tarım sorunu 1903 programında çok sınırlı bir kapsamda yer almasına rağmen, sonradan, 1905 Devrimi'nin yarattığı açıklıklar üzerinden çok büyük bir önem kazanıyor. Bu sadece program çerçevesinde değil, ayrıca da özel biçimde ele alınan ve işlenen bir sorun. Peki Türkiye'de durum nedir? Türkiye'de bir ulusal sorun var. Rusya'da önplanda olan tarım sorunu ve programı oluyor. Türkiye'de bu böyle görünmüyor. Türkiye'de ulusal sorun benzer bir konumdadır. Bu da tartışılmalı diye düşünüyorum.

Cihan yoldaş, 20. yüzyıldaki gelişmeler de gözetilerek, işçi sınıfı içindeki zararlı eğilimler ve akımlara yer verilecek mi, diye soruyor. Ben yer verilmesi gerektiğini düşünüyorum.

Bir de şu sorun var. 20. yüzyıl sosyalizm deneyimlerine, programda tek tek sorunların gerektirdiği özel vurgular ya da değınmelerin yanısıra, ayrı ve özel bir bölümün gerektiğini düşünüyorum. Ortada bir deney var, bir miras var, bu mirasa nasıl, ne şekilde, hangi kapsamda sahip çıkacağız? Kuşkusuz buna eleştirilerimiz var, bunu anlayıp aşma mantığıyla hareket ediyoruz. Ama büyük bir tahribat, ideolojik boyutları da olan tahribatlar yaşanmıştır. Bu açıdan özel bir bölüm olmalıdır diye düşünüyorum. Bunun bir propaganda değeri de var. Hem

Türkiye işçi sınıfı, hem de dünya proletaryası açısından bu böyle.

Ben kısa ve özlü bir program olması fikrine katılıyorum. Biz ancak gerekçelendirmelerde ayrıntılara girebiliriz. Ama özellikle şu son vurguladığım nokta gözetilmeli, biraz propaganda yönü de olabilmelidir. Uzun bir metin olsun anlamında söylemiyorum. Sadece Türkiye işçi sınıfı açısından da değil. Programımızı çeşitli dillere çevireceksek eğer, özellikle bu konuda özel bir yer ayırmak çok gereklidir diye düşünüyorum.

Bir de programların bazılarında rastladım, ama tümünü bilmiyorum. Yeni bir enternasyonale ilişkin bir değinmeye gerek var mı? Bir programda böyle bir şey yer alır mı? Sadece soru olarak soruyorum.

Semih: Önce işçi sınıfı hareketi içindeki sapmaların eleştirisi noktasına değinmek istiyorum. Rusya'da 1919 programından önce böyle bir eleştiri yer almıyor. İkinci Enternasyonal partilerinin eleştirisi çerçevesinde, 1919 programına eklenmiş. Tabi orada çok ciddi bir süreç yaşanıyor. İkinci Enternasyonal'in çöküşü, bu çerçevede sosyal-şovenizmin gelişmesi... Peki biz bunu nasıl ele alacağız? Bunun tartışılması gerektiğini düşünüyorum.

Ulusal soruna ilişkin bir şeyler söylemek istiyorum. Ulusal sorun, aynı zamanda köylü sorunu, tarım sorunuyla iç içe ele alınabilecek bir sorun. Ama Türkiye açısından ayrı bir yeri de var. Rus marksistleri 1903 programında bu soruna yalnızca iki madde olarak yer vermişler, ki bunlardan asıl önemli olanı, ünlü 9. madde, yalnızca kısacık bir cümleden ibaret. Ama bizde biraz daha kapsamlı bir şekilde ele alınması gerektiğini düşünüyorum. Türkiye'nin içinden geçtiği süreç, ulusal sorunun yarattığı etki, bizim buna verdiğimiz önem üzerinden, örneğin ayrı bir alt bölüm olarak işlenebilir. Emekçi sınıfların, kır ve kent küçük-burjuvazisinin kapitalizme karşı olan tepkisini program çerçevesinde ifade edebilmek, onu partinin arkasına alabilmek için ifade ettiğimiz bölümlerin arkasından, bir de

ulusal sorun üzerinden bir bölümün eklenebileceğini düşünüyorum. Kuşkusuz programı çok genişletmemek, hantallaştırmamak kaydıyla.

Asgari program tartışması bir ölçüde geliyor. Siyasal ve sosyal reform talepleri olarak ifade ettiğimiz talepler, mesela 1919 programında var. Bu talepler aslında bir asgari programa...

Cihan: Bir maddi bilgi hatasını düzeltmek için sözünü kesiyorum. 1919 programı sosyalist devrimi izleyen bir dönemin, sosyalist kuruluş döneminin programı olduğuna göre, dediğin gibi olması zaten mümkün değil. Sanıyorum senin sözünü ettiğin metin 1917 yılına, yani devrim öncesi döneme ait. Söz konusu olan, 1917'de Lenin'in değişiklik önerilerini içeren bir tür yeni program taslağı. Nisan Konferansı sonrasına ait bir programın önerileri onlar. Geçiş dönemine ait kendine özgü bir program bu. 1919 programının metni ise "*Komünizmin abece'si*"nin sonundaki ek bölümde yer alıyor.

Rusya'da Şubat Devrimi oluyor, Bolşevikler Nisan Konferansı yapıyorlar. Bu konferans ortaya çıkan yeni durumu hesaba katan açılımlar yapıyor, bu çerçevede programın gözden geçirilmesi gerekiyor. O kadar kendine özgü tarihi bir dönem ki bu dönem. Bir taraftan Şubat Devrimi, iktidarın burjuvazi tarafından ele geçirilmesi var; öte taraftan asgari program istemlerinin henüz gerçekleşmemiş olması olgusu var. Ama beri taraftan bir proleter devrimin de gündeme girdiği bir evre. Çok kendine özgü bir geçiş evresi. Bu geçişi de kucaklayan programatik formülasyonlardan yana Lenin.

Mesela Lenin 1918 Mart'ında; ben geçen yaz asgari program-azami program ayrımının kaldırılmasına karşıydım, ama artık iktidarı aldık ve aradan iki yıl geçti, şimdi bu ayrımın kaldırılması beni korkutmuyor, artık bu ayrıma son verebiliriz, diyor. Yani ifade edilişinde bile bir ihtiyat var. 1917 Nisan Konferansı programın gözden geçirilmesini karara bağlıyor. Lenin soruna ilişkin materyali bir arada sunuyor. Programının

hangi bölümleri korunmalı, hangi bölümleri yeni bir biçim almalı, hangi bölümleri çıkarılmalı diye, onları içiçe veriyor. Senin sözünü ettiğin karışıklık, o geçiş evresinin kendine özgü durumundan geliyor.

Semih: Benim burada asıl söylemek istediğim, siyasal ve sosyal reform talepleri ile işçi sınıfının korunmasına ilişkin taleplerin programatik yapıdaki yeri ve mantığı üzerine. Bu konuda genel demokratik haklar çerçevesinde Lenin'in söylediklerinden yararlanabiliriz. Yani bir takım istemlerin devrimden önce, bir kısmının devrim sürecinde, bir kısmının ise devrim sonrasında kazanılması üzerinden düşünebiliriz bu konuyu. Biz programımızda bu talepleri devrim hedefine bağlayarak ifade etmeli, ama bunların bir kısmını devrim öncesinde elde edilebilecek haklar ya da istemler olarak görmeliyiz. Çeşitli talepler ifade edilebilir, ama bunların bir asgari program çerçevesinde ifade edilmesi sözkonusu olmamalı. Tek tek reformlar, kapitalizm koşullarında gerçekleşebilecek reformlar biçiminde değil, hepsi tek bir devrim programının genel yapısı ve bütünlüğü içinde ele alınmalı. Elbette bu çerçevede konulan talepler, kısmen devrim öncesinde de gerçekleşebilir. Ama bu bile ancak genel bir devrim perspektifi içinde ele alındıkları ölçüde olanaklı olabilir.

Lenin 1917'de parti programının revizyonu çerçevesinde hazırladığı taslakta, örneğin konut sorunu üzerine şöyle diyor: *"Bir konut yasasının hazırlanması ve konutların sağlık koşullarının denetlenmesi için işçi örgütleri tarafından seçilen bir konut müfettişliğinin kurulması. Ne var ki, konut sorunu ancak toprak ve arazide özel mülkiyetin kaldırılması ve ucuz ve hijyenik konutların inşasıyla çözülebilir."*

Bu talep asgari programın bir maddesidir. Ama ancak bir devrimle, özel mülkiyetin ortadan kaldırılmasıyla gerçekleşebilecek bir sorun olarak ifade ediliyor. Buradaki teorik ve yönetsel bakış açısı çok önemli bence.

Asgari program sorunu üzerine tartışmalar

Temmuz: Program mantığı açısından kısmi talepleri, bu düzen koşullarında iktidar hedefine bağlı olarak mücadelesini vereceğimiz talepleri, asgari program olarak formüle etmenin bir sakıncası olacağını düşünmüyorum. Ama “asgari program” isimlendirilmesi, burjuvaziden önceki bir sınıfın, feodal soyluluğun siyasi iktidarda olduğu dönemin program yapısına ilişkin bir formüllendirme, başka bir devrim aşamasına ilişkin bir formüllendirme. Önemli ölçüde bununla özdeşleşmiş bir isimlendirme. Bu açıdan çok uygun olmadığını düşünüyorum.

Cihan: Türkiye'nin geleneksel sol hareketi, kullandığı bazı kavramlara bugüne dek herhangi bir ciddi açıklama getirmedeği gibi, gerçekte yeterince açık olan bazı klasik kavramların da içeriğini boşaltmış durumda. Yoldaşın dile getirdiği kaygılar bu açıdan bir anlam taşıyor tabii. Biz bu sorunlara demokrasi ve bağımsızlık sorunları üzerine konferanslarda fazlasıyla girdik diye düşünüyorum. Son olarak EMEP'lilerle yapılan polemikte, “asgari program” sorunu ve kavramı üzerine son söz de bir biçimde söylenmiş oldu. Ben açıklayıcı olur diye bu vesileyle oradan bazı pasajlar okumak istiyorum. Bu bölüm çok geniş, ama ben yoldaşın özellikle işaret ettiği noktaya ilişkin pasajlarla yetineceğim. “Demokrasi Mücadelesi ve Program Sorunları” başlıklı 4. Bölüm'den okuyorum:

“Asgari program, teorik mantığı yönünden, burjuva toplumu koşullarında gerçekleştirilebilir olan, kapitalizmin sınırlarını aşmayan, tersine bu sınırlarla bağdaşabilir olan iktisadi ve siyasi reform taleplerine dayanır, bunları kapsar. Alışılmış kullanım içinde asgari program burjuva-demokratik devrim sorununa kopmaz biçimde bağlıdır; bu devrime denk düşen iktisadi ve siyasi hedefleri ve önlemleri kapsar. Ve böyle bir durumda, asgari program talepleri, sosyalist devrime göre siyasi ve iktisadi reform talepleri olmayı sürdürseler de, burjuva demokratik devrimin

kendi sınırları içinde, bunlardan bir kısmı toplumsal-devrimci talepler niteliği taşır.”

(...)

“Kapitalizmin egemen hale geldiği ve burjuvazinin iktidar sahibi sınıf olarak kendi toplumsal ve siyasal egemenliğini tam olarak kurduğu koşullarda durum temelden farklıdır. Kapitalist düzenin temelleriyle bağdaşabilir olan iktisadi ve siyasal reform istemleri, bu koşullarda, artık bizzat bu sınıfa karşı yöneltilmiştir. Bu koşullarda toplumsal devrim ancak sosyalist bir devrim olabilir. Ve teorik mantığı yönünden kapitalizmin çerçevesiyle bağdaşabilir olan tüm iktisadi ve siyasal reform talepleri uğruna mücadele, ancak bu talepler sosyalist devrim perspektifi içinde, ona tabi bir biçimde ele alındıkları ölçüde devrimci bir biçimde formüle edilmiş olurlar ve devrimci iktidar mücadelesinin dayanaklarına dönüşürler. Burada artık iki ayrı devrim aşaması ve onlara denk düşen asgari ve azami iki program değil, tek bir devrim, proleter devrim ve ona denk düşen bir proleter devrim programı vardır. Burada artık bir devrim programı olarak ‘asgari program’ tarihsel olarak aşılmıştır. Burada artık proleter devrim programı tüm devrimci iktidar mücadelesinin temelidir ve burjuvazinin sınıf egemenliğinin yıkılması yoluyla proletaryanın sosyalist iktidarının kurulması tüm bu mücadelenin asıl eksenidir. Ve demokratik siyasal istemler uğruna mücadele sözkonusu olduğunda, tüm sorun bu mücadelenin proletaryanın genel iktidar mücadelesine nasıl bağlanacağıdır.” (H. Fırat, *Demokrasi, Devrim ve Oportünizm*, Eksen Yayıncılık, s.81-83)

Görüldüğü gibi burada mesele, “asgari program” kavramı, demokratik devrim aşamasıyla, yani bir aşama olarak demokratik devrim sorunuyla sıkı sıkıya bağlantılı bir biçimde ortaya konulup tanımlanıyor. Ama mesele bununla bitmiyor. Okuduğum pasajdaki “alışlagelmiş kullanım içinde” kaydına dikkat etmemiz gerekiyor. Zira bu kayıt nedensiz değil. Soruna, kavramlara, geleneksel siyasal kültürün algılama tarzı-

nın ötesinde, kendi nesnel bilimsel içerikleri ve anlamları üzerinden bakabilmeliyiz.

Daha önce Lenin'in emeğin korunmasına ilişkin istemler bölümü hakkında "ekonomik asgari program" kavramını kullandığını hatırlatmıştım. Ve bildiğiniz gibi, bu türden bir "ekonomik asgari program", yani işçi sınıfının korunmasına ilişkin önlemler bölümü, tüm marksist programlarda, demek oluyor ki sosyalist devrim programlarında da var. Yani bu yalnızca devrim aşamasıyla değil, fakat kapitalizm koşullarıyla bağdaşabilirlikle ilgili bir kavram.

"Asgari program" kavramı, savaş dönemi tartışmaları üzerinden bakarsanız, serbest bir biçimde aslında Avrupa programlarının demokratik siyasal istemlere ilişkin bölümleri için de kullanılıyor. Zira bu bilimsel bir tanım; bilimsel ölçülerle bakıldığında bu tanım herhangi bir yanlışlık taşıyor. Toplumsal devrim perspektifi içinde, onunla sıkı sıkıya bağlı olarak formüle edilmiş olsalar da, kendi başlarına alındıklarında kapitalizmle bağdaşabilir olan siyasal reform istemleri sözkonusu burada. Ve "asgari program" tanımı ile kapitalizmle bağdaşabilirlik arasında kopmaz bir ilişki var.

Geçmeden şunu da eklemem gerekiyor. Şu veya bu istemin ya da istemler toplamının kapitalizm koşullarıyla bağdaşıyor olmasını, bu istemlerin kapitalizm koşullarında elde edilmesini amaçlaştırmakla hiçbir biçimde karıştırmamak lazım. Bu ikincisi reformizmin temelidir, bütün bir reformist tutum ve mantık bu türden bir amaçlaştırma üzerine oturur. Devrimci açıdan, tam tersine, bu istemler bizim için yığınları kapitalizmin temellerine karşı mücadeleye yöneltmek için birer araçtır. Amaç şaşmaz biçimde proletarya devrimidir. Dahası var. Bu istemleri tam, kalıcı, doyurucu bir biçimde gerçekleştirmek her zaman ancak proletarya devrimi sayesinde olanaklıdır. Ve bu sadece demokratik siyasal istemler için değil, aynı şekilde emeğin korunmasına ilişkin önlemler için de geçerlidir. Nitekim,

Lenin'e benzer bir biçimde "ekonomik asgari program" kavramını kullanan Bolşeviklerin 1919 programında, "*proletarya diktatörlüğünün kurulması, emeğin korunması alanında sosyalist partilerin asgari programlarının tam olarak gerçekleştirilmesini ilk kez mümkün hale getirdi*", denilmektedir.

Biz geleneksel halkçı siyasal kültürün yarattığı çarpıklıkları, yanılısımları gözeterek bu kavramı kullanmaktan kaçınalım. Ama eğer bilimsel içeriğini bilmiyorsak, bu kavrama ilişkin olarak ideolojik açıdan silahlı değilsek, onu doğru bir kavrayışla ele almıyorsak, günü geldiğinde bu soruna ilişkin düşünsel karışıklığın tuzağına düşmekten yine de kurtulamayız.

Dolayısıyla, biz asgari program kavramını, bu kavramın bilimsel içeriği konusunda tam bir ideolojik açıklığa ulaşmak kaydıyla, kullanmamayı tercih edelim. Asgari program özünde, kapitalizmin sınırlarıyla, çerçevesiyle teorik olarak bağdaşabilir olan istemler toplamıdır. Teorik olarak bağdaşabilir, zira gerçek yaşam içerisindeki bağdaşmazlığı sayısız tarihsel ve güncel deneyimle biliyoruz. Ama siz teorik kanıtlama yoluyla, Lenin'in çok kullandığı bir ifadeyle söylersek, iktisadi tahlil yoluyla, bunun kapitalizmin sınırları dahilinde gerçekleşemeyeceğini iddia edemezsiniz. Lenin, bizzat Marks'ın *Kapital*'de izlediği yöntemi örnek göstererek; iktisadi tahlilde bütün öteki etkenleri yok sayacak, salt iktisadi ilişkiler ve kategoriler üzerinden düşüneceksiniz, diyor. Yani bir olayın gerçekleşip gerçekleşmeyeceği, bir demokratik siyasal talebin kapitalizm koşulları altında elde edilebilir olup olmadığı, bizzat iktisadi ilişkilerin ya da yasaların kendi sınırları içerisinde gösterilebilmelidir. Ve siz iktisadi olarak siyasal demokrasinin, onun bir dizi siyasal isteminin kapitalizmin sınırlarında gerçekleşemeyeceğini iddia edemezsiniz. Örneğin ulusların kendi kaderlerini tayin hakkının elde edilemeyeceğini iddia edemezsiniz. Ya da, iktisadi kanıtlama yoluyla, düzenli ordunun dağıtılması ve bütün halkın silahlanmasına dayalı bir durumun kapitalizm koşulları altında

gerçekleşemeyeceğini teorik açıdan iddia edemezsiniz. Lenin, İsviçre’de bu bugünden var, diyor.

Dolayısıyla, asgari program meselesinde biz geleneksel devrimci harekete karşı ideolojik olarak silahlanmak mı istiyoruz, asgari programın kapitalizmin sınırlarıyla bağdaşabilir talepler bütünü olduğunu kuvvetle iddia etmeliyiz. Zira marksist-leninist bakışaçısından biricik doğru düşünce ve tutum budur. Geleneksel akımlar kapitalist bir ülkede asgari programı kendi başına bir devrim programı olarak sunabiliyorlar. Oysa bu teorik ve mantıksal açıdan olanaksızdır. Kurulu düzenin egemen sınıf iktidarını ve toplumsal-iktisadi temellerini aşmayan hiçbir program bir devrim programı olarak nitelenemez, böyle bir program devrimci olamaz. Buna rağmen biz geleneksel halkçı akımların herşeye rağmen devrimci bir programa sahip olduklarını söylüyorsak, bu onların asgari program adı altında gerçekte onun sınırlarını temel noktalarda aşan bir programa sahip olmalarından dolayıdır.

Biz asgari program kavramı ve kavrayışı konusunda tam bir karmaşa içerisinde bulunan geleneksel akımları iki temel noktadan giderek vurmalyız. İlk olarak diyeceğimiz şudur: Sizin öznel kavrayışınız içerisinde alındığında asgari programınız size ne kadar devrimci görünürse görünsün, nesnel bilimsel ölçülerle bakıldığında, asgari program kapitalizmin temelleriyle bağdaşabilir bir program demektir. Siz asgari programa dayalı bir devrim stratejisini izlediğiniz zaman, hiç değilse devrimin ilk aşamasında kapitalizmin temellerine, sermayenin egemenliğine dokunmayan bir devrim stratejini benimsemiş oluyorsunuz. Ve eğer bunda tutarlı davranacak olursanız, bu sizi gerçekte devrimci bir programdan ve devrimci iktidar perspektifinden yoksun bırakır.

Bu bizi geleneksel akımların bu açmazdan kurtulmak üzere yönedikleri eklektizme, iç yapısı ve mantığı bakımından tutarsız eklektik programlar sorununa, yani ikinci noktaya getiriyor.

Bu konuda da onlara söyleyeceğimiz şudur: Zaten siz de o küçük-burjuva devrimci sezgilerinizle bunları iyi-kötü gördüğünüz için, asgari programın içine getirip azami programın bir bölümünü koyuyorsunuz. İktidar da dahil, temel iktisadi ve siyasal önlemler de dahil... Asgari programın ortaya çıkaracağı iktidar biçimini "proletarya diktatörlüğünün özgül bir biçimi" olarak tanımlamak ihtiyacı duyuyorsunuz. Çünkü başka türlü size de ters geliyor. Siz mevcut sermaye iktidarı karşısında devrimci bir iktidarı ancak böyle, "proletarya diktatörlüğünün özgül bir biçimi" olarak sunabiliyorsunuz. Ya da sanayi, banka, maliye, toprak, bütün bunların daha ilk adımda kamulaştırılmasını isteyebiliyorsunuz. Belki bunun dışına toprakların bir kısmı çıkarılabilir, bunun dışındaki bütün öteki iktisadi kamulaştırmaları sosyalist mülkiyet olarak tanımlıyorsunuz.

Niye bunu yapmak ihtiyacı duyuyorsunuz? Çünkü hayat sizi buna zorluyor, çünkü bu ülkede asgari program sınırı tarihsel olarak aşılmıştır. Bu durumda siz de devrimci bir program ortaya koymak istiyorsanız, bu sınırları aşmak zorundasınız, ki nitekim aşıyorsunuz da. Bu sınırların "asgari program" diye sunulan bir çerçevede bile aşılmasının gerisinde, burjuva demokratik devrimin tarihsel olarak, bir stratejik aşama olarak aşılmış olması gerçeği var. Ve bunu, açık bir bilinçten çok, devrimci sezgilerinizin yardımıyla yapıyorsunuz. Bu ise, sorununuzu çözmekten çok daha da karmaşık hale, içinden çıkılmaz hale getiriyor. Zira bu ortaya sadece koca bir eklektizm çıkarır ve bildiğimiz gibi eklektizm hiçbir zaman bir çözüm değildir. Bu da bizim ikinci iddiamız.

Başta TDKP eleştirisi ('89 polemliğini kastediyorum) olmak üzere (H. Fırat, *Devrimci Demokrasi ve Sosyalizm* -Red.) teorik yazılarımızda bu sorun yıllardır enine boyuna tartışılıyor. Son olarak demokrasi ve anti-emperyalist mücadele üzerine verilen programatik konferanslarda bu mesele belirgin bir biçimde öne çıkarılıyor. Birileri diyor ki, burjuva demokratik bir istem olan

bağımsızlık istemi ya da burjuva demokratik bir mücadele olan anti-emperyalist mücadele... Biz de diyoruz ki, sizin anti-emperyalist mücadeleyi burjuva demokratik karakterde bir mücadele olarak tanımlayabilmeniz için, bu mücadelenin sistemin dışına taşmaması lazım. Bunun size siyasal bağımsızlık kazandırsa bile, iktisadi ve mali bağımsızlık kazandırmaması lazım. Ve ekliyoruz, çünkü sistemin içinde kaldığınız sürece, en tam bir siyasal bağımsızlık kazansanız bile, yine de iktisadi ve mali bağımsızlığı kazanamazsınız. Ya da bu ancak çok istisnai, geçici ve iğreti bir durum olarak sözkonusu olabilir. Bunu kazanmak demek uluslararası sermaye cephesinin dışına çıkmak demektir, o zaman da zaten proletarya devrimi alanına giriyorsunuz.

Tartışma, programın yapısını kurarken demokratik siyasal istemleri nasıl formüle edeceğimiz, programımızın bunlara ilişkin bölümüne bir "asgari program" tanımı getirip getiremeyeceğimiz üzerinedir. Ben programın ilgili bölümlerini böyle tanımlamaktan kaçınalım diyorum. Zira yerleşik kavrayışın gücü de düşünüldüğünde, bu gereksiz bir kargaşa yaratmaktan başka bir işe yaramaz. Fakat ben, deminden beri yaptığım tüm açıklamalardan da anlaşılacağı gibi, bu kavramı kullanmaktan kaçınmanın yine de sorunu çözmediğini, dahası, eğer sorunun teorik içeriği ve mantığı doğru kavranmazsa, bu kez tersinden bir düşünsel kargaşanın doğacağını da ekliyorum.

Sonuç olarak, bu kavramın, teorik içeriğini ve mantığını doğru ve sağlam bir biçimde kavramak kaydıyla, programımızın ilgili alt bölümlerine ilişkin olarak bu türden tanımlardan kaçınalım. Programımızı proleter devrim eksenine dayalı bir bütün olarak kavrayalım, onu proletarya devrimi ve sosyalizm programı olarak tanımlayalım.

Bu sorun teorik açıdan doğru kavranmalı dedim. Kavranmazsa ne olur? İki şey olur. Ya demokratik siyasal ve iktisadi istemlerden oluşan istemler proletarya devrimi ekseninden koparılarak kendi başına bir ayrı program, sözde "asgari devrim"

programı haline getirilir, böylece dosdoğru reformizme kayılır, ki yüzyılın başında Kautskizmin tutumu ve konumu buydu. Ya da bu istemler küçümsenir, görmezlikten gelinir, bu istemler uğruna günlük mücadele ile devrimci iktidar mücadelesi arasındaki diyalektik bağ ve bütünlük kaybedilir, böylece de devrimcilik adına devrimci iktidar olanağı tümden kaybedilir, ki emperyalist-ekonomizm denilen akımın temsilcilerinin kavrayamadığı buydu.

Dikkat edin, emperyalist ekonomistlerle tartışma Hollanda programı üzerinden oluyor. Hollandalılar kendi programlarında asgari taleplerden, yani siyasal reform taleplerinden vazgeçmişler, demokrasi mücadelesi kapsamına giren talepleri reddetmişler. Ama bu talepler uğruna mücadeleyi reddettiğiniz bir noktada, siz gerçekte devrimin zaferini olanaksızlaştırırsınız. Çünkü devrim o mücadeleler içinde büyür, devrimci iktidar olanağı, yığınların bu talepler uğruna mücadeleye seferber edilip, eğitilip örgütlenmesi ile gerçekleşebilir. Özet olarak, teorik olarak alındığında kapitalizmin temelleriyle bağdaşabilir olan siyasal ve iktisadi reform istemleri, gerçekte kapitalizmi yıkma mücadelesinin etkili manivelalarına dönüştürülebilirler ve devrimci bakışaçısından yapılması gereken de zaten budur.

Hiçbir demokratik siyasal istem kapitalizm koşullarında tam olarak gerçekleşemez. Ancak kısmi olarak, ancak iğreti olarak ve ancak geçici olarak, Lenin'in deyimiyle, bir istisna olarak gerçekleşebilir. Lenin'in Radek'le yaptığı polemikte söyledikleri gerçekten çok açıklayıcı. Emperyalist ekonomizm akımına yönelik tüm tartışma ve eleştiri, gerçekte demokratik-siyasal istemler, yani asgari program istemleri etrafında dönmektedir. Bu, burjuvazinin sınıf olarak egemen olduğu bir toplumda demokratik-siyasal istemler uğruna mücadelenin anlamı, işlevi ve sınırlarının ne olduğu üzerine bir tartışmadır.

Lenin diyor ki, "*Kapitalizme karşı devrimci savaşımlı, bütün demokratik isteklerle, yani cumhuriyet, halk ordusu (militia),*

resmi görevlilerin halk tarafından seçilmesi, kadınlara eşit hak verilmesi, ulusların kendi kaderini tayin hakkı ve benzeri gibi isteklerle ilgili devrimci bir program ve taktiklerle birleştirmeliyiz. (Proleter devrim programını bu talepler uğruna mücadele programı ile birleştirmeliyiz demek istiyor.) *Kapitalizm varoldukça bu istekler -hepsi- yalnızca bir istisna olarak elde edilebilir. Üstelik tam olarak değil, çarpıtılmış olarak... Şimdiye dek başarılmış demokrasiye dayanarak ve bu demokrasinin kapitalizmde tam olamayacağını gözler önüne sererek, yığınların içinde bulunduğu yoksulluğun ortadan kaldırılmasının ve bütün demokratik reformların tam ve her yönüyle gerçekleştirilmesinin gerekli temeli olarak kapitalizmin devrilmesini ve burjuvazinin mülküne el konulmasını istiyoruz.”* (Ulusal Sorun ve Ulusal Kurtuluş Savaşları, Sol Yayınları, 1. Baskı, s.230-231)

Dikkat ediniz; Lenin tam da, Radek ve benzerlerini eleştirirken, yani bu mücadeleyi küçümseyenlere ya da görmezlikten gelenlere sorunu anlatmaya çalışırken, sorunu, “tüm demokratik reformların tam ve her yönüyle gerçekleştirilmesinin” gerekli temeli ve güvencesi olarak, “kapitalizmin devrilmesini ve burjuvazinin mülküne el konulmasını istiyoruz” şeklinde koyuyor. Yani sorunu proletarya devrimi ekseninde tanımlıyor. Ama hemen ardından da en kritik noktayı ekliyor: Sorunu böyle, yani kapitalizmin devrilmesi perspektifi içerisinde kavramamız, hiç de demokratik siyasal istemler uğruna etkili ve çok yönlü bir mücadeleyi bugünden vermemizi küçümsemeyi getirmemelidir. Biz bunun böyle olduğunu bilmeli, kapitalizm devrilmedikçe temel demokratik istemlerin tam olarak gerçekleşmesinin bir hayal olduğunu bir an bile unutmamalı, ama tam da bu hedefe başarıyla ulaşabilmek için de, bu istemler uğruna mücadeleyi bugünden ve kararlılıkla verebilmeliyiz.

Cezmi: Yoldaş, bir yere vurgu yapmak açısından şöyle ifade edilebilir mi? İkinci Enternasyonal partileri için sorun, soyut planda asgari-azami program ayrımının kendisinden de-

ğil, o partilerin devrimci karakterlerini yitirmiş olmalarından kaynaklanıyordu.

Cihan: Çok kesin olarak öyle...

Ceren: Burada önemli olan, asgari program-azami program ayrımının nasıl ele alındığı, nasıl formüle edildiğidir? Biz demokratik siyasal istemler uğruna mücadeleyi proleter devrim hedefine bağlıyoruz, tüm istemlerimizi buna, bu eksene uygun bir tarzda formüle ediyoruz. Bu çerçevede tek bir programımız, bölünmez bir proleter devrim programımız var. Oportünist ayırımında ise, asgari program, öncelikle gerçekleştirilmesi gereken başlıbaşına bir programdır artık. Teorik planda kapitalizmin sınırları içinde elde edilebilir olan tüm talepler, program formunda sistematik bir ifade kazanıyor, ve böylece öncelikli olarak gerçekleştirme hedefi taşıyan bir program yapısı ortaya çıkıyor. Ve kuşku yok ki, devrime ve devrimci iktidara ilişkin olan herşey, fiilen bir yana atılıyor. Yani bu istemleri programda devrimci bir perspektif, amaç ve mantık içinde formüle etmeyi olanaklı kılan o biricik eksen yitiriliyor. Geriye kala kala şekilsiz, ufuksuz, gevşek, devrimci yapı ve ruhtan yoksun bir reformlar platformu/programı kalıyor. Erfurt Programı'nın çok bilinen oportünist akibeti bu oldu. Rosa Luxemburg'un şiddetle saldırdığı ayırım bu oldu. Başta Alman Sosyal-Demokrat Partisi olmak üzere tüm İkinci Enternasyonal oportünizminin temsilcileri, programın toplumsal devrime dayalı eksenini ile siyasal ve iktisadi reformlara ilişkin bölümlerini birbirinden kopardılar. Bu ikinciye gerçek programatik temel haline getirdiler.

Bugünün Türkiye'sine bakacak olursak, örneğin bugünkü EMEP programı tam da böyle bir programdır. Bu program siyasal demokrasinin elde edilmesi çerçevesini aşmayan, dolayısıyla kapitalizmi aşma hedefi olmayan bir programdır. Bu gerçekte kapitalizmi iyileştirme, kapitalist toplumu iktisadi ve siyasi açıdan reforme etme, demokratikleştirme programıdır. Öncelikle bu asgari program hedeflerine ulaşılacak, ardından

bunun sağladığı zemin üzerinde, bu kez güya azami programı gerçekleştirme mücadelesine girişilecektir. Tüm İkinci Enternasyonal oportünizminin mantığı da zaten buydu.

Burada önemli olan, kapitalist bir ülkede “asgari program” adı altında bir devrim programının savunulamayacağı, bu çerçevede asgari program-azami program türünden bir ayrımın yapılamayacağıdır.

Cezmi: O halde şöyle de ifade edebiliriz. Asgari program, örneğin Rusya gibi henüz burjuva gelişmenin sorunları ile yüz-yüze bulanan yarı-feodal otokratik bir ülke için, demokratik devrim programı olarak ifade edilebiliyor. Ama sosyalist devrim sorunuyla yüzyüze olan kapitalist ülkelerde asgari program artık kendi başına bir devrim programı değildir, olamaz. Sermaye iktidarı koşullarında, o iktidarı devirme mücadelesi döneminde, yapısı gereği kapitalizmle bağdaşabilen, fakat pratik olarak yığınları iktidar mücadelesine hazırlayacak, olgunlaştıracak olan bir siyasal ve iktisadi istemler toplamı, buna dayalı bir mücadele programı olarak düşünülüyor.

Cihan: Kapitalizmle bağdaşması politik açıdan bizi ilgilendirmiyor. Ya da daha doğru bir ifadeyle, biz bu gerçeklikten yalnızca düzen sınırlarında bir mücadelenin tuzağına düşmemek gibi bir sonuç çıkarırız. Kapitalizmle bağdaşması vurgusu burada sadece bir teorik gerçekliğin dile getirilmesidir. Yani teorik olarak ele alındığında, bunların kapitalizm koşullarında da gerçekleşebilir istemler olduğuna yapılan bir vurgudur. Fakat kalkar, kapitalizmle bağdaşmasını pozitif bir tutumla politika alanına çekerse-niz, buna dayalı bir mantık üretirseniz, bu gider; “o halde biz önce kapitalizm koşullarında elde edilebilir olanı bir elde edelim, yani önce toplum bir demokratikleşsin, yığınların iktisadi-sosyal yaşam koşulları iyi-kötü düzelsin, ancak ondan sonra, proleterya ile burjuvazi arasındaki mesele her neyse, bu kez artık çözüm sırası ona gelir”e varır. Nitekim bütün liberal sol akımlar toplumun demokratikleştirilmesine dayalı programlarını son tahlilde

bu mantığa oturtuyorlar.

Bizim sorunumuz tümüyle başka, biz temelden farklı olan bir mantıkla hareket ediyoruz. Biz bu istemlerin yapıları gereği kapitalizm koşullarıyla bağdaşabilir istemler olduğunu bildiğimiz içindir ki, onları hiçbir zaman kendi başına ele almaz, kendi içinde bir program haline getirmeyiz. Tam tersine biz, bu gerçekliği hesaba kattığımız içindir ki, siyasal ve iktisadi reform taleplerini iktidar mücadelesi eksenine bağlarız, onları programımızın proleter devrime dayalı temel yapısı ve ana ekseninde anlamlandırır, buna, bu amaca sıkı sıkıya bağlı bir biçimde formüle ederiz. Bu istemlere dayalı mücadele bizim için ancak yığınları sermayenin iktidarına ve kapitalizmin temellerine karşı mücadeleye çekebildiği ölçüde gerçekten bir anlam taşır. Bir devrimci, bir marksist bu sorunu başka türlü ele alamaz.

Bu istemlerin teorik olarak kapitalizm koşulları ile bağdaşabilirliğinin bilincinde olmanın önemi nereden gelmektedir? EMEP görevlisi ile polemikte (*Demokrasi, Devrim ve Oportünizm* -Red.) bunlar üç temel madde olarak ortaya konulup açıklandı. Burada konuyu daha fazla dağıtmamak için girmiyorum.

Neticede bizim için sorun şudur: Bizim programımız, en yakın devrimci hedefimizi, Türk burjuvazisinin sınıf egemenliğini devirmek, onun iktisadi ve mali varlığına el koymak, Türkiye'nin emperyalist kölelik sistemiyle olan bütün bağlarını kesip atmak, kapitalist dünya sisteminin dışına çıkmak olarak tanımlayacaktır. Bizim en yakın hedefimiz budur; proletaryanın iktidarı ele geçirmesidir, proletarya devrimidir. Ve programımız, bu devrimci hedefe ulaşabilmek için, partimiz şu şu ekonomik ve siyasal istemler uğruna mücadele eder; bu mücadele içerisinde yığınları etkilemeye ve kazanmaya, temel devrimci hedefler doğrultusunda bilinçlendirmeye, birleştirmeye ve örgütlemeye çalışır, diyecektir. Başka bir ifadeyle, demokratik siyasal istemleri ve emeğin korunmasına ilişkin alt bölümleri böyle bir devrimci gerekçelendirme ile sunacaktır. Kuşkusuz

burada sorunu en kaba ve basit şekliyle ifade ediyorum. Bu aynı zamanda güncel süreç ile stratejik hedef, reformlar uğruna mücadele ile devrim hedefi arasında program yapısı üzerinden kurulmuş bir organik bağ demektir.

Bu “yakın devrimci hedef” meselesi sanıldığından da önemli. İktidar perspektifini yitirmiş geleneksel hareket “yakın devrimci hedefi” taktik hedeflere indirgemıştır; taktik hedeflerin ise bilindiği gibi ucu bucağı yoktur. Bakınız, RSDİP’in 1903 programında, “yakın devrimci hedef”, çarlık otokrasisinde ifade-sini bulan soylular iktidarının yıkılması olarak tanımlanır. Çünkü Rusya proletaryasının önünde duran ve yıkılması gereken egemen sınıf iktidarı bu. Bu nedenle orada en yakın devrimci görev, dolayısıyla hedef, soylular iktidarının devrilmesidir. Bugün Türkiye proletaryasının önünde ise çıplak bir burjuva sınıf egemenliği duruyor ve yakın devrimci hedef tanımı da bu çerçevede karşılığını buluyor.

Dolayısıyla marksistler için “yakın devrimci hedef” her zaman devrimci iktidar hedefidir. “Yakın devrimci hedef” stratejik bir tanımdır. 1848 Avrupa’sı koşullarının ürünü olan *Komünist Manifesto* bile; “*Komünistlerin yakın hedefi tüm diğer proleter partilerinkiyle aynıdır: Proletaryanın sınıf olarak oluşması, burjuva egemenliğinin yıkılması ve siyasal iktidarın proletarya tarafından elde edilmesidir*”, diyor. Son iki ifade yeterince açık. “Proletaryanın sınıf olarak oluşması” ise, proletaryanın burjuvazi karşısında kendi siyasal sınıf bağımsızlığını, iktidar alternatif devrimci sınıf kimliğini kazanmasından başka bir şey değildir. Burada proletaryanın bir sınıf olarak oluşması nesnel bir süreci değil, öznel bir süreci anlatıyor. Bizim proletaryanın sınıf bağımsızlığını kazanması dediğimiz olgu nedir, bu nasıl kazanılacaktır? Bu bütün bir devrim dönemine yayılan bir süreçtir. Yani biz partinin kuruluş aşamasında ancak onun öncüsünü, en ileri ve sınıf bilinçli kesimini kazanabiliriz ancak. Sınıfın kazanılması, bütün bir tarihi dönemi kapsayan devrime

hazırlık sürecinin kendisinden başka bir şey değildir.

İkinci Enternasyonal oportünizminin sorunu neydi? Erfurt Programı'nın ileri sürdüğü siyasal taleplerde kendi başına bir yanlışlık yok. Kaldı ki onlar nihayetinde Engels'in otoritesi altında formüle edilmiş talepler, ki Engels bu taleplerin fazlası değil eksiği üzerinde duruyor. Oportünist kaygılarla İmparatorluk Almanya'sında cumhuriyet gibi bir siyasal sorunun es geçilmesini sert bir biçimde eleştiriyor. Bu birinci nokta. İkincisi, emperyalist ekonomistlerle yaptığı tartışmada Lenin'in söyledikleridir: Kautsky'nin kusuru hiç de demokratik siyasal istemleri formüle etmesi değildir; Kautsky'nin oportünizmi, bu talepleri proleter devrime göre değil, yani kapitalizmin devrimci bir tarzda aşılmasına göre değil, fakat barışçıl kapitalizme göre, yani reformist bir perspektifle formüle etmesidir.

Sosyal-demokrasi ile komünist hareket arasındaki temel ideolojik ve ilkesel ayırım da budur, buradadır. Reformların düzen tabanı üzerinde amaçlaştırılması ile onların proleter devrim hedefine göre tanımlanması, proleter devrim hedefinin yan ürünleri olarak ele alınması arasındaki temel farktır. Biz sürekli olarak yığınlara bir devrimci iktidar hedefi göstereceğiz, onları buna ilişkin devrimci şiarlarımıza kazanmaya çalışacağız. Bizim sorunumuz bu ülkede burjuvazinin sınıf egemenliğinin yıkılmasıdır. Herşeyi bu devrimci eksene bağlayıp, bu devrimci eksene göre tanımlayacaksınız. Ve gündelik mücadele, ekonomik mücadele, demokratik istemler uğruna mücadele, genel siyasal mücadele, hep bu temel devrimci hedefe göre tanımlanacaktır, her adımda hep bu temel hedefe bağlanmaya çalışılacaktır. Şiarlar buna göre formüle edilecektir, taktikler buna göre saptanacaktır, müttefikler buna göre tayin edilecektir, vb...

Temmuz: Rosa Luxemburg'un AKP Kuruluş Kongresi'nde asgari-azami programa yönelttiği eleştiriyi biliyoruz. Biz bunu EMEP'le son demokrasi sorunu polemğinde de aktardık, olumladık. Bundan kendimize dayanaklar çıkardık. Peki onun bu

ayrımaya karşı çıkmasının demokratik siyasal istemleri küçümsemek türünden bir sonucu var mı?

Cihan: Hayır, hiçbir biçimde. Rosa Luxemburg bu ayrımı kaldıralım derken, acil siyasal ve iktisadi talepler uğruna mücadeleyi hiçbir biçimde küçümsemiyor. Tersine, R. Luxemburg bu konuda fazlasıyla titiz biri. Ama problem bu değil. R. Luxemburg, bu mekanik ayrımın fiilen proleter devrim programını ve sosyalizm hedefini boşa çıkarmanın bir aracına dönüştürdüğünü ortaya koyuyor ve bu tür bir ayrım şahsında oportünizmin sert bir eleştirisini yapıyor.

Temmuz: Böyle bir durumda, bizim iki tür, iki farklı nitelikte asgari program olduğuna ilişkin bir ayrım yapmamız mümkün mü?

Ceren: Sorunu kavratılabilmek açısından, diyorsun.

Cihan: Ben asgari program olarak tanımlamıyorum, buna programımızın taktik-pratik bölümü demeyi daha açıklayıcı ve amaca daha uygun buluyorum.

EMEP polemğinde, önce, asgari programın hangi tarihi-iktisadi koşullarda toplumsal-devrimci bir program olduğu, olabileceği ortaya konuluyor. Rusların 1903 programının asgari bölümü buna bir örnek olarak veriliyor. Rusların 1903 programının asgari bölümünü gerekçelendiren pasajı açıp okuyalım. Orada şöyle deniliyor: *“Tüm uygar dünyada kapitalist üretim tarzının egemenliği tarafından belirlenen ortak nihai hedefe giden yolda, çeşitli ülkelerin sosyal demokratlarının önlerine koydukları en yakın görevler, bu üretim tarzı her yerde aynı ölçüde gelişmiş olmadığı için ve gelişimi çeşitli ülkelerde çeşitli sosyal ve politik koşullar içinde gerçekleştiği için, zorunlu olarak aynı görevler değildir.”*

Bu asgari programa bir giriş gerekçelendirmesi. Dikkat ederseniz, yalnızca kapitalizmin gelişme düzeyine bağlamıyor sorunu, mücadelenin içinden geçtiği sosyal ve siyasal koşullar da aynı olmadığı için en yakın hedefler aynı değildir, diyor.

Devam ediyor: *“Kapitalizmin egemen üretim tarzı haline gelmiş olduğu Rusya’da, emekçi kitlelerin, toprak sahiplerinin, devletin veya devlet başkanının kölelerine dönüştürülmelerine dayanan kapitalizm öncesi eski düzenimizin sayısız kalıntıları kendini korumuştur.*

“Ekonomik ilerlemeyi büyük ölçüde engelleyen bu kalıntılar, proleter sınıf mücadelesinin çok yönlü bir gelişimine izin vermez. Sayıları milyonlarla ölçülen köylülüğün devlet ve mülk sahibi sınıflar tarafından sömürülmesinin en barbarca biçimlerinin korunmasını ve güçlenmesini teşvik eder ve tüm halkı bilgisizlik içinde ve haklardan mahrum bırakır.

“Bütün bu kalıntılardan en ağırı ve tüm bu barbarlığın en güçlü dayanağı Çarlık otokrasisidir. Tüm karakteri itibariyle o her türlü toplumsal harekete karşı düşmanca tavır alır ve proletaryanın tüm özgürlük çabalarının en kötü düşmanından başka bir şey olamaz.

“Bu yüzden Rus Sosyal-Demokrat İşçi Partisi en yakın görevi olarak önüne Çarlık otokrasisinin devrilmesini ve yerine, anayasası şunları garantileyen demokratik cumhuriyetin geçirilmesini koyar.” (Seçme Eserler, C:6, İnter Yay., s.117-118, -Red.) Ve bunu maddeler halinde sıralanmış bir demokratik cumhuriyet programı izliyor.

Bir, Rusya’nın altıda beşi kırdır ve kırdır serflik ilişkileri egemendir. Üç devrim boyunca bütün bir köylülük devrimde bir biçimde yer alıyor. Bunun kendisi çok dolaysız bir biçimde Rusya’daki serflik ilişkilerinin gücüne, derinliğine ve köklülüğüne bir kanıttır.

İki, egemen olan soylular sınıfıdır ve Şubat Devrimi’ne kadar burjuvazi siyasal ve hukuksal eşitlikten bile yoksun bir sınıf olarak kalmıştır. Örneğin, Duma seçimlerinde soylularla eşit oy hakkına sahip değildir.

Üç, çarlık otokrasisi dediğimiz bu monarşik siyasal iktidar, gelişen kapitalizme bağlı olarak burjuvazinin çıkarlarını da tem-

sil ediyor olsa bile, temelde soylular sınıfının bir iktidaridir. Bütün bunların bileşkesi olarak, Rusya'da burjuva-demokratik devrim zorunlu bir tarihsel-toplumsal aşamadır.

Ama Şubat Devrimi gerçekleşiyor, toplumun iktisadi-sosyal yapısında, genel ilişkilerinde bir değişiklik olmamakla birlikte, Lenin, burjuva demokratik devrim esası yönünden geride kalmıştır, diyebiliyor. Neden? Çünkü bilimsel olarak bir devrimin en temel sorunu iktidar sorunudur ve Rusya'da bir iktidar değişimi yaşanmıştır. Rusya'da soylular sınıfının iktidarını temsil eden Çarlık yönetimi devrilmiştir, iktidar burjuvazinin eline geçmiştir. Kelimenin yalnızca 'bu anlamında, Rusya'da burjuva demokratik devrim aşaması geride kalmıştır, diyor Lenin. Ama Kamenev soruyor; peki köylü ve toprak sorunu duruyor, ulusal sorun duruyor, öteki bir dizi demokratik sorun duruyor, bunlar ne olacak? Lenin yanıtında, evet bunlar duruyor, ama şimdi iktidarı artık burjuvazi ele geçirmiş bulunuyor; bunların çözümünü engelleyen artık yeni egemen sınıf olarak burjuvazidir ve bu yeni durumda biz bu sorunların çözümüne ancak bu sınıfın devrilmesiyle ulaşabiliriz, diyerek bir başka program formüle ediyor.

Ama aynı zamanda bir geçiş sürecidir bu. Lenin'in bir geçiş programı olan *Nisan Tezleri* dahiyanedir denir ya, bu onun öyle çok genel ve bilinen kalıplara oturmadığını anlatır. Eğer siz 1917 program revizyonu sırasında Lenin'in önerdiği o özel noktaları dikkate almazsanız, Lenin'in sözü edilen dahiyane yaklaşımı nerede kalır ki? O zaman geriye belli genel kalıplar, genel geçer formüller kalır. Alırsınız bunları, demokratik devrim bitti, o halde ona ilişkin kalıplar eskidi, şimdi yeni aşamaya uygun düşün kalıba geçiyoruz, dersiniz. Gerçekte ise bunların geçiş sürecine uyarlanması büyük bir önem taşıyor. Ve bu çerçevedeki ustalık sayesinde ki, Bolşevikler sonuçta iktidarı başarıyla ele geçiriyorlar.

Bizim programda genel bir çerçeve tanımlamamız, sınıf

mücadelesinin o canlı ve karmaşık seyri sırasında bu tür esneklikler göstermemize engel mi? Hiç de değil. Biz tam da bunu gözettiğimiz içindir ki, tam da sınıf mücadelesinin, yani yaşamın o zenginliğinin kaçınılmaz olarak bizim karşımıza çıkaracağı o karmaşıklığı hesaba kattığımız içindir ki, tartışmalarımızda sık sık, iyi güzel, bu ayrımları net yapalım, ama biz “saf devrim” olmayacağını da hep akılda tutalım, diyoruz. Devrimlerin burjuva demokratik sorunlar üzerinden alevleneceğini de hep akılda tutalım, diye önemle hatırlatıyoruz, 20. yüzyılın tüm devrimlerinin bu önemli tarihi özelliğine ısrarla dikkat çekiyoruz.

Ne olur? Devrim burjuva demokratik sorunlar üzerinden alevlenir gerçekten, ama proletarya iktidara güç yetiremediği için devrim burjuva demokratik sınırlar içinde de pekala kalabilir. Ne olur sonuçta? Örneğin bir takım faşist kurumlar dağıtılır, bazı demokratik siyasal haklar kazanılır ve sonra devrim proleter devrime büyümeden, yani sınıfsal iktidar el değiştirmeden, hız keser, geriler ve sonuçta söner. Bu durumda bile biz yaşanan süreci bir devrim süreci olarak tanımlayacağız, ama burjuva demokratik sınırları aşmayı başaramayan bir devrim olacak bu. Diyelim ki 2007 yılında böyle bir durumla karşılaştık; 2007 devrimi diyeceğiz, ama burjuva demokratik sınırlar içerisinde kalmış bir devrim olacak bu. Ama hiç de bundan bizim burjuva demokratik devrim aşaması içinde bulunduğumuz anlamı çıkarılamayacak.

Cezmi: Başarısız bir proleter devrim denilebilir mi?

Cihan: Bizim toplumumuzun bu türden yarım kalacak devrimleri bile temel kitle yapısıyla, araçlarıyla, yöntemleriyle, mücadele biçimleriyle hep proleter nitelikte olacaktır zaten. Bu toplumun maddi sınıf ilişkilerinden dolayı böyle olacaktır. ‘60’lardan bu yana, bu toplumda işçilerin özel bir ağırlık koymadığı bir sosyal mücadele süreci var mıdır? O mutlaka kendine uygun proleter biçimler, mücadele ve örgütlenme yön-

temleri içerecektir. Proleter devrime büyüyemeyen bir devrim de diyebiliriz, başarısız bir proleter devrim de diyebiliriz, ama kazanımları ve vardığı yer üzerinden baktığımızda, kapitalizmin sınırları içinde kalacaktır bu türden devrimler ve devrimci girişimler. Lenin, toplumsal-iktisadi kapsamıyla tam bir burjuva-demokratik devrim olan 1905 Devrimi için bile; araç ve yöntemleri bakımından bu bir proleter devrimdi, diyor. Çatışma kentlerde yaşanıyor ve çok büyük ölçüde işçilere dayanıyor. İşçi Sovyetlerine, genel greve, genel grevi izleyen ayaklanmaya, yani proleter yöntem ve biçimlere dayanıyor.

Demek istediğim şu: Temel noktaları tanımlarken, o temelleri sağlam ve doğru kurmak büyük önem taşıyor. Ama onun ötesindeki tarihin zenginliğini kavrayamazsak hiçbir yere gidemeyiz. Lenin Şubat Devrimi ertesinde Rusya'ya dönüşünde, trenden iner inmez istasyonda yaptığı konuşmayı, "Yaşasın sosyalist devrim!" diye bağlıyor. Katıldığı ilk Sovyet toplantısında partimiz tek başına iktidarı almaya hazırdır, diyor. Herkes büyük bir şaşkınlığa uğruyor, tutumu çok büyük öfke ve tepkilere yol açıyor. Ama Lenin gene de kendi programını geçiş dönemini de kapsayan özgün vurgularla donatmayı ihmal etmiyor. Çünkü yaşanan bir devrim sürecidir, orada programa her an yeniden bakılıyor.

Böyle özel evreler karşımıza çıkacak mıdır çıkmayacak mıdır, bunları bilmediğimiz için, biz bugün temel noktaları tanımlamak yoluna gideceğiz. Ama bir devrimin kendi sıcaklığı içinden geçtiğimizde, öyle durumlar olacak ki, biz bu özel formülasyonlara belli bir önem vereceğiz. Proletarya o tarihi anda, olayların sıcak akışı içerisinde, güncel bir iktidar savaşı vermektedir; bunun gerektirdiği her türlü taktik esnekliği, kıvraklığı ve ataklığı göstermek durumundayız.

Farklı görünen bir tavrı, Kasım Devrimi sonrasında Rosa Luxemburg şahsında görüyoruz. O gün yaşanan, Kasım Devrimi ile başlayan ve henüz hızını alamayan gerçek bir devrim

sürecidir. Böylesine bir tarihi ortamda, R. Luxemburg şunu söylemeye çalışıyor: Biz şimdi, iktidarı aldığımızda ne yapmak istediğimizi söylemek durumundayız. İktidara talibiz, iktidarı aldığımızda ne yapacağımızı söylemekle yükümlüüz. Ve hazırlanan programda bunu söylemekle yetiniyor.

Bu da doğru bir tutum, bunun da kendine göre bir mantığı var. R. Luxemburg öyle söylüyor, ama aynı kongrede örneğin kurucu meclis seçimleri tartışılıyor; R. Luxemburg, Rus devriminin deneyimini de gözeterek, kurucu meclis seçimlerine katılmayı savunuyor. R. Luxemburg, Karl Liebknecht, bütün öteki tanınmış insanlar bu tutumda birleştikleri halde, kongre çoğunluğu kurucu meclis seçimlerine katılmayı reddediyor. Yani R. Luxemburg asgari program eskimiştir diyor, ama kurucu meclis seçimlerine katılmayı da bir taktik olarak savunuyor. Kongrenin üçte iki çoğunluğunun seçtiği merkez komitesinin önerisine ve iradesine rağmen, aynı kongrede bu reddediliyor.

R. Luxemburg'un asgari program eskimiştir, bu ayrıma karşıyız demesi, kurucu meclis sorununda böyle bir esnekliği göstermesine engel mi? Böyle bir esneklik gösterilemezse, kitleler devrim yolunda ilerletilebilir mi?

Bunları bu zenginliğin ışığında kavrayamazsak, bir şey kavrayamayız. Hayat bu kadar karmaşık gerçekten. Demokrasi sorunu üzerine konferanstaki (*Demokrasi ve Devrim*) "saf devrim yoktur" vurgusu, bu açıdan çok büyük bir önem taşıyor. Bağımsızlık sorunu üzerine konferansta da (*Bağımsızlık ve Devrim*) sorunun bu yönleri zaten fazlasıyla gözetiliyor.

Şöyle düşüneceğiz; kapitalist bir ülkede iktidar değişimine varmamış her devrim zorunlu olarak burjuva demokratik sınırlar içinde kalır, ama aslında proleter devrimin bir ilk alevlenmesinden başka bir şey değildir bu. Çok mu karışık, çok mu çelişkili? Sanmıyorum, yalnızca biraz karmaşık, yani diyalektik düşünmeyi gerektiriyor. İşçi sınıfı ayaklanır iktidarı almak için, alamaz da belli şeyleri dağıtmakla, belli mevzileri

kazanmakla kalır. Evet, başarısız bir proleter devrim, iktidara varamamış bir proleter devrim. Ama kazanımlarının sınırları içinde bakarsanız da kendi çapında bir burjuva demokratik devrim. Yani siyasal özgürlükleri genişletmiş olabilir, militarizme bir darbe vurmuş olabilir, bir savaşı sona erdirmiş olabilir. İngiltere’de yaşanır bu, hedefine varamaz da, örneğin kraliyet ailesinin süpürülmesine yol açabilir. İngilizler artık bizim de bir cumhuriyetimiz olsun diyebilirler, vb...

Aynı konferansta (*Demokrasi ve Devrim*), Troçki’nin Alman Kasım Devrimi’ni aynı zamanda bir karşı-devrim olarak nitelemesi belli bir anlamda yerindedir de deniliyor. Çünkü bu devrimin ilk kazanımları, proleter devrimin yolunu kesmenin imkanlarına dönüşebiliyor karşı-devrimin elinde. Oysa proleter devrimi gerçekleştirmenin manivelalarına da dönüşebilirdi. Lenin daha 1916 yılında, İnessa Armand’a yazdığı bir mektupta, öyle durumlar oluşabilir ki, demokrasi proleter devrimi boğmanın bir aracına da dönüşebilir, diyor. Engels daha 1880’li yıllarda, proleter devrimi kastederek, diyor ki; devrim dönemlerinde bütün bir gericilik küçük-burjuva demokrasisinin bayrağı altında, onun “saf” demokrasi programı etrafında birleşecektir.

Örneğin, Bolşeviklersiz Sovyet iktidarı! bu türden bir programdı. Bu bizzat Kadetlerin formülasyonudur: Aslında sosyalist-devrimcilerin, yani küçük-burjuvazinin programının, bir manevra gereği Kadet burjuvazisi tarafından benimsenmesidir. Kadet partisi başarılı olabilseydi, burjuvazi azgın bir karşı-devrim, bir gericilik, bir faşizm kuracaktı. Ama olayların proleter bir devrime büyüdüğü ve devrimi ezmeye güç yetirilemediği bir safhada, bütün gericilik küçük-burjuva demokrasinin bu pek devrimci görünen, gerçekte ise gerici ve karşı-devrimci olan bayrağı etrafında birleşiyor.

Dolayısıyla gerek orta burjuvazi gerekse küçük-burjuvazi sorununda teorik açıklıkların büyük tarihi ve siyasi önemi aynı zamanda buradan gelmektedir. Bu konularda teorik karışık-

lık içerisinde olanlar devrimci sürecin kritik tarihi anlarında bocalarlar, telafi edilmesi güç, hatta imkansız yanlışlara düşerler. Böylece hayati tarihsel bir fırsatı da heba etmiş olurlar. Lenin neden Menşevik liderler tarafından Blankist olarak suçlanıyor? Çünkü demokrasiyi kazanmak ve kurumlaştırmak güya daha henüz bir görevken, sosyalist devrimi gündeme getiriyor (Nisan tartışmalarını kastediyorum). Bu tutum, örneğin Plehanov'a, bir provokasyon, henüz yeni doğmuş Rus cumhuriyetini boğacak maceracı bir girişim olarak görünebiliyor. Devrim ve iktidar perspektifinden yoksun, en büyük korkusu devrim korkusu olan küçük-burjuva Menşevik mantık içerisinde, bu işte böyle algılanabiliyor.

Sinan: Sırf bu yüzden Alman ajanı ilan ediliyor...

IV. BÖLÜM

Program yapısı üzerine görüşler/tartışmalar

Parti programı ve “uygulanabilirlik” sorunu

Cihan: Sorunun büyük bir devrimci enerjiye, inisiyatife, daha da önemlisi cürete dayanan, bunun ifadesi olan yönünü özellikle kavrayalım. Programın mantığı bu açıdan çok önemli. Devrim eksik kalırsa, talepler kısmi olarak gerçekleşirse ne olacak? Sorunların programatik ifadesi sözkonusu olduğunda bu türden bir soru sorulamaz, program böyle kaygı ve varsayımların üzerine oturtulamaz. Bir program bilimsel bir tahlile dayanarak, en tam biçimde olabilecek neyse, sonuçta onu formüle eder. Ve bu programın temsilcisi olan parti ortaya konularının azamisinin gerçekleşmesi için mücadele eder. Bilimsel temellere dayalı devrimci bir programın mantığı budur.

Buna açıklık getireceği inancıyla, Lenin'in 1902'ye ait ta-

rım programı üzerine tartışmalarından bir parça okumak istiyorum: *“Programımız, ancak, içinde yeralan tek bir harfin bile toplumsal ve ekonomik evrimin yönüne ters düşmemesi için sözcüğün felsefi ve geniş anlamıyla, uygulanabilir olmak zorundadır...”*

Tarihsel hareketin doğrultusuna uygun düşmek... Görüldüğü gibi çok genel bir tanım bu. Bütün uluslar er ya da geç sosyalizme varacaktır, çünkü iktisadi eğilim oraya götürür, demek gibi birşey bu.

Okumaya devam ediyorum: *“... -ve (genel ve özel olarak) bu doğrultuyu doğru olarak saptadığımızı göre- devrimci ilkelimiz ve devrimci görevlerimiz adına bütün gücümüzle, daima ve mutlaka, taleplerimizin azamisi için savaşıyoruz. Böyle olmakla birlikte, mücadelenin kesin sonucundan önce, bu mücadelenin devamı boyunca, belki azaminin tümünü başaramayacağımızı önceden saptamaya çalışmak, tam anlamıyla esneklikten yoksunluğa sapmak demektir. Bu düşüncelerin yazarları, bunu amaçlamasalar bile, böyle düşünceler daima oportünizme götürür.”* (Lenin, *Tarım Sorunları*, Sol Yayınları, s.278 -Red.)

Bu bakış açısının ışığında bakıldığında, geleneksel küçük-burjuva akımların burjuva-demokratik devrim programı da bir tür oportünizmdir. Zira bu programa bilimsel esaslar değil, bir dizi küçük-burjuva kötümser kaygı egemendir. Örneğin, bu tür bir programın sahipleri; küçük-burjuvazinin ufkunu aşan bir strateji bu sınıfı, küçük-burjuvaziyi iter, bu durumda ise devrimi gerçekleştiremeyiz, diyebiliyorlar. Böyle bir gerekçenin ardına sığınıyorlar ve programatik hedeflerini daraltıp geriye çekiyorlar. Oysa meseleye buradan bakamazsınız ki... Ara bir sınıfın yalpalamaları üzerine kurulabilir mi bir programın stratejik hedefleri? Sınıfların öznel planda neyi ne kadar yapacakları üzerinden mantık yürütülemez. Zira bu mantık dosdoğru oportünizme götürür. Ona bakarsanız işçi sınıfı da halihazırda herhangi bir devrimden tümenden uzak. Devrim bugün işçi sınıfı

fının gündeminde olmak bir yana, onun ileri kesimlerinin bile gündeminde değil henüz. Geçtik devrimden, devrimci kimlikten, işçi sınıfı henüz politik mücadele düzeyine bile yükseltemiyor eylemini. Peki bir programın formülasyonunda bu geçici olgunun bir önemi olabilir mi?

Ne diyordu Lenin? *“Programımız, ancak, içinde yer alan tek bir harfin bile toplumsal ve ekonomik evrimin yönüne ters düşmemesi için sözcüğün felsefi ve geniş anlamıyla, uygulanabilir olmak zorundadır.”* Biz böyle formüle ederiz ve onu azami bir biçimde gerçekleştirmek için mücadele ederiz. *“(Bu) böyle olmakla birlikte, mücadelenin kesin sonucundan önce, bu mücadelenin devamı boyunca, belki azaminin tümünü başaramayacağımızı önceden saptamaya çalışmak, tam anlamıyla esneklikten yoksunluğa sapmak demektir.”*

Gerçekleşmezse ne olur? Biz böyle bir tartışma yapamayız, zira politik mücadele anlayışımız zaten böyle bir esnekliği içeriyor, diyor Lenin. Bu itirazı böyle yöneltenler gerekli tarihi esneklikten yoksun oldukları için bu tartışmayı yapıyorlar. Devamındaki cümle daha da önemli, Lenin burada geleceğin Menşeviki Martinov’la polemik yapıyor; *“bu düşüncelerin yazarları bunu amaçlamasalar bile, böyle düşünceler daima oportünizme götürür”*, böyle kaygılar oportünizm doğurur, diyor.

Biz nesnel bilimsel esaslardan hareketle, nesnel ilişkileri ve olguları esas alarak, hedeflerimizi en tam bir biçimde formüle ederiz ve onların en tam bir biçimde gerçekleştirilmesi için mücadele ederiz. Ama öyle tarihi durumlar doğabilir ki, başka türlü davranmak zorunda da kalabiliriz. Biz bu esnekliğe sahibiz ve böylesi durumlar doğduğunda bu esnekliği gösterebiliriz. Programımızın iç yapısı da bu esnekliği içerecektir. Ama biz böylesi karamsar kaygılarla önden ufukumuzu daraltma yoluna gidersek, bunu hedeflerimizi daraltmaya dayanak yapmaya kalkarsak; ya gerçekleşmezse ne olur türünden şüpheli kaygılar içerisinde boğulursak; bu hedefler çok ileri, bunları gerçek-

leştirmek çok zor, türünden bir muhakeme tarzı ile hareket edersek, bu ufkumuzu daraltmakla kalmaz, pratik enerjimizi ve hedefe ulaşma azmimizi de zaafa uğratar. Bizi opotünist anlamda “gerçekleştirilebilir” hedefler sınırına çeker. Sonuçta bulunduğumuz noktada bizi gerekli azami çabayı göstermekten de alıkoyar ve kaçınılmaz olarak oportünizmin batağına götürür. Lenin’in sözlerinde ve mantığında bu açıdan çok öğretici, diyalektik bir açıklama tarzı var.

Bu konuya girmişken bir başka önemli nokta üzerinde de durmak istiyorum. Bu Kautsky ile Rosa Luxemburg arasındaki bir tartışma. Kautsky’nin teorik olarak haklı, Rosa Luxemburg’un ise bu tartışma konusu sorun çerçevesinde haksız olduğu bir tartışma. Bunu Lenin Martinovlara karşı kendi düşünce çizgisine dayanak olsun diye, yine aynı tarım programı üzerine tartışmalarda aktarıyor. Çok açıklayıcı ve çok önemli bir noktaya işaret ediyor Kautsky burada. Marksist bir programın mantığını kavrayabilmek açısından son derece önemli bu. Program üzerine tartıştığımız bir sırada, bunun anlaşılmasının bizim payımıza da çok büyük bir önemi var.

Aslında hayli kötü bir çeviri. Ama mantığını kavrarsak, ki bu tartışma ile kavranabilir, meselenin anlaşılması güç değil. Lenin aktarıyor: *“Sosyal-demokrat programda yer alan taleplerin ‘uygulanabilirliği’ ni tartışırken 1896 yılında Karl Kautsky’nin Rosa Luxemburg’a karşı yürüttüğü polemiği anımsamak belki de yararlı olacaktır. Rosa Luxemburg Polonya sosyal-demokratlarının pratik programlarında yer alan, Polonya’nın geri verilme talebinin uygunsuz olduğunu, çünkü bu talebin o günün toplumu tarafından benimsenemeyeceğini yazıyordu. Karl Kautsky, buna karşı çıktı ve bu tezin ‘sosyalist bir programın garip bir yanlış yorumuna dayandığını’ söyleyerek şöyle devam etti: ‘İster programda doğrudan doğruya ifade edilsinler ya da ister zimnen kabul edilmiş ‘postülatlar’ olsunlar, pratik taleplerimiz, belli güçlerin sınırlamasında elde edilmelerinin mümkün olup ol-*

mamasına göre değil, ama kurulu toplumsal düzen ile uygun düşüp düşmemelerine ve proletaryanın sınıf mücadelelerini kolaylaştırmalarına ve ona yardımcı olmalarına ve proletaryanın siyasal iktidarına yol açıp açmamalarına göre yapılmalıdırlar.”

Okumaya devam etmeden, hatırlatmak istiyorum. Burada “kurulu toplumsal düzen ile uygun düşüp düşmemeleri” gibi bir ifade var, bu çevirinin getirdiği bir bozukluk sanıyorum. Bugünkü toplum koşullarında, bu talep yerinde midir, bu tür bir talebin toplumsal temeli ve meşruiyeti var mıdır, burada kastedilen budur. Onun hangi güçler ilişkisi durumunda ne kadar gerçekleşip gerçekleşmeyeceği ya da böyle birşey ummanın ne kadar gerçekçi olup olmadığı tartışmasının burada yeri yoktur. Bir; güçler dengesinden tümüyle bağımsız olarak, bu talep mevcut toplumsal koşullarda nesnel olarak ileri sürülebilir bir talep midir? İki; bu talep proletaryanın sınıf mücadelesini kolaylaştırıyor, ona yardımcı oluyor, proletaryanın bu mücadeleler içinde eğitilmesine ve hareketin ileriye götürülmesine, sonuçta proletaryanın iktidarı ele geçirmesini kolaylaştırmasına hizmet ediyor mu etmiyor mu? Bunlar programatik talepler için, bu talepler saptanıp tanımlanırken gözönüne alınması gereken temel önemde iki nesnel ölçüttür.

Lenin’in aktarması içinde, Kautsky devam ediyor: “... Biz, burada, o günkü güçler sıralanmasını hesaba katmayız. Sosyal-demokrat program, belirli bir an için yazılmamıştır -mümkün olan ölçüde, o günkü toplumun bütün olasılıklarını kapsamalıdır.” Yani bir program, beklenmedik durumlara karşı, o durumun tümünü kapsayacak bir mantığa sahip olmalıdır. “... Sadece pratik eyleme değil, aynı zamanda somut talepler biçiminde propagandaya da hizmet etmelidir.”

Bakınız, bir talep sadece pratik eyleme değil, aynı zamanda somut talepler biçiminde propagandaya da hizmet etmelidir, deniliyor. Gerçekleşir mi gerçekleşmez mi? Burjuvazi bunu verir mi vermez mi? Mesele kesinlikle bu değil. Biz isteriz,

zira bu kitlelerin haklı ve meşru bir istemidir. Burjuva düzen bunu karşılayabilir mi karşılayamaz mı? Bu bizim sorunumuz olmadığı gibi, sorunun özü ve esası da bu değildir zaten. Ve biz ileri sürülmüş bu istemlerle kitleleri eğitmeyi ve harekete geçirmeyi başarabiliyor muyuz, bizim için önemli ve tayin edici olan budur.

Nitekim Kautsky sözlerinin hemen devamında bunu vurguluyor: *“Sadece pratik eyleme değil, aynı zamanda somut talepler biçiminde propagandaya da hizmet etmelidir. Soyut tartışmalarla yapılabilenden çok daha canlı bir biçimde, bizim ilerlemek amacıyla olduğumuz doğrultuyu göstermelidir. Ütopik spekülasyonlara saplanmaksızın kendimizi ne kadar uzak (vadeli-ç) amaçlar için hazırlayabilirsek, o kadar iyi olur; kitleler -hatta bizim teorik gelişmelerimizi kavrayamamış olanlar bile-, hangi doğrultuda ilerlediğimizi o kadar açık görürler.”*

“Ütopik spekülasyonlara saplanmaksızın...” Bakınız bu önemli, çok önemli bir nokta. Devrimci bir program ütopik olmamalı, tersine, katı bilimsel bir temele oturmalıdır. Aynı şekilde, kitlelere *“hangi doğrultuda ilerlediğimizi “* gösterebilmenin yolu-yöntemi üzerine söylenenler de son derece önemli.

Okumayı sürdürüyorum: *“... Program, kurulu düzenden ya da kurulu devletten ne istediğimizi göstermelidir, ondan ne beklediğimizi değil. Örnek olarak Alman Sosyal Demokrasinin programını ele alalım. Bu programda memurların halk tarafından seçilmesi talep ediliyor. Bu talebi bayan Luxemburg'un ölçülerine vuracak olursak, aynen ulusal bir Polonya devletinin kurulması talebi kadar ütopik olduğunu görürüz. Hiç kimse, Alman hükümetinde yürürlükte olan siyasal koşullar altında hükümet görevlilerinin halk tarafından seçilmesinin güvence altına alınabileceğine inandırılarak aldatılmayacaktır. Bir kimsenin bir Polonya ulusal devletinin, ancak proletarya politik iktidarı ele geçirdiği zaman başarılabilirliğini var saymak için yeterli nedenleri varsa, yukarıdaki talebi ileri sürmek için de yeterli*

nedenleri var demektir. Ama bu, bu talebi pratik programımız içine almamız için yeterli bir kanıt mıdır?" (Aktaran Lenin, *Tarım Sorunları*. Sol Yayınları, s. 282, dipnot -Red.)

Kautsky demek istiyor ki; bağımsız bir Polonya talebi ileri sürülemeyecekse eğer, o zaman memurların halk tarafından seçilmesi talebini de ileri sürmeyelim. Çünkü nasıl ki siz, bugünkü güç ilişkileri içinde bağımsız bir Polonya talebi umulacak bir şey midir, diyebiliyorsanız, aynı bakış açısı ile, bugünün Almanya'sının siyasal koşulları altında memurların halk tarafından seçilmesi talebinin de olmayacak birşey olduğunu da pekala ileri sürebilirsiniz, dolayısıyla aynı mantıkla bu talebi de reddedebilirsiniz. Kimse Kayzer Wilhelm Almanya'sında böyle bir şeyin gerçekleşebileceği gibi bir ütopya ile aldatılmayacaktır; ama öte yandan, Paris Komünü bize somut olarak gösterdi ki, bu pekala gerçekleşebilir bir şeydir. Ne var ki, bunun olabilmesi için mevcut siyasal koşulların radikal bir biçimde değişmesi, silahlı işçi ve emekçi yığınlarının iktidarı bizzat ele geçirmesi gereklidir. Ve önemli olan, programatik istemlerimizin, bu örnekte olduğu gibi, tarihsel olarak ilerleyeceğimiz ve varacağımız hedefi göstermesidir.

Yani bu talep, teorik olarak ele alındığında, bu düzen koşullarında gerçekleşmeyecek bir talep değil; ama öte yandan, pratik olarak gerçekleşmesi umulacak bir şey de değil.

Denilecektir ki; o halde mesele ne, mevcut koşullar altında gerçekleşmeyeceği açık olan bir talep neden ileri sürülüyor? Mesele şu: Bu talep demokratik içeriği yönünden meşrudur, bu nedenle de ileri sürülmelidir. Kautsky'nin sözlerini yeniden hatırlayalım; "*Program, kurulu düzenden ya da kurulu devletten ne istediğimizi göstermelidir, ondan ne beklediğimizi değil.*"

Siz şu veya bu talebi demokratik bir talep olarak ileri sürersiniz. Bu talep bu düzende gerçekleşmez, ama bu düzeni aşacak olan geleceğin düzeninde pekala gerçekleşebiliyorsa, bu, ileri sürdüğümüz talebin tarihsel gelişmenin yönüne ve

gereklerine uygun düştüğünü gösterir. Bu durumda biz bu talebi meşru demokratik bir talep olarak ileri süreriz. Proleter demokrasi burjuva demokrasisinin tarihsel ve diyalektik olarak aşılması olduğuna göre, bu sorunun ve burada söylenenlerin mantığının çok daha iyi ve kolay anlaşılabilmesi gerekir.

Temmuz: Benim sorduğum soru, ikinci bölüm ile üçüncü bölüm arasındaki ilişki noktası, açıklığa kavuştu. Bu çerçevede şunu soruyorum: Bu durumda stratejik hedefler bölümü olarak tanımladığımız bölümde, teorik olarak bu düzenin içine sığabilir nitelikte olan hiçbir isteme yer veremeyiz, değil mi? Yani mevcut devlet iktidarının parçalanması ve onun yerine sovyet iktidarının kurulması dışında...

Cihan: İktidar herşeyin başıdır. Bu konuda net bir tanım yaptıktan sonra; partimiz en acil politik istemler uğruna mücadele eder, bu istemler uğruna kitleleri birleştirmeye, örgütlemeye ve burjuva sınıf iktidarına karşı harekete geçirmeye çalışır, deriz. Sözünü ettiğimiz istemleri de sıralarız. Çünkü, politik iktidar hedefinizi ne kadar başarılı, ne kadar mükemmel formüle ederseniz ediniz, kitlelerin siyasal, sosyal ve iktisadi talepleri uğruna mücadelede sınıfta kaldınız mı, programınız gerçekte bilimsel bir temele dayandığı halde, onu pratik olarak gerçekleştirmeyi başarmazsınız ve sonuçta o bir ütopya olarak kalır. Bunun ise tarihsel olarak sadece oportünizm ürettiğini biliyoruz.

Elbetteki devrimin somut gelişme süreci içinde çok değişik durumlarla yüzyüze kalabiliriz. Örneğin Lenin, *Nisan Tezleri*'inde, henüz sosyalizm demiyorum, yalnızca üretimin denetlenmesi diyorum, diyor. Oysa gündemde sosyalist devrim var, hedef proletaryanın burjuvaziye devirmesi ve iktidarı ele geçirmesidir. Ve "üretimin denetimi", burada proleter devrime geçişin yalnızca bir kaldıracı rolü oynar. Komintern Programı'nın *Strateji ve Taktikler* bölümüne bakarsanız, "talepler sınıf mücadelesinin seyriinden koparılarak formüle edilemez", diye yazar orada. Örneğin, sınıf mücadelesinin durgun dönemlerinde kalkıp "işçi

denetimi” sloganı atarsanız, işçi sınıfının kurulu düzene entegrasyonunu kendi elinizle formüle etmiş olursunuz. Ama devrimci bir yükseliş döneminde, “işçi denetimi” sloganı, burjuvazinin sınıf iktidarını devirmenin bir aracı, o süreci hızlandıran bir istem ve önlem işlevi görür. Bu aynı şey millileştirme sorununa bakışta da geçerlidir.

Tekrar ediyorum, açıklamamın toplam mantığından da çıkıyor, kolay formüller ya da reçeteler yok. Programımızın mantığı kavranmadığı sürece, bir makale yazar gibi iyi bir program kaleme alsanız da, bu bir şeyi çözmüş olmaz. İnsanların o günkü bilinci bu makalenin sınırlarının dışına çok taşamadığı için, fena olmamış, talepleri de iyi demekle yetinirler. Ama programın bilimsel mantığını, teorik arka planını, dinamik özünü ve temel esaslarını kavramadan kalırlar.

Bu nedenle asıl önemli olan programın mantığının ve ruhunun kavranabilmesidir. Hem teorik yönüyle hem de önümüzde uzanan tarihi devrimci süreç içerisinde karşı karşıya kalacağımız sorunların programla bağı yönünden...

“İdeolojik kimlik ve toplumsal gerçeklik”

Nadir: Programın asgari bölümü demeyeceğiz kuşkusuz, stratejik perspektiflerimize uygun tanımlar kullanacağız. Proletaryanın iktidar hedefine bağlanmış demokratik siyasal, sosyal ve ekonomik istemler diyeceğiz örneğin. Ya da bunu karşılayacak daha uygun bir ifade kullanacağız. Ama Rosa Luxemburg, Erfurt Programı’nın kokuşmuş bir ceset ürettiğini söyler. Yaşanmış bir tarihsel deneyimin ışığında dile getiriliyor bu. İkinci Enternasyonal şahsında böyle bir sonucun ortaya çıkmasının bu asgari programla sıkı sıkıya bağlantılı olduğu da açık. Zaten Erfurt Programı’ndan hareketle, teorik olarak kapitalizmin sınırları içerisinde gerçekleşebilecek istemlerin program haline getirilmesinin komünist partilerini kapitalist

sistemin içine oturttuğunu, bu partileri sistemin birer parçaları haline getirdiğini de yine R. Luxemburg söylüyor. Ve Almanya'daki devrim koşulları içerisinde, "şimdi bunları bir yana atmak gerekiyor" diyor.

1918 Almanya'sının siyasal konjonktüründen bakıldığında Rosa Luxemburg'un söylediklerinin bir mantığı var. 40 yıllık bir geçmiş süreç üzerinden bakıldığında son derece isabetli eleştirilerdir. Çünkü ortada İkinci Enternasyonal'in akibeti diye bir sonuç, kokuşmuş bir ceset gerçekliği var.

Sürecin sonraki seyrine, Komünist Enternasyonal dönemine bakıyoruz. Yine bu acil istemlerin program maddeleri haline getirilmesinin komünist partilerinde çok özel bir mesele haline geldiğini, bir zaaf alanına dönüştüğünü, ya da bir zaafa zemin haline geldiğini, hatta dünya komünist hareketinin kaderi ile oynanabilecek bir düzeye vardığını görüyoruz.

Tabi bu söylediklerimin ters tarafı da elbetteki şudur: Güncel istemleri içermeyen bir programın gerçek yaşamda bir değeri olabilir mi? Stratejik hedeflere dayalı bir mücadeleyi yığınların güncel istemleriyle bağı içerisinde ele almayan bir komünist partisi düşünülemez. Ya da bir parti programı ortaya konulsa bile, o programı maddi kuvvetlerine kavuşturabilme şansını yakalayabileceği düşünülemez, bu eşyanın tabiatına aykırıdır.

Tartışmaya ihtiyaç duyduğum bir düşünce olarak ifade ediyorum. Proletarya iktidarı hedefine bağlanmış, bu hedefe hizmet eden demokratik siyasal, sosyal ve ekonomik reform istemlerini programın bir bölümü haline getirmektense, bu bölümü partinin taktik mücadele platformu çerçevesi içerisinde ayrıca ifade etmek, bana daha doğru geliyor. Yaşanmış deneyimleri gözettiğimizde daha isabetli bir tercih gibi geliyor. Bu bölümü programın içerisine koymanın belli sakıncaları var.

Cihan: Gotha Programı'nın eleştirisi vesilesiyle, "*gerçek hareketin her adımı, düzinelerce programdan daha önemlidir*", diyor Marks. Benzer bir düşünceyi Engels, yine Gotha Programı

üzerine Bebel'e yazdığı ünlü mektubunda dile getiriyor. Çok ünlü bir ifadedir, hep aktarılır; "*Genel olarak bir partinin resmi programının, o partinin hareketlerinden çok daha az önemli olduğu doğrudur*", der Engels. Demek ister ki, temelde önemli olan bir partinin ne söylediği değil, gerçek hayatta, yani pratikte ne yaptığıdır. Fakat hemen ardından da yine çok ünlü olan, çok bilinen şu sözleri ekler: "*Ama yeni bir program, herkesin gözü önünde yükseltilen bir bayrak gibidir ve herkes bir parti hakkında kararını buna göre verir.*"

Engels, bir programın kendi başına hiçbir şeyi belirlemeyeceğine, hiçbir şeyin garantisini olamayacağına bir vurgu yapıyor aslında. Fakat bunu hiç de programı önemsizleştirmek için söylemiyor. Program partinin altında savaşıacağı bir bayraktır ve insanlar yeni bir partinin ne olup olmadığına onun programına bakarak karar verme yoluna giderler, demesi de bunu gösteriyor.

Program kendi başına belirleyici bir unsur değildir. Temelde bir partinin devrimci kimliği neyse, toplumsal temeli ve genel siyasal kimliği neyse, programı da son tahlilde ona göredir. Sınıfsal-siyasal kimliğinde yaşayacağı her gerçek değişim o programı ya kağıt üzerinde bırakır, ya da kendine göre yeni bir biçime sokar. Bu nedenle program kendi başına bir sihirli formül değildir. Ben çoğu durumda sapmaların programatik ifadelerden, bu alandaki yetersizliklerden ve kusurlardan doğduğunu düşünmüyorum. Örneğin marksist hareketin kendi tarihinde karşı karşıya kaldığı ilk büyük ihanet olan İkinci Enternasyonal oportünizmi üzerinden de bunu böyle söyleyebiliriz. İkinci Enternasyonal partilerinin önce programı, sonra kimliği bozulmadı. Tam tersine, kapitalizmin barışçıl gelişme koşullarında, emperyalist aşırı kârlardan kendilerine düşen kısıntılarla palazlanan işçi aristokrasisi ve sendika bürokrasisi temeli üzerinde günden güne bozulan, düzenle bütünleşen bu partiler, günü geldi, bu bozulma ve çürümeyi ideolojik-programatik sonuçlarına

vardırdılar. Ama Erfurt Programı daha baştan oportünistti, denilecektir. Kuşkusuz. Ama programdaki bu oportünizm de gerçekte, Alman partisinin gerçek yaşamdaki oportünist kimliğinin programa yansımından başka bir şey değildi.

Demokrasi ve Devrim konulu konferansta, “*İdeolojik Kimlik ve Toplumsal Gerçeklik*” arabaşlığı altında da bu tartışma yapılmıştır. Ve bu tartışma, tam da, toplumsal gerçekliğin son tahlilde ideolojik kimliği belirleyeceği, teorik bakış açısındaki ön sağlamlığın kendi başına bir güvence olmadığı gerçeğine, bu mantığa dayanır. Marksizmin klasik ilkelerini benimseyerek yola çıktığınız halde, farklı bir toplumsal zemine kaydığınız, bu yeni zemine, ya da başlangıçta amaçladığınızdan farklı bir zemine oturduğunuz ölçüde, bu ilkelerin de ya bu toplumsal kimliğin prizmasından geçerek bozulmaya uğradığını, ya da giderek sizin için anlamsızlaştığını görmekte gecikmezsiniz, denilir orada. DHKP-C, öznel niyet olarak, kendini yürekte marksist sayar; ama kentlerin varoşlarına yerleştiği ölçüde de, işçi sınıfının modern toplumdaki kendine özgü benzersiz konumunu ve tarihsel rolünü reddetmek, ‘işçi sınıfı da öteki sınıflardan biridir, hatta işin aslına bakarsanız öyle çok da belirleyici bir unsur değildir’, demek cüretini de kendinde bulur. O kendine özgü toplumsal zemin, temel bir teorik ilkeyi, Marksizmin özüne ilişkin temel bir teorik ilkeyi, bu kadar kolay, bu denli gönlü rahat bir biçimde üstelik (bunu sorumsuzluk anlamında söylemiyorum) bir yana itme olanağını da sağlar.

Bu tartışma *Demokrasi ve Devrim* kitabında yapılır. Ama öte yandan aynı yerde denir ki; gene de, eğer tüm öteki koşullar uygunsa, toplumsal ve siyasal kimliğinizde esasa ilişkin bir problem yoksa, doğru bir teorik bakış açısının hayati bir önemi vardır. Bazı Bolşeviklerin Şubat Devrimi sonrasında neden tereddüte düştükleri, neden yalpaladıkları örnek olarak verilir ve söz şöyle bağlanır: “*Doğru bir bakışa sahip olmadığınız bir durumda ise, yaklaşık olarak Menşeviklerin yaptığına benzer*

bir şey gerçekleşir. Kamenev'in çizgisi Bolşevik Partisi'ne egemen olsaydı, Bolşevikler Menşeviklere yakın bir çizgiye düşerdi ve sonuçta devrim imkanı da kaybolurdu. Oysa bu imkan bir kayboldu mu bazen çok uzun yıllar yeniden gelmeyebiliyor da. Çünkü devrim onyıllarca süren büyük birikimlerin patlak verdiği bir tarihsel momenttir. Patladığı noktada ya iktidara yönelinir, ya da burjuvazi ne yapar eder, kurtarır canını son anda. Kurtarıldıktan sonra da yeni bir devrim birikimi için bazen birkaç onyılın daha geçmesi gerekebilir. Bu açıdan tarihi fırsatın doğduğu noktada bunu başarıyla değerlendirebilmek çok büyük bir tarihi önem taşıyor. Teorik üstünlük, tam da bu çerçevede, çok büyük bir tarihi önem taşıyor.” (Eksen Yayıncılık, s.99-100)

Yeterince açık sanıyorum.

Erfurt Programı üzerinden bir şeyler daha söylemek istiyorum. Daha önce de hatırlatmıştım, bu programı incelediğinizde, burada ne proleter devrimin açık bir tanımını, ne de proletarya diktatörlüğü formülasyonunu bulursunuz. Kapitalizmin evriminin sosyalizmi bir toplumsal düzen olarak nasıl kaçınılmaz kıldığı vurgulanır ve öylece bırakılır. Sonra bu ilkelere hareketle “Alman sosyal-demokrat partisi herşeyden önce aşağıdaki istemleri ileri sürer”, denilerek, bir dizi siyasal, sosyal ve iktisadi reform istemi sıralanır. Oysa Rus marksistlerinin 1903 programına baktığımızda, burada proletarya devrimi sorununa ve proletarya diktatörlüğü ilkesine açık ve net bir biçimde yer verildiğini görüyoruz. Bu önemli bir teorik ve ilkesel güvencedir, zira devrimci kuşaklar bununla eğitiliyorlar, bu açıdan çok çok önemli. O kritik tarihi anlar geldiğinde, partili kuşaklara verdiğiniz eğitim, nasıl davranacaklarını tam olarak belirlemese bile, sonucu sanıldığından da çok etkileyebilir. Eğer perspektifte bir boşluk ya da çarpıklık önden varsa, iş daha baştan bitiyor, dava daha baştan kaybediliyor. 1917'de Lenin *Nisan Tezleri*'ni ortaya koymasaydı, gelişmelerin nereye varacağı da belli olmazdı. Zira burjuvazi iktidar dizginlerini

zaten eline almıştı, Menşevikler ve Sosyalist-Devrimcilerin tam desteğine sahipti. Dahası bir kısım Bolşevik liderin kafası da bir hayli karışık. Bu durumda, *Nisan Tezleri*'nde formüle edilen devrimci perspektif olmasaydı, sosyalist devrime geçiş için ortaya konulan muazzam iradi güç ve çaba olanaklı olabilir miydi?

Bundan dolayıdır ki, proletarya diktatörlüğü/proletarya demokrasisi sonraki programlarda çok özel bir yer ve önem kazanmıştır. Bütün mesele proleter devrim ve proletarya diktatörlüğü meselesinde odaklaşıyor. Komünizmin temel ilkeleri, diyor Lenin, Komünist Enternasyonal'deki bir konuşmasında, proletarya devrimi ve proletarya diktatörlüğüdür. Devrimler çağında bunlar çok özel önem kazanmış sorunlar olarak öne çıkıyor.

Ama bakıyoruz Erfurt Programı'na, Engels'in otoritesinden de güç alan bu programda bu tanımları göremiyoruz. Peki neden? Farklı nedenleri olabilir. Bunlardan birine, yasallık kaygısının yarattığı sınırlamaya değinebilirim burada. Yasal bir parti olmak bir yerde de budur işte. Yasallığa kendini uydurma oportünist kaygısı, gelecekte oportünizmin daha beter sonuçları için uygun bir zemine dönüşüyor. İşçi sınıfı ve partili kuşaklar program üzerinden eksik, daha da kötüsü çarpık eğitiliyor. Programda bu kritik sorunlara yer vermeyenler, hiç kuşkunuz olmasın, normal teorik açıklamalarda, propagandalarda da yer vermezler. Çünkü program en soyut metindir. Siz programda bile böylesine temel ve hassas meselelere yer vermedikten sonra gündelik propagandada onları hiç kullanmazsınız. Bu durumda ne kendi partili kuşaklarınızı, ne de mücadele içerisindeki işçi kuşaklarını bununla eğitiyorsunuz. O zaman ne olacaktır? Tabi ki tarihte örneklerini gördüğümüz şeyler olacaktır.

Sonuç olarak; ideolojik bakış açısının çok büyük bir önem taşıdığını, ama bunun kendi başına bir güvence de olmadığını, son tahlilde toplumsal kimliğin ve siyasal sürecin belirleyici olduğunu anlatmaya çalışıyorum. İdeolojik sağlamlıkla ve ideolojik bakış açısının gücüyle siyasal sürecin basıncına karşı kararlı-

lık gösterilebilir mi? Elbette gösterilebilir. Ama tarihsel süreç içerisinde oluşmuş toplumsal kimlik ve bilinçle, onun gücüyle gene de sıkı sıkıya bağlantılı olarak. Son tahlilde onunla koşullanmış, onunla sınırlanmış olarak.

Nadir yoldaşın önerisine gelirsek, yine de tartışabiliriz. Ben acil istemlere programda yer vermemek bir çözüm değil diyorum. Artı, program, acil istemleri de içeren bir metindir ve yığınlar bizim programımıza baktıklarında bugün karşı karşıya kaldıkları sorunlara ilişkin herhangi bir istem göremezlerse, bu onlar için anlaşılabilir bir durum olur ve onları iter. Bu durumda programımız sadece öncü komünistlere hitabeden bir program olarak kalır ve doğal olarak işçi ve emekçi kitleler nezdinde popüler işlevini tümüyle kaybeder.

Programın yapısı üzerine düşünceler

Tuna: Ben değerlendirmelere ilişkin kısaca fikrimi söylemek istiyorum. Parti inşa örgütünden partiye dönüşüyoruz. İşçi sınıfı başta olmak üzere toplumun emekçi sınıflarının karşısına bir parti iddiasıyla çıkıyoruz. Gelecekteki iddiamızın farkında olsak da, geçmiş döneme ilişkin kaygılara biraz fazla takılıyoruz. Bunun bir parça doğal olduğunu düşünüyorum. Çünkü bu ülkede program sorununa önem verilmediğini, buna rağmen ortada da yirmi küsur programın olduğunu söylüyoruz. Türkiye sol hareketinin bu gerçekliğinin önümüzde olduğu bir yerde, klasik bir program netliği ile ortaya çıkmak düşüncesi, buradaki bir kısım yoldaşa, “acaba bu program kısa ve özlü olursa gerekli etkiyi yaratır mı?” kaygısına yolaçabiliyor. Programdan ayrı olarak, program maddelerinin arkasındaki teorik-ideolojik açıklamaları tezler olarak ayrıca yazma, ya da daha geniş, klasik programların yapısı, sistematığı ve hacminden farklı bir program yazma tartışmaları da, bir parça böyle bir kaygının ürünü diye düşünüyorum. Bizim programımız arkasındaki teo-

rik-ideolojik metinleriyle zaten muhataplarının önündedir, önünde olacaktır. Program, yalnızca örgütsel planda değil, politik planda da kazanmak isteğimiz kesimlere karşı bizim temel bir metnimiz olacaktır. Ben bu açıdan kısa bir programdan yanayım.

Son yapılan tartışmaya ilişkin olarak şunu söyleyeceğim. Acil taleplerin programın dışına çıkarılmasının son derece sakıncalı olduğunu düşünüyorum. Programımızın işçi ve emekçilerin ileri kesimleri için salt genel bir propaganda metnine dönüşmemesi, bundan ibaret kalmaması gerekiyor. Bu durumda programın onları parti çizgisine yaklaştırma rolünü yeterince oynayamayacağını düşünüyorum.

Sinan yoldaşın tarihsel deneyimlerin ayrı bir bölüm olarak değerlendirilmesine ilişkin bir önerisi vardı, programın içinde ayrı bir bölüm olarak. Ben bunun da çok işlevsel olduğunu düşünmüyorum, ilk aklıma gelen şeyler çerçevesinde. '89 çöküşü sonrasında, burjuvazi tarafından çok kullanıldı ve sınıf mücadelelerini dizginlemek için burjuvazinin bir imkanına da dönüştü. Ama biz daha o dönemde bunu, aynı zamanda, sınıf hareketinin sosyalizmle buluşabilmesi için önündeki bazı engellerin kalkması olarak da düşünmüştük. Çok geçmeden dünya ölçüsünde yeni bir toplumsal hareketlilik döneminin başlayacağını da daha o günden söylüyorduk. 1. Genel Konferansımızın dünyada duruma ilişkin değerlendirmeleri bunun bir kanıtı. Gelinek yerde, devrimci bir önderlikle birleşmesinin seviyesi ne olursa olsun, toplumsal hareketliliğin dünya çapında yükseldiğini görüyoruz. Güney Kore, Arnavutluk, Endonezya, bir dizi Latin Amerika ülkesindeki geniş çaplı hareketlilikler, bunun ilk işaretleridir. Kendiliğinden bir dinamik olarak devrimci dinamiklerin böyle öznel bir propaganda ile çok törpülenemediği bir yerde, bizim tarihsel deneyimlerle ilgili açıklamalarımızın ayrı bir bölüm olması gerektiğini düşünmüyorum.

Bir diğer sorun, programda sol akımlara ilişkin bir değerlendirmenin yapılıp yapılmaması. Bu konuda görebildiğim

kadarıyla iki örnek var. Biri *Komünist Manifesto*, bir diğeri Bolşeviklerin 1919'da kabul edilen yeni programlarının 3. Enternasyonal'e paralel bölümü. Bu bölüme o günkü toplumsal-siyasal koşullar çerçevesinde ihtiyaç duyulduğunu, fakat bugün bizim için program içerisinde çok da işlevsel olmadığını düşünüyorum. Sol hareket ve tarihsel deneyimin daha geniş bir çerçevede işlenmesi önerisi dönemden, konjonktürden kaynaklıdır. Bugün onlara genel planda ihtiyacımız yok.

Programın teorik bölümü kalıcı bir bölüm olacak. Meta üretiminden başlayarak kapitalizmin oluşumu ve yüzyılın başından itibaren de emperyalizm olgusu üzerine bir teorik çerçeve ihtiyacı tanımlıyoruz. Bunun içerisinde emperyalizmin bugünkü eğilimleri vb.'nin tanımlanması gerektiğini düşünüyorum. Doğal olarak, bu teorik bölüm proletarya devrimi, sosyalizm ve nihai hedef olarak komünizmle tamamlanacak.

Ulusal sorunla ilgili bazı öneriler hakkında şunu söyleyebilirim: Ulusal sorunun bence de ayrı bir bölüm olması gerekir. Sadece bugünkü siyasal hareketliliğin içerisinde PKK'nin varlığı, ulusal hareketin siyasal gücü üzerinden değil, çok daha genel planda Türkiye'de bundan sonra da özel ilgi hak eden bir sorun. Ayrı bir bölüm olarak programda yer almalıdır.

Programda kullanılacak dil üzerine bir soru sormak istiyorum. Engels'in Erfurt Programı taslağını irdelerken, halk diliyle konuşulmasına çok prim verilmemelidir, biçiminde bir değerlendirmesi var. Programın teorik bölümü de dahil olmak üzere, ben buradaki uyarı ve öneriyi tam bir yere oturtmadım. Bizim önümüzdeki metinlerde bu konuda olumsuz örnekler görmediğim için de bir yere oturtmakta zorlanıyorum.

Cihan: Teorik bölümde kapitalizmin bilimsel bir eleştirisi ortaya konuluyor. Bu ancak bilimsel terim ve kavramlarla yapılabılır bir şeydir. Engels, bu terim ve kavramların sadeleştirilemeyeceğini, bilimsel kavramların bilimsel niteliği ile kullanılması gerektiğini söylüyor, popüler bir dile eğilim duyulma-

sına karşı çıkıyor. Bunu ilkin, programda yeralan bilimsel tespit ve sonuçların ancak bilimin diliyle, yani kavramlarla ifade edilebileceği gerçeğinden hareketle; ikinci olarak ise, Alman işçilerinin sorunların teorik özünü anlama yeteneğine duyduğu güvenle savunuyor. İşçilerimizin teorik yeteneğini çok da küçümsememek gerekiyor, diyor. Ama argümanını temelde bu ikincisine dayandırmıyor.

Söylenen özetle şu: Programın şu veya bu formülasyonu ilk planda işçiler ve emekçiler tarafından kolayca anlaşılabilir. Ama bir kez anlaşıldığında ise, bunlar sağlam ilkesel formülasyonlar olarak, bu çerçevede etkili sloganlar olarak, kit-
lelerin bilincinde köklü ve etkili bir biçimde yer eder, böylece gerekli yararı fazlasıyla sağlar. Engels'in kaygısını, programın bir bildiri ile karıştırılmaması gerektiği olarak da anlayabiliriz.

Sonuç olarak, popülerlik ve kolay anlaşılma adına başvuru-
lan basitleştirmeler, kavramlardan uzaklaşmalar doğru değil. Mesela, kapitalizm artı-değer sömürüsüne dayalı toplumsal sistemdir, diyorsunuz. Bu durumda, acaba işçiler artı-değeri biliyor-
lar mı, bu kavram onlar için kolay anlaşılabilir bir şey midir, türünden kaygılara takılmamak gerekir. Kapitalizmin şu veya bu gerçeğini bilimsel olarak en iyi hangi kavram ifade ediyorsa onu kullanmak gerekir. Ve kuşkusuz, bunu işçilere kavratılabilmek için de gerekli azami çabayı harcamak gerekir.

Demokratik siyasal istemler ve program sorunu

Temmuz: Rusların 1903 programının teorik bölümünün sonunda proletaryanın iktidar yürüyüşü tanımlanıyor, ardından proletarya diktatörlüğüne ve sınıfların ortadan kaldırılmasına ilişkin genel bir tanım geliyor. Bunun ardından ise, en yakın acil hedef olarak otokrasinin yıkılması ve bununla bağlantılı olarak demokratik talepler, verili düzen altında uğruna mücadele

edilecek ve iktidar alındığında gerçekleştirilecek talepler formüle ediliyor.

Diğer taraftan, 1917'de, Nisan Tezleri sonrasında, Lenin'in taslak olarak sunduğu program var. Özel bir döneme denk düşüyor olmakla beraber, benim için tartışma ihtiyacı doğuran şöyle bir yanı oldu: Sovyetler üzerine kurulan demokratik cumhuriyeti bir geçiş dönemi olarak tanımlıyor Lenin. Bankaların ve kapitalist tröstlerin ulusallaştırılması talebi de sözkonusu burada.

Parça parça hiçbir ekonomik önlem, ulusallaştırmalar dahil, tekelci burjuvazinin mülkiyetinin ulusallaştırılması da dahil olmak üzere, kendi başına teorik olarak kapitalizmin sınırları dışına çıkmıyor. Hepsi mantık olarak, programın asgari bölümünde yer alabiliyor. 1917 program değişikliği önerisini buna örnek verebilirim.

Dünkü tartışmadan sonra 1928 Komintern programını inceledim. Proletarya iktidarı tanımlanıyor, siyasi anlamı ve onun uygulayacağı bir dizi ekonomik önlem... Bu bölümde, proletarya iktidarının atacağı siyasi-iktisadi, sosyal, kültürel bütün adımlar sıralanıyor. Kapitalist düzen içinde verilecek taktik mücadeleye ilişkin olarak ise, taktik taleplerin stratejiye bağlanmasına ilişkin ayrı bir bölüm var, burada belli temel ilkeler konuluyor.

1928 programı ile Spartakistler'in programının klasik programlardan farklı bir yapısı var. 1919'da Spartakistlerin kendi programlarını klasik tarzdan farklı bir yapıda kurmalarının bir mantığı var. Bir devrim dönemi, bir yönüyle Nisan dönemi sonrası Lenin'in kaleme aldığı program taslağına benziyor, içinden geçilen dönem açısından. Ama 1928 programı öyle değil. Devrimci bir duruma yanıt veren, iktidarı önüne güncel acil bir görev olarak koyan bir dönemin programı değil bu. Tartışma buralara geliyor benim açımdan. Bunlar aydınlandığı ölçüde devrim, devrim süreci, iktidarın parçalanıp onun yerine Sovyet iktidarının kurulması, kamulaştırmayla ulusallaştırma arasındaki

ilişki ve benzeri bir dizi alt başlık da açıklığa ulaşır.

Cihan: Tartışılan konu, program sorunu ekseninde tartışılmamış olsa da, bizde bugüne kadar çok ayrıntılı olarak ele alınmış bir konudur. Bütün bir demokrasi sorunu üzerine yapılan tartışma bunun üzerine oturuyor; bu arada yeniden gözden geçirdiğim için de söylüyorum. Belki program formu içerisinde kavramlaştırılmıyorlar. Kaldı ki, birçok yerde bu da yapılıyor, programatik bir çerçevede de değiniliyor bu sorunlara. Lenin'in 1915-16 tartışmaları, polemikleri, özellikle emperyalist ekonomistlerin yanılıklarına ilişkin olarak ortaya koyduğu teorik açıklamalar, hep bu konularla ilgili. Kapitalizm koşullarında elde edilebilir olan siyasal ve sosyal istemler uğruna mücadele ile proletaryanın iktidar mücadelesi arasındaki ilişki ortaya konuluyor, bu tartışmalarda. Lenin, İnessa Armand'a yazdığı bir mektubunda, *"ben derim ki: esas şeyi (sosyalist devrimi) gözden kaçırma; birinci noktaya onu koy (Junius bunu yapmadı); bütün demokratik talepleri koy ama bunları sosyalist devrime bağımlı kıl, onunla uyum içinde düzenle (Radek + Buharin akılsızca bu taleplerden birini kaldırıyorlar), ve esas şey için mücadelenin, kısmi bir şey için mücadeleyle başlamış olsa bile alevlenebileceğini akılda tut. Kanımca meselenin sadece bu şekilde anlaşılması doğrudur"*, diyor. (Bkz. Marksizmin Bir Karikatürü ve Emperyalist Ekonomizm, Koral Yayınları, s.109-110 -Red.)

Burada vurgulu biçimde, aslolan, sorunların, formülasyonların merkezine konulması gereken sosyalist devrimdir, deniliyor. Herşey ona tabi olmalı, ona göre tanımlanmalı, ona bağlı olarak ifade edilmelidir. İktidar sorununun herşeyin başı olduğu fikrine bizim çok özel bir önem vermemiz gerekiyor, bu mesele iyi anlaşılmalı. Bütün devrimlerin tarihi devrimin temel sorununun iktidar sorunu olduğunu göstermiştir. Marksist klasikler zaten bunu bir formülasyon olarak net bir biçimde ifade etmişlerdir. Bunu somut olarak tarihsel deneyim de göstermiştir. Dikkat edin, çok değişik muhataplarla yaptığımız tartışmalarda

“peki ya iktidar sorunu?” diye sormuşuzdur biz. “Neden bütün öteki sorunları iktidar sorununa göre tartışmıyorsunuz?”, demişizdir. Koptuğumuz çevrelerle polemiklerde bu böyle. Sonraki tüm önemli polemiklerde bu böyle.

Kapitalizm koşullarında gerçekleştirilebilir istemler, acil sosyal ve iktisadi istemler, yığınların gündelik mücadelesine konu olan istemlerdir. Bu mücadele içerisinde yer almadan ve yer alamadığımız sürece, yığınların temel stratejik hedefler uğruna mücadeleye çekilemeyeceğini biz zaten biliyoruz, bu konuda bir tartışma yok.

İkinci bir kategori ise, demokratik-siyasal istemler uğruna mücadele, demokrasi mücadelesi dediğimiz sorunlar bütünüdür. Bu mesele bizde kitap hacimleri oluşturacak kadar ayrıntılı olarak tartışılmıştır. Meselenin kapsamı, önemi, bu konuda reformist siyasal akımların, ekonomist sapmaların, emperyalist ekonomizm denilen akımın, devrimci proleter kavrayışın ve konunun ne olduğu vb., tüm bunlar çok ayrıntılı tartışmalar içerisinde, belli bir noktada yinelenmeler içerisinde, çok anlaşılır bir biçimde ortaya konulmuştur. Pratik uygulamadaki sorunlarımız ayrı bir husustur ve politika yapmayı öğrenmeliyiz derken de zaten bu alandaki zaafiyetimize, bu alandaki yetersizliklerimize değinmiş oluyoruz.

Yoldaşın ekonomik millileştirmeler üzerinden yaptığı bir tartışma var. Dikkat edin biz bu konuyu, demokratik istemler sorununu bu kadar tartıştık, hiçbir zaman böyle bir soruna girmedik. Yani kapitalizmin sınırları içerisinde kamulaştırmalar, devletleştirmeler, millileştirmeler türünden bir tartışmaya ihtiyaç duymadık. Bizim böyle bir tartışmamız, dolayısıyla da yığınları bu tür bir mücadele içerisine çekme diye bir sorunumuz yoktur.

Ama nedir? Tarihsel deneyim göstermiştir, özellikle Rusya’da Şubat sonrasında bu görülmüştür. Daha sonraları Komintern’in bu konuda formüle ettiği belli düşünceler olmuştur. Devrimin yükselişi döneminde işçilerin üretimi denetlemesi, üre-

tim üzerinde fiili hakimiyet kurması sorunu, üretim araçlarına el koymanın bir ön adımı olarak, işçileri sermayeyi mülksüzleştirmeye götürecektir, harekete itilim katacak bir taktik şiar olarak formüle edilmiştir. Ama bunun formüle edildiği yerde, net bir biçimde de dile getirilmiştir ki, bu ancak böyle dönemlerde, devrimci durumlarda gündeme gelir ve proleter devrim sürecini hızlandırmaya hizmet eder. Bunun ötesinde bizim, biz marksist-leninistlerin, millileştirmeler diye bir talebimiz, gündemimiz ya da tartışmamız yoktur.

Bu elbette böyle bir gündemin, bu eksenli bir tartışmanın olmadığı anlamına gelmiyor. Tam tersine, millileştirmelere dayalı bir sosyalizm anlayışı 19. yüzyıldan beri yaşayagelmıştır. 19. yüzyılda "hakiki Alman sosyalizmi" dedikleri, ya da daha genel planda "devlet sosyalizmi" denilen akım, bu anlayış üzerine oturur. Aynı şekilde, '60'lı ve '70'li yıllarda, "kapitalist olmayan yol" denilen anlayış ya da çeşitli ülkelerde sol tandanslı askeri darbelerle gerçekleştirilmeye çalışılan şeyler, bu arada Baas sosyalizmi vb. akımlar, tüm bunlar bu anlayışa oturur. Düzenin ve mülkiyetin kapitalist niteğini değiştirmeyen bir millileştirmeler programı, tüm bu anlayış ve akımların temelidir. Bu bir burjuva sosyalizmi anlayışı ve tartışmasıdır. '60'lı yıllarda bu ülkede YÖN, MDD ve TİP'in, '70'li yıllarda TKP, TİP ve TSİP'in, bugün ise Perinçekçi akım ile öteki reformist sol akımların programı ve tartışmasıdır bu.

Dönem özelleştirmeler dönemidir, özelleştirme sınıfa kapsamlı bir uluslararası saldırıdır, bu saldırının sosyal-siyasal sonuçlarına karşı mücadele ediyoruz. Bu, bir. İkincisi; KİT'ler halkın vergilerinden oluşturulmuş kuruluşlardır, hükümetler bunları sermayeye ve uluslararası tekellere peşkeş çekiyorlar, bu kaba talanı bir teşhir unsuru olarak kullanıyoruz. Ama hiçbir biçimde bu sorunu millileştirme ya da devlet mülkiyetini koruma sorunu olarak almıyoruz. Özelleştirmelerin işçi sınıfının sosyal ve siyasal kazanımları açısından yarattığı kayıplar, işçi hareketi-

ne bu açıdan vurduğu darbe üzerinde duruyoruz.

Burjuvazinin sınıf egemenliğinin devrilmediği koşullarda yapılan millileştirmeler ancak devlet kapitalizmini ortaya çıkarır. Bunlar halk hareketine dayanıyor olabilir, belli ilerici siyasal girişimlere dayanabilir. Biz bunları kendi sınırları içerisinde burjuva demokratik önlemler olarak nitelendirme yoluna da gidebiliriz. Fakat demokratik siyasal istemler uğruna mücadele ya da siyasal demokrasi mücadelesi dediğimiz kapsam içinde ele alınması gereken sorunlar değildir bunlar.

Demokrasi tartışmalarında önemle belirttik; işçi sınıfı demokratik siyasal mücadeleler içinden geçmeden, bu mücadelenin kazandırdığı eğitimi almadan, burjuvaziyi alaşağı edecek bir siyasal bilinç ve olgunluk düzeyine de erişemiyor. Burjuva demokratik siyasal hak ve özgürlükler, insanın özgürleşme sürecinde bir tarihsel aşamadır. Sosyalizmin kapitalizmin içinden çıkacağını, kapitalizmin yarattığı iktisadi ve kültürel temel üzerinden yükseleceğini söylüyoruz. Burada demokratik siyasal istemler uğruna mücadele bir hak bilincidir, bir vatandaşlık bilincidir, bu başka ulusların haklarına saygı bilincidir, bu ortaçağ zihniyetine, dinsel gericiliğe karşı mücadele bilincidir.

Burjuva-demokratik siyasal bilinci insanlığın bir döneminin kazanımı olarak kavramak gerekiyor. Dejenere olmuş burjuva demokrasisi, burjuva parlamentarizmin işleyişi ve kokuşmuşluğu ile demokratik siyasal haklar için verilen mücadele içinde genel olarak işçi sınıfının siyasal bilinç kazanması ve olgunlaşması sorunlarını birbirine karıştırmamak gerekiyor. Burjuva demokratik bilinç ile proleter demokrasiye geçiş arasındaki tarihsel-diyalektik ilişkiyi de görmek gerekiyor. İnsanlık, diyor Lenin, *"feodalizmden burjuva demokrasisine, burjuva demokrasisinden proleter demokrasisine geçer."*

Bizim bu konuda oportünizme ya da geleneksel kavrayış tarzına karşı yürüttüğümüz ideolojik mücadelenin en kritik unsuru hatırlayalım. Onlar burjuva-demokratik siyasal kazanım-

ları kendi içinde zorunlu bir tarihsel özel evre olarak ele alıyorlar. Biz ise onlara hep şunu hatırlattık: Bu, kendi başına ele alınabilen bağımsız bir sorun değildir; bu sorun, toplumdaki genel sınıf ilişkileri zemini üzerinde, tarihsel durum neyse o temel üzerinde anlamını bulur, buna göre formüle edilir, bu çerçevede ortaya konulur. Bu sorun soyut biçimde, genel geçer bir kalıp olarak konulamaz.

Demokrasi sorunu her zaman sosyalizm sorununa tabidir. Ama bunun 1930'ların Çin'i ile 1990'ların Türkiyesi'nde alacağı biçim elbetteki farklıdır. Toplumun içinde bulunduğu temel iktisadi ve siyasal ilişkilere bakacağız, yaşadığı maddi-toplumsal gelişmeye bakacağız ve bu koşullarda demokrasi sorununun ne anlam kazandığını somut olarak tahlil edip ortaya koyacağız.

Bütün devrim tartışmalarımız, geleneksel programlara ya da devrim anlayışlarına yönelttiğimiz bütün eleştiriler, temelde bunun üzerine oturuyor. Ne diyor Lenin? İşçi sınıfının, temel demokratik-siyasal istemlerden hiçbirini gerçekleştirmeksizin bile, burjuvaziyi devirmesinde akla aykırı hiçbir şey yoktur. Çok veciz, çok derin anlamı olan bir sözdür bu. Ama hemen ardından da ekliyor; bunlar uğruna mücadeleden geçmemiş, bu mücadele içinde eğitilmemiş bir işçi sınıfının burjuvaziyi devirmesi de mümkün değildir. Mesele bu istemlerin kendi içinde kazanılması ve kurumlaştırılması değil; işçi sınıfının istemler uğruna mücadelede bilinçlenmesi, örgütlenmesi, birliğini kurması, böylece bir savaş kapasitesi, bir alternatif iktidar gücü ve kapasitesi kazanmasıdır. Bunun deneyimine, bunun bilincine kavuşmasıdır. Bizim için tayin edici olan, işçi sınıfının bu haklar uğruna mücadele vermesidir. Yoksa uğruna mücadele edilen şu veya bu hakkın kazanılması ve fiilen kullanılması değil. Kuşkusuz bu da önemlidir, ama bu önem ikincildir. Temel olan, belirleyici olan, bizzat mücadelenin kendisidir. İşçi sınıfının mücadelelerde kazanması ya da yenilmesi, küçük mevziler ka-

zanması, yarın onları kaybetmesi, ertesi gün yeniden kazanması, tüm bunlar tali önemdedir. Bu mücadelelerin işçi sınıfına vereceği siyasal bilinç, siyasal olgunlaşma, örgütlenme kapasitesi ve giderek, bunun burjuvaziyi devirebilecek bir noktaya ulaşmasıdır önemli ve tayin edici olan. Bu bir.

İkincisi; proleter yığınların demokrasi düşmanı bir sınıfa karşı verdiği mücadelenin demokratik temeller üzerinde sürdürülmesi de çok önemlidir. Lenin'in önemle altını çizdiği noktalardan biri de budur. Zonguldak direnişine bakın, işçilerin toplanmaları, karar almaları, bir takım şeyleri tartışmaları, bir takım aksaklıklara ya da teslimiyet eğilimlerine tepki göstermeleri vb., tüm bunlar, yığınların kendi içlerinde bir takım demokratik ilişkileri ve kurumları geliştirmesi anlamına geliyor. Öte yandan, bu türden bir mücadele, işçi sınıfının kendi dışındaki emekçi ya da çalışan kitlelerle demokratik ilişkiler geliştirmesini de sağlar. Yani bu mücadele, aynı zamanda, işçi sınıfının ve emekçilerin saflarında demokratik iç ilişkileri ve kurumları geliştirir, bu ilişkilerde ve kurumlarda demokratik normların egemenliğini üretir.

Ve biz biliyoruz ki, ezen ulusun emekçileri ile ezilen ulusun emekçileri arasında bu tür demokratik ilişkiler gelişmeden, onların ortak düşman sınıfa karşı birlikte mücadele etmesinin olanağı da olmuyor. Örneğin bugünün Türkiye'sinde bu henüz yok ve mücadele bu açıdan büyük bir gerilik ve zaafiyet içerisinde. Kürt emekçileri Türk emekçilerine güvensiz. Neden? Çünkü Türk emekçileri, onlar ezilmiş ve haklarından yoksun bırakılan bir ulus olduğu halde, Kürtlerin meşru demokratik ulusal haklarını savunmuyor. Henüz, bu ezilen mazlum bir kardeş halk, bu halkın ulusal hakları niye tanınmıyor? diyemiyor. Türk işçileri bunu diyemediği ölçüde, bu, Türk işçileri ile Kürt işçileri arasındaki ilişkileri bozuyor, mesafeyi büyütüyor, önyargıları çoğaltıyor. Peki biz her iki ulustan işçi sınıfının ve emekçilerin birleşik devrimci ordusunu nasıl kuracağız? Türk

işçilerinin Kürt halkının ulusal ezilmişliği karşısında duyarlılığını geliştirmeden, bu birleşik orduyu kurmanın olanağı var mıdır? Ulusal sorun üzerinden bu tür bir demokratik siyasal mücadele yürütmeden, bu tahribatı onarmak ve sermayeye karşı birleşik orduyu başarıyla kurmak olanaklı mıdır?

Demokrasi sorunu üzerine bütün tartışmalarda önemle bunu anlatmaya çalıştık. Bizim burjuva demokrasisini kazanmak, kendi içinde kurumlaştırmak diye bir sorunumuz olamaz. Soruna burjuva demokrasisini kurumlaştırmak üzerinden bakarsanız ve bunu kazara başarırırsanız, kapitalizmi bir nebze terbiye etmiş olursunuz, ama böylece de ona belki de 40-50 yıllık bir yaşama şansı daha tanımış olursunuz. Bu fikir *Demokrasi ve Devrim* kitabında boydan boya işleniyor. Kapitalizm tabanı üzerinde kazanılmış ve kurumlaştırılmış bir demokrasi, gerçekte çürütücü bir gübreliktir deniliyor orada.

Burjuva ulusallaştırma ve sosyalist kamulaştırma

Ceren: Sanırım yoldaş sorusunu daha farklı bir temelde soruyor. Yani proletarya siyasal iktidarı ele geçirmiş, ama ekonomik planda alınan tedbirler (yoldaşın kafasında şekillenen bu sanıyorum) aslında henüz kapitalizmin sınırlarını aşmıyor. Yani siyasal üstyapıda iktidarı ele geçirdik, burjuvaziyi devirdik, ama...

Cihan: Öyle şey olur mu yoldaşlar? Ben diyorum ki, herşeyin başı iktidarı almaktır. Siz o iktidarı almadan herşey kamulaştırılsa da, bunlar sadece burjuva millileştirmeler olarak kalır. Ama eğer siz iktidarı almışsanız, bu artık burjuva millileştirme değil, tamı tamına sosyalist kamulaştırma. Siyasal iktidarı aldınız mı, bu bir sosyalist iktidardır, sanayinin mülkiyeti o noktadan itibaren sosyalisttir. Ama Rusya'nın altıda beşi kırdır, küçük ölçekli üretimdir; bunlara el koyamadığı için

doğal olarak kendi denetimi dışında kalıyor. Lenin her zaman şunu söylüyor: "Sanayi proletarya iktidarının denetimindedir, sanayi işçilerin elindedir." NEP politikasına karşı güvence nedir? Sanayi sosyalist proletaryanın tam denetimindedir, diyor Lenin.

Büyük ölçekli üretimi siz kamulaştırmışsınız, bu alanda sosyalist mülkiyet ilişkilerine geçmişsiniz. Oysa toprağı millileştirmişsiniz, ama tasarrufu küçük ölçekli üretim sahibi olan köylünün elinde. Bu noktada topraktaki durum özgün bir sonuç olarak çıkıyor karşımıza. Ama ne oluyor? Siz toprağı dağıtsanız bile, gelişmiş tarım çiftliklerinin üretim araç ve gereçlerine kamu adına el koyuyorsunuz. Onlar köylülere verilmiyor. Tarımsal üretim araçları istasyonları kuruluyor, kamunun malıdır bunlar. Köylüler ya da köylü kooperatifleri onlardan yalnızca ihtiyaçları ölçüsünde yararlanabilirler. Ve bunu o yerel birimdeki Sovyet iktidarı organları düzenliyor. Kruşçev'in Sovyet kırında sosyalizmin inşasına vurduğu en büyük darbelerden biri tam da bu noktadadır. Makina ve traktör istasyonlarını tutup mülkiyet olarak kolhozlara devrediyor. Oysa Sovyet düzeni daha en baştan bunları kamulaştırma kararı alıyor, Ekim Devrimi'nden sonra yayımlanan toprak karnamesinde de bu var.

Bunlar önemli şeylerdir. Ben diyorum ki, proletaryanın iktidarı almasını basit bir politik darbe olarak düşünmeyeceksiniz. Proleter ve emekçi yığınların sovyet örgütlenmeleri öncelikle başkaldırı aygıtları olarak oluşuyor. Burjuvazinin iktidar aygıtını parçalama kapasitesi ortaya koyabilirlerse, böylece onun yerine geçiyorlar, bu kez iktidar aygıtlarına dönüşüyorlar. İşçi sınıfı ve emekçilerin mücadelesi bu noktaya varmışsa, burjuva toplum düzenine, burjuva siyasal egemenliğine kendi öz devrimci örgütlenmeleriyle bu darbeyi vurmuş, onu yıkmış, kendini onun yerine iktidar olarak kurumlaştırmışsa, bu durumda ve koşullarda yapılan kamulaştırma hiç burjuva millileştirme olabilir mi?

Tersine, farz edin ki, Doğan Avcioğlu 9 Mart '71'de başarı sağladı, askeri darbeyi yaptı ve büyük ölçekli sanayi ve bankaları çok büyük ölçüde millileştirdi. Özünde bir şey değişmiyor, bu sadece devlet kapitalizmine getiştir. Sermaye bir üretim ilişkisi olarak olduğu gibi kalıyor. Çünkü retim araçları işçi sınıfının eline geçmiyor. Diyeceksiniz ki, kamulaştırıldı, tek tek kapitalistlerin elinden alındı. Ama işçi sınıfının eline geçmiyor ki. İşçi sınıfı karşısındaki sınıfı devirmeden, politik iktidarı onun elinden çekip almadan ve almadığu sürece, ücretli emek-sermaye ilişkisi de değişmiyor.

Nedir işçi sınıfına ücretli kleliğu yaşatan? Üretim araçlarının kapitalistlerin tekelinde olmasındır. O tekeli parçalıyor mu, elindekiyi çekip alıyor mu? İşçi sınıfı o tekeli ancak iktidarı alarak parçalayabilir, bunun başka hiçbir yolu yok. Bu bir toplumsal devrim, yani ezilen sınıfların ezen sınıfı siyasal cephe-den yenilgiye uğratması sorunudur. Bunu egemen sınıfın devletini, bürokrasisini, idari aygıtlarını parçalamadan yapamazsınız, ideolojik, kültürel ve eğitsel kurumlarını dağıtmadan yapamazsınız, medya üzerinde kurduğu tekele son vermeden yapamazsınız.

Türkiye'de burjuvazinin toplum üzerinde neyle egemenlik kurduğunu bir düşünün. Herhalde sadece 800 bin kişilik Türk ordusuyla kurmuyor. Koca bir egemenlik sistemi bu; iktisadi, siyasal, askeri, ideolojik, kültürel, eğitsel... Proletarya devrimi, bunun her alanda parçalanması ve dağıtılması demektir. Devrim bunu parçalayıp dağıtamadığu sürece, zaten zafere ulaşılmaz. Ordunun geçici bir dağılması bile bunu sağlayamaz. Gramsci'nin sonradan burjuva liberalizmine dayanak yapılan "sivil toplum" kavramı nereden çıkıyor? Bakıyor adam imparatorluk Almanya'sına, imparatorluk aygıtı büyük bir darbe aldığu halde, burjuva toplum kendini savunabiliyor. Sosyal-demokrat akım devlet denilen özel aygıtın bünyesinde değil, ama burjuva toplumunun savunulmasında temel bir rol oyanayabiliyor. Elbette-

ki hükümet olarak bu aygıtla önemli bir köprü kuruyor sosyal-demokratlar. Ama yine de bu akım başlıbaşına bir ayrı kurumlaşma ve devlet aygıtındaki zaafiyete rağmen ayakta. Bu, burjuva toplumunu ayakta tutan önemli bir odağa dönüşebiliyor.

Demek istiyorum ki, burjuva toplum örgütlenmesini, basitçe onun militarist ve idari aygıtına indirgememek gerekir. Bu “resmi toplum”un dışında, ama elbette onun hizmetinde olan, ona ideolojik-sosyal-kültürel dayanaklar oluşturan, bir de sözde bir “sivil toplum” var. Burjuva düzen bu ikisinin organik birliği, etkileşimi ve birbirlerini beslenmesi temeli üzerinde, bu sayede ayakta durur. Ve zaten proleter devrim de, bir iç savaşın içerisinde, burjuva düzenin bütün bu “resmi” ve “sivil” mevzilerine karşı adım adım başarı kazanarak, genel zaferi elde edebilecektir ancak.

Temmuz: Yoldaş, ikili iktidar durumu ve süreçleri var. Aslında, üretimin kontrolü, ulusallaştırma, kamulaştırma arasındaki tartışmanın anlamı da buna ilişkin. 1917 Nisan sonrası döneminin programına bakıyorsunuz, orada henüz demokratik bir cumhuriyet halkın iktidarı olarak tanımlanıyor...

Cihan: Dün Lenin'den bir parça okudum. Kötü bir çeviri olduğu ölçüde söylenen tam anlaşılamiyor. Biz programda taleplerimizi en tam şekliyle ifade ederiz; burjuva sınıf egemenliği devrilecektir, bütün büyük mülkiyet anında kamulaştırılacaktır...

Temmuz: Klasik programlar böyle değil yoldaş. Erfurt Programı'na, Rusların programına dönüp bakalım. Proletarya diktatörlüğünü tanımlıyor, ama ondan sonrasına ilişkin herhangi bir şey yok.

Cihan: Klasik programlar bunu içermiyor, diyorsun. Erfurt Programı burada herhangi bir örnek oluşturmuyor bize. Erfurt Programı oportünist bir program. Bunun üzerine konuştuk. Ama Rosa Luxemburg 1919'da Erfurt Programı'nı yerden yere vurduğu konuşmasında, biz *Komünist Manifesto*'ya dönüyoruz, diyor. Nadir yoldaş bunu ilk okuduğunda bir hayli şaşırды, “bir

de başımıza bu çıktı” dedi. Ancak devamını okuduğunda ne demek istendiğini anlayabildi.

Komünist Manifesto'nun ikinci bölümünde, net bir biçimde deniliyor ki: “*Komünistlerin acil hedefleri, bütün öteki proleter partilerininkiyle aynıdır: Proletaryanın bir sınıf olarak oluşması, burjuva egemenliğin yıkılması, siyasal gücün proletarya tarafından ele geçirilmesidir.*” Bu aynı bölümün sonunda da deniliyor ki; “*Proletarya, siyasal egemenliğini, tüm sermayeyi burjuvaziden derece derece koparıp almak, tüm üretim araçlarını devletin, yani egemen sınıf olarak örgütlenmiş proletaryanın elinde merkezileştirmek ve üretici güçler kitlesini olabildiğince hızlı bir şekilde çoğaltmak için kullanacaktır.*”

Bu sonuncusu sosyalizme geçiş demek oluyor. Proletarya siyasal egemenliğini tüm sermayeyi burjuvaziden derece derece koparıp almak için kullanacak. Yani başlangıçta büyük mülkiyete anında el koyarak ve sonra da parça parça kapitalizmi toplumun bütün öteki varlık alanlarından sürüp atarak sosyalizmi inşa etmek anlamına geliyor. Bizim tartışmalarımızda da bu aynen böyle ifade ediliyor. Orta burjuvaziye, onun temsil ettiği orta ölçekli sınai, ticari ve tarımsal işletmelere ilişkin programatik tartışmalarımızda...

Bir sosyalist devrime, yani sermayenin genel egemenliğinin devrilmesi ve ardından sermayenin parça parça bütün alanlarda ele geçirilmesine ilişkin bu pasajın ardından, “tüm üretim tarzının devrimci bir dönüşümü için zorunlu olan önlemler” denildikten sonra, söze şöyle devam ediliyor: “*Bu önlemler kuşkusuz farklı ülkelere göre farklılaşacaktır. Bununla birlikte, aşağıdakiler, en ileri ülkelerde oldukça genel bir uygulanabilirliğe sahip olacaktır*”, diyor 1848 yılında. Henüz ortada Şubat Devrimi deneyimi bile yokken, proletaryanın Paris’te toplumsal cumhuriyeti bir kıvılcık haline getirerek sokaklara dökülmesi gibi deneyimler yokken, *Manifesto*’da gerçekten de o günün koşulları için hayli ileri sayılabilecek bir dizi talep formüle

ediliyor.

Jakobenlerin devrilmesini izleyen 50 yıllık uzun dönem (1795'den 1848'e kadar), arada 1830 Temmuz Devrimi'ni saymazsanız, Kıta Avrupa'sında tam bir gericilik dalgası dönemidir. Aynen '89 yıkılışıyla başlayan dönem gibi büyük bir gericilik dönemidir. Böyle bir gericilik döneminin henüz 1848 Devrimi'yle sona ermediği bir sırada, *Komünist Manifesto*, sorunu işçi sınıfının burjuvaziyi devirmesi, proletaryanın politik iktidarı ele geçirmesi ve burjuva mülkiyetine karşı saldırıya geçmesi olarak formüle ediyor. Ve sonra da buna ilişkin talepleri sıralıyor.

Bu talepler eksik ya da fazla olabilir, problem bu değil. İçinde hayli anlamlı şeyler var aslında, geçiyorum bunları. Toprak mülkiyetinin kamulaştırılması, ulaşım araçlarının devlet elinde merkezileştirilmesi, bütün bir mali sistemin devletin elinde toplanması, yani banka ve kredi sisteminin devlet elinde merkezileştirilmesi, tarım ve sanayi faaliyetlerinin birleştirilmesi, yani kent ile kırsal arasındaki ayrımın giderilmesi, ulusal fabrikaların ve üretim araçlarının çoğaltılması vb., vb... Bu program sonra terkediliyor. Neden? Ortada 1848 Devrimi deneyimi var. Engels 1848 Devrimi için, biz bir toplumsal devrimin yakınlığı konusunda fazla umutlanmıştık, diyor. Ama bu başka bir şey. *Manifesto*'nun buradan bir iyimserliği kapıldığı söylenemez. Zira *Manifesto* 1848 Devrimi'nden önce yazılmış. Demek ki buradaki umutların işçilerin Paris'te kırmızı bayraklarla sokağa dökülmesiyle bir alakası yok.

Bu, çok güçlü bilimsel bir bakış açısına dayanıyor. Devrim o umutları ayrıca güçlendirmiş olabilir. Kolay yenilgisi ve ardından onu izleyen gericilik, bu umutları bu dönem için kırmış olabilir. Kaldı ki 25 sene sonra *Önsöz* yazıyorlar, o bölüm bugün "yer yer eskimiştir" diyorlar. Ama gerekçesine dikkat edin, *Önsöz* burada önümde, bu 25 yıl içerisinde sanayinin katettiği dev gelişme, artı işçi sınıfının kendisini bir sınıf olarak örgütlemeye sağladığı başarı, diyorlar. Herhalde böyle mad-

di etkenlere işaret edilince, bu programın daha gerisine düşülmez, tersine, daha ilerisine geçilir. Zira sözünü ettikleri maddi-ekonomik koşullar ve sosyal etken, 1848'le kıyaslanmayacak kadar büyük bir ilerlemeyi dile getiriyor. Bu durumda, bugün bunlar yetersiz kalıyor denebilir ancak.

Rosa Luxemburg'un Erfurt Programı eleştirisi

Temmuz: Benim Rosa Luxemburg'un kendi programı ile ilgili konuşmasından anladığım, *Manifesto*'dan sonraki evrede, sosyal-demokratlar bir asgari program ihtiyacını görüyorlar. *Manifesto*'da bir biçimiyle proleter iktidar ve onun kuracağı toplumsal cumhuriyetin programı var. Ve o aradaki dönemde Marks ve Engels'in farketmediği şey, Rusların 1903'de formüle ettikleri gibi bir asgari program ihtiyacı oluyor.

Cihan: Hayır, hayır, hiç alakası yok. Marks-Engels'in 1872 tarihli *Önsöz*'de ortaya koyduğu şeyin ne olduğunu demin ifade ettim. *Önsöz* burada var, oradan okuyabilirim...

Temmuz: Ben Rosa Luxemburg'un atıfları üzerinden söylüyorum.

Cihan: Rosa Luxemburg'un iki atfı sözkonusu burada. İlkinde, 1872 tarihli *Önsöz*'ü ima ederek, "Marx ve Engels'in 1872'de hatalı bularak terkettiği anlayış", diyor. Fakat 1872 tarihli *Önsöz*'e baktığımızda sözü edilen türden bir hatalı buluşa rastlayamıyoruz. Tersine, oradan farklı yönde bir sonuç çıkıyor. Yani Marks ve Engels geriye değil ileriye dönük bir değişim vurgusu yapıyorlar burada. Açılıp ilgili pasaj okunabilir. Sanayinin "sınırsız gelişmesi ve işçi sınıfının bununla birlikte ilerleyen" örgütlenmesinden geriye dönük bir sonuç çıkabilir mi? Dahası, aynı satırlarda Paris Komünü deneyiminden çıkarılan sonuca dikkat edin, burada devlet konusunda marksist düşüncenin dev bir ilerlemesi var. Geri adım bunun neresinde?

Öteki değinme ise, Engels'in "*Fransa'da Sınıf Mücadeleleri*"ne 1895'de yazdığı *Önsöz*'den geliyor, buna ilişkin bir tartışma. Olaylar öyle bir geliyordu ki, diyor Engels, biz 1848 Haziran ayaklanmasının da etkisi altında, burjuva devriminin başarısının hemen ardından kaçınılmaz olarak proleter devrim gündeme girecek diye düşünüyorduk. Ama olayların sonraki seyri hepimizin yanıldığını gösterdi. Kapitalizmin henüz gelişme dinamiklerini tüketmediği ve tüketemediği sürece de yıkılamayacağı gerçeğini açığa çıkardı.

Rosa Luxemburg konuşmasında ikinci bir atıf olarak buna işaret ediyor: Maalesef, bu konuşma Alman sosyal-demokrasisinin bugün yaşadığı çürümenin de zeminine dönüştü, diyor. İşçi sınıfı hareketinin o günkü barışçıl gelişme eğiliminden hareketle, Engels'in söylediği bir takım şeyler var. Bunlar aslında Alman oportünistleri tarafından kasten kırılmış ve çarpıtılmış. Rosa Luxemburg o zaman bu çarpıtmanın kapsamını tam olarak bilmiyor, bu sonradan açığa çıkıyor. Oportünistler Engels'in yazısını son bölümünden en kritik bazı ifadeleri çıkararak yayınlıyorlar.

Rosa Luxemburg'un kendisi de buna kısmen değiniyor. Engels yaşasaydı isyan ederdi bu duruma diyor. Engels daha yaşarken zaten isyan ediyor buna, Rosa Luxemburg'un o sırada bundan haberi yok. Sonradan açığa çıkan mektubunda, bu yaşında benim gibi bir devrimciyi bir reformist olarak sundular, diyerek tepkisini ve öfkesini dile getiriyor.

Erfurt Programı bir proleter devrim programı değil gerçekte. Kapitalizmin kendi evrimiyle kaçınılmaz biçimde sosyalizme varacağını öngörüyor. Deyim uygunsuzsa bir tarihsel hareket yasasını tanımlamakla kalıyor.

Ruslar 1903 programlarında proletarya devrimine ve proletarya diktatörlüğüne açıkça yer veriyorlar. Önlemler kısmına girmiyorlar. Onların karşı karşıya bulunduğu toplumsal koşullar tümüyle farklı. Bu toplumsal koşullara uygun düşen acil

iktisadi ve siyasi önlemleri ifade ediyorlar. Rusya'da feodalizm tasfiye edilmemiş, kapitalizm öncesi ilişkilere gerekli darbeler vurulmamış ki, ortaya çıkan yeni duruma ilişkin olarak başka şeyler söylesinler. Peki biz niye şimdi doğrudan önlemleri ifade ediyoruz? diyeceksin. Çünkü biz kapitalist bir ülke tabanı üzerindeyiz; bizim karşıımızdaki iktidar bir burjuva sınıf iktidarı ve bizim devrimimiz bir proleter devrim olarak gerçekleşecek. Tabi ki biz onun önlemlerini sıralayacağız.

Lenin, Rusya'ya ayağını bastığı andan itibaren, "şimdi önümüzdeki görev sosyalist devrimdir", diyor. Stratejide hiçbir bulanıklık yok. Hedef burjuvaziyi devirmektir. Ama bu hedefe geçmek için esnek taktikler uygulanıyor. Üretimin denetlenmesi ve millileştirme istemleri de bu çerçevede ileri sürülüyor.

Lenin'in taslağında buradaki problemin gerekçelendirilmesi şöyle: "*Rusya'da, kapitalistler sınıfına mensup olan ve küçük-burjuva nüfusun geniş kitlelerinin -mecburen kalıcı olmayan-güveninden yararlanan Geçici Hükümet'in Kurucu Meclis'i toplama yükümlülüğünü aldığı şu anda, proletarya partisinin önünde, gerek genelde ekonomik gelişmeyi ve halkın haklarını, gerekse de özelde sosyalizme mümkün en acısız geçiş olanağını en iyi garantileyen bir devlet düzeni için mücadele etme görevi yükseliyor.*" (S.E, Cilt:6, s.118 -Red.)

Esnek bir geçiş önlemi uygulanıyor. Proleter devrim, burjuvazinin sınıf iktidarını devirmek, şaşmaz bir stratejik hedef. Ama taktikler gelişme sürecine bağlı olarak değişiyor, esneklik burada. İşte bütün mesele de burada. Buna doğru çözüm bulamazsak, yığınları stratejik hedefe nasıl yönelteceğimiz sorununu çözemezsek, ya devrim bizim dilimizde bir gevezeliğe dönüşür, ya da bu aradaki soruna çözüm bulmak adı altında, taktiğe mahkum kalır ve oportünizme düşeriz. Kritik sorun burada zaten, yani sağ ve sol sapmalara karşı doğru bir bakış açısına sahip olabilmekte.

Örneğin Rosa Luxemburg'un, programın temel önlemler-

rini vurgulayan sözlerinin ardından, bu esneklik alanına ilişkin olarak söyledikleri şunlar: *“Programımızın ayrıntılarını tartışmak niyetinde değilim. Bu çok uzun bir zaman alır, ve düşünceleriniz ayrıntıda kalan sorunlar üzerinden şekillenir. Kanımca benim görevim, programımızı, Alman Sosyal Demokrasisi'nin daha önceki, sözde resmi programından ayıran genel ana ilkeleri kaba taslak ifade etmekten ibaret. Bununla birlikte, somut koşulları, uygulanması gereken taktik görevleri ve siyasal durumdan ve devrimin bugüne denk gelen rotasından ve ilerideki gelişiminin muhtemel çizgilerinden dolayı alınması gereken pratik önlemleri değerlendirirken, ortak bir anlayışa ulaşmamızın daha önemli ve daha ağır basan bir zorunluk olduğuna inanıyorum.”* (Spartakistler Ne İstiyor, Belge Yay., s.142 -Red.)

Proleter devrim görevlerini o kadar net bir biçimde formüle eden, bizim için asgari-azami program yoktur, bizim en yakın hedefimiz sosyalizmi kurmaktır, diyen Rosa Luxemburg, tam da bu sözlerini noktaladığı paragrafın ardından, bu kez taktik alana geçiyor. Devrimin o an içinde bulunduğu safhayı, onu izleyecek yeni gelişme safhalarını hesaba katan doğru bir taktik çizgi izlemenin sorunlarına geçiyor ve bunun önemini vurguluyor.

V. BÖLÜM

Reform istemleri üzerine ek tartışma

Cihan: İkinci Enternasyonal oportünizmi yığınların acil iktisadi, sosyal, siyasal istemleri uğruna mücadeleyi kendi içinde amaçlaştırdı, bunu kapitalizmin islah edilmesi ve sözde demokratikleştirilmesi programı haline getirdi, bu anlamda da karşı-devrimci bir zemine kayd. Oysa devrimci açıdan sözkonusu olan, bu istemler uğruna mücadeleyi kapitalizmi devirme mücadelesine bağlamak, bu perspektifle ele almaktır. Mesele aslında reform-devrim diyalektiği denilen ilişki alanının kendisinden başka birşey değil. Sorunu şöyle de formüle edebiliriz: Reformları kendi içinde amaçlaştırıp bağımsız bir program haline mi getireceğiz, yoksa reformlar uğruna mücadeleyi proleter devrim mücadelesinin yan ürünü olarak mı ele alacağız? Bu iki ele alışı birbirinden bir uçurum ayırmaktadır. İlki tarihsel ve güncel olarak reformizmin, ikincisi devrimci Marksizmin

platformudur. Marksizm burjuva demokratik istemleri her zaman proleter devrimin yan ürünleri, proleter devrim içinde birer reform istemi olarak tanımlar. Lenin, temel önemde yazı ve konuşmalarında, bunun Ekim Devrimi'nin tarihsel pratiği içinde doğrulandığını altını çizerek belirtir.

Sorun böyle ele alınıp böyle kavrandığında, iktisadi ve demokratik reformların bir programda proleter devrim hedefine bağlı olarak, bu şaşmaz eksene tabi olarak formüle edilmesi de yerli yerine oturur. Bütün devrimci programlar, yalnızca nihai hedefleri değil, yalnızca gündemdeki stratejik hedefleri de değil, yanısıra işçi sınıfını (onunla birlikte elbetteki öteki çalışan katmanları da) fiziki ve moral çürümeden koruyacak, dahası, bunların elde edilmesi çabası içinde işçi sınıfına mücadele yeteneği, kapasitesi ve deneyimi kazandıracak istemleri de içerirler. Hiçbir ciddi marksist program bunu dışlamamıştır. Marksist programlarda işçi sınıfının korunmasına ilişkin istemler mutlaka vardır, olmaması mümkün değil. Zira özelle genel, taktikle strateji, iktisadi mücadele ile siyasal mücadele, reformlar uğruna mücadele ile devrim mücadelesi arasında, tüm bu kategoriler arasında program üzerinden de somut organik bir bağ kurmak zorundasınız. Gerçek yaşam içinde birbirinden ayrılmaz olan bu kategoriler arasında, program çerçevesinde de bir bütünlük kurmak zorundasınız. Önemli olan bu bağın kavranışı ve tanımıdır.

Biz programımıza teorik olarak alındığında bu düzende de gerçekleştirilebilir olan şeyler koyarsak programımız reformizme kayma potansiyeli taşır demek, böyle bir iddia ileri sürmek, kavrayışsızlık ürünü bir davranış olabilir ancak. Tam tersine, eğer programınız bu sorunu kendi bütünsel devrimci mantığı içinde içermez ve çözmezse, asıl o zaman fiilen reformizme kayma tehlikesi doğar. Zira programın stratejik amacına ilişkin genel devrimci hedef ve istemleri ile kendi başına yığınların kazanılamayacağını görmek, fiiliyatta bir başka platformu,

bir başka programı ihtiyaç haline getirir. Devrim programı kağıt üzerinde kalır ve gerçek yaşamda reformlara dayalı fiili program politik eksene dönüşür. Bu ise programla politik eylem, strateji ile taktik arasındaki bağı koparır ve ortaya dört dörtlük bir pratik reformizm çıkar.

Sorunun *Demokrasi ve Devrim* konulu konferansta ayrıntılı olarak tartışılmış başka yönleri de var. Burada, yığınlar için acil ve hayati önemde olan bir dizi iktisadi ve demokratik isteme ilişkin "reform" tanımını, bir teorik tanımlama olarak anlamak durumundayız. Gerçek yaşamda bunlar ancak devrim mücadelesi içinde, az-çok sisteme karşı cepheden bir mücadele perspektifi içinde elde edilebilir olan, çoğu kere de yalnızca devrimlerle elde edilebilen devrimci istemlerdir. Teorik olarak alındığında, demokratik siyasal istemlerin tümü kapitalizm koşullarında gerçekleştirilebilir, diyoruz. Ama ekliyoruz; gerçekte bu önlemlerin hepsi kapitalizmde yalnızca eksik ve güdük olarak, çarpıtılmış ve çoğu kere içi boşaltılmış olarak, iğreti ve geçici olarak gerçekleşir. Bununla ne anlatmak istiyoruz? Az önce hatırlattığım gerçeği. Yani bu istemlerin gerçekten ve tam olarak, kalıcı bir biçimde gerçekleşmesinin ancak devrimle, sözkonusu olan kapitalist bir ülkeyse, ancak proleter devrimle mümkün olabileceğini, bu istemler uğruna mücadelelerin mutlaka bu perspektif içinde ele alınması gerektiğini anlatmak istiyoruz, bunu anlatmış oluyoruz.

Dahası var. Vardığı çağdaş gelişme aşamasında, bizzat kapitalizmin kendisi, bütün bu sorunları yeniden yeniden üreten bir iktisadi-toplumsal zemin oluşturur. Teoriye ilişkin olanla gerçek yaşama ilişkin olan bu iki gerçekliği, birarada kavramak ve anlamak zorundayız. Örneğin, işin içerisine siyaset, militarizm, kültür, diplomasi girmeden, salt iktisadi-mali ilişkiler çerçevesinde kalarak da, tekeller yeryüzüne yayılma imkanına sahiptirler. Salt iktisadi açıdan alındığında teorik olarak kimse bunun olamayacağını iddia edemez. Ama bu salt teorik iktisadi

bir soyutlamadır. Oysa gerçek yaşamda, toplumsal ilişkiler alanının tümü içiçedir, onları biribirinden ayırmak, tek başına varsaymak mümkün değildir.

Kapitalizm salt iktisadi ilişkiler içerisinde varolabiliyor mu? Teorik olarak alındığında, diyor Lenin, salt iktisadi ve mali araçlarla tekellerin başka ülkelerin pazarını, ekonomik kaynaklarını ele geçirmesi, bunlar üzerinde egemenlik kurması mümkündür. Ama gerçek yaşamda ekonomik araçları mutlaka siyasi, diplomatik, askeri, kültürel araçlar tamamlar. İşin içerisine baskı, tehdit şantaj vb. türden yasadışı yollar da dahil, her yol ve yöntem girer.

Ne sonuç çıkar tüm bunlardan? Şu sonuç çıkar: Kapitalizmde demokratik siyasal reformlar uğruna mücadele, bu sorunları üreten sınıfsal-iktisadi temele karşı mücadeleden ayrı ele alınamaz. Marksist ve devrimci açıdan bu sorun başka türlü konulamaz...

Nadir: Şimdi burada daha önemli bir karışıklık var. Sen ısrarla yığınların yaşam ve çalışma koşullarını ilgilendiren iktisadi ve demokratik hak ve istemlerden sözediyorsun. Oysa Temmuz yoldaş bu tartışmayı, programın teorik olarak kapitalizm koşullarında gerçekleşebilir olan iktisadi önlemleri de kapsayacağını varsayarak yürütüyor. Daha önce "millileştirmeler"e ilişkin örnekler sanıyorum bunun için verilmişti.

Cihan: Fakat bu bizim tartışmamız değil ki! Bizim böyle bir tartışmamız olamaz, bunu daha önce de ifade ettim. Bu burjuva sosyalizminin, bu burjuva, küçük-burjuva yurtseverliğinin programatik alanı. Biz böylesi bir tartışma alanına girmiyoruz.

Demokrasi uğruna mücadelede yığınların eğitilmesi, bu mücadele içinde belli araçlarla, yöntemlerle mevzilerle donatılması, devrimci iktidar mücadelemizin olmazsa olmaz koşuludur. İktisadi-sosyal haklar ve demokrasi uğruna mücadele, işçi sınıfını burjuvaziye karşı silahlandırmanın ve iktidara hazırlamanın

bir araçtır. Oysa sözü edilen burjuva millileştirmeler, sadece işçi sınıfını aldatmaya, yanıltmaya, kollektif kapitalizmi ya da devlet kapitalizmini ona sosyalizm olarak yutturmaya hizmet eden araçlardır. Bu işçi sınıfının bilincini ilerletmez, tersine bulandırır ve karartır. Onu düzen içi alternatiflerin, kapitalizmi islah etme hayallerinin ya da milli kapitalizm türünden burjuva reformist programların eklentisi haline getirir.

Sadece iktidar yürüyüşünün özel bir evresinde, devrimci durum koşullarında, “üretimin denetlenmesi” çağrısı ya da büyük sanayi işletmeleri ile bankaların millileştirilmesi gibi istemler, büyük kapitalist mülkiyete ve üretime el koymanın bir ilk adımı olarak, amaca uygun düşebilir. Ama siz bunu sınıf mücadelesinin durgun dönemlerinde gündeme getirdiniz mi, yalnızca işçiler içerisinde burjuva-reformist yanılısamalar yaratmaya hizmet edersiniz. Bu yığınları devrimci mücadeleden, devrimci hedeflerden alıkoyar, neticede burjuvaziye yarar. Komintern programının strateji ve taktiklere ayrılmış açıklamalı bölümü, tam da bu örnek üzerinden, buna, bu kritik yaklaşım sorununa önemle işaret ediyor.

Tüm bu nedenlerledir ki, yığınların yaşam ve çalışma koşullarının iyileştirilmesine yönelik iktisadi, sosyal ve kültürel istemler ile millileştirmeler türünden burjuva milliyetçi iktisadi önlemleri birbirine karıştırmamak gerekir. Örneğin, yığınları ezen pahalılığa ya da vergi adı altında alınan haraca karşı çıkmak, işçi sınıfının ücret artışı taleplerini savunmak, başka bir takım iktisadi ve sosyal istemler ileri sürmek, bunlar tümüyle başka şeyler. Bunlar yığınların ekonomik-sosyal haklar mücadelesi dediğimiz alan kapsamına giren istemler. Bunlar uğruna mücadele yığınları mücadeleden alıkoyuyor, tam tersine, daha ileri mücadelelere itiyor. Yeter ki bu mücadeleler devrimci bir önderlik altında yürütülüyor ve doğru devrimci bir perspektifle yönlendiriliyor olsun. Bilindiği gibi, başta yoksulluk ve işsizlik olmak üzere, toplumsal ve kültürel yoksunluklar her zaman emek-

çi yığınları ezip bunaltmakla kalmaz, daha da kötüsü, onları fiziki ve ahlaki olarak çürümeye sürükler. Nitekim marksist parti programlarında bu istemlerin "işçi sınıfını (ve emekçileri) fiziki ve zihinsel çürümeden koruma" amacı çerçevesinde tanımlanması boşuna değil.

Bu karışıklık nereden doğuyor, anlayamıyorum. Ben konuşmalarında hiçbir biçimde millileştirmeler anlamında iktisadi istemlerden söz etmedim. Yığınların ekonomik istemleri dedim de, bankaların, bilmem nelerin millileştirilmesi türünden sorunları tek kelimeyle anmadım. Yığınların bildiğimiz ekonomik mücadeleleri, pahalılığa karşı, düşük ücretlere karşı, kötü çalışma ve yaşam koşullarına karşı kısmi ekonomik istemlerdir burada sözkonusu olan. Bunun millileştirmeler vb. sorunlarla ne alakası var?

Bizim böyle bir tartışmamız yok, marksistler açısından program çerçevesinde böyle bir tartışma hiçbir zaman olmamıştır. Bunu yığınların iktisadi ve demokratik siyasal istemler uğruna mücadelesiyle karıştırmak akıl alacak şey değil...

Temmuz: Bunlar karıştırmaktan gelmiyor yoldaş, devrimci çalkantı döneminin sorunları olarak 1917 programında, Lenin'in önerdiği taslak programda somut olarak yer alıyor...

Cihan: Rusya'da olayların kendine özgü tarihi seyri gündeme getirdiği özel bir geçiş evresine yanıt veren bir taslak programın kendine özgü formülasyonlarına, niye bu kadar takılıyorsun ki? Genel bir program yapısı üzerine yapılan bir tartışmada bunun esasa ilişkin bir önemi ya da yararı yok. Bu çok özel, çok kendine özgü bir durum. Biz Rus devrim tarihinin bu özel ve özgün durumu üzerinden, devrimci sürecin kritik anlarında gösterilebilecek büyük tarihi esnekliğe ilişkin yaratıcı davranışın bir başka örneğini görüyoruz. Bu bize programatik esneklik denilen durum hakkında son derece öğretici bir başka örnek sunuyor. Yanısıra, devrimci durum anlarında, mevcut iktidarın devrilmesini ve proletaryanın iktidarı başarıyla ele

geçirmesini kolaylaştıran isabetli taktiklerin örneklerini görüyoruz burada. Şubat Devrimi sonrası Rusya'sını gözönüne getirmeye çalışalım. Savaşın yarattığı muazzam bir yıkım var. Ne diyor Bolşevikler, işçilere hangi çağrışı yapıyorlar? Halkın başta ek-mek olmak üzere temel ihtiyaçlarını güvenceye alabilmek için, üretimi ve dağıtımı derhal kendi denetimimize alın! Yani bun-lar yığınların o günkü en acil istemlerine yönelik olarak ileri sürülmüş taktik şiarlar ve aslında, iktidarı ele geçirmeyi, yığın-ları bu hedefe yönlendirmeyi kolaylaştıracak adımlar oluyor. Ban-kaların ve büyük işletmelerin millileştirilmesi talebi, burada, devrimci bir kaynaşma içindeki silahlı yığınları büyük kapitalist mülkiyete el koymaya yönlendirmeye işlevi görüyor.

Temmuz: Peki bizim programımızda devrimci bir çalkantı dönemi için üretimin kontrolü vb. üzerine bir şeyler olmayacak mı?

Cihan: Şu ana kadarki tartışmalarda bu sorunun yanıtı ye-terli açıklıkta zaten var. Programın bununla bir alakası olabilir mi? Bir program genel devrim sürecinin kendine özgü geçici özel durumlarına değil, fakat temel ilişkilerine ve eğilimlerine yer verir. Bundan ötesi tümüyle duruma göre değişen taktik-ler alanıdır. Bu alanın ise programda yeri olamaz. Devrimci bunalım anlarında iktidarı nasıl ele geçireceğimize ilişkin ola-rak göstereceğimiz geniş bir esneklik alanı bu.

Örneğin biz, işçi sınıfının iktidarı tek başına ele geçirme-sini programatik ve stratejik hedef olarak net bir biçimde formü-le eder, bunun için her türlü çabanın azamisini harcarız. Ama öyle özgün durumlar doğar ki, küçük-burjuvazinin sol kanat temsilcileri ile ittifak içerisinde iktidarı alma yoluna da gideriz. Bakarız, işçi sınıfının ve emekçilerin belli bir kesimine de on-lar hakim ve bizim yürüdüğümüz yola girmeye eğilimliler. Bu durumda biz onları kendi doğrultumuzda etkileyebiliriz. Tarihin bizim karşımıza böyle durumları çıkaramayacağını nereden bi-lebiliriz ki? Ekim Devrimi bir sosyalist devrim, proleter devri-

min klasik bir örneği. Ama unutmayalım, iktidar Sol Sosyalist Devrimcilerle birlikte alınmıştır, iktidar gücü bir süre için köylülüğünün devrimci temsilcileriyle paylaşılmıştır. Bunlarla birlik ve ittifak sağlanamasa da eğer, büyük kentlerde alınmış iktidar büyük bir ihtimalle bir süre sonra gerisin geri kaybedilirdi. İktidar sadece meşruiyetini değil, siyasal gücünü de bu ittifaktan alıyor, o an ve bir dönem için. Ama ittifakın hakim ve önder gücü, yani proletaryanın devrimci temsilcileri olarak Bolşevikler, daha sonra o aynı köylü kitlelerine Sol Sosyalist-Devrimcileri aşarak hakim oluyorlar. Şunu da eklemiş olayım; ittifakı bozan hiç de Bolşevikler değil, fakat devrimci iktidar sürecinin güçlükleri karşısında kaçınılmaz olarak yalpalayan Sol Sosyalist-Devrimciler...

Tartıştığımız sorunla ilgili olarak, Komünist Enternasyonal Üçüncü Kongresi'ndeki Taktik Üzerine Tezler'in 5. maddesi var. "*Kısmi mücadeleler ve kısmi talepler*" başlıklı bölüm. Başlık bile çok şey anlatıyor. İlk cümle şöyle: "*Komünist partiler ancak mücadele içinde gelişebilir.*" Bu, budur işte. Yığınların kısmi iktisadi ve siyasal istemleri uğruna mücadele vermediniz mi, yığınlarla mücadele içinde buluşmayı ve birleşmeyi de başaramazsınız, dolayısıyla da gelişip güçlenemezsiniz. "*Eğer komünistlerin ileri sürdüğü talepler geniş proleter kitlelerin acil ihtiyaçlarına uygun düşüyorsa ve eğer kitleler bu talepleri karşılanmadığı takdirde hayatlarını sürdüremeyeceklerine inanıyorlarsa, bu talepler için mücadele iktidar mücadelesi için çıkış noktası haline gelecektir.*" (*Geçiş Programı'nın Ekler bölümü içinde, Kardelen Yayınları, s.57-58 -Red*)

Bütün mesele tam da kısmi talepler uğruna mücadeleyi temel hedefler uğruna mücadeleye, yani iktidar mücadelesine doğru ve başarılı bir biçimde bağlamaktır. Reddettiği ne? Reddettiği, sosyal-demokrasinin kapitalizmin islah edilmesi anlamına gelen asgari program anlayışı. Bu program günümüzde gerçek bir karşı-devrimci aldatmaca haline gelmiştir, bu bir

kapitalizmi islah etme programıdır, diyor sözkonusu bölüm. *“Komünist partilerin görevi, bu somut talepler etrafında gelişen mücadeleleri ileri taşımak, derinleştirmek ve birbirleriyle bütünleştirerek”*, proletaryanın iktidar mücadelesine bağlamaktır... Bütün problem de bu zaten.

“Bu türden kısmi taleplerin ileri sürülmesine yapılan itirazlar, kısmi talepler etrafındaki kampanyaların reformist olduğu suçlamaları, devrimci eylemin temel koşullarını anlayamamış olmanın bir belirtisidir. Bazı komünist grupların sendikalara katılmaya ya da parlamentoyu kullanmaya karşı çıkmaları tam da bunun sonucudur. Sorun, nihai amacı proletaryaya ilan etme sorunu değil, proletaryayı nihai amaç uğruna mücadeleye yöneltecek tek yol olan pratik mücadelelerin yoğunlaştırılması sorunudur.” (age., s.59-60)

İşte meselenin özü ve esası. Bunlar açık politik gerçekler gibi görünüyor, oysa mesele görüldüğü kadar basit değil gerçekte. Stratejik hedefi doğru tanımlayacaksınız ki, gündelik mücadeleleri de doğru bir biçimde ve başarıyla ona tabi kılabilirsiniz. Örneğin anti-emperyalist mücadele burjuva demokratik bir mücadeledir, milli burjuvazi de bu mücadelede belli sınırlar içerisinde yer alır dediğiniz zaman, böylece daha baştan doğru devrimci perspektifi yitirmeyle yüzyüze kalırsınız. Dolayısıyla her türlü devrimci taktiğin en temel, olmazsa olmaz önkoşulunu yitirmiş olursunuz.

Temmuz: Komünist stratejinin ve taktiğin esas görevleri Komintern'in '28 Programı'nda var. Bizim programımızda böyle bir bölüm ihtiyaç değil mi?

Cihan: Taktik ile strateji bağlantısına ilişkin kapsamlı bir açıklamadır o, programla ilgili bir şey değil. Komünist Enternasyonal programının bir dünya partisi programı olduğunu, bundan gelen çok kendine özgü bir yapısı ve tekniği olduğunu unutmamalıyım. Bunu unutursak içinden çıkılmaz karışıklıklara düşeriz. Bir dünya partisi programı, en gelişmiş bir kapitalist-

emperyalist ülkeden en geri bir sömürgeye kadar, farklı koşullar içinde bulunan ülkelerdeki mücadelenin stratejik ve taktik esaslarına ancak böyle, yer yer ayrıntılara inen açıklamalarla, yanıt verebiliyor. Dikkat ederseniz, uzun uzun, çok değişik durumlarda ve dahası farklı gelişme aşamasındaki ülkelerde, taktiğin nasıl kullanılacağını açıklıyor. Biz dünyanın karmaşık çehresi için değil, belli bir ülke için bir programı tartışıyoruz. Bu nedenle bizim programımızda böyle açıklamalı bölümlere ihtiyaç yok.

Demokratik istemler ve devrim

Bir devrim aşamasına denk düşen türden bir asgari programın kavranışı ve gerçekleşme koşulları üzerine, Lenin'den başka tartışmalarda da aktardığımız kritik bir pasajı okumak istiyorum: *"Martinov asgari programımızı okumuştur, fakat sosyalist dönüşümlerden farklı olarak burjuva toplumunun zemini üzerinde gerçekleştirilebilen reformların katı biçimde ayrılmasının sadece yazınsal değil, aynı zamanda son derece canlı ve pratik bir anlamı olduğunu fark etmemiştir; bu programın devrim döneminde derhal bir sınamaya ve pratik uygulamaya tabi tutulduğunu fark etmemiştir. (...) Gerçekten de bu programda ileri sürülen bütün politik ve ekonomik reformlar, cumhuriyet, halkın silahlanması, kilise ve devletin ayrılması, tam demokratik özgürlükler, kararlı ekonomik reform talepleri anımsansın. Alt sınıfların devrimci demokratik diktatörlüğü olmadan, bu reformları burjuva düzenin zemini üzerinde uygulamanın düşünülemeyeceği açık değil midir?"* (Seçme Eserler, Cilt:3, s.38-39 -Red.)

Devrimci işçi-köylü diktatörlüğünü gerekçelendirmeye yapılan bu vurgu, sayılan reform taleplerinin de hangi koşullarda gerçekleşebileceğine ilişkin bir açıklık sağlıyor. Böyle olmadıkça, "alt sınıfların devrimci demokratik diktatörlüğü" gerçekleşmedikçe, bu reformların burjuva düzen koşullarında gerçekleşmeyeceğini bize Şubat Devrimi ve sonrası gösterme-

di mi? Nihayetinde toprağı köylüye dağıtmak burjuva demokratik devrimin temel bir unsuru. Böylece sonuçta köylüyü küçük mülk sahibi yapıyorsunuz, küçük ölçekli üretimi geliştiren bir önlem oluyor bu. Ama Rusya'da bunu ancak bir proleter devrim gerçekleştirebiliyor. Yüzyılın başında bile bu ancak proleter devrimle, ancak burjuvazi devrilerek gerçekleştirilebildi. Oysa teorik olarak alındığında kapitalizmle bağdaşan, dahası sosyalizm koşullarında gerisin geri kapitalizmi üreten bir üretim ilişkisi. Ama tüm bunlara rağmen, toprağın feodal beyden küçük köylüye geçişini sağlayan devrim, ancak bir proleter devrim olabiliyor. Ancak burjuvazi devrilince bu gerçekleşebiliyor. İşin bir de böyle bir yanı var.

Şubat sonrasında neden temel burjuva demokratik reformlar gerçekleşmedi? Çünkü gerçekleşmesinin önüne bu kez toprak sahipleriyle ittifak kuran burjuvazi dikildi.

Günümüzde bütün temel demokratik siyasal istemler için de bu böyledir. Ulusal sorunu tarihsel olarak aldığınızda, burjuva-demokratik gelişme sürecinin, bu anlamda kapitalizm öncesi bir dönemin bugüne bir mirasıdır. Ama bugünün Türkiye'sinde bu sorunun kaynağında Türk burjuvazisinin sınıf egemenliği var. Kürt sorununa ilişkin tartışmalarımızda deniliyor ki; bu sorun kendi sınırları içerisinde alındığında, burjuva demokratik bir sorundur, ama sorunun çözümü gitmiş kendinden daha ileri bir sürecin unsuru haline gelmiştir. Dolayısıyla, bu sorunu çözerse proletarya ile burjuvazi arasındaki hesaplaşma çözer.

Toprağın millileştirilmesi demokratik talebi buna bir başka açıklayıcı örnektir. Bu kendi başına alındığında burjuva demokratik bir önlemdir. Kendi başına alındığında kapitalizmle bağdaşabilir bir reform istemidir, zira toprak üzerindeki mülkiyet tekeli parçalayarak kapitalist tarımın gelişmesini kolaylaştırır. Marks bunu *Kapital*'in 3. cildinde uzun uzun gerekçelendirir. Lenin ondan yararlanarak tarım sorunlarına ilişkin tartışmalarda toprağın millileştirilmesine ilişkin tezlerini gerekçelen-

dirir. Ama gerek Marks gerekse Lenin, hemen ardından, tarihte toprağın burjuva düzen koşullarında millileştirildiği tek bir örnek yoktur diye de eklerler.

Bugün bu özellikle imkansızdır. Neden peki? Başlıca şu nedenlerden dolayı: İlkin, toprak mülkiyetin en köklü alanıdır, toprağı millileştirmek, toprak mülkiyeti şahsında mülkiyet fikrine büyük bir darbedir, burjuvazi öncelikle bundan dolayı istemez. İkinci olarak, burjuvazinin kendisi de şimdi çok geniş ölçüde toprak mülkiyetine sahiptir, bundan istemez. Ve son olarak, topraklar çok büyük ölçüde ipoteklidir, ipotekler ise bankalara aittir. Bu fiilen o toprakların bankaların denetiminde olması demektir. Bu nedenle de bunu en başta bankalar, mali sermayenin kendisi istemez. Ve tarih göstermiştir ki, toprağın millileştirilmesi ancak burjuvazinin devrilmesiyle, ancak bir proleter devrimle olanaklı olabilmiştir. Ama yine de teorik olarak alındığında, toprağı millileştirmek kapitalizmin koşullarında mümkündür ve demokratik bir önlemdir deriz biz marksistler ve belli koşullar altında bu önlemi savunuruz.

Burada, pratikte ancak proleter devrimle gerçekleşebilen demokratik siyasal istemler hakkında, önemle gözönünde tutmamız gereken kritik bir nokta var. O da şudur: Bu tür istemlerin kapitalizm koşullarındaki gerçekleşme niteliği ve kapsamı ile proletarya devrimi koşullarında gerçekleşme niteliği ve kapsamı temelden farklıdır. Bunu açıklayabilmek için Lenin'in konuya ilişkin bir parçasından yararlanabiliriz.

Lenin, 1918 tarihi taşıyan bir program taslağının yapısını açıklarken; *“demokrasi sorunlarında ağırlık merkezini burjuvaziyle proletaryanın, yoksullarla zenginlerin biçimsel eşitliğinin biçimsel tanınmasından, özgürlükten (demokrasiden) emekçi ve sömürülen halk kitlelerinin yararlanmasının pratik uygulanabilirliğine kaydırmak”* tan söz ediyor.

Demokrasi meselesinin iktidarı almadan önceki biçimi ve içeriği ile, iktidarı aldıktan sonraki uygulanma biçimi ve

mantığındaki değişikliği buradan izleyebiliriz. Vurguyu “*özgürlükten (demokrasiden) emekçi ve sömürülen halk kitlelerinin yararlanmasının pratik uygulanabilirliğine kaydırmak.*” Neden? Çünkü iktidarı almışsınız, artık sizin için sözkonusu olan soyut ve biçimsel kalan sınırsız basın özgürlüğü değil, somut-pratik bir önlem ve olanak olarak, basım evlerinin ve kağıt stoklarının işçi örgütlerinin eline geçmesidir. Ve vurgu buraya kaydırıldığında, olayın nasıl içerik değiştirdiğinin farkında mısınız?

Burjuva demokrasisinin bütün insan ve yurttaş hakları yalnızca soyut ve biçimsel haklardır. Yalnızca yasalar önünde eşitlik kapsamına giren, sadece bu sınırlarda bir anlam taşıyan istemleridir. Demokrasi sosyal bir içerik kazanmadıkça, tümüyle biçimsel kalır. Sosyal içeriği neyle kazanacaktır? Burjuvazinin mülksüzleştirilmesiyle, üretim araçlarına ve servete el konulmasıyla. Proleter demokrasinin gerçek demokrasi olması anlamını burada bulmaktadır. Proleter demokrasi, sadece milyonlarca, on milyonlarca işçinin ve emekçinin tarihsel politik inisiyatifi-ne dayandığı için değil, demokratik hakların kullanılabilmesinin iktisadi koşulları yaratıldığı için de, gerçekten demokratik bir içerik taşıyacaktır.

Biz burjuvazinin devrimci döneminde büyük düşünürlerin ifade ettiği ideallere sahip çıkarız; ama o idealler kapitalizm koşullarında ancak biçimsel, içi boşaltılmış biçimde kalır, bunu da biliriz. Biz eşitlik, özgürlük ve kardeşlik ilkelerine sahip çıkarız, ama sermaye mülksüzleştirilmeden, üretim araçlarının ve toplumsal zenginliğin toplumsal mülkiyeti gerçekleştirilmeden, bunlara gerçek bir içerik kazandırmanın olanaksız olduğunu da bir an için bile unutmuyoruz. Örneğin eşitlik ilkesini alalım; bu ilke gerçek anlamını ve çözümünü sınıfların ortadan kaldırılmasında bulur. Sınıfları ortadan kaldırmanın ilk adımı ise, öncelikle burjuvazinin kendisini ortadan kaldırmaktır.

Lenin'den aktardığım pasaj bu açıdan koca bir programatik bakış içeriyor. Lenin'in Kautsky'le polemliğini hatırlayın. Sovyet

demokrasisi kapitalist demokrasiden milyon kez daha demokratiktir derken, anlattığı şey tam da bu değil mi?

Burjuvazi, en tam bir burjuva demokrasisinde bile, toplanma özgürlüğü tanır ama toplanacak salonları vermez işçilere. Basın özgürlüğü tanır ama basımevlerini ve kağıt stoklarını kendi tekelinde tutar. Siz kadının ekonomik köleliğini, ya da onu ezilen cins durumuna düşüren ekonomik koşulları ortadan kaldırmadan, onu eve, mutfağa, çocuk odasına kilitleyen iktisadi bağları ve koşulları ortadan kaldırmadan, cinslerin eşitliğini sağlayabilir misiniz, kadının tarihsel-toplumsal ezilmişliğine son verebilir misiniz? Sosyalizm, kapitalist mülkiyet tekelini parçalayarak, bu sorunun genel çözüm zeminini yaratır ve buna ilişkin pratik önlemlerle zaman içinde mesafe alır.

Lenin'in söylediklerinin bir başka yönü daha var. Kapitalizmden sosyalizme geçişte demokrasinin sınıf niteliğiyle birlikte kapsamının da değişmesinin bir başka boyutudur bu. Herkese değil, sömürüden kurtulmaları için emekçi ve sömürülen kitlelere özgürlük ve demokrasi. Sömürücülerin ise amansızca ezilmesi... Oysa kapitalizm koşullarında demokrasi uğruna mücadele verirken sorunu böyle formüle etmiyoruz. Sınırsız hak ve özgürlükler istiyoruz. Neden peki? Çünkü burjuvazi zaten özgür. Bu nedenle sınırsız özgürlük, gerçekte, emekçi yığınları da kapsayan, kapsaması gereken bir alanı tanımlamış oluyor. Kapitalizm koşullarında sınır her zaman emekçilerin hak ve özgürlüklerine getirildiği için, "sınırsız"lık vurgusu burada emekçilere de özgürlük istemekten başka bir anlama gelmiyor.

Neden kapitalizm koşullarında kendiniz için istiyorsunuz da sosyalizm koşullarında burjuvaziden bunu esirgiyorsunuz, diye sorulabilir. Bir kere kapitalizm koşullarında burjuvazi bize özgürlükleri bahşetmiyor, biz mücadelemizle ve büyük bedeller pahasına bunu söke söke alıyoruz ve savunuyoruz.

Fakat sorunun asıl açıklaması farklı bir yerdedir: Kapitalizm koşullarında işçi sınıfı ve çalışan sınıfların varlığı ka-

çınılmazdır. Burjuvazi sırtından yaşadığı proletarya olmaksızın yapamaz. Ama proletarya burjuvazisiz yapabilir, ki zaten proletaryanın egemen sınıf durumuna yükselmesi burjuvazinin bir sınıf olarak tasfiyesiyle mümkündür, kesin bir koşul olarak bunu gerektirir. Kapitalizmin üretici güçlerin gelişmesinde yarattığı toplumsallaşma düzeyi burjuva sınıfı tamamen gereksiz hale getirmiştir. Proletarya devrimi ve sosyalizmin ilk büyük tarihi görevi, burjuvaziyi sosyal bir sınıf olarak ortadan kaldırmaktır. Elindeki mülkiyetini aldınız mı, üretim araçları üzerinde kurduğu tekeli parçaladınız mı, burjuvazinin iktisadi varlık koşullarını yoketmiş olursunuz. Dolayısıyla bir karşı sınıf alanı yok orada, bu nedenle karşı sınıfın özgürlüğü alanı da yok. Burjuvazi bir sınıf adına davrandığı sürece bizim iktidarımızı ortadan kaldırmak için mücadele edecektir. Biz ise onu bir sınıf olarak ezmek ve bitirmek durumundayız.

Tuna: Burjuva sınıfın iktidarı koşullarında demokratik reform istemlerinin elde edilemeyebileceği gerçeği, kuramsal planda bu istemlerin gerçekleşme zeminini kapitalist sistemin dışında tanımlama eğilimini besleyebilir. Meselenin böyle konuluşunun böyle bir eğilimi besleme riski de var. Oysa arada bir ayrım var. Yani yaşananların genel karakteristiğinin ezici ağırlığına rağmen, bu tür istemler teorik planda sistem içiliğini, burjuva demokratik içeriğini koruyor. Bu iki farklı gerçeği birarada, ama birbirine karıştırmadan ele almamız, kavramamız gerekiyor.

Bu sorunla ilişkili olarak dikkat edilmesi gereken bir başka nokta daha var. Emperyalizm çağında, ayrı devlet kurma biçimini aşan bir bağımsızlık isteminin sosyalist niteliği ile, siyasal bağımsızlık isteminin yine de burjuva sınırlarda bir istem olduğu gerçeği arasındaki fark da önemli. Bu ikisini de aynılaştırmamak gerekiyor.

Cihan: Demokrasi mücadelesi büyüyerek proleter demokrasi mücadelesine varıyor. Reformlar mücadelesi bu noktada devrim tarafından aşıyor. Biz hiçbir zaman burjuva demokrasi-

sini amaçlaştıramayız, bunu kendi içinde bir stratejik hedef haline getiremeyiz. Bu yalnızca taktik bir araçtır bizim için, proleter devrime yürürken mümkün merteye ondan yararlanacağız. Bizim temel amacımız proleter demokrasiyi kurmaktır. Yığınların burjuva demokratik siyasal istemler uğruna mücadelesi, devrimci bir rotada geliştiği taktirde, tarihsel ve diyalektik olarak burjuva düzeni aşıyor, proleter devrime ve demokrasiye bağlanıyor. Gidip proleter demokrasinin kurulmasına varıyor. Biz sorunu böyle ele alacağız, böyle kavrayacağız.

Gelgelelim bu, bu mücadelenin başka türlü ele alınamayacağı anlamına gelmiyor. Kapitalizm koşullarında eksik, güdük, bir ülkede şu kadarının, bir başka ülkede bu kadarının gerçekleştirilebilirliği imkanını ortadan kaldırmıyor. Biz komünistler daima demokrasi mücadelesini sosyalizm hedefine tabi ele alırız. Sık sık hatırlatıyorum; Lenin bunu çok güzel formüle ediyor; sosyalist talepleri ön plana koy, bütün öteki demokratik istemleri buna göre düzenle, ona tabi kıl, bütünle çeliştiği zaman parçadan vazgeç, diyor.

Evet, işin daha bir de böyle bir yanı, bu parça-bütün ilişkisi çerçevesinde vurgulanan bir yönü var. Örneğin, öyle durumlar çıkabilir ki, ulusal sorun proleter devrimin gelişim çizgisinin önüne bir engel olarak da çıkabilir. Ya da belirli bir anda ve belirli somut koşullar içinde bu sorunun devrimin ve sosyalizmin genel çıkarlarıyla çelişebildiği durumlar da ortaya çıkabilir. Bir halkın kendi meşru ulusal hakları hiçbir zaman reddedilemez, söylediklerim böyle anlaşılmalıdır. Sosyalizmin uluslar arasındaki bütün eşitsizliklerin giderilmesi, her açıdan eşit koşullar temelinde gönüllü birliğin sağlanması diye bir hedefi var. Bu bizim için şaşmaz ve değişmez bir hedef, bir ilkesel sorundur.

Fakat öyle somut koşullar, öyle somut durumlar ortaya çıkabilir ki, biz bu hedefimizi koruduğumuz halde, ulusal hareketin belli bir biçimini reddetmek durumunda kalabiliriz. Burada reddedeceğimiz, parça bütün ilişkisi çerçevesinde, ulusal

hareketin belli somut bir biçimidir. Bir ulusal hareketin belli bir somut biçimlenişi pekala gerici de olabilir. Örneğin bugün Kosova'da olduğu gibi. Sırp gericiliğinin Kosova Arnavutlarının ulusal haklarını çiğnemesi şöven bir baskı ve gericilik örneğidir, her açıdan gayrı meşru bir davranış örneğidir. Arnavut halkı kendi istemlerini uzun bir dönem ilerici demokratik bir mahiyette gündeme getirdi. Ama şimdi bu hareketin BM ve NATO güdümüne girerek aldığı somut biçim gericidir. Emperyalizmin sadece Kosovalılar üzerinde değil, aynı zamanda bölge halkları üzerindeki egemenliğinin de pekişmesine hizmet eden bir mahiyet kazanmıştır. Bu somut durumda hareket gericidir, desteklenemez. Ama genel planda ele alındığında, Kosova halkının ulusal istemleri tümüyle meşrudur.

Asgari program: Ek ara değinmeler

Asgari program tartışmasına bir şeyler daha eklemek istiyorum. Lenin'in program sorununda gösterdiği esnekliğin ve kendine özgü tutumun somut bir örneği var önümüzde.

1919 yılında, Sekizinci Parti Kongresi tartışmalarında, Lenin şunları söylüyor: *"Buharin yoldaş şöyle diyor: 'ulusların kendi kaderini tayin hakkına ne gerek var?' 1917 yazında asgari programdan vazgeçmeyi, sadece azami programı muhafaza etmeyi önerdiğinde ona verdiğim yanıtı tekrarlamak zorundayım. O zaman şu yanıtı vermiştim: 'Savaştan önce değil, savaştan sonra öğün'. Eğer iktidarı ele geçirir ve sonra bir süre beklersek bunu yapacağız. İktidarı ele geçirdik, biraz bekledik ve şimdi bunu yapmayı kabul ediyorum. Sosyalist inşanın tam ortasında bulunuyoruz, bizi tehdit eden ilk saldırıyı püskürttük -şimdi bu yerinde olacaktır. Aynı şey ulusların kendi kaderini tayin hakkı için de geçerlidir. 'Ben sadece emekçi sınıfların kendi kaderini tayin hakkını tanımak istiyorum' diyor Buharin yoldaş. Demek ki siz sadece, gerçekte Rusya dışında hiçbir yerde ulaşılmamış*

olan şeyi tanımak istiyorsunuz. Bu gülünç.” (Seçme Eserler, Cilt: 8, s.356 -Red.)

“Savaştan önce değil, savaştan sonra öğün”! Buharin’e verilen yanıt bu; asgari programınızı gerçekleştirin, programınızın bu bölümü devrim süreci tarafından aşılın, ondan sonra onu kaldırma yoluna gidebilirsiniz... Bu aynı zamanda asgari programın tarihsel olarak aşılması sorununa, bunun zorunlu koşullarına getirilmiş güzel bir açıklama. Türkiye’de program sorunu üzerine boş ve aptalca bir takım tartışmalar yapıldığı, hatta birileri bunları “Program Yöntemi” gibi iddialı başlıklar altında kitaplaştırdığı için, bu nokta özellikle önem taşıyor. “Marksizmde asgari azami program ayırımı aşıldı” diyor program sorunu üzerine içi boş bir kitabın yazarı. Sanki bu salt düşünsel bir anlayışmış, bir yanılıymış da, tarihsel derslerin de ışığında, artık nihayet anlaşılmiş ve terk edilmişmiş!

Kapitalist bir ülkede zaten bir asgari-azami program ayrımı yok, program orada proletarya devrimi üzerinden tektir ve bu bir sosyalizm programıdır. Stratejik ve tarihsel anlamıyla güncel sorun, burjuvazinin sınıf egemenliğinin devrilmesidir, proletaryanın siyasal iktidarı ele geçirmesidir. Devrimci strateji açısından bu işin asgarisi de azamisi de budur.

Ama ne oluyor? İkinci Enternasyonal oportünizmi iktisadi ve demokratik siyasal reformlar uğruna mücadeleyi kendi içinde ayrı bir stratejik hedefe, bağımsız bir stratejik eksene, kendi içinde ayrı ve bağımsız bir programa dönüştürüyor. Oportünizme sapıyor, kapitalizmi islah etme ve demokratikleştirme çizgisi izliyor. Ve böylelikle sonuçta, fiili bir ayırım, tarih içinde ve toplumsal ilişkiler üzerinden bakıldığında olmayan bir ayırım, anlayış ve uygulamada yaratılıyor. Gerçekte bu ayırım, düşüncede ve izlenen politik çizgide Marksizmden kaba ve köklü bir sapmaya denk düşüyor. Bu sapma elbette bir rastlantı değil, kişisel kötü niyetler ürünü hiç değil. Bunun tarihsel bir zemini ve toplumsal bir mantığı var. Nedir bu? Kurulu düzenin

nimetlerinden yararlanan ve bu nedenle kurulu düzenle uzlaşmak ve birleşmek isteyen sosyal katagoriler. Yani işçi aristokrasisi, sendika bürokrasisi, emperyalist aşırı kârlardan ve yağmadan kırıntı alan kesimler... Yineliyorum, ortadaki sapma rastlantı değil, bir toplumsal mantığı var bunun.

Kapitalist bir ülkede proletaryanın devrimci konumu üzerinden bakıldığında, Marksizmin programı zaten tek bir sosyalizm programıdır, bunun asgari ve azami diye bir ayrımı yoktur. Ama tarih içerisinde asgari ve azami program ayrımlarının tarihsel bir zorunluluk olarak yapılabildiği durumlar da var. Burjuva demokratik gelişme süreçlerini yaşamamış geri ve bağımlı uluslar örneğin, bu ülkelerde yapılan ayırım bilimsel bir değer taşıyor. Bugün, yani geline şu aşamada, bu ayırımın artık bir anlam ifade etmediğini söyleyebilmek içinse, yeryüzünde artık burjuva demokratik gelişme süreçleri yaşamaya ihtiyacı kalmış ulusların bulunmadığını ileri sürebilmek gerekiyor. Dünya bir bütün olarak her bir parçasında, her bir özel siyasal coğrafyasında burjuva demokratik gelişmenin sorunlarını geride bırakmıştır, her bir ülkede artık proleter devrim gündemdedir diyebiliyorsanız, bu ayırımın tarih içinde nesnel karşılığı olduğunu, ama gelinen yerde artık bunun aşıldığını da gönül rahatlığı ile söyleyebilirsiniz. Peki bunu söyleyebilecek durumda mısınız? Bunun öyle kolay söylenebileceğini sanmıyorum. Bugün Afganistan proletaryasının en acil ve öncelikli görevi, kendi burjuvazisini devirerek iktidarı ele almak ve derhal sosyalizme geçmektir diyebilecek biri var mıdır bilemiyorum. Buna Afrika'dan da çeşitli örnekler vermek mümkün.

Çarlık Rusyası'nda asgari program, tarihsel ve bilimsel bir zorunluluktur. Marksistler tarafından savunuldu, formüle edildi, uğruna mücadele edildi ve devrimin gelişme seyri içinde aşıldı. Bazıları dayanaksız dedikodulara dayanarak, Lenin'in Nisan'dan sonra yanılığını anladığını ve asgari-azami program ayrımını terkettiğini söylerler. Temelsiz dedikodulardır bunlar. Lenin'in

neyi nasıl anladığını, öteki herşey bir yana, 1919 tartışmalarından, demin aktardığım parçadan da görüyoruz. Lenin kongre önünde ve bizzat program sorunu üzerine konuşuyor, dahası var, bizzat asgari program üzerine konuşuyor. Olayın tarihsel ve dolayısıyla bilimsel mantığı çok açık bir biçimde ortaya konuluyor bu konuşmada. Aynı konuda Kautsky ile ünlü polemğine, Ekim Devrimi'nin 4. yılındaki konuşmasına ve devrim sonrasına ait daha başka önemli yazı ve konuşmalarına da bakılabilir.

Bu sorunlar üzerinde belki gereğinden fazla durduk, fakat mevcut düşünsel kargaşa ve karışıklık gözönüne alındığında bu gerekliydi, daha da gereklidir.

Nadir: Tartışmanın burasında ben program yapısına ve unsurlarına ilişkin olarak ortaya çıkan tabloyu özetlemek istiyorum. Yoldaşın konuşmasından hareketle aldığım notlara göre, program yapısıyla, onun temel ve alt bölümleriyle ilgili şöyle bir tablo çıkıyor ortaya.

1- Teorik bölüm: Kapitalizm, emperyalizm, temel ilkeler ve nihai hedef vb...

2- Stratejik bölüm, proleter devrim bölümü: Devrim, devrimci iktidar ve devrimin gerçekleştirecekleri vb...

3- Demokratik siyasal ve sosyal reform istemleri bölümü;

4- İşçi sınıfının ya da emeğin korunmasına ilişkin önlemler bölümü;

5- İşçi sınıfı hareketi içindeki sapmalara karşı mücadele bölümü;

6- Kurulu düzene karşı muhalefet hareketlerine ilişkin tutumun ilkesel çerçevesi;

7- Ve duruma göre, tarım sorunu ile ulusal soruna ilişkin özel alt bölümler...

Cezmi: Fakat temelde iki bölümden oluşuyor.

Cihan: Temelde iki bölümden oluşuyor yoldaş, güzel söyledin. Bir teorik bölüm, kapitalizmden sosyalizme tarihsel geçi-

şin genel bilimsel mantığı ve bu geçişin izah edilmesi çerçevesinde temel marksist ilkelere de açıklık kazandırılması. O bölümü somut olarak ele aldığımızda bu temel ilkelerin buradan nasıl çıktığını da somut olarak göreceğiz. İkinci bölüm ise proletarya devrimi programından oluşuyor; burjuvazinin devrilmesi, siyasal iktidarın proletarya tarafından ele geçirilmesi, ilk elden uygulanacak temel sosyalist siyasal, iktisadi ve kültürel önlemler toplamı, bu bölümün esas kapsamını oluşturuyor. Öteki herşey, yani sözü edilen bir dizi alt bölüm bu iki bölümün uzantısı ve tamamlayıcısı olacak.

(...)

***B- Parti Programı Üzerine
Kongre Tartışmaları***

I. BÖLÜM

Genel olarak parti programı üzerine

Parti programının ilkesel ve politik önemi

Cihan: Bir parti kongresindeyiz, çalışmalarımızın sonunda partimizin kuruluşunu ilan edeceğiz. Devrimci bir partinin herşeyden önce bir programla varolabildiğini biliyoruz. Devrimci bir parti siyaset sahnesine herşeyden önce bilimsel temellere oturan devrimci bir programla çıkar. Zira programında kendi ilkelerini, temel amaçlarını, bu amaçlara ulaşmanın yol ve yöntemlerini ortaya koyacak, bunu dosta düşmana ilan edecektir. Engels'in sık sık tekrarladığımız güzel sözleriyle, dostun düşmanın gözü önünde göndere bir bayrak çekilecektir ve parti hakkında bu bayrağa bakılarak bir ilk hüküm verilecektir.

11 yıllık bir siyasal hareketiz; oturmuş bir ideolojik kimliğimiz, temel meseleler üzerine görüşlerimiz var. Burada yeni

bir ideolojik kimlik beyanında bulunmayacağız. Temel meseleler üzerine belki çok yeni açıklıklar da ortaya koymuş olmayacağız. Fakat yine de, sağladığımız ideolojik birikimin bir program formunda ifade edilmesi, temel ilke ve amaçlarımızın bir program çerçevesinde ortaya konulması, partili konum ve kimlik iddiasının en temel gereği olacak, apayrı bir anlam taşıyacaktır. Kuruluş kongresinin program üzerine yapacağı çalışmanın önemi herşeyden önce buradan gelmektedir.

İkincisi; devrimci bir parti programı kurulu düzene ve egemen sınıfı karşı bir savaş ilanıdır. Ortaya devrimci bir program koymak, mevcut toplumun çözümsüzlüklerine karşı devrimci bir çözüm platformu sunmak ve bu temel üzerinde bir savaş ilan etmek demektir. Bir parti programı dostun-düşmanın önünde göndere çekilmiş bir bayraksa eğer, düşmana karşı bu bayrak altında savaşılacak, temel hedeflere bu bayrak altında yürünecektir. Programın ikinci önemli yanı budur, buradan gelmektedir. Programı bu savaşçı kimliği ile, bu militan kimliği ile, kurulu düzene ve egemen sınıfa savaş ilan eden bu yönü ile de kavramak durumundayız.

Üçüncüsü; bir program, bu ilk iki temel özelliğinin de bir gereği olarak, bir partinin üzerinde yükseldiği, parti güçlerinin üzerinde kenetlendiği, kendi irade ve eylem birliklerini ifade ettikleri, bu birliği pekiştirdikleri bir zemindir. Bu demektir ki, irade ve eylem birliğimiz programımız temeli üzerinde yeni bir kuvvet kazanacak, perçinlenecektir. Program, birliğimizin gerçek temeli ve harcı olacak, bizi birbirimize kenetleyen sağlam ve kuvvetli bir bağ olacaktır. Programla birlikte, çevreciliğin kalıntıları yeni bir darbe yiyecek, gerçek partili kimlik dönemi başlayacaktır. Zira bizi bir araya getiren ve bir arada tutan en temel bağ artık program bağı olacaktır.

Bu noktaların her birini derinlemesine kavramak apayrı bir önem taşımaktadır. İlkeleri ve amaçları olmayan devrimci bir parti düşünülemez. Kurulu düzene karşı savaş ilan etmeyen bir

devrimci parti düşünülemez. Kendi birliğini programla yoğurmamış, düşmanın önünde ilan ettiği programını kendi birliğinin harcı haline getirmemiş bir parti düşünülemez. Programımızı bütün bu yönleriyle kavramak ve bu çerçevede program sorununu çok önemsemek durumundayız.

Program bilinci: Eylem kılavuzunu önemsemek

Yaptığım bu son vurguyla program bilincine de gelmiş olurum. Ön tartışmalarda da üzerinde enine boyuna durulduğu gibi, bir program bilinci oluşturmak, bugün bizim en temel sorunumuzdur. Bu birkaç bakımdan önemlidir.

Birincisi; genel olarak tarihe baktığımızda, kimi durumlarda programların özel bir önem taşıyamayabildiğini de görüyoruz. Türkiye sol hareketinin bir program geleneği, bir program bilinci yoktur diyoruz. Ama genelde Marksizm adına ortaya çıkmış olan partilerin de birçok durumda program sorununda yeterli hassasiyetle hareket etmediklerini, zamanla bunu yitirdiklerini görüyoruz.

Oysa Marksizmin kurucularında, özellikle de tepeden tırnağa bir devrim ve eylem adamı olan Lenin'de, bu hassasiyet çok belirgin bir biçimde var. Program sorununu her zaman, devrimci sürecin her aşamasında çok önemsiyor. Biz bunu yalnızca program üzerine temel önemde düşünce ve vurgularından değil, fakat bizzat program üzerine yaptığı somut çalışmalardan da biliyoruz. O bu hassasiyeti, yalnızca partinin kuruluş döneminde değil, katedilen tarihsel adımların yeni bir programı bir ihtiyaç haline getirdiği devrim sırasında ve sonrasında da, aynı titizlik ve heyecanla gösteriyor. Öylesine ki, Ekim Devrimi'nin hemen öncesinde ve hemen sonrasında sürdürülen yeni parti programı üzerine tartışmalar sırasında, marksist bir parti programının anlamı, önemi ve en önemlisi de yöntemi ve yapısı hakkında

söyledikleri bugün de tüm canlılığını koruyor, bize bugün de yol gösteriyor.

Lenin'in program konusundaki hassasiyetine ve programa bağlı tutumuna belki daha önce de kullandığım açıklayıcı bir örnek vermek istiyorum. Bir halklar hapishanesi olan Rusya'da parti programının ulusal soruna ilişkin 9. maddesi, ulusların kendi kaderini tayin hakkı konusundaki tek cümlelik bir ifadeden oluşmaktadır. Ama Lenin ulusal sorun konusundaki tüm tartışmalarında bu maddeyi anmaya, ona dayanmaya özel bir önem veriyor. "Programımızın ulusal soruna ilişkin ünlü 9. maddesi" diyerek, bütün bir ideolojik savaşı bunun üzerine oturtabiliyor. Ulusal soruna ilişkin tüm temel açıklamalarını o bir cümlelik programatik ilkeye ve tutuma dayandırabiliyor. Zira o bir cümlede sorunun bütün bir özü ve özeti vardır. O bir cümlede, Çarlık rejimi bünyesindeki tüm ezilen ulusların kendi kaderini tayin hakkı savunulmaktadır. Bu, ulusların eşitliği, ulusal hakların meşruluğu, ezilen ulusların kendi kaderini tayin hakkı çerçevesinde alınmış bir tutumdur. Bu programatik tutumun kendisidir önemli olan, ulusal soruna ilişkin öteki herşey bu tutumdan türemektedir.

Lenin için ezilen ulusların hakları konusunda alınmış bu tutum çok önemlidir. Bu ilkesel bir konumdur ve uğruna savaşılabilecek bir hedeftir. Ortaya koyduğu ilkesel tutumu, önüne koyduğu hedefi çok ciddiye aldığı için, ona içtenlikle bağlı olduğu için, bu tek cümlelik madde Lenin için çok önemlidir. Bu, uğruna savaşılabilecek temel bir ilke ve politik bir hedeftir, gerçekleştirilmesi için herşey yapılacaktır.

Peki program bilincini dejenere eden, programları önemsizleştiren nedir? Bu herşeyden önce devrimci ilke ve hedeflerden, çok daha somut olarak devrimden kopmaktır. Partiler ya da partililer program üzerinden ortaya konulmuş tutumlarını, savaş ilanlarını ciddiye almıyorlarsa eğer, mücadeleden ve devrimden kopmuşlar demektir. Programını ciddiye almamak, aslın-

da kendi savaş ilanını, ortaya konulan devrimci hedefleri ciddiye almamaktır. Hedeflerin ciddiye alındığı bir durumda, program bilincinin dejenere olmasının olanaklı olduğunu düşünmek mümkün değildir, zira bunun için bir neden yoktur. Ama ilke ve amaçta, ilkesel ve amaçsal kavrayışta zayıflık varsa eğer, programlar da çok geçmeden kağıt parçalarına dönüşürler ve tüm anlamlarını yitirirler.

Bize biçimsel bir program, program adı altında biçimsel bir belge lazım değil. Biz bu toplumu nasıl kavırıyorsak, bu toplumun yıkılış dinamiklerini nasıl görüyorsak ve bu dinamiklere bilinçli bir ifade kazandırarak bu toplumu yıkma görevini nasıl somutluyorsak, programımız da bu ve benzeri sorunların yanıtlarını içermeli, ne yapacağımızın ve nasıl yapacağımızın somut bir belgesi olmalıdır. Nereden nereye yürüyeceğimizi, nasıl ve kimlerle kime ve neye karşı savaşacağımızı göstermelidir. Biz tüm faaliyetimizde tam da bu belgede dile gelmiş, getirilmiş temel ve taktik hedefleri gerçekleştirmeye bakmalıyız. Bütün bir gündelik çabamız ve çalışmamız, bütün bir politik mücadeleimiz ve faaliyetimiz, gücünü, ilhamını, yönünü, pusulasını, bütün bir ruhunu, bu devrimci programdan almalı, alabilmelidir.

Özetle, kendisin ciddiye alan, ortaya koyduğu ilkesel tutumu, temel amaçları ve hedefleri ciddiye alan bir partinin, programını ciddiye almaması mümkün değildir. Bir program gerçekten en temel nokta, en kritik nokta üzerinden kurulmuşsa, bu bir kılavuz ipidir, bu bir pusuladır. Lenin için şiddete dayalı devrim ve proletarya diktatörlüğü büyük bir inanç, sınıksız bağlanmış bir hedeftir. Ama bakıyoruz, bu hedefi programda ifade eden kişinin kendisi Plehanov'dur. Plehanov bunu ifade edebilmiş, kongrede tartışma açıldığı zaman bu konuda anlamlı şeyler söyleyebilmiş, ama kendisinin ortaya koyduğu bu ilke ve hedefler uğruna savaşmak buna rağmen onun sorunu olmayabilmiştir. O meseleyi sadece yorumlamıştır, o salt yetenekli

bir yorumcu, güçlü bir düşünür olarak kalmıştır. Ama parti devrimci siyasal bir varlıktır, parti bir tarihsel eylem aracıdır. Partinin esas görevi ve misyonu düşünmek ve yorumlamak değil, fakat değiştirmektir. Parti için aslolan budur; düşünüp yorumlayarak ortaya koyduğu hedefleri gerçekleştirebilmektir.

Dolayısıyla biz, program bilincinin yozlaşmasını, herşeyden önce partilerin ortaya koydukları hedeflere bağlılıklarının biçimsel kalması ya da zaman içerisinde şu veya bu nedenle bu bağlılığın biçimsel hale gelerek yitirilmesi olarak kavramalıyız.

Programımızın faaliyetimizin yönünü çizen ve ona ruh veren bir belge olup olamayacağı, bizim siyasal yaşamda ortaya koyacağımız hedeflere, tanımlayacağımız temel amaçlara ne kadar kilitlendiğimiz, bu doğrultuda ne denli tutarlılık ve ne kadar samimiyet gösterdiğimiz, onu pratikte gerçekleştirmek için nasıl bir tutum ortaya koyduğumuzla sıkı sıkıya bağlantılıdır. Dolayısıyla ben, program bilincinin zayıflığını öyle basit bir kanıksama ya da program çok genel olduğu ölçüde dönüp genele bakmama olarak almıyorum. Programı küçümsemek, temelde ortaya konulan iddiayı küçümsemek anlamına geliyor. İddiamızı ciddiye aldığımız sürece programımızı çok ciddiye alacağız. Ve iddiamızı ciddiye almak için programımızı ciddiye almak zorundayız.

Bunların kendisi program bilincine de açıklık getiriyor. Ben dünyada böyle bir zayıflık var derken, belli klasik programlar üzerinden bu gözlemimi ifade etmiş oldum. Menşeviklerin kendi programlarını, bizzat menşevik önder olan Plehanov tarafından kaleme alınmış programlarını çok ciddiye aldıklarını zannetmiyorum. O programın temel ilkesel noktalarına gerçekten bağlı kalan, devrimi ciddiye alan Bolşevikler olmuştur.

Ünlü bir klasik program var; Alman sosyal-demokratlarının 1890'larda benimsediği Erfurt Programı. Bu program, giriş bölümü proletarya diktatörlüğü ve şiddete dayalı devrim gibi çok temel ilkesel sorunları atlamış olmakla birlikte (ki bu el-

bette bir rastlantı değil), kapitalizm çözümlenmesinde, kapitalizmi yıkılışa götürecek dinamiklerin ortaya konulmasında, nihai hedeflerin tanımında bilimsel karakter taşıyan önemli bir temel belge. Ama Rosa Luxemburg'un da ifade ettiği gibi, programın bu teorik bölümü Alman oportünistleri tarafından hiçbir biçimde ciddiye alınmamış, herşey aynı programın pratik bölümüne indirgenmiştir. Bir programın pratik bölümünü teorik bölümünden, siyasal bölümünü ilkesel bölümünden kopardığınız zaman, zaten temel hedeften kopmuş, gündelik zemine düşmüş olursunuz. Bu da oportünizmin, reformizmin, düzen içiliğin platformudur. Nitekim Alman sosyal-demokrasisinde ve onu örnek alan tüm İkinci Enternasyonal'de, Bolşevikler ve başka bazı partileri saymazsanız, olan da budur.

Komünizm hedefine dayalı sınıf programı

Biz bir program ortaya koyacağız, bu temel üzerinde bir partinin kuruluşunu ilan edeceğiz. Herhangi bir parti değil, komünist bir sınıf partisi kurmak istiyoruz. İşçi sınıfının devrimci partisini kurmak istiyoruz. Sosyalizmi hedefleyen, komünizme varmak isteyen bir parti kurmak istiyoruz. Dolayısıyla temel hedefimizi komünizm olarak tanımlıyoruz. Bu nihai hedefi gerçekleştirecek sınıf olarak da bu toplumun belirli bir sınıfını, işçi sınıfını görüyoruz. Dolayısıyla, bizim programımız, komünizmin ve işçi sınıfının programı olacaktır. Biz bir komünist partisi programı ortaya koymak iddiasındayız ve bu komünizmin ve işçi sınıfının programı olacaktır. Programımızın temel karakterini, temel ayırdedici niteliğini, öncelikle böyle görmek durumundayız.

Belli bir sınıfın ve bir temel hedefin programı olacak bu. Biz popüler propagandada sosyalizmin ve sınıfın programı diyoruz. Daha bilimsel konuşacak olursak, komünizmin ve dev-

rimci sınıfın programını ortaya koyacağız ve böyle bir program altında savaşıcağız. Ben bu savaş bayrağı imgesini sık sık kullanıyorum; bunu bilinçli bir tutumla, böyle anlaşılması ve yerleşmesi kaygısıyla yapıyorum. Program dostun-düşmanın önünde göndere çekilmiş bir bayraktır. Program altında savaşılacak bir bayraktır. Biz bu bayrak altında savaşıcağız. Bu bayrağı küçümsemiş noktada, böylece savaşımızı da küçümsemiş olacağız. Biz göndere bir bayrak çektik ve bunun altında mevcut kurulu düzene savaş ilan ediyoruz diyebilmeliyiz. Partimizin kuruluşunun ardından metinlerimizi, ajitasyon bildirilerimizi kaleme alırken (partinin tanıtılması ve ajitasyonu çevrevesinde söylüyorum bunu), biz bir parti kurduk, göndere bir bayrak çektik, bu altında savaşıcağımız bir bayraktır, bu kurulu düzene bir savaş ilanımız diyebilmeliyiz. Bu heyecanı duyabilmeliyiz, yığınlara bu inançla, bu güvenle seslenebilmeliyiz. Bu ülkenin devrimci birikimine de aynı şekilde, uğrunda savaşılacak bayrak budur yaklaşımıyla, tokluğuyla, inancıyla gidebilmeliyiz ve onları bu bayrak altında birleşmeye ve toplanmaya çağırabilmeliyiz.

Türkiye solunda program ciddiyetsizliği

Program bilinci konusundaki zayıflığı Türkiye sol hareketinin bu konudaki köklü geleneğine bağlamak istiyorum. Bir kısmı sizlere sunulan ön tartışma tutanaklarında fazlasıyla var, tekrarlara düşmemek için aynı konularda fazla konuşmak da istemiyorum. Söyleyeceğim özetle şu; Türkiye’de kendi programını ciddiye alan herhangi bir parti olmadı. Türkiye’de stratejik anlamda ciddi bir devrimci partinin bugüne kadar neden oluşmadığının göstergelerinden biridir bu. Parti olarak ortaya çıkan her akım biçimsel açıdan ortaya mutlaka bir program koymuştur. Ama bir program ortaya koymak, büyük bir sarsıntı

vesilesi olabilmelidir. Ve sarsıntıyı herşeyden önce programı ortaya koyanlar duyabilmelidir. Program bir iddiadır, ortaya koyanların bu iddiayı tok bir biçimde ortaya koyması, gerekçelendirmesi ve propaganda etmesi gerekir. Bunu etkili bir biçimde yaparlarsa ve ortaya koydukları iddianın içeriği de bir ciddiyet taşıyorsa, bu fazlasıyla etkili olur.

Ama kurulan partiler ortaya bir program koyuyorlar, fakat programlarını yüreklilikle, toklukla savunamayabiliyorlar. Programları var dedirtmek yetebiliyor bunlara. Bir parti kurulmuştur, bir programı da vardır, isteyen görebilir gibi bir sonuç çıkıyor. Bu, program bilincinin zayıflığını gösteriyor. Program bu aynı nedenle bu partilerin iç yaşamında da çok özel bir önem taşımayabiliyor. Politik gelişmeleri yorumlarken, ideolojik mücadele sürdürürken, polemikler yaparken, bu akımların kendi programlarına atıflarda bulduklarını göremezsiniz. Partimizin programının da belirttiği gibi diyerek, şu veya bu akıma karşı kendi düşüncelerini programatik bir temele dayandırmak yoluna gittiklerine rastlayamazsınız.

Bu akımlar için programın daha başından itibaren biçimsel bir belge olması, büyük ölçüde programın ciddi bir ideolojik gelişmenin ürünü olmamasıyla da bağlantılıdır. Program biçimsel bir belge olarak hazırlanıyor. Ciddi bir ideolojik gelişme ve hesaplaşma süreci içerisinde ortaya çıkan birikimin süzülüp program formunda ifade edilmesi olmuyor da, kurulan partinin programa ihtiyacı var yüzeyselliği içerisinde biçimsel bir belge olabiliyor. Özel bir gelişme sürecinin ürünü olmadığı ölçüde de, bunu ortaya koyanlarda toklukla savunabilecek bir dinamizm de yaratamıyor.

Kendi kavrayışını ve mantığını belli bir toklukla ve ciddiyetle, belli bir heyecan tonuyla ortaya koyan bir program örneği olarak mevcut programlar içerisinde belki biraz DHKP-C'nin programından sözedilebilir. Bilimsel ölçülerle bakıldığında en geri, program yapısı ve özeni bakımından en baştan savma prog-

ramlardan biridir bu program. Ama bu hareketin zaten çok da bilimsel temellere oturmayan, böyle kaygılar taşımayan kavrayışı açısından bakıldığında, kendi inançları neyse onu samimiyetle, belli bir heyecan tonuyla ortaya koyan bir program bu. Programından hareketin kimliği yansıyor, programında kendi kimliğini yansıtmış ve hiçbir kaygı duymamış. Gerçekten neye inanıyorsa, bizim yadırgadığımız bir takım şeyler de dahil, onu programına kendince koymuş ya da yedirmiş.

Öteki programlar biçimsel teorik-bilimsel görüntüyü nasıl kurtarabileceklerine bakmışlar. Programları, kendi gerçek kimliklerinin, gerçek ideolojik kavrayışlarının organik bir yansıması olamamış. Onun için öteki bir takım partileri programları üzerinden ciddiye almak çok güç. Ortaya biçimsel bir takım şeyler koymuş, ama o onun gerçek bilinci değil ki; bu onu böyle kavriyor, o halde bunu bu noktada ciddiye almak gerekiyor, diyebilirsiniz. Bir takım programlara bakılmış, taklit edilmiş ya da kopyalanmış.

Bu son söylediğim kuşkusuz doğru anlaşılmalı. Mantığı kavrandığı koşullarda, bir takım temel ilkelerin evrenselliği nedeniyle, yapılan bir kopya değil, evrensel olanı benimseme olur. Parti Marksizm-Leninizm temelleri üzerine yükselir ve onun genel esasları dünyanın her yerinde bir biçimde geçerlidir diyorsak, bir takım temel gerçeklerin programa aktarılması ya da benzeri gibi görülmesinin kendi başına yadırganacak bir yanı yok. Ama bunu böyle söyleyen partilerin gerçekte hiç de böyle bir kavrayışa sahip olmadıklarını da somut olarak görüyoruz. DHKP-C, "işçi sınıfı bu toplumda halk sınıf ve tabakalarından biridir" diyor; bakıyorsunun bu kavrayış onun programına da bu şekilde yansımış. Bu kendi içinde bir tutarlılıktır. Ama başka birilerine bakıyorsunuz; programlarında işçi sınıfına tam da bilimsel teorinin gereği olarak ayrılması gereken o özel yeri ayırmışlar, ama gerçek pratik ve kavrayışlarının bununla hiçbir alakası yok. O zaman programlarında işçi sınıfının modern

toplumda tuttuğu çok özel yere yaptıkları vurgunun gerçekte hiçbir kıymeti olmuyor. Oradan bakıp, burada bir marksist kavrayış var demeniz olanaklı olmuyor. Burada Marksizmin genel geçerliliği olan temel bir düşüncesinin kaba bir aktarımı, tekrarı, taklidi var, ama gerçekte bunu içselleştiren bir kavrayış yok. Olsa, onun politikasına yansır, pratiğine yansır. DHKP-C'nin kendi içinde tutarlılığı derken kastettiğim de bu alandaki farktır, ama yalnızca bu kadar. Bilimsel açıdan ele alındığında, en geri programlardan biridir.

Program kampanyası

Bizde ideolojik gelişmeye, genel ideolojik açıklığa ilişkin kuvvetli bir bilinç vardır. Biz meselelerin teorik temelini, ilkesel anlamını, ideolojik içeriğini bütün bir gelişme sürecimiz içinde her zaman önemsedik. Bunu her zaman vurguladık, saflarımıza bu bilinci yaymaya çalıştık. Asgari ölçüde ideolojik duyarlılık, sorunların ideolojik ve ilkesel temellerine verilmesi gereken önem çerçevesinde bir bilinç var saflarımızda. Biz parti-nin kuruluşuyla ortaya bir program konulmasını, kendi saflarımızda sağlam bir program bilinci yerleştirmenin de iyi bir vesilesi yapabilmeliyiz. Ön tartışmalardaki tutanaklarda da vurgulanıyor bu zaten.

Bizim bir *Platform Taslağı*'mız var. Ama *Platform Taslağı*'mız en az tartışılan belgelerden biri olabildiğidir. Oysa bu birçok temel sorunda hareket noktası olarak ele alınabilecek bir belge. Özellikle Türkiye'nin toplumsal yapısı ve devrimin karakteri üzerine ulaştığımız ilk sonuçları toparlayan bir metin. Ama *Platform Taslağı*'mızı genelde ideolojik mücadelede, yani Türkiye sol hareketinin gündemine sokmada yeterli bir çaba harcamadığımız, bunu başaramadığımız da bir gerçektir. Bu *Platform Taslağı*'mızı temel bir belge olarak kullanmadığımızı gösteriyor. O kitapçıkta bir de yakın geçmiş değerlendirmesi

var, ki bu değerlendirme de aynı ölçüde önemli.

Mevcut program bilincimizin ne olduğundan bağımsız olarak, saflarımıza program bilincini yerleştirmek için çok özel bir gayret içerisinde olabilmeliyiz. Partinin kuruluşunu bunun iyi bir vesilesi haline getirebilmeliyiz. Bu çerçevede zaten bir program kampanyası önerisi var. Ön tartışmalarda bunun üzerinde duruldu, içe ve dışa yönelik yönleri bir bütünlük oluşturacak. Biz programımızın ilanını, onu geleneksel ve sol devrimci hareket karşısında etkili bir ideolojik silaha dönüştürmek, programımız üzerinden partimizi kitlelere tanıtmak açısından da bir kampanya olarak ele almalıyız. Geleneksel harekete karşı bugüne kadar yürüttüğümüz ideolojik mücadeleyi, bu kez doğrudan program çerçevesine oturtmak bakımından bir kampanya haline getirmeliyiz. Ama aynı zamanda programımızın temellerinin, anlamının, işlevinin kavranması bakımından kendi saflarımızda özel bir kampanya haline getirmeliyiz. Aynı sürecin değişik yönleri olmalı bunlar. Sağlam bir program bilinci oturtmak, programı partinin ideolojik, siyasal ve örgütsel davranış çerçevesi haline getirmek, bütün bir propaganda-ajitasyon faaliyetinin üzerinde yükseleceği ve besleneceği bir zemin haline getirmek, çok büyük önem taşımaktadır.

Bunun dışında nelerden sözedilebilir? Az önce vurguladığım noktayı yineleyeyim; birliğimizin harcını bir de programla karmalıyız. Buna programın dışa dönük yönü üzerinden şunu ekleyebilirim; program bugüne kadarki ideolojik gelişmemizde yeni bir düzey olabilmeli. Hem programatik açıdan geleneksel olanla hesaplaşma dediğimiz çerçevede yeni bir ideolojik atılımın vesilesi olabilmelidir. Hem de program temeli üzerinde saflarımızda ideolojik bilinci derinleştirmek anlamında yeni bir ideolojik atılım dönemi olabilmelidir. Program bütün bir ideolojik temelimizin çerçevesini vereceğine göre, bizim bugüne kadar yeterince işleyemediğimiz bazı meselelerin işlenmesine de iyi ve zorunlu bir vesile olacaktır. İdeolojik atılım mese-

lesini bu çerçevede kavramamız gerekiyor.

Bunun dışında programın temelleri ve kaynakları üzerine söylenecek şeyler var. Bunu çok kısa tutacağım, zira delegelere bir kısmı sunulmuş ön tartışma tutanaklarında ayrıntılı olarak gerekçelendirilmiş bunlar. Biz bir dünya görüşüne sahibiz, kendimizi marksist-leninist olarak tanımlıyoruz, komünizmi bir hedef olarak saptıyoruz. Bu bizim ideolojik-politik kimliğimizdir. Programımız elbetteki bugünün dünyasının ve bugünün Türkiye'sinin gerçeklerine getirilmiş bir açıklama ve çözüm önerisi olacaktır. Ama biz bu gerçeklere belli bir dünya görüşünün ışığında bakıyoruz. Marksizm bizim ideolojik temelimizdir. Toplumumuzun gerçeklerine bu gözle bakıyoruz, bu gözle yorumluyoruz ve hedeflerimizi de bu dünya görüşünün ortaya koyduğu esaslar üzerinden saptıyoruz. Programımızın teorik temeli bu noktada Marksizm-Leninizmdir. Kaynakları komünizmin ve uluslararası devrimci işçi hareketinin 150 yıllık teori ve pratiğidir. Nihayet Türkiye sol hareketinin kendi tarihi birikimidir.

Bir başka nokta, sosyalizmin tarihsel deneyimleri dediğimiz alandır. 150 yıllık deneyimler derken bunu zaten kastedmiş oluyorum, burada sadece özel bir vurgu yapıyorum. Sosyalizmin tarihsel deneyimleri var, başarıları ve başarısızlıkları var. Olabildiğince bunun genellemesinin de bir ürünü olabilmelidir programımız. Komünizmin 150 yıllık birikimi, artı sosyalizmin tarihsel deneyimleri, artı Türkiye sol hareketinin uzak ve yakın dönemine ait toplam birikimler, bizim programımızın ana kaynaklarını oluşturmaktadır. Programımız bu birikimin süzülmesinin bir ifadesi olacaktır, bu birikimden süzülmüş sonuçların bugünün dünyasının ve Türkiye'sinin gerçeklerine uygun olmasının bir ifadesi olacaktır. Bu açıdan bilimsel, bu açıdan tarihsel kökleri olan bir program olacaktır, bir mirasın üzerinde yükselecektir. Programın genel esasları üzerine söyleyeceklerim şimdilik bunlardır.

Program ciddiyeti sorunu

Bayram: Cihan yoldaş programın ne anlama geldiğinden, öneminden, amaçlarından bahsetti. Genel bir çerçeve çizdi ve dünya komünist hareketinde, özellikle Türkiye sol hareketinde program bilincinin zayıf olduğunu belirtti. Buna katılmamak mümkün değil.

Bu bilincin zayıflamasına etkileyen belli zorluklar olduğunu düşünüyorum. Uluslararası planda burjuva demokratik devrim süreçlerinin baskın olması, özellikle ulusal kurtuluş devrimlerinin önplana çıkması, bunun devrimcilerin bilincinde teorileştirilmesini, evrenselleştirilmesini, şablonlaştırılmasını beraberinde getirdi. Bilimsel esaslara ve anti-kapitalist temellere oturan marksist bir program bilinci yitirmeye başlandı. Bu giderek nihai hedefin, komünizm bilincinin kararmasına, proletaryanın bu devrimler sürecindeki konumunun gölgelenmesine yolaçtı. Ve bunun Türkiye devrimci hareketinde bir şablon olarak, bir kalıp olarak alınmasının, program bilincinin zayıflamasını koşulladığını düşünüyorum.

Örneğin, bir kısım devrimci-demokrat gruplarla tartışmalarımızda, bize sık sık Doğu Avrupa ülkelerini, halk demokrasilerini örnek olarak veriyorlar. Halk demokrasileri pratiği çok özel bir konjonktürde ortaya çıkmıştır. Bunu gözden kaçırarak tutup bu deneyimi bir şablon olarak alıyorlar ve hedeflerini anti-faşist pratikle sınırlamalarına bir dayanak haline getirmeye çalışıyorlar. Uluslararası planda böyle bir durum var, yani burjuva demokratik devrim süreçlerinin ya da ulusal kurtuluş devrimlerinin bir döneme damgasını basmasının getirdiği bir bilinç bozulması ve dağılması var. Ama öbür taraftan bu tarihselliğe, bu nesnelliğe teslim olma sözkonusu.

Bütün bunların proletaryanın sözkonusu dönemde kendi tarihsel rolünü oynamamasından ayrı düşünülemez düşüncesindeyim. Sonuçta proletaryanın kendi tarihsel rolünü bağım-

sız bir sınıf olarak oynayamaması, marksist bir program bilincinin zayıflamasını da beraberinde getiriyor. Dolayısıyla, Türkiye’de program bilincinin zayıflığının uluslararası dayanakları olduğunu düşünüyorum. Program bilincinin kuvvetlendirilmesi, aynı zamanda bunu zayıflatan etkenlere karşı mücadele anlamına gelir. Bunun bir yanı nesnedir. Sosyalizm mücadelesinin maddi-toplumsal zemininin gelişmesi bir yanıyla sözkonusu sorunun çözümünü kolaylaştıracaktır. Bunu genel planda çağdaş popülizme karşı kararlı bir mücadele ile de birleştirerek yürütürsek, program bilincini hem kendi içimizde, hem de dışımızda yerleştirebileceğimizi düşünüyorum.

Cihan: Bilimsel temellere oturan sağlam tutarlı bir programa sahip olmak sorunu ile program ciddiyeti sorunu tam aynı şey değil. Bir parti marksist olur, marksist olmak iddiasında olur, ama buna rağmen bir program ciddiyeti taşımayabilir. Az önce ülkemizden DHKP-C örneğini bunun için verdim. Küçük-burjuva bir partidir, programı bilimsel temellere oturmamaktadır, ama program sorununu iyi-kötü ciddiye alan bir hareket olduğunu da ortaya koyduğu programıyla gösterebilmektedir. Bu hareket kendi inancını, kendi kimliğini, kendi anlayışını, tüm bunlar her ne ise, bu programa yedirebilmektedir.

Bunu şu bakımdan söylüyorum: Program bilincinin zayıflaması kendi başına proletaryanın kendi devrimci rolünü tarihin belli bir evresinde yeterince oynayıp oynamamasıyla çok fazla bağlantılı değil. Bir hareket popülist olur, buna rağmen ilke ve hedeflerini çok ciddiye alır. Bunu yapıp da devrimi başarıya ulaştıran toplumlar, ülkeler, partiler var. Ciddiyet apayrı bir şey. Ciddiyet ortaya koyduğu iddiayı ciddiye almaktır. Bir marksist partinin, devrimci sınıf partisinin bu noktada ciddiyeti kendine göredir, kendi ciddiyetinin bir sınıf karakteri vardır. Bir küçük-burjuva devrimci partinin, ulusal partinin, ulusal demokrat partinin ciddiyeti de kendine göredir. Bir parti ulusal demokratik bir parti, ulusal haklar uğruna mücadele eden bir parti olabilir;

ama buna rağmen, kendi bu konumu çerçevesinde programını çok ciddiye alan bir parti olur, kendi sınırları içerisinde programının gerçekleştirilmesi için azami çaba harcayabilir.

Program: Teori ile pratik, ideoloji ile örgüt arasındaki gerçek köprü

Tuna: Biz '87'den bu yana, bu ülkede ana akımlar açısından, proletarya sosyalizminin ideolojik planda temsilcisi olduğumuzu, bu misyonu asgari planda yerine getirdiğimizi hep söyledik. Bu misyon çerçevesinde pratik-örgütsel rolümüzü yeterince oynayamadığımızı, fakat bunu en etkin biçimde de ancak bir parti formunda oynayabileceğimizi dile getirdik.

Partileşme süreci içerisinde, ideolojik gelişimimizin süzül-müş bir ifadesi olarak program ihtiyacını hep vurguladık. Programımız gerçekte ideolojik gelişmemize özü itibariyle yeni şeyler katmayacak olsa da; politik-örgütsel planda oynayacağımız rol ile ideolojik-teorik gelişimimiz arasındaki bağı kuracak, bu noktada ideolojik gelişmemizin yeni ve kuvvetli bir halkası olacaktır. Yanısıra, bizim politika-örgüt ile ideoloji-teori arasındaki açının giderilmesi çabasının, bu ülkede proletarya sosyalizminin bir ana akım olarak politik-örgütsel planda oynamamız gereken rolü başarıyla oynayabilmemizin bir ön ve yol açıcı halkası olacaktır. Böyle bakıldığı zaman, program, kendi içerisinde bir ideoloji-teori sorunu olmaktan çok, onun oynayacağı temel rolün politik bir yol göstericilik olması açısından, temel bir politik ayrım noktası olacaktır. Dolayısıyla, program sorununu ciddiye almak; ideolojik-teorik gelişmeyle politik-örgütsel gelişme arasındaki bağ ile ilgili bir sorundur.

Bu açıdan DHKP-C'nin kendi programı ile politik-örgütsel yol göstericiliği arasında bir bağ kurmasının, bu noktada herşeye rağmen bir program ciddiyeti taşıyor olmasının bir mantığı da var. O küçük-burjuvazinin devrimci temsilcisi bir ana

akım olarak, bütün diğler ara akımlardan farklı bir yer tutuyor. Bu açıdan ben bu ilişkiyi, ideoloji-teori ile politika-örgüt arasındaki bağlayıcılığı, tam da program üzerinden kurmamız gerektiğini düşünüyorum. Diğler devrimci akımlarda program sorununu ciddiye alınmanın gerisinde; programı devrimci sürecin, bu süreçte politik ve örgütsel planda taktik açılımların, devrime kadar uygulanacak pratiklerin bir yol göstericisi olarak değil de, devrim gerçekleştirildikten sonra alınacak ya da uygulanacak önlemlerin bir sunuluşu olarak algılanmasından kaynaklı bir zayıflık var. Bu nedenle bu ülkede başarılı bir devrimci gelişmenin yol göstericisi rolünü yerine getiremiyorlar. Bu rolü oynayabilecek durumda değiller.

Geleneksel solun resmi programı ile fiili programı arasındaki uçurum

Ülkemizde geleneksel devrimci akımların hem biçimsel bir program anlayışları var, hem de bunun bir sonucu olarak resmi olanın yanısıra fiilen uyguladıkları gizli bir programları var. Bu söylediğim bütün bir sol hareket için geçerli. Genelde sistem içerisinde politik özgürlükler sorunu üzerinden yükselen bir ayrı program var. Bu aslında sosyalist önlemleri tamamen dışa çıkaran, sınıfa karşı sınıf politikasının karşısına çıkaran, meselenin bu yönünü son derece önemsizleştiren fiili bir program. Kağıt üzerindeki programlarından ayrı böyle fiili bir programları olduğu ölçüde, giderek süreç içerisinde o bir anlayış ve algılayış haline geliyor. Böyle bir devrimci yapı, yarın öbür gün olası bir devrimci durumda, devrimci bir kitle yükselişi şartlarında fiilen iktidarla karşı karşıya kalsa bile, programının bu tarafını uygulayamayacaktır.

Rusya deneyiminde, Menşeviklerin ve Sosyalist-Devrimcilerin programlarını uygulayamamalarının arkasında işte tam da böyle bir mantık var. Biz 1917'de, Sosyalist-Devrimcilerin tarım

programının ancak Bolşevikler tarafından uygulanabildiğini görüyoruz. Bunu ön tartışmalar içerisinde özel bir tarzda incelemiştik. Lenin orada, Sosyalist-Devrimcilerin tarım programının (hemen hemen bir-iki küçük değişiklikle) ancak Bolşevik iktidarı tarafından uygulanabildiğini açıklıkla söylüyor. Bu, bizdeki ara akımların program anlayışına, devrimci stratejiye bakışlarına iyi bir tarihsel örnek.

Kendiliğinden bir kitle hareketi gelişmediği, devrimci bir yükseliş yaşanmadığı ölçüde, devrimci hareketin programı giderek tümünden biçimselleşiyor, resmileşiyor, gözden düşüyor, ve reformizme doğru evrilen bir program revizyonu başlıyor. Devrimci demokrasinin bu noktada geriye doğru evrimiyle yeni bir program ihtiyacı, ama bu program ihtiyacı farkedildiğinde de, bu ancak geriye doğru bir program revizyonu olarak kendini gösteriyor.

Bunun dışında şunu söylemek istiyorum: Programımızın anlaşılabilirliği, on yıllık ideolojik gelişmemizin sindirilmesi ve bu çerçevede programımızın kadrolar ve bütün bir örgüt tarafından özel bir tarzda ele alınmasıyla olanaklıdır.

Diğeri ise marksist birikimi kavramak denilen alan. Programımızın gerçekten anlaşılıp kavranması, bir eylem kılavuzu olarak sindirilmesi, bir iç eğitim ihtiyacı olarak Marksizmin temel esaslarının canlı bir tarzda kavranması ihtiyacı ile de kesişiyor. Nisan '94 *MK Değerlendirmeleri*'nde, EKİM'in ortaya koyduğu ideolojik platformun gerçek anlamının ve kapsamının ancak Marksizm-Leninizmin yaratıcı bir tarzda incelenip kavranmasıyla anlaşılabilirdiği vurgulanmıştı. Bu olmadığı sürece, ortaya konulan hedefe ulaşmada zorlanma yaşanıyor. EKİM'in ihtiyaç duyduğu devrimci sınıf çalışması yaratıcı bir tarzda hayata geçirilemiyor. Buradan baktığımızda, bugün bizim için program ihtiyacı, pratik çalışmamız ile ideolojik gelişmemizin ortak bir keseni haline geliyor. Programın önemini bu çerçevede kavradığımızda, dışarıya karşı güçlü bir mücadele ile içerde

güçlü bir eğitim yakıcı bir sorun haline gelecek.

Şunu da belirtmek istiyorum. Son 30-40 yıl, dünya ve Türkiye ölçüsünde sınıf mücadelelerinin geliştiği bir dönem oldu. Bu süreçte işçi sınıfı da hareketlendi, çeşitli mücadeleler içerisine girdi. Ne var ki sınıf hareketi küçük-burjuva hareketlilik tarafından gölgelendi. Bu olgu bu ülkede sınıfın yapısal özelliklerinden kaynaklanmıyorsa eğer, sınıf hareketinin zayıflığını temel etken olarak görmemek gerekir. Biz herşeye rağmen EKİM'in çıkışı ile işçi hareketi arasında bir bağ kurduk, bu paralelliğin bir rastlantı olmadığını söylüyoruz. Ama söylediğimiz bir şey daha var; 1970'lerin Türkiye'si, modern sınıfların, dolayısıyla proletaryanın gelişimi açısından, hiç de küçük-burjuva devrimciliğine mahkum düzeyde değildi. Dolayısıyla bilimsel bir metin olarak program üzerinden bakıldığı ölçüde, sınıf hareketinin gelişkin olmaması bir yana, sınıf hareketinin bu ülkede çoktandır bilimsel bir sosyalist program ihtiyacını karşılayacak altyapıyı sağladığını bir biçimde vurgulamamız lazım.

Farklı noktalara değinmeler

Osman: Eğer biz devrimin programını yapıyorsak, programımız gerçeği bütünüyle kapsamalıdır. Türkiye sol hareketi şu ana kadar hep ülke gerçekliğini gözönünde bulundurmaksızın hayal aleminde gezdi diyebiliriz. Bunun tarihsel-sınıfsal nedenleri ve uluslararası düşünsel dayanakları olduğunu düşünüyorum. Siz küçük-burjuva bir sosyal zemin üzerinde de bir ölçüde ciddi bir program iddiasıyla ortaya çıkabilir ve programınıza inanabilirsiniz. Ki bugün sosyal reformize evrilmiş olan devrimci demokrat hareketler 12 Eylül karşı-devrimi öncesinde buna inandılar da.

Uluslararası gerilla hareketlerinin ve devrimci halk partilerinin de bir dönem programları için devrimci bir tarzda savaştıkları doğrudur. Ama gelinen noktada bu hareketlerin hepsi

bir reform partisine dönüşmüşlerdir. Şunu söylemek istiyorum; siz eğer teorik açmaza sahipseniz, pratik radikalizminiz bu açmazınıza uzun süreli bir ilaç olamıyor.

Biz önemli bir iddiaya sahibiz, programımız da bu iddiaya sahip olmak durumundadır. Dünyada ve ülkemizde bir dönemin bittiğini iddia ediyoruz, ki bu da partimizin programatik olarak ciddi bir sorumluluk altına girmesi demektir. Eğer siz dünyada ve Türkiye’de bir dönemin bittiğini söylüyorsanız, yeni bir dönemi de öznel planda başlatmak iddiasını taşımak durumundasınız. Yani bu parti aynı zamanda uluslararası komünist hareketin umudu olacaktır. Programımız da bu nitelikte bir program olmalıdır. Bunun için, Sinan yoldaşın da önerdiği gibi, uluslararası komünist hareketin ve sosyalizmin tarihsel sorunlarına ilişkin bir bölümün programımızda yer alması gerektiğini düşünüyorum.

Temmuz: Söyleyeceğim bir-iki nokta var. Siz dünyayı anlıyorsanız, bu çerçevede dünyaya ve ülkenize ilişkin, proletaryanın eylemiyle onu değiştirmeye ilişkin bilimsel bir çözümlenmeye sahipseniz, gerçekten eyleminize kılavuzluk edebilecek bir programınız olabilir. Dahası buna uygun bir politik-örgütsel pratik içindeyseniz, bu sizi politikaya, örgüte bağlayan bir halka olur. Salt dünyanın anlaşılmasına değil, değiştirilmesine de kılavuzluk eden bir halka olur.

Program bilinci ile program ciddiyeti açısından bu iki düzeye değinildi.

Buna bir üçüncü nokta olarak şunu eklemek istiyorum. Bu, davasına sahip çıkan kadrolar yaratmakla ilgili. Programın hareketin süreçlerini belirleyen bir belge olarak kollektif bir ürün haline gelmesi ve önemli süreçlerde bütün bir parti yaşamını belirlemesi büyük bir önem taşıyor.

Bir dönem dünyayı anlayan ve değiştirmek için uygun bir programa sahip olan komünist partileri var. Ama bunlar, bir program ciddiyetine, eylemlerini belirleyen bir programa sahip

olmakla birlikte, Bolşeviklerin yaptığı gibi bütün tartışmalarını dönüp programlarına bağlamak, bunu her kadronun elinde bir silaha çevirmek açısından farklılıklar taşımaktadırlar. Bunun, programı parti yaşamını belirleyen kollektif bir ürün haline getirmekle ilgili olduğunu düşünüyorum. Nitekim, kuruluş kongremizi ciddi bir ön hazırlık süreci üzerinden yaşama ihtiyacımızın gerisinde de, programı hakkıyla uygulayabilmek için onu kollektif bir ürün, bütün bir parti yaşamını belirleyen temel bir belge haline getirerek kadrolarımıza maledebilmek gibi bilinçli bir tutum var.

Programımızı yaşamımızı belirleyen bir belge olarak el üstünde tutmak zorundayız. Ancak böyle yaptığınız ölçüde kollektif bir parti bilinci, kollektif bir ideolojik-politik bir rehber edirsiniz. Bunun üzerinden davasına sahip çıkan kadrolar yaratırsınız.

İktidar hırsı ve program ciddiyeti

Cemal: Hareketimizin ulaştığı bugünkü düzey, yalnızca on yıllık bir sürecin değil, Türkiye sol hareketinin 30 yıllık sürecinin ileriye dönük bir birikimidir de aynı zamanda. Cihan yoldaş önceki tartışmalarda program bilincindeki zayıflık üzerine özel vurgular yaptı. Özellikle küçük-burjuva sosyalizminin temsilcilerinin program bilincindeki zayıflık, onların eklektizmleri ve mekanik yaklaşımları üzerine özel bir vurgu yaptı. Ben buna kısaca değinmek istiyorum.

Ara akımlar olarak devrimci demokrat grupların programlarına yansıyan zayıflığı ya da programlarını hem kendi içlerinde hem kitlelere yönelik ciddi bir propaganda-ajitasyon aracı olarak kullanamamalarını, herşeyden önce iktidar perspektifi ile ilgili görüyorum. İktidar hırsının olmadığı yerde, bu ister istemez programa da bir biçimiyle yansır.

Metinlerde dikkatimi çeken bir tartışma vardı. Özellikle,

'87'de biz bir parti programı çıkarabilir miydik? diye sorulmuş. Bu sizin parti programına nasıl yaklaştığınızla ilgili bir sorun. '87'de ideolojik olarak, gerek *Platform Taslağı* gerekse diğer metinlerimiz, genel çerçevesi ile böyle bir programı ortaya çıkarabilirdi. Ama bu program marksist anlamda partiye denk düşen bir program olamazdı.

Program bilincinin zayıflığı yalnızca devrimci-demokrat hareketler için geçerli değil. Bunun aslında bizi de kesen yanları var. Soyut düzlemde, ideolojik platform anlamıyla belli açıklıklarımız olmasına rağmen, sınıf içerisindeki çalışmanın sürekli olumsuz sonuçları ile karşılaşılması, elimizdeki ideolojik platformu kullanmada da belli zorluklar yaratabiliyor.

Şunu vurgulamak istiyorum; program bilincinin zayıflığının arkasında, bir yönüyle ideolojik bir plan var, ama diğer taraftan da devrimci romantizmi yitirmek yatıyor. Elimizdeki metin ne kadar güçlü bir metin olursa olsun, bunu devrimci romantizmden -ki burada devrimci romantizmi iktidar hırsı anlamında kullanıyorum- kopardığımız koşullarda, programımızı kitleler nezdinde bir silaha dönüştürme şansını kaybediyoruz. Ama özellikle kongre süreci, bizim için program bilincine sahip olabilmemiz, devrimci romantizmi güçlendirmemiz açısından önemli bir platform diye düşünüyorum.

Aykut: Tartışmanın birinci bölümünde bizim üzerinde durmamız gereken önemli nokta, sanırım kendi programımızı herşeyden önce kendi kadrolarınıza kavratmak, programın önemini onlara anlatabilmektir. Bu, işin bir yanı. Öbür tarafı, sol harekete ilişkin söylenenler ışığında, programatik temelde yeni bir ideolojik mücadele başlatmaktır. Bu zaten önümüze koyduğumuz bir görev. Bu ikili görevi birlikte ele alır, gereklerini yerine getirirsek; bu ülkede programa ilişkin zayıflığın giderilmesinde önemli bir rol oynayabiliriz.

Birinci kısma, yani bizim kendi kadrolarımıza programın önemini anlatmaya ilişkin görevimiz, herşeyden önce bu kongre-

nin kendisinden çıkacak bir sonuçtur diye düşünüyorum. Burada kolektif bir bilincin ve katılımın ürünü bir program ortaya çıkarabilirsek, dönüp bunu tüm partiye de maledebiliriz. Zaten bu sorun ön tartışmalarda da yeterli açıklıkta vurgulanmış, program sorununun kavratılmasının bir tür kampanya olarak ele alınması önerilmiş. Ben buna ek olarak, şimdiye kadar geleneksel sol harekete yönelik ideolojik mücadelemizin programatik temelde sürdürülmesi gerektiğini, programın ilanının mevcut programların köklü bir eleştirisiyle bireştirilmesi gerektiğini düşünüyorum.

II. BÖLÜM

Sınıfın ve devrimin programı

Parti programı ve işçi sınıfı

Semih: Ben program-sınıf ilişkisi üzerinde durmak istiyorum. Ön tartışma metinlerinde de vurgulanıyor; biz bir siyasi grubun, bir çevrenin programını değil, bir sınıfın programını hazırlıyoruz. Yani işçi sınıfının devrimci programını hazırlıyoruz. Döne döne partinin ilanının bu anlama geldiğini söylüyoruz. “Program nedir?” tartışması çerçevesinde bu vurgunun büyük bir önemi var.

Programın farklı açılardan tartışılması kuşkusuz gerekli. Türkiye sol hareketinde program bilincinin olmaması nedeniyle, program-eylem ilişkisi üzerinden bir tartışma muhakkak ki anlamlı. İçeride dönük bir tartışmanın yapılması da kuşkusuz önemli. Ama bunların ötesinde, esas olarak dışarıya dönük bir biçimde, yani işçi sınıfının temsilcisi bir parti olarak bir program tartışması

yapmamızın, bu yönde bir vurgunun daha önemli olduğunu düşünüyorum. Biz işçi sınıfının devrimci partisiyiz, bunu ilan ediyoruz, programımız bu çerçevede bir anlam taşıyor. Bu, kendi örgütlerimizin, alt birimlerimizin donatılması çerçevesinde değil, tümüyle dışa dönük bir anlam taşıyor. Böyle bir inançla, böyle bir vurguyla gitmenin önem taşıdığını ifade etmek istiyorum.

Bayram: Semih yoldaşın söylediklerini oldukça anlamlı buluyorum. Her program bir sınıf içindir. Önüne proletarya devrimi ve komünizm hedefini koymuş olan bir program da açıktır ki proletarya içindir. Kuşkusuz programın sınıf için olması, sınıf içerisinde hemen karşılık bulacağı anlamına da gelmez. Başlangıçta sınıfın ileri, bilinçli, öncü ögeleri içerisinde bir karşılık bulacaktır. Ancak süreç içerisinde sınıfın daha geniş kesimlerini kucaklamayı başarabilecektir. Program bir tarihsel dönemi hedef alıyorsa, kendi kuvvetlerini de o tarihsel dönem içerisinde bulacaktır.

İşte bu sürecin uzaması, diyelim ki sınıfın öncü ögelerinin bir program etrafında kenetlenmesi, fakat daha geniş kesimlerini kucaklamanın uzaması, proletarya partisi içerisinde kendisini çoğu zaman tasfiyeci süreçler olarak gösterebiliyor. Bu tür tasfiye süreçleri, program bilincinin alttan alta kemirilmesine, o bilincin kararmasına yolaçıyor.

Dolayısıyla, programımızın proletaryanın programı olması, proletaryanın bugünden yarına bu programı benimseyeceği anlamına gelmiyor. Eğer bunu gözetmezsek, sözünü ettiğim tasfiyeci süreçleri anlamakta ve elbetteki göğüslemekte güçlük çekeriz.

Programımız mevcut tüm programların geçersizliğinin ilanı olacaktır

Tuna: Türkiye gibi modern bir ülkede, proletaryanın devrimci partisi, onun devrimci programı iddiası ile çıkıyoruz. Do-

ğal olarak, sınıfın siyasal temsilciliği iddiası ile çıkıyoruz. Bu aynı zamanda, bu ülkede işçi sınıfı davası adına ortaya çıkan, bu rolü oynayamamakla birlikte bu role bağlılıklarını iddia eden ve buna inanan akımların gereksizleştiklerinin de ilanıdır. Bizim programımız onlarla aramızdaki ayrımları netleştirmek açısından değil, onların gereksizleştiklerini ilan etmek açısından bir anlam taşıyor. Bu temel önemde fikir, ön tartışma tutanaklarında da var.

Biz programımızla hem onların ara akım konumunu tanımlamış, ona vurmuş, bunun bilimsel bir eleştirisini yapmış oluyoruz, hem de devrimci pratik mücadelede tuttukları yeri göstermiş oluyoruz. Doğal olarak bizim bu noktadan sonra artık, sol hareketin program alanındaki yapısal zayıflığını eleştirerek kazanabileceğimiz fazla bir şey yok. Bugünden sonra bu yalnızca onların öncülük iddiası çerçevesinde gereksizleştiklerinin ilanı olacaktır. Bu aynı zamanda, yarın öbür gün örgüt içerisindeki herhangi bir tartışmada, ancak program temelinde bir ayrılığı meşru kabul edebileceğimiz, ya da ayrımların buradan tanımlanmasını isteyeceğimiz bir yere geliyor. Sonuç olarak sola karşı iddiamız, program üzerinden polemiklerle onlarla aramızdaki ayrım noktalarını ortaya koymaya değil, onları gereksizleştirmeye dönüktür, böyle olmak durumundadır.

Cemal yoldaş konuşmasında, bizdeki program bilinci zayıflığı ile pratik işlerin yoğunluğu arasında bir bağlantı kurdu. Meselenin böyle bir yanı var. Ama bu kongreden çıktığımızda, biz dar bir insan grubuyla politik-örgütsel planda büyük işlerin altına gireceğiz. Bugünkü çalışmamıza dışardan bakıldığında, EKİM'in çok daha geniş bir örgütsel yapıya sahip olduğu sanılıyor. Dışardan bakıldığında böyle görülmesi de son derece doğal. Bu, onun bu ülkede oynadığı politik rolle bağlantılı. Ama dar pratik, sadece dar bir illegal örgütsel yapının zorluklarından gelmiyor. Bizim faaliyeti siyasal bir sınıf faaliyeti olarak planlayamamızdan kaynaklanan bir yanı da var bunun. Program

çerçevesinde içe yönelik eğitim ihtiyacı, esasta bunu kazandırma-ya yöneliktir. Bunun hakkını vererek gerçekleştirebildiğimizde, faaliyetimizin tümüyle değişeceği bir tabloyla yüzyüze kalacağız biz.

Ben üzerinde durulan bir noktaya daha değinmek istiyorum. Program somuttur diyoruz. Programın somutluğu, bu siyasal coğrafyada kurulu düzene ve mevcut sınıf iktidarına karşı bir savaş ilanı olmasından kaynaklanıyor. Doğal olarak biz yeni dönemin yeni bir hareketiyiz. Modern revizyonizmin çöküşünün sonucunda dünya çapında kaçınılmaz olarak bir karmaşa döneminin yaşanacağını, ardından bir harmanlanma dönemi- nin geleceğini, bu yeni dönemin kendine uygun yeni devrimci hareketleri yaratacağını daha çöküşün hemen ertesinde söyle- dik. Bu, bir yandan devrimci yapıların tasfiye süreci ve bunun nedenlerini araştırmaya dönük nesnel eğilim yüzünden böyle- dir; bir yandan da, dünyada proleter devrimler ve yeni halk isyanları diyebileceğimiz toplumsal hareketliliğin kendini yeni- den ortaya koyacağına dair güvenin bir sonucudur. Bunlar, birbirini besleyecek bir tarzda, yeni dönemin yeni hareketlerini yaratacaktır.

Bizim bunlar arasında iddiamız olacak mıdır? Bu tümüyle bu ülkede oynayacağımız politik role bağlıdır. Bizim ortaya koyduğumuz program ancak işçi sınıfı ve kitleler arasında bir savaş gücü ortaya koyduğu ölçüde, uluslararası çapta da kendi rolünü oynayabilir. Bu, Türkiye'deki sınıf savaşımında yarata- cağı etkiyi arkasına alarak, yeni dönemin devrimci partisinin ne olduğunun pratikte görülmesi üzerinden gerçekleşebilir ancak. Bolşevizm de başarısını böyle sağlayabildi. Marksist olmak id- diasındaki koca bir uluslararası sosyal-demokrat hareket vardı yüzyılın başında, fakat 1914'te büyük bir çöküş yaşandı. Bu koşullarda Ekim Devrimi'ne dayanmaksızın, uluslararası bir Bol- şevizm akımı haline gelmek çok da kolay değildi.

Ben bu soruna (dar anlamıyla program yapısını ayrıca tar-

tıŖacađız) programımızda tarihsel sorunlarla ilgili bir bölüm olup olmaması açısından bakmıyorum. Sorunun özü ve esası, programın esasta bir siyasi coğrafya üzerinden bir savaş ilanı olmasıdır. Doğal olarak programımızı bu temel üzerinde tanımlamamız gerekiyor.

Biz program tartışmaları yaparken, önümüzde İran Komünist Partisi isimli şimdiki akibeti belirsiz bir grubun programı da vardı. '80'lerin erken döneminde yazılmış bu metin, gerçekte bir arayışın ifadesi. Ve biz bu arayışın ideolojik yönden kendi dönemine göre bir ileriliği temsil ettiği değerlendirmesi yapmıştık. Kuşkusuz bu, daha çok 1980'lerin erken bir evresinde, İran'daki sosyo-ekonomik yapıyı doğru anlamak açısından böyle, bunun ötesinde bu doğru tespitlerden çıkardığı sonuç, bizim geleneksel akımların '87 sonrası çizgisinden farklı değil. Yine bu partinin İran'ın sosyal ve iktisadi gerçeklerine ilişkin tespitlerindeki ilerilik dikkatimizi çekebiliyor. Doğal olarak, bizim Türkiye'nin sosyo-ekonomik yapısına, onun emperyalizme bağımlılığına, vb. sorunlara ilişkin olarak programda söyleyeceklerimiz, fazlasıyla enternasyonalist bir karakter taşıyor. Bu, programın biçimiyle onun ruhu ve özü arasındaki bir farklılık bir bakıma. Ben sadece bunu eklemek istiyorum.

Sınıfın ve devrimin programı

Cihan: Yoldaşın son söyledikleri üzerinden bir şey eklemek istiyorum. Yoldaşlar zaman zaman tekrarladıkları için de bunu önemli görüyorum. Hareketimizin ve programımızın uluslararası rolü ve önemi üzerinde çok fazla durmak gerekmiyor. Bu rolü oynayıp oynayamayacağımız, gerçekten bu rolün tarihsel temsilcisi olup olamayacağımız sorusu, önümüzdeki tarihsel dönemin pratiği içerisinde yanıtını kendiliğinden bulacaktır. Dolayısıyla ben bu konudaki vurguları çok anlamlı bulmuyorum. Böyle bir inanç taşıyabilirler yoldaşlar, ama bunun

çok fazla öne çıkarılması gerekmiyor. Bu yalnızca hoş olmayan duyguları ve yanlış eğilimleri besler.

Bizim öne çıkaracağımız nokta, ortaya koyacağımız programı gerçekleştirme iradesi ve ciddiyeti olabilmelidir. Biz bunda başarı sağlayabildiğimiz ölçüde, Tuna yoldaşın da belirttiği gibi, bu programımızın uluslararası değerine ve etkisine de maddi bir dayanak oluşturabilecektir. Pratikte denenmemiş ve kanıtlanmamış hiçbir düşüncenin özel bir etki yaratabileceğini zannetmiyorum. Bizimki bir inançtır, bu inancı taşıyalım. Bu inancın tokluğuyla hareket de edelim. Ama kanıtlanmış bir şeymiş gibi, bunu çok özel bir tarzda önplana çıkarmayalım. Bu düşünce bende yeni de değildir. 1. Genel Konferans'ın açılış konuşmasına bakılırsa, orada yine bir yoldaşın bu konudaki bazı aşırı vurgularına karşın söylenmiş şeyler vardır; platformumuzun tarihi bir anlam taşıyıp taşımadığı tümüyle geleceğin sorunudur, türünden eleştirel uyarılar vardır. Bu konularda çok özel iddialarla ortaya çıkmayalım. Bunları doğru da bulmuyorum.

Bizim asıl vurgumuz, özellikle 10 yıllık süreçte pratikte belirgin bir zayıflık taşıdığımız göz önüne alınırsa, ortaya koyacağımız programın gerçek bir siyasal sınıf pratiğinin dayanağı olabilmesi üzerine olmalıdır. Ve biz programımızın taşıdığı çok özel önemi, önümüzdeki siyasal görevlerle, tutarlı devrimci bir siyasal pratikle, kendi pratiğimizi bir devrimci sınıf pratiğine dönüştürme görev ve sorumluluğuyla bağlantılı olarak ortaya koymalıyız. Dikkatimizi buraya yönelmeliyiz.

Bir parti kendi ülkesinde devrimi gerçekleştirmek, ileriye yönelik bir tarihsel gelişmenin dayanağı olabilmek sorununa önem verdiği ölçüde, bunun gereklerini yerine getirmeyi başarabildiği ölçüde, o parti uluslararası bir önem de taşıyacaktır. Enternasyonalizmin en temel unsurlarından biri budur zaten. Enternasyonalizm, dünya devrim sürecini güçlendirmek üzere kendi ülkesindeki devrimin başarısı için mümkün olanın azami-sini yapabilmektir herşeyden önce. Elbette bu enternasyonaliz-

min yalnızca bir yönüdür, fakat temel önemdedir. Kendi ülkenizde kendi burjuvazinizle savaşta başarı kazanabildiğiniz ölçüde, dünya devrimi davasına da en iyi biçimde katkıda bulunmuş oluyorsunuz. Ve bu katkı, kendisini enternasyonal bir etki olarak da kaçınılmaz bir biçimde gösterecektir.

Ben ideolojik çizgimizin enternasyonal bir değer ve anlam taşıdığına içtenlikle inanıyorum. Ama ideolojik çizgimizin 10 yıllık süreçte pratikte katettiği mesafenin çok sınırlı olduğu bir evrede, biz dikkatimizi öncelikle hayata geçirilecek bir program fikri ve sorumluluğu üzerine yoğunlaştırmak durumundayız.

Ön tartışma tutanaklarımızda var; biz bir hareketin programını değil, bir sınıfı temsil edecek bir partinin programını ortaya koymak iddiasındayız, koymak çabamızdayız. Bu, herhangi bir sınıf değil, bu toplumda devrimci öncü rolü oynayabilecek bir sınıf. Bu rolü başarıyla oynayabilecek biricik sınıf olan işçi sınıfı adına bir program ortaya koymak iddiasındayız. Ve işçi sınıfının tüm öteki sınıflardan temel bir farkı; tam da tüm öteki ezilen emekçi sınıf ve tabakaları kendi ardından sürükleyebilme, kendi ekseninde harekete geçirebilme yeteneğine sahip olan tek sınıf, modern toplumun bu özellikleri taşıyan tek devrimci sınıfı olmasındadır. Dolayısıyla, ortaya koyacağımız program bir sınıf programıysa, işçi sınıfının devrim programı olacaksa, bu aynı zamanda Türkiye devriminin de programı olacaktır anlamına geliyor. Modern toplumda mevcut egemen sınıfla hesaplaşma kapasitesini gösterebilecek tek sınıf, işçi sınıfıdır. Gerçekten bu sınıf adına ortaya konulabilen, onun konumuna uygun düşen bir programsa sözkonusu olan, bu onun Türkiye devrimini de kucaklayan tek gerçek program olduğunu gösterir.

Bu ülkede kısmi programlar mümkündür. Ulusal sorun üzerinden, bunu eksen alan bir program mümkündür, ki PKK'nin programı esasta budur. Esası ve ekseni siyasal özgürlük ve ulusal bağımsızlık istemleri olan demokratik anti-emperyalist bir program ortaya koymak mümkündür, ki geleneksel akımların

programını esasta budur. Bir parça köylü ağırlığı olsaydı, köylü eksenli bir program ortaya koymak mümkündü. Ama tüm bunları da kapsayan devrimci bir program; bu toplumda köklü bir dönüşümü yaratabilecek, yani egemen sınıfı devirmeyi ve emperyalizmin hakimiyetini kırmayı başarabilecek ve sosyalizme geçişi sağlayabilecek bir program, ancak işçi sınıfının marksist devrimci programı olabilir. Ve böyle bir program, devrimin programı, Türkiye devriminin genel bir programıdır. Bu açıdan program ihtiyacı bugün bizim hareketimiz üzerinden somutlansa bile, bizim ortaya koyacağımız program bir sınıfın ve bir devrimin programıdır. Bu ülkedeki genel devrimci hareketin tümünü kapsaklayan, onun ihtiyaçlarına yanıt veren bir programdır. Biz kendi ihtiyacımızı değil, bu toplumdaki genel devrimci alternatif ihtiyacını karşılamak çabasıdayız. Bunu yapmaya çalıştığımızı inanıyoruz. Bu zaten tutanaklarda yeterince açık bir biçimde olduğu için yeniden değinmedim, ama önemli bir nokta. Özetle biz, programımızı ilan ederken, ortaya koyduğumuz bu program sınıfın ve devrimin programıdır iddiasını toklukla dile getirmeliyiz.

Sınıfın, devrimci toplumsal muhalefetin, bu ülkedeki toplam devrimci birikimin gerçek bir devrimci programa ihtiyacı var. Böyle bir program yok halihazırda. Olsaydı, bizim gibi bir harekete ve onun ortaya koyacağı yeni bir programa ihtiyaç da kalmazdı. Bizim bugünkü çabamıza ve süreçlerimize gerek de kalmazdı. Bugünün Türkiye'sinde böyle bir program yok.

Yeni dönemin partisi/yeni dönemin programı

Herşey bir yana, bugünün Türkiye'sinde şu veya bu programa ya da platforma sahip olan akımların tümü de artık geçmişe ait akımlar. Bu akımlara geleneksel sol akımlar diyoruz. Geleneksel olmak kuşkusuz kendi başına bir kusur değildir. EKİM

kimliğini, aynı zamanda klasik geleneğe, Marks ve Lenin'in geleneğine dönmeye borçludur. Biz o geleneğe dönmeseydik, marksist yöntemi yakalayamaz, dolayısıyla toplumu ve günümüz dünyasını doğru bir biçimde anlayıp değerlendiremeyi de başaramazdık. EKİM 1. Genel Konferansı'nın parti üzerine değerlendirmelerine bakarsanız, orada, teorik gelişmeye ilişkin ilk bölümde, Marksizmin özü, yöntemi, temel bilimsel anlayışı sözkonusu olduğunda, klasiklere dönmek ihtiyacı ve bunun nedenleri ortaya konuluyor. Klasiklere dönmek, yani Marks'ın ve Lenin'in devrimci işçi sınıfı biliminin temellerini döşediği dönemde, bu dönemin yöntemsel anlayışına dönmek, yani bilimin devrimci özüne ve yöntemine dönmek... Ama somut sorunlara somut çözüm getirmek sözkonusu olduğunda ise, bugünün gerçeklerine bakmak, devrimci bilimin ışığında tam da bugünün dünyasına bakmak. Oradan alınan sağlam teorik perspektif ve yöntemsel tutumla, çağdaş dünyanın bugün ortaya çıkardığı sorunlara bakmak. Yöntemde geriye dönmek, fakat çözümde ileriye ya da günümüze bakmak.

Geleneksel bir akım olmak kendi başına bir kusur değil, fakat önemli olan hangi geleneğe geldiğiniz, hangi geleneği temsil edip yeni koşullarda yaratıcı bir biçimde sürdürdüğünüzdür. Bu açıdan bakıldığında, kendini yeni dönemin partisi olarak tanımlayan partimiz gerçekte, ya da tam da bu sayede Marksizm-Leninizmin ve Ekim Devrimi geleneğinin sürdürücüsüdür. Bir dönemin geride kaldığı bilinciyle, dünyada ve Türkiye'de yeni bir dönemin başlamakta olduğu iddiasıyla siyasi yaşama doğmuş bir hareketin tutup kendine "EKİM" ismi seçmesi ve temel ideolojik açılımlarının kürsüsü olan Merkez Yayın Organı'nın adını "Ekim" koyması, rastlantı olmadığı gibi boşuna da değildir. Koptuğu geleneği geride bırakan bir hareket, bu isimlendirmeler üzerinden temsil ettiği geleneği de böylece peşinen ilan etmiş olmaktadır.

Ve biz geleneksel sol akım derken, dünyada ve Türkiye'de

bir dönemin kapandığının bilincinde olmayan, dünyada ve Türkiye’de Marksizm-Leninizmden sapılmış/uzaklaşmış bir dönemin ürünü olan, burada oluşan ve şekillenen bilinci ve kimliği aşamayan siyasal akımları kastediyoruz. Onlar artık geride kalmış bir dönemin ürünüdürler ve ne yazık ki henüz bunun bilincinde bile değiller. Böylelerinin çizgisi ve programı, devrimci sınıfın geleceğe bakan çizgisi ve programı değildir, olamaz.

Devrimci akımlara bakıyoruz; bunlar, devrim düşmanı bir kimliği olan modern revizyonizmle araya şu veya bu ölçüde sınır çekmeye çalışan akımlar olmuşlardır. Modern revizyonizm karşısında devrim sorunu, devrimci şiddet sorunu, devlet sorunu önemsenmiştir. Revizyonizm karşısında ‘50’li, ‘60’lı, ‘70’li yıllarda ortaya çıkan devrimci akımların olumlu yanı buradan gelmektedir. Onlar devrimci kimliği bu sayede kazanmışlardır. Ama bu onların Marksizm ve sınıf dışı bir ideolojik ve sınıfsal kimliğe sahip olmaları gerçeğini de ortadan kaldırmamıştır. Çünkü onlar bizim modern popülizm diye nitelediğimiz bir düşünsel ve siyasal akımın ifadesi olmuşlardır. Yani modern revizyonizmin devrim düşmanı konumuna tutum almışlar, ama kendileri de marksist bilimin ve devrimci sınıfın dışında akımlar olarak şekillenmişlerdir. Dolayısıyla, kendileriyle hesaplaşma yeteneğini gösteremeyen siyasal akımlar oldukları ölçüde, o dönemde oluşmuş programların üzerinde yükseldikleri ölçüde, bunlar artık geçmişin malıdır. Zira dünya ölçüsünde bu akımları öne çıkaran tarihi dönem de artık geride kalmıştır.

Yeni dönemin programı, modern revizyonizm şahsında dünya sol hareketi içerisinde ortaya çıkmış reformizmin yanısıra, belli sınırlar içerisinde devrimci bir karakteri olsa bile popülist kimliği ile Marksizmden ayrılan bu tarihsel siyasal akımla hesaplaşmanın da ürünü olabilir ancak. Ve zaten EKİM olarak bizim ayırdedici yanımız reformizmden kopmuş olmak değildir. Reformizmden bizden önce, ama yalnızca bir genel devrimci kimlik çerçevesinde kopulmuştu. Türkiye’de ‘71 Hareketi

reformizmden bir kopuştu; '70'li yıllara damgasını vuran devrimci akımlar da bu kopuşun ürünü ve uzantısı olmuşlardı. Biz, reformizmden kopan, ama küçük-burjuva bir devrimciliği de aşamayan halkçı-devrimci akımdan koparak sınıf devrimciliğine geçmek iddiası taşıdık. Bizim kopuş dönemindeki ideolojik mücadelemizde öncelikli hedefimizin geleneksel küçük-burjuva devrimci akım olmasının gerisinde de bu olgu var.

İçimizden çıkan tasfiyeci öğelerin kavrayışsızlık gösterdiği temel noktalardan biri de buydu. "EKİM, reformizimden çok popülizme vurdu, geleneksel devrimci akıma vurdu" diyorlardı. Çok doğru ve çok normal. EKİM, geleneksel devrimci hareketin geleneksel reformizmden kopuşunun oluşturduğu birikim üzerinde, daha ileri devrimciliğin temsilcisi olarak ortaya çıktığı ölçüde, kendisinden daha geri bir devrimcilikle hesaplaşmak zorundaydı. Reformizm karşısında kazanılmış kimlik ve mevzi, bizim için zaten bir ön temel ve birikimdi, biz buradan doğmuş, buradan kopmuştuk. Biz bunun üzerinden daha ileri bir devrimciliğin temsilcisi olmak, genel devrimcilikten proletaryanın sınıf devrimciliğine geçmek iddiasıyla ortaya çıkmıştık. Elbette öncelikle koptuğumuz konum ve düzeyle hesaplaşacaktık. Bu işin doğası gereği idi.

Ama öte yandan da, dönem bir tasfiyeci dalga dönemi, bir legalleşme, devrimci konumları, kimlikleri, örgütsel mevzileri kaybetme dönemi olduğu için de, tasfiyeci reformizme karşı da çok etkili bir mücadele yürütmek durumunda kaldık. Ve tam da burada, çok önemli bir olgu: Bizim koptuğumuz dönemin tasfiyeci reformizmi, çok büyük ölçüde, geleneksel devrimci akımların yenilginin basıncı altında liberalleşmesinin bir ürünüydü. Böylece bizim tasfiyeci reformizme karşı mücadelemiz, onun geçmiş halkçı-devrimci çizgideki köklerini ortaya koyma işlevi de görüyordu. Bu açıdan, bizim ortaya çıktığımız dönemde, küçük-burjuva halkçı çizgi ile tasfiyeci liberal çizgiye karşı mücadeleyi birbirinden koparmak olanaklı da değildi. '80'li

yılların sonundaki tasfiyecilik, kökünü '70'li yılların halkçı çizgisinden alıyordu; onun yenilgi koşullarındaki bir dejenerasyonu ve geriye dönük revizyonundan başka bir şey değildi. Bu dönemin bir kısım yazılarından derlenmiş bir kitabımızın "*Devrimci Harekette Reformist Eğilim*" başlığını taşıması boşuna değildir. Zira sözkonusu olan tam da buydu, geleneksel halkçı-devrimci hareketi saran reformist eğilim, yani çok yönlü liberalleşmeydi. Bu, devrimci demokratizmden liberal demokratizme geçiş olarak nitelediğimiz durum idi.

Yeni dönemin yeni programı ve partisi! 1. Genel Konferansımızın parti sorununa ilişkin metninin birinci bölümüne bakılırsa, orada dünyada ve Türkiye'de bir dönemin kapandığı belirtilir. Ve genel kavrayışı üzerinden; yeni dönemin partileri, ancak bu dönemle hesaplaşmayı başarabilen, bu hesaplaşma içerisinde kendi ideolojik bilincini oluşturabilen akımlardan doğacak partiler olacaktır, deniliyor. Yani bir yeni parti vurgusu var orada, dünyada ve Türkiye'de kapanan dönemlere vurgu üzerinden. Teorik dergimizin çıkış sayısının sunuşunda da, başka değerlendirmelerimizde de, bunun altı sık sık önemle çizilmiştir.

3. Genel Konferans değerlendirmelerinde de dünyada ve Türkiye'de bir dönemin kapandığı üzerine bölümler vardır. Bu çok önemlidir. Kapanmış dönemin bilincine ermeyen ve kapanmış dönemle hesaplaşmayan bir akım, gerçekten bilimsel olabilecek ve devrimci sınıfın tarihi perspektiflerini ifade edebilecek bir program ortaya koymayı da başaramaz. Hareketimizin bütün bir çıkışının gerekçelendirilmesi buna dayandığı içindir ki, ben bunun üzerinde çok özel olarak durmadım. Biz zaten yeni dönemin yeni hareketi olduğumuzu, dünya komünist hareketinin yaşadığı tahribatın ardından doğan kendine özgü akımla, çağdaş popülizmle bir hesaplaşmanın ürünü olduğumuzu söyledik, söylüyoruz.

Bunun program çerçevesindeki bir tartışmaya uyarlanma-

sının ne olduğu da bu çerçevede kendiliğinden açığa çıkıyor. Bu program geçmiş dönemle hesaplaşan bir ideolojik bilincin ürünü olabilir ancak. Geleneksel akımlar böyle bir hesaplaşma yaşamadıkları için, herşeyden önce onların böyle bir bilinci yoktur. Öte yandan, bu hesaplaşma içerisinde kazanılmış bilinç elbette ki çağdaş olgulara yaratıcı bir biçimde uygulanmak zorundadır. Çağdaş topluma, yani toplumun bugün ulaştığı gelişme düzeyine uygulanmak zorundadır. Popülizmin ideolojik çalışmada ve program sorunundaki en temel zaafiyetlerinden biri de budur. Kendi ülkesinin gerçeklerini kendi nesneliliği içerisinde görememektir. İkinci farkımız budur. Yöntemde ve kavrayışta geçmişe dönerken, olgularda günümüze ve geleceğe bakmak dediğimiz şey budur.

Tarihsel deneyimlerin özümsemesi

Bu ilkinden ve ikincisinden çıkan üçüncü bir nokta ise, tarihsel deneyimlerin özümsemesidir. Tarihsel deneyimleri hiçbir zaman salt sosyalizmi inşa deneyimlerinden ibaret olarak görmemek gerekir. Popülizmin damgasını taşıyan demokratik halk devrimleri de temel önemde bir tarihsel deneyimdir. Milli kurtuluş devrimleri de zengin bir tarihsel deneyimdir. Batıda yaşanmış mücadeleler, faşizme karşı mücadeleler, çeşitli ülkelerde sınıf hareketinin yaşadığı devrimci süreçler, batıda sınıf hareketinin ve genel olarak halk hareketlerinin süreçleri de temel önemde deneyimlerdir. Ve bunlar doğru-dürüst irdelenmemiş, sonuçları ve dersleri genelleştirilmemiş deneyimlerdir. Yani tarihsel deneyimler, sadece Sovyetler Birliği'nde ve Doğu Avrupa'da sosyalizmin neyi ne kadar yaptığı ya da yapamadığı sorunu değildir. Partilerin bilinci bir dönem kilitlense de, dünyada akan bir tarih var. Yaşanan mücadeleler, oluşan deneyimler var. Ve marksist teori her zaman uluslararası işçi sınıfı hareketinin deneyimlerinin bir genellemesi olduğuna göre, zenginleşmesini

buradan aldığına göre, Marksizmin bilimsel karakteri burada ifadesini bulabildiğine göre, tüm bu deneyimleri mümkün mer- tebe genelleştirmek de bir sorundur.

Bana göre, sosyalizmin tarihsel deneyimlerinden önce, batıda partilerin mücadele deneyimini, özellikle de faşizme karşı mü- cadele deneyimini genellemek çok daha acildir bizim ihtiyaç- larımız bakımından. Biz sosyalizmin deneyimlerini genelleyecek zamana fazlasıyla sahibiz. Geleceğin iktidarında hangi hatalara düşmemeliyiz? Tarihsel deneyim bu açıdan ne gösterdi? Bunu düşünecek, inceleyecek, bu konudaki deneyimleri genelleyecek zamanımız fazlasıyla var. Batılı partilerin ve batıda işçi sınıfının yaşadığı deneyimlerin genellemesi ise çok daha acil bir sorun- dur. Zira bunun deneyim ve derslerine bugün çok daha fazla ihtiyacımız var. Ya da aynı şekilde halk devrimlerinin, milli kurtuluş devrimlerinin... İşin bir yanı bu.

İkinci yanı; tarihsel deneyimler alanı çok önemli bir alan, ama oradan ne tür sonuçlar çıkaracağımız, nelerin programımıza ne kadar ve nasıl yansıtacağı meselesinde de, biraz daha somut ve gerçekçi düşünmek gerekiyor. Biz geleceğin toplumunu bugünden resmedebilme imkanına sahip değiliz. Sovyetler Bir- liği'nde öyle yapıldı, ama biz bunu geleceğin toplumunda şöyle yapacağız diyebilmemizin belirli bir sınırı var. Çünkü hangi uluslararası koşullarda, hangi iç siyasal koşullarda, sınıfın ve emekçi halkın öteki kesimlerinin ne kadarıyla ne tür bir bü- tünleşme içerisinde, devrimin ne türden, ne kapsamdan bir dina- mik gelişmesi içerisinde iktidara geleceğimizi bugünden bile- miyoruz ki, hayatın bizim karşımıza çıkaracağı sorunların ne türden sorunlar olabileceğini ve o sorunlar karşısında nasıl bir tavır alabileceğimizi de bugünden söyleyebilelim. Hiçbir cid- di marksist, geleceğin toplumunu bir partinin gelecekte yapa- cağı işler üzerinden resmetme yoluna gitmemiştir.

Ama bizim çıkarabileceğimiz daha genel bazı sonuçlar var. Ne örneğin? Sosyalizm, tam da Marksizmin klasiklerinin hep

vurguladığı gibi, ancak milyonlarca ve milyonlarca insanın aktif ve bilinçli çabasının ürünü olabilmelidir. Sosyalizm tarihsel olarak yaşanmadan da Marks ve Engels bunu söylüyordu. Lenin Ekim Devrimi'nin o ilk günlerinde bunu döne döne söylüyor. Rosa Luxemburg'un kaleme aldığı programda; sosyalizm ancak milyonlarca emekçinin aktif çabasının ürünü olabilir, deniliyor. Demek ki daha tarihsel deneyim yaşanmamışken bile bu konuda genel bir kavrayışa sahip olmanın büyük bir önemi var. Bugün tarihsel deneyime bakıyoruz; bu ihmal edilen, önemi yeterince gözetilemeyen ve bürokratik bozulmayı ve kastlaşmayı besleyen bir şeye dönüşebiliyor. Bu çerçevede örneğin sınıfın ve kitlelerin salt ekonomide değil, fakat daha da önemli olarak devlet iktidarı alanında, siyasal ve kültürel alanda rolü sorunu temel önemdedir.

Biz, tarihsel deneyimleri gözeterek, parti, parti yapısı, parti içi demokrasi, vb.'den çıkardığımız bazı sonuçları büyük ölçüde özümsemeye, kendi yaşamımıza yedirmeye çalıştık. Buna başka şeyler de eklenebilir. Ama öyle de sorunlar vardır ki gerçekten, bunlar konusunda tarihsel deneyimlerden bir fikir edinmeniz bile, bugün için siyasal ya da pratik bir işlevi olmaz bunun. Siz Sovyet toplumu ya da sosyalizmin inşası süreçlerine girmiş öteki ülkelerin durumları üzerinden bakarsınız, şu veya bu sorunun size verdiği bir fikir vardır, o deneyimi edinirsiniz, böylece bir bakış açısı kazanırsınız. Ama sorunun sizin ülkenizde, sizin iktidarı aldığınız tarihsel evrede karşınıza tam nasıl çıkacağını bilemediğiniz ölçüde, o deneyimden ne kadar yararlanabileceğinizi de tam bilemezsiniz.

Örneğin Paris Komünü deneyimi, Rusya'da Bolşevikler iktidarı ele aldığı anda, onlar için kendi başına yeterli bir deneyim kaynağı değildi. Ancak bazı genel esaslarından yararlanabiliyorlardı. Uluslararası bir kuşatma altında, altıda-beşi köylülük olan bir toplumda, savaşın yarattığı bir yıkım zemininde, bir devrimci partinin, bir devrimci sınıfın karşı karşıya kaldığı

sorunlar ve uygulamak zorunda kalacağı politikalar başkadır, bir başka tarihsel durumda daha başkadır. İpi ilk göğüsleyenlerin karşı karşıya kalacağı sorunlar başkadır, ipi bir dizi kritik ülkede iktidar alındıktan sonra göğüsleyecek olanların karşı karşıya kalacağı sorunlar daha başkadır. Almanya devrimi bizden önce yaparsa karşılaşıcağımız sorunlar ve göstermek zorunda kalacağımız davranışlar başkadır, ileri ülkelerin hiçbirinde devrim olmadan bizim iktidarı tek başına aldığımız koşullarda karşı karşıya kalacağımız sorunlar, dolayısıyla yapmak zorunda kalacaklarımız daha başkadır. Marksizm varsayımlar üzerine oturmaz, ukalalıklar üzerine hiç oturmaz. Marksizm bütün devrimci ve militan özüne rağmen, temelde bir bilimdir. Bilimsel karakteri hiçbir zaman ihmal etmez. Dolayısıyla geleceğin toplumuna ilişkin soyut spekülasyonların da bir anlamı yoktur.

Yakın zamanda bir sohbette bazı delege yoldaşlara örnek olarak verdim; Perinçekçi İşçi Partisi'nin programında bazı şeyler demokratik uygulama yönünden çok ideal görünür, ama bu program gerçekte demagojik bir propaganda metninden başka bir şey değildir. Demokratik halk iktidarı kendisine eleştiri yöneltene akımları teşvik edecektir, bunların baskı, kağıt, matbaa ihtiyaçlarını karşılayacaktır, diyor bu program. Ama kendilerinden farklı olan Kürt yurtseverlerine ve sol akımlara ne kadar tahammülsüz davrandığını şimdiden görebiliyoruz. Siyasal yaşamda gerçek davranışın ne olduğunu görüyoruz. Bu parti iktidar olsa, tutup bizim gibilerini derhal hapse atacaktır. Programında böyle demiyor ama. Neden? Çünkü ortada yaşanmış bir deneyim, bu deneyimin bazı trajik sonuçları var. Güya bu sonuçlar karşısında aydınları ve küçük-burjuvaziyi kendince ikna etmeye ve yatıştırmaya, onlara demokratik uygulamalar konusunda güvence vermeye çalışıyor. İdeal bir demokratik toplum projesi bu. Dışarıda düşman olmasa, emperyalist-kapitalist sistem olmasa, içeride iç düşman olmasa, bunlar pek güzel demokratik uygulamalar olurdu gerçekten.

Ama sınıf mücadelesi böyle mi işliyor? Bolşevikler iktidarı aldıklarında, almak ihtiyacı duydukları ilk kararlardan biri, idam cezasının kaldırılması olmuştur. Ama üç gün sonra toplu kurşuna dizmeler bir ihtiyaç haline gelmiştir. Ben bazı yoldaşlarımızın sosyalizmin tarihsel deneyimlerine gösterdiği ilgiyi doğal karşılıyorum, ön tartışmalarımızda da bu mesele var. Ama bugün için programımıza neyi ne kadar alacağımız, neyi ne kadar yedirebileceğimiz konusunda da çok gerçekçi olmak gerekiyor.

Sorunun bir başka yönü daha var. Bu bizim için hala da irdelenmesi gereken bir deneyim olduğu ölçüde, bir takım sonuçlar çıkarmada çok da acele etmememiz gerekiyor. Daha sonraki teorik gelişmemize bu noktada güvenebilmemiz gerekiyor. Çok acil bir ihtiyaç değilse, bu konuda belli şeyleri çok fazla zorlamamamız gerekiyor. Diyelim ki bunu üçüncü, dördüncü kongremizde yapmayı ummak daha mantıklı ve amaca uygun bir davranış olur.

Biz deneyimleri toparlamak ve yaşananları anlamak için bir çabaya giriştik, ama bu çaba belli bir noktada kesintiye uğradı. Siyasal olayların seyriyle bağlantılı bir gelişme oldu bu. Bir yıkılış anında çok büyük bir ilgi doğdu, bu yıkılışı biz de anlamak ihtiyacı duyduk. Ayrıca bu yıkılışın kendisi bir tasfiyeci dalgaya da dönüşüyordu. Bu durumda yaşanmış tarihin doğru bir kavranışıyla ayakta durabilmenin büyük bir önemi vardı. O çerçevede bu sorunlara yöneldik, ama yıkılışın o ilk sarsıcı dalgası geçince, başka sorunlara ilişkin tartışmalar önplana çıkınca, biz de konuyu geri plana itmek durumunda kaldık.

Ama koca bir deneyim bu. İktidarı almak konusunda iddialı ve ciddi olan her parti bu deneyimi incelemeye çok özel bir önem vermek zorundadır. Çünkü bu bir tarihsel laboratuvarıdır. Tarihte insanlığın belli bir kesimi, belli uluslar, belli ülkeler bir deneyim yaşadılar. Paris Komünü dediğiniz Paris'le sı-

nırlıdır, ömrü topu topu 70 gündür ve üstelik bilinçli bir önderliği, doğru dürüst bir partisi bile yoktur. Lenin bu çok sınırlı tarihi deneyimden bile koca Rus devrimi için bir dizi sonuç çıkarmaya çalışıyor. Neden? Çünkü Paris Komünü o güne kadar ki tek deneyim, tek gerçek iktidar pratiği olmuştur. Eğer Rusya gibi bir ülkede iktidar savaşımı içinde olan, iktidarın talibi olan bir parti 70 günlük bir kent deneyiminden bu kadar derin sonuçlar çıkarmak ihtiyacı duymuşsa, biz bu açıdan kıyas kabul etmez ölçüde şanslıyız. Bizim önümüzde 70 yıla yayılmış, bir kent değil bir dizi ülkeye yayılmış, koca bir tarihsel deneyim var. Biz bunlardan çok şey öğreneceğiz. Ama buna daha zamanımız var, bunu anlatmaya çalışıyorum.

Elbette bugünden acilen ele alınması gereken sorunlar da var, ki biz bunlara en başında ilgi gösterdik. Bugünkü şekillenmemiz, bugünkü pratiğimiz içerisinde önem taşıyan, bizim bugünkü mayamıza, harcımıza etkisi olan bir takım sorunlar konusunda hassas davrandık ve kendimizce bir şeyler süzmeye ve kendi siyasal ve örgütsel yaşamımıza yedirmeye çalıştık. Mücadele ilerledikçe, parti büyüdükçe, bu konuda yeni başarılar da elde edeceğiz. Ama toplamında, tarihsel deneyimleri özümsemek, iktidar süreci içerisinde tarihsel deneyimleri özümsemek gibi bizim daha genel bir sorunumuz var.

Şunu da belirtmek istiyorum. Program temel teorik tezleri içereceği için, bu deneyimi kavramış olmanın bir göstergesi de şudur. Bu partiler doğru davranış çizgisini neden kaybettiler, sorusu üzerinden bakıyoruz birçok şeye. Bolşevik parti geri bir ülkede bir sınıfa ulaşmayı, onu kazanarak iktidar olmayı başarabildi. İktidar olduktan sonra sınıfın aktif desteğinden, emekçilerin yaşama aktif katılımından neden koptu? Bürokratik bozulmayı yaratan neydi? Biz soruyu böyle soruyoruz. Dolayısıyla burada sadece bir bozulmaya düşmekten nasıl kurtulabiliriz sorusuna vereceğimiz yanıtlar var. Yoksa ilke aynı ilke. Nedir örneğin bu ilke? Sosyalizm milyonların aktif gücü ve

katılımı ile kurulur. Bu açıdan biz yeni bir şey keşfetmeyeceğiz. Programımızda sosyalizmin kuruluşunu milyonlara dayandıracığımızı vurgulayacağız. Bu çok yeni, deneyimden çıkmış bir şey değil. Deneyim sadece bunun hayati önemini bir kez daha doğrulamıştır.

Sonuçta programımızda yer vereceğimiz doğru aynı doğru olacak. Daha ortada bir devrim, sosyalizmin kuruluş deneyimi bile yokken Marksizmin kurucuları tarafından ifade edilen doğrunun kendisi olacak. Bu açıdan yeni bir şey ifade etmiş olmayacağız. Ama bu doğruya bağlı kalmanın yolu ve yöntemi konusunda yaşanmış deneyimlerden sonuçlar çıkaracağız. Dahası o doğruyu kaybetmenin nelere yol açtığını biliyor olacağız. O doğruya sadakati, o doğruya bağlılığı çok daha kuvvetli bir biçimde göstereceğiz. Tarihsel deneyimlerden öğrenmek meselesine bir de bu gözle bakmak gerekiyor.

Program üzerine tartışma tutanaklarımızın özel önemi

Sinan: Türkiye sol hareketinin program bilincinden yoksunluğu konusunda bir-iki şey söylemek istiyorum. Artık bir programa kavuşmak üzereyiz. İdeolojik-teorik gelişme sürecimiz bizi bu noktaya getirdi. Bu program bizim on yıllık ideolojik gelişme sürecimizin en ileri düzeyde ifadesi olacak. Bunu en ileri bilinç düzeyi olarak da ifade edebiliriz. Biz bir program bilincine sahip olup olmama konusunda hiçbir biçimde sol hareketle kıyaslanmaya tabi tutulamayız. Bu konuda hep farklı bir konumda olduk. Dolayısıyla, program bilincine sahip olmak konusunda önemli imkanlarımız var. Ama bunu yeterli görmemek gerekir. Bugüne kadarki birikimimizi daha derinlemesine kavramak, onu en ileri bilinç düzeyine çıkarmak hala da bir ihtiyaç.

Belirtmek istediğim bir diğer husus şu: Kongre tutanakla-

rımız yayınlandığında herkese çok ilginç gelecektir. Programımızı okutabilecek en etkili şey, bizim program üzerine tartışma tutanaklarımız olacaktır. Özellikle ciddi devrimciler tutanaklarımızı okuduklarında merakları iki kat artacak ve dahası farklılığımızı göreceklerdir. Herşeyden önce program sorununa yaklaşımımız çok farklı, yöntemimiz devrimci bir yöntem. Biz program sorunu vesilesiyle klasik teoriye, marksist mirasa döndük. Gerçi hareketimiz başından beri marksist yönetime, marksist teoriye, klasik mirasa büyük değer vermiştir, ama program vesilesiyle bunlara bir kez daha dönüp baktık. Programımızın çok iyi anlaşılabilmesi ve bir program bilincinin oluşabilmesinde bunun tayin edici bir öneme sahip olduğunu düşünüyorum. *Komünist Manifesto*'yu bir program bakışıyla okumayan bir insanın klasik programları kavrayabileceğini zannetmiyorum. Bizim programımızdan da bir şey anlamaz. Program bilinci ancak marksist birikimin bir program formu çerçevesinde kavranmasıyla edinilebilir. Engels'in "*Ütopik Sosyalizm ve Bilimsel Sosyalizm*" adlı eserini önceden de okumuştuk. Ama bir de program sorunu çerçevesinde bakıldığında, çok daha farklı görünmektedir. Programların girişindeki teorik bölümün niye bu kadar önemli olduğunu, Lenin'in Plehanov ile tartışırken niye bunun üzerinde o kadar ciddi durduğunu, *Komünist Manifesto*'yu bu gözle okuyup anlayamayan bir insan hiçbir biçimde kavrayamaz.

Öyleyse bizim program vesilesiyle klasik teoriye bir kez dikkat çekmemiz gerekiyor. Kendi saflarımızda klasik teoriyi incelemeyi adeta bir zorunluluk haline getirecek bir takım önlemler almalıyız. Yüzyılın başındaki partilerde durum pek çok açıdan farklı, o zaman bu bilinç var, konjonktürden gelen avantajlar var. Girilen çağ devrimler çağı, Marksizmin çok popüler, güçlü ve itibarlı olduğu bir yükseliş çağı. Tarih bu yönde akıyor. O zamanki partiler programa önem veriyorlar. Türkiye'de bile başlarda, örneğin reformist dediğimiz Ş. Hüsnüler'de bu bilinç var. Kuşkusuz klasik marksist miras, Enternasyonalin ve sos-

yalızmin varlığı gibi önemli avantajları var. Sonraki dönem bu açılardan bir zayıflama dönemidir. Geleneksel akımlar ya bir programa sahip değildir, ya da program onlar için bir süs olarak kalabilmiştir. Bu nedenle bizim klasik teori ve kendi birikimimize çok daha ciddi bir şekilde dönüp bakmamız gerekiyor.

Belirtmek istediğim bir diğer nokta şudur: DHKP-C örneği verildi. Teorisiyle pratiği arasında belli bir tutarlılık var. Tuna yoldaşın söylediği bu açıdan anlamlı; böyle bir tutarlılık ancak temel bir siyasal akımda bulunabilir. Aynı şekilde böyle bir tutarlılığı ancak bizde bulabilirsiniz. Kendini ciddiye alan, programını ciddiye alan, politikada ciddi olan, dolayısıyla teorisi ile pratiği arasında tutarlılık olan bir akım, ancak temel siyasal bir akım olabilir. Bugün DHKP-C'nin ideolojik kimliği ile toplumsal kimliği az-çok örtüşebiliyor, bu semtler üzerinden görülebiliyor. Ama bu şimdilik böyledir, ilerde DHKP-C de bozulacaktır çok büyük bir ihtimal olarak. Zira küçük-burjuvazi tutarsızdır. Toplumun sonuna dek tek tutarlı sınıfı proletaryadır. Ve proleter sosyalist bir akım olarak teorimiz ile pratiğimiz arasındaki tutarlılığı korumayı ancak biz başarabiliriz. Programımız bunu daha da güvenceleyecektir. Program sorununu bir de bu nedenle çok ciddiye almalıyız.

III. BÖLÜM

Program yapısı/program yöntemi

Cihan: Program üzerine tartışmamızın ikinci bölümüne geçiyoruz. Bu bölümde daha çok programın yöntemi, yapısı, iç bölümleri ve bu iç bölümler arasındaki ilişki üzerinde duracağız.

Programın bilimsel ve devrimci yapısı

Programın tanımı, program ihtiyacı vb. sorunlar üzerine tartışırken, programın bilimsel karakterini de yeterli açıklıkla vurguladık. Yine de program yapısı ve yöntemi ele alınırken bunun yeniden vurgulanmasında yarar var. Bir program herşeyden önce mevcut toplumun bilimsel eleştirisine dayanmalıdır. Program devrimci karakterini de buradan alacaktır. Mevcut burjuva toplumu uzlaşmaz çelişkilerle bölünmüş bir toplumdur.

Bu toplumun çözümlenmesi, iç çelişkilerinin ortaya konulması, uzlaşmaz çelişkilere dayalı yapısının bu toplumu kaçınılmaz bir şekilde nasıl çöküşe götüreceğinin bilimsel olarak gösterilmesi, bize programın bilimsel karakterini verir.

Bilimsel olan devrimcidir de, zira bilimsel olan herşeyden önce gerçeğe dayanır. Mevcut gerçeğin nasıl varolduğunu gösterir ve onun çelişkili yapısını çözümleyerek, aynı zamanda tarih içinde neden ve nasıl yok olmak zorunda kalacağını da gösterir, bunun nedenlerini ve toplumsal dinamiklerini ortaya koyar. Bunu gösteren bir program, hem gerçeği kendi nesnelliği içerisinde bilimsel bir tarzda kavramış olur; hem de onun kaçınılmaz olarak aşılacağını ortaya koyarak, devrimci bir karakter kazanır.

Program yöntemi sözkonusu olduğunda özellikle üzerinde durulması gereken temel noktalardan birincisi budur. Lenin program tartışmalarında döne döne bir gerçeği vurgular; programımız varolana dayanmalıdır, der. Programın varolana dayanması demek, programın gerçeğe, nesnel olana dayanması demektir. Bir program niyetler üzerine, vaatler üzerine, temenniler üzerine, arzular üzerine kurulmaz. Katı gerçekler üzerine kurulur. Kapitalizmin katı gerçeklerine dayalı bir program, onun zaten çözümsüz sorunlarını, çelişkilerini de ortaya koyabilen bir programdır. Ve mevcut toplumun devrimci dönüşüm zorunluluğunu, bunun maddi temelini ve dönüştürücü dinamiklerini, tam da onun bu nesnel çelişkili varlığından bulup çıkaran bir programdır.

Ütopik sosyalizmden bilimsel sosyalizme geçişe baktığımızda, sözkonusu olan ayrımın tam da buradan doğduğunu görürüz. Sosyalizm idealleri gerçekte insanlığın binlerce yıllık bir özlemidir. Eşitlikçi bir toplum, özgür bir toplum, baskının, sömürünün olmadığı bir toplum, insanlığın binlerce yıllık bir özlemidir. Sınıflar demek eşitsizlik demektir, baskı demektir, sömürü demektir, bütün bunların yan ürünü olan tüm öteki kö-

tülükler demektir. Sınıflar ortaya çıktığı andan itibaren bu kötülüklerin, bu eşitsizliklerin ortadan kalkmasına ilişkin özelemler, bu anlamda ilkel sosyalist düşünceler ve ütopyalar da ortaya çıkmıştır insanlık tarihi içerisinde. Bu açıdan sosyalist ideallerde yeni olan bir şey yoktur.

Kapitalizmin gelişmesinin ilk safhasında, “ütöpik sosyalizm” diye tanımladığımız akım var. Bu akımın temel özelliği, varolan toplumun sert bir eleştirisini yapmakla birlikte, gerçekte onu anlayamaması ve dolayısıyla aşamamasıdır. Ütöpik sosyalizmin eleştirisi, bu toplumun doğurduğu kötülüklerin ve sorunların teşhis edilmesi, sergilenmesi ve mahkum edilmesi anlamında, kapsamlı ve zekice bir eleştiridir. Bunun yerine eşitliğe ve özgürlüğe dayalı ideal bir toplumun, baskıdan arınmış bir toplumun resmedilmesi sözkonusudur. Ama varolan toplum nasıl yıkılacaktır, neyle yıkılacaktır? Yeni toplumun mevcut toplum içerisindeki temelleri nelerdir? Varolan toplumdan yeni topluma geçişin taşıyıcısı olacak olan toplumsal kuvvetler nelerdir? Ütöpik sosyalistler kapitalizme yönelttikleri eleştiri içerisinde buna herhangi bir açıklama getiremedikleri ölçüde, onların sosyalizmi bir ütopya olarak, temelde iyiniyetli bir arzu olarak kalmıştır.

Ütöpik sosyalizmden bilimsel sosyalizme geçiş; tam da kapitalizmin tarih içerisinde nasıl doğduğunu, nasıl yükseldiğini, egemen bir sistem haline gelme hakkı ve olanağını nasıl bulabildiğini, nasıl yerleştiğini, bu olgunlaşma süreci içerisinde kendi çözümsüz sorunlarını ve çelişkilerini nasıl ürettiğini, bu çelişkilerin onun varlık temelini nasıl zorladığını ve bu çelişkilerin ürettiği çatışmalar üzerinde belli bir sınıfın geleceğin toplumunun taşıyıcısı olma konumunu ve özelliğini neden ve nasıl kazandığını vb., vb., ortaya koymuştur. Böylece sosyalizm bir ütopya, bir arzu olmaktan çıkmış, bilimsel temeller üzerine oturabilme olanağı bulmuştur. Marks ve Engels’in temsil ettiği bilimsel sosyalizm, kapitalizmin yarattığı maddi önko-

şulların, onun aşılmasının maddi-iktisadi zeminini nasıl yarattığının da bir çözümlenmesidir. Yani geleceğin toplumunun maddi temellerinin bizzat varolan toplum içerisinde bulunup çıkarılmasıdır.

Modern kapitalist toplumu üreten iktisadi zemin, aynı zamanda devrimci sınıfı da üreten bir zemindir. Kapitalizm kendi gelişimi ile birlikte modern proletaryayı yaratıyor. Kapitalizmin geliştirdiği üretici güçler bu sınıfı gittikçe güçlendiriyor. Feodalizmi çözülmeye götüren iktisadi süreç, aynı zamanda köylülüğün de çözülmesi ve tarihsel olarak yok olması anlamına geliyordu. Kapitalizmde bu böyle değil. Kapitalizm kendi gelişimini ilerlettiği ölçüde, bir sınıfı geliştiriyor ve gelişen üretici güçlerin ayrılmaz bir parçası haline getiriyor. Bugün burjuva ideologlarının gelişen üretici güçlerin sanayi işçisini gereksiz kıldığı üzerine spekülasyonlarının gerisinde, Marksizmi bu en kritik noktada yıkmak niyeti vardır. İşçi sınıfının temsil ettiği üretici güçler, işçi sınıfı ile birlikte varolan, ücretli emek ile birlikte varolan üretici güçler, ücretli köleliğin aşılmasıyla birlikte, onu izleyecek olan toplumun, sosyalizmin iktisadi temelini oluşturacak güçlerdir aynı zamanda.

Modern sanayi, sosyalizmin üzerinde yükseleceği maddi-iktisadi zemindir. İşçi sınıfı modern sanayiden ayrı düşünülüyor. Yani kapitalizm sadece kendini gömecek bir toplumsal kuvveti yaratmakla kalmıyor, yanısıra kendisinin aşılmasını olanaklı kılacak maddi zemini de yaratıyor. Sosyalizmin temel hedefi sınıfların ortadan kaldırılmasıdır. Eşitlik bununla sağlanacaktır. Marksist eşitlik anlayışı, sınıfların ortadan kaldırılmasına dayanır. Ve sınıflar ortadan kalktığı zaman, uzlaşmaz sınıfların varlığının yarattığı her türlü kötülük de zamanla onunla birlikte ortadan kalkacaktır. Hangi toplumsal kötülüğe bakarsanız bakın, gerisinde toplumun uzlaşmaz sınıflara bölünmesi gerçeği vardır. Ve kapitalizmin yarattığı üretici güçler, aynı zamanda sınıfların ortadan kaldırılmasını da olanaklı kılan bir

maddi zemin sunmaktadır. Üretimin yetersizliği, zenginliğin yetersizliği tarih içinde sınıfları doğurmuştur. Bir kısım insan çalışken, öteki bir kısım insanın yaratılan zenginlikleri gaspederek yaşaması, tarihsel açıdan bir zorunluk olarak kendini gösterebilmiştir. Sınıfların doğuşunun bilimsel açıklaması budur. Ama tarihin ileri bir aşamasında, içinde bulunduğumuz modern aşamasında, üretici güçler öyle bir gelişme düzeyine varıyor ki, zenginlik öyle boyutlar kazanıyor ki, herkesin çalışabildiği ve herkesin dinlenmeye, eğlenmeye, düşünmeye, sanat yapmaya fazlasıyla zaman ve imkan bulabileceği bir maddi-iktisadi ön zemin oluşuyor.

Marksizm, modern çağa bir bütün olarak bakıp kapitalizmi tarihe gömebilecek toplumsal sınıfa işaret etmekle kalmamıştır; yanısıra, modern burjuva toplumu ile birlikte sınıfların ve sınıf ayrımlarından doğan bütün öteki kötülüklerin yokedilmesini olanaklı kılan maddi-iktisadi zeminin nasıl oluştuğunu da göstermiştir. Sosyalizmi bir bilim haline getiren budur. Ve marksist bir program, herşeyden önce bu bilimsel sonuçlar üzerine oturur. Bu bilimsel sonuçlar; sınıfların, sınıf egemenliğinin ve sınıfların varlığı ile birlikte varolan bütün öteki kötülüklerin kaldırılmasının olanaklılığını gösterebildiği ölçüde, devrimci bir dünya görüşü ve bu dünya görüşünün ifadesi olan program da devrimci bir program, modern toplumun en kapsamlı, en derine inen ve en devrimci bir eleştirisi olabiliyor.

Bir program arzular içermez; bir program nesnel gerçeğe ve bilimsel bir çözümlenmeye dayanabilmelidir, dedim. Programı kendi yapısı içerisinde somutladığımız zaman, göreceğimiz ki, ortaya konulan her görüş, her değerlendirme, nitelendirme, tanımlanan her hedef, önerilen her çözüm, bilimsel bir karakter taşımaktadır. Yani bir vaatler ve arzular alanı değil program. Modern toplumun bilimsel bir eleştirisi, o toplumun yerini alacak yeni toplumun temellerinin bilimsel olarak gösterilmesidir.

Program yorumlamaz, saptar

Programın bir başka yönüne geçiyorum. Bir program yorumlamaz, saptar. Bu Engels'in, ardından Lenin'in sık sık tekrar ettiği bir vâciz sözdür. Bir program yorum yapmaz, bir program saptar ve tanımlar, öylece sunar. Ama bir program eğer incelemeye, çözümlmeye ve sonuçlar çıkarmaya dayalı bir ideolojik gelişme sürecinin ürünü ise, zaten yoruma gerek de yoktur. Derinlemesine ve kapsamlı ideolojik incelemelerin, değerlendirmelerin ve tespitlerin üzerinde yükseldiği ölçüde, bir programın yoruma girmemesi, gerekçelendirmemesi, sadece saptamakla, sadece nitelemekle yetinmesi, anlaşılır bir durumdur. Biz genellikle programı ideolojik gelişme sürecinin birikiminden süzölmüş sonuçlar ve temel esaslar manzumesi olarak tanımlarız. Eğer bu böyle ise, bir program zaten bir teorik-ideolojik gelişmenin ürünü olarak ortaya çıkıyorsa, bu programın temel tezleri ve tespitleri bu süreç içerisinde fazlasıyla gerekçelendirilmiş demektir. Ama program, bu gerekçelerin taşınacağı ve tekrarlanacağı bir alan değil. Bir programda yorum yapılmaz, gerekçe gösterilmez; biz şunu söyle yapacağız, çünkü bu imkanı şuradan bulacağız, şunu şuradan çıkaracağız, şu şundan dolayı böyledir vb. denilmez.

Bir program saptar; Engels'in ünlü sözü, Lenin'in tekrarlamaı çok sevdiği bir sözdür bu. Ve Marksizmin program sorununa bu temel yaklaşımından dolayıdır ki, Lenin örneğin; kendine özgü bir kapitalizmi ve kendine özgü bir devrim aşaması olan Rusya gibi karmaşık bir toplum için kaleme aldığı bir programı bile, son derece kısa bir metin olarak tutmayı başarabiliyor. Rusya gibi kapitalizmin kendine özgü yönleri olan bir ülke, burjuva demokratik devrim aşamasıyla, bunun kendine özgü sorunlarıyla yüzyüze olan bir toplumda, bir program bu kadar kısa tutulabiliyor.

Bunun gerisinde bir programın herhangi bir gerekçelen-

dirmeye ihtiyaç duymaması vardır. Bu programda bir zayıflığı anlatmıyor; zira tekrar ediyorum, bir program zaten toplam ideolojik birikiminizin bir ürünüdür. Toplam çözümlerinizin, gerekçelendirmelerinizin, tartışmalarınızın, ideolojik polemiklerinizin içinden süzölmüştür. Bu çerçevede o fazlasıyla gerekçelendirilmiştir. Öte yandan, ideolojik gelişmenin ürünü olmakla da kalmamakta, aynı zamanda programı izleyecek dönemdeki kapsamlı bir ideolojik çalışmanın, hesaplaşmanın, ve artı, kitleleri hedef alan kapsamlı bir propagandanın da dayanağı olduğu ölçüde, bir program, gerekçelerini, yorumlarını, ortaya konulduktan sonra bu şekilde ayrıca gösterecektir.

**“Bir programda fazla şeylerin bulunması
o programı zayıflatır”**

Program en özlü ve en temel olanı verir. Program ayrıntı da vermez. Program sınıflar arası genel ilişkileri, genel ve temel olanı, kalıcı olanı verir. Örneğin taktik, sınıflar arası ilişkilerde özel ve geçici olanı verir, bu nedenle de sık sık değişir. Program böyle değil; program, bir toplumdaki temel sınıflar arasındaki temel ilişkileri, kalıcı ilişkileri verir. Ve bir programın eskimesi, ancak o temel ilişkilerdeki köklü dönüşümlerle, yani bir devrimle mümkündür. Bir programın temel tezleri, temel esasları eğer bilimsel, yani doğru bir biçimde saptanmışsa, bunlar bütün bir devrim dönemi boyunca kalıcıdır.

Bu programların değişmeyeceği anlamına gelmiyor elbette, programlar da değişir. Neden değişir? Sosyal mücadeleler programdaki saptamaların yetersizliklerini açığa çıkartır da onun için değişir. Yoksa tarihsel safha değiştiği için değil. Ama bilimsel temellere dayalı programların köklü bir biçimde değişebildiği aşamalar, temelde toplumların da köklü bir dönüşümü yaşayabildiği aşamalar oluyor.

Bir program gerekçelendirmez demiş ve eklemiştim; bir

program ayrıntılar da içermez. Bir program temel belirlemeleri içerir. Bizim kongreye sunulacak *Program Taslağı*'mız birçok ayrıntıyı içeriyor olduğu halde, bunu böyle söylüyorum. Bunları *Program Taslağı*'mız üzerinden de tartışacağız. Mevcut genişlik bir takım meselelerin belki anlaşılmasını da kolaylaştıracaktır. Ama biz kongre platformunda bu taslağın içeriği üzerine anlaşıldıktan sonra, dönüp, programımızın hiç de bu kadar yüklü olması gerekmiyor gibi bir sonuca da ulaşabiliriz. Bu kadar ek açıklama ya da maddeler içermesi gerekmiyor; biz programımızı daha özlü bir metin haline getirelim, bütün öteki noktaları programımızı gerekçelendirirken, savunurken ya da işlerken nasılsa fazlasıyla yapacağız; buradaki sınırlı ek açıklamalar sadece programımızı zayıflatmaktadır, demek durumunda da kalabiliriz. Ya da belki de programın belli bakımlardan nispi bir genişlik taşımasının, fazla ayrıntıya ve tali noktalara kaçmadan, gene de bir takım gerçekleri nispeten biraz daha geniş ifade etmesinin belli yararlar sağlayabileceğine da kanaat getirebiliriz, *Taslak*'taki genişliği korumak yoluna da gidebiliriz. Bilemiyorum, bunu başlayacak olan tartışmalarımız üzerinden somut olarak göreceğiz.

Engels, bir programdaki her fazla söz, her ayrıntı, o programı zayıflatır, diyor. Lenin Ekim Devrimi gerçekleşene kadar bu bakış açısına bağlı kalıyor. Ama bakıyoruz, devrimden sonra, Bolşevikler iktidarda iken, yeni bir program kaleme alıyorlar; tutup bu programda ayrıntılara, bir takım açıklamalara ve tartışmalara yer vermek ihtiyacı duyuyorlar. Kendine göre nedenleri var, onlara fazlaca girmiyorum. Zira programı, aynı zamanda devrimini yapmış Rusya işçi sınıfının ne yapmak istediğinin, neyi nasıl yapmak istediğinin batılı işçilere propaganda edilmesinin bir vesilesi de sayıyorlar. Ve propagandaya kaçtıkları ölçüde de geniş tutabiliyorlar.

Bir de Komintern Programı var; fazlasıyla geniş, yer yer ayrıntılar içeren bir program bu. Bu programın genişliğinin

gerisinde, bir yanıyla bir dünya programı olması var. Çok değişik gelişme aşamalarında bulunan, çok değişik tarihsel görevlerle yüzyüze olan toplumlara temsil eden partilerin temel alacağı bir genel çerçeveyi verme kaygısı taşıdığı ve bütün bu değişik durumları karşılayan çok şeyi içerdiği ölçüde, sonuçta bu denli geniş olabiliyor.

Ama tek gerekçesi bu değil kuşkusuz. İncelendiği zaman da görülecektir, Komintern Programı çok büyük bir ölçüde aynı zamanda bir açıklama metnidir. Yer yer uzun çözümlenmeler yapan bir metindir. Bir takım şeyleri gerekçelendirme metnidir. Bundan belli yararlar umulabilmiş. Ne tür yararlar umulmuştur, bunun üzerine ayrıca tartışılabilir.

Ama ben, Engels'in ve Lenin'in bir programdaki her fazlalık, her açıklama girişimi, o programı zayıflatır şeklindeki düşüncesinin sonuçlarını, örneğin Komintern Programı üzerinden de görüyorum. Bu çok kolay hakim olunabilen bir program değil. Ancak çok dikkatli izlenirse, her bir bölümü üzerinde özel bir tarzda durulursa, gerçekten programatik mantığı, anlatılmak istenen öz yakalanabiliyor. Yoksa bir kitap gibi okunduğu zaman, defalarca okunsa ve içinde çok ilginç şeyler bulunsa bile, bir program sistematığı içerisinde özünü yakalamak kolay olmayabiliyor. Ve bu, bir programın anlaşılmasını zora da sokabiliyor. Biz onu çok özel bir ilgi ile okuyoruz, ama biz marksistleriz, nihayetinde onu bir kaynak sayıyoruz, biz o emeği, o sabrı gösteriyoruz. Fakat bir programın aynı zamanda emekçilere hitap eden bir belge olduğu düşünüldüğü zaman, Komintern Programı'nın bu şişkinliğinin onu zayıflatan etkisini insan kendi özdeneyimiyle de görebiliyor.

Klasik programlar fazlasıyla kısaydı. Lasalcıların ilk programı dokuz-on satırlık bir paragraftan oluşuyor. Ünlü Gotha Programı yaklaşık iki sayfalık bir metindir. Erfurt Programı biraz daha fazladır, 4-5 normal kitap sayfası kapsamındadır. Lenin'in Rusya için kaleme aldığı bir taslak program var, döne döne

örnek veriyorum, oldukça kısa bir metindir. Plehanov'un program taslağı Lenin'ininkinden daha geniştir, ama yine de kısa bir metindir. Ama Lenin Plehanov'un kaleminden çıkan bu programı yorumlarken, bakın ne diyor: *"Taslak, kelimenin asıl anlamında bir programdan mütemadiyen bir yoruma geçmektedir. Program kısa, gereksiz sözcükler içermeyen tezler sunmalı ve açıklamasını yorumlara, broşürlere ve ajitasyona vs. bırakmalıdır. Bu nedenle Engels, Erfurt Programı'na gayet haklı olarak uzunluğu, ayrıntılı oluşu ve tekrarlarıyla bir yoruma dönüştüğü suçlaması getirmiştir."* (S.E., C.2, İnter Yay., s.234 -Red.)

Erfurt Programı'na bakıyoruz; Engels'in, uzun olduğundan, yorumlar içerdiğinden, fazla söz içerdiğinden yakındığı bu program 4-5 kitap sayfası tutarındadır. Lenin'in burada, bir programdan mütemadiyen yoruma geçmektedir, ortaya koyduğu tezleri mütemadiyen gerekçelendirmektedir, fazla sözcük içermektedir dediği Plehanov'un programına bakıyoruz, gerçekte bugünün ölçüleriyle fazlasıyla kısa olduğunu görüyoruz.

Ve gene Lenin'in Plehanov'un programına yönelttiği eleştirilere ilişkin kenar notlarına bakıyoruz; kelimeler üzerine bile süren tartışmalar görüyoruz. Bu kelime burada hiçbir şey eklemiyor, o halde çıkarılmalıdır. Bir cümledeki herhangi bir kelime bu. Bilmem şuradaki şu vurgu gereksizdir, çünkü o vurgu falanca yerde zaten var... Yani bir maddede bir vesileyle bir biçimde konulan bir şeyin bir başka yerde hiçbir biçimde tekrar edilmemesine ilişkin bir titizlik görüyoruz burada. Bu belki biraz fazla aşırı bir titizlik örneğidir, onu bir yana koyuyorum ama, bizim burada çıkarmamız gereken genel bir sonuç var. Bir program, mümkün merteye kısa ve özlü olmalıdır; genel esasları, temel tezleri içermelidir.

Oysa Türkiye solundaki program geleneğine bakıyoruz, tümüyle farklı bir şey görüyoruz. Sol hareket bir program bilincinden, bir program ciddiyetinden yoksundur, dedik. Bu ciddiyetsizlik kendini kaleme alınan programların yapısında da

gösteriyor. Birçok program uzun uzun Türkiye’de kapitalizmin 19. yüzyılın ortasından itibaren nasıl da gelişmeye başladığını, hangi safhalardan nasıl geçtiğini anlatıyor. TDKP programının ikinci bölümü mesela, olduğu gibi Türkiye’nin tarihinin bir anlatımıdır. Hiçbir programda böyle bir şey bulamazsınız. Öteki programlarda da böyle. Görebildiğim kadarıyla bu bizde sol harekette bir gelenek haline de gelmiş. Herkes Türkiye kapitalizminin gelişmesini, dolayısıyla Türkiye’nin özellikle Tanzimatla başlayan ve günümüze gelen tarihinin belli kritik safhalarını kendi programı içerisinde tanımlama ihtiyacı duymuş. Bir tarihsel değerlendirmeyi içeriyor bunlar.

Bizim *Platform Taslağı*’mızda da böyle bir şey var, ama bu zaten bir program değil. Biz Türkiye’nin sosyo-ekonomik yapısına ilişkin bir çözümleme ortaya koyma ve devrimin karakterine ilişkin bir gerekçelendirme çabası içerisinde yaptık bunu. Bir program değil, bir program formu değil zaten bizim *Platform Taslağı*’mız. Türkiye’nin tarihine ilişkin olarak programda söylenecek söz yoktur, olamaz. Program varoldan hareket eder. Varılan bir yer var, oluşan ilişkiler var ve bunun kendi içinde taşıdığı sorunlar ve çelişkiler var. Bir program bunu ortaya koyar ya da bundan hareket eder. Peki bu varolanın böyle olduğu ne ile kanıtlanacaktır? O, programın gerekçelendirilmesiyle kanıtlanacaktır. Türkiye tarihi üzerine çözümlerimizle, değerlendirmelerimizle kanıtlanacaktır ya da zaten kanıtlanmıştır. Biz sadece bu kanıtlamalardan çıkarılmış sonuç neyse, onu koyacağız ve öylece bırakacağız. Bu şuradan çıktı, şuradan gelişti, bunlara yer vermeyeceğiz.

Klasik programlarda kapitalizmin nasıl geliştiğine ilişkin bir teorik bölüm var, ama bu daha değişik bir şey. Bu bir ülkenin kapitalist gelişme sürecinin anlatılması değil; kapitalizmin doğuş ve dolayısıyla da yıkılış yasallığını ortaya koyan çok daha değişik bir şey. Programın teorik bölümünü tartıştığımız zaman üzerinde ayrıntılarıyla duracağız, bu daha başka bir

şey. Bu bilimsel bir temeldir, tarihsel bir anlatım değildir, bilimsel bir çözümleridir. Kapitalizm nasıl varolmaktadır ve kaçınılmaz çelişkilerinin sonucunda nasıl yok olacaktır? Bu bölüm bunun ortaya konuluşudur. Ve her programın teorik bölümü budur zaten. Kapitalizm tarih içerisinde meşru bir toplumsal düzen olarak varlık imkanını nasıl kazanmıştır ve varolma imkanı kazanan her toplum gibi kaçınılmaz yok oluşunu nasıl yaşayacaktır, bu böyle bir bölümdür.

Programın iç yapısı/iç bölümleri

Programın genel yapısı üzerine söylenebilecekler arasında bir de programın iç yapısı sorunu var. Bir program hangi bölümlerden oluşur? Engels Erfurt Programı'nı sınıflarken, genel esaslar bölümü, siyasi bölüm ve emeğin korunmasına ilişkin bir pratik bölümden söz ediyor. Yani genel ilkeler bölümü, siyasal bölüm ve emeğin korunmasına ilişkin pratik bölüm olmak üzere üç temel bölüm.

Lenin ise, '17-18-19 tartışmalarında, programımızın teorik bölümü ve pratik bölümü der. Teorik bölüm, kapitalizme ilişkin genel esasların yer aldığı bölüm, artı, o safhada emperyalizme ilişkin bölüm. Pratik bölüm ise, partinin siyasal hedeflerini ve görevlerini koyan bölümdür.

Komünist Manifesto'ya bakıyoruz, ki ilk bilimsel sınıf partisi programıdır. Birinci bölüm "*Burjuvalar ve Proleterler*" başlığı taşımaktadır. Kapitalizmin tarih içerisinde nasıl yükseldiği, nasıl egemen bir sistem haline geldiği, kendi olumlu tarihsel rolünü nasıl oynadığı ve kendini tarihe gömecek maddi zemini ve toplumsal kuvvetleri nasıl yarattığı üzerine bir bölümdür bu. Bir ikinci bölüm var; "*Proleterler ve Komünistler*" başlığı taşıyor. Burada, komünistler ile sınıf arasındaki ilişkiler tanımlandıktan ve komünistlerin kendi programlarını, kendi çözüm önerilerini ideal tasarımlara değil maddi gerçeğin bilimsel tahliline, varolan

toplumun bilimsel çözümlemesine dayandırdıkları anlatıldıktan sonra, mevcut toplumun ürettiği sorunlara komünistlerin yaklaşımı ortaya konulmaktadır. Mülkiyet sorununa, ulus sorununa, aile sorununa, eğitim sorununa, enternasyonalizm sorununa, devlet sorununa ve öteki bir dizi soruna ilişkin genel yaklaşımlar özetleniyor burada. Bu programın siyasi bölümü oluyor, ki zaten bölümün girişinde de komünistlerin en acil görevi olarak siyasal iktidarın ele geçirilmesi hedefi tanımlanıyor. Bu bölümün sonunda iktidarı ele geçirecek proletaryanın ilk safhada gerçekleştireceği önlemlere ilişkin dokuz-on maddelik bir somut önlemler demeti var.

Üçüncü bölümde dönemin sosyalizm akımları tanımlanıyor. O dönem egemen bir sosyalizm anlayışı henüz yok. İşçi sınıfının tarihsel gelişmesinin o günkü geriliğine de denk düşen bir sürü sosyalist mezhep var. O mezhepleri genişçe çözümlemek bir ihtiyaç olarak görülmüş.

Ve bir de son bölüm var, dördüncü bölüm oluyor, komünistlerin muhalif akımlar karşısındaki tavrını belirleyen bir bölüm bu.

Komünist Manifesto bu dört ana bölümden oluşuyor.

Rusların bir programı var, 1903 Kongresi'nde onaylanmış. Kapitalizmin esaslarına, artı, kapitalizmin kaçınılmaz yıkılışına ayrılan iki kısımdan oluşan bir teorik bölüm var. Bu bölümün ardından; Rusya çarlığın egemen olduğu, serflik ilişkilerinin toplumun yaşamında geniş bir yer tuttuğu bir ülkedir; bu ülkede öncelikle çarlığın devrilmesi, serflikin tasfiyesi, demokratik cumhuriyetin kazanılması görevleri vardır, denilerek, burjuva demokratik devrime ilişkin asgari programa geçiliyor. Sonra asgari programın daha özel bir bölümü olarak da tarım programına geçiliyor. Ardından da emeğin korunması bölümü geliyor. Ve nihayet program, muhalif akımlara karşı tavrın tanımlanmasıyla sona ediyor.

1917'den sonra daha değişik bir durum var. 1917'de gün-

deme program revizyonu sorunu geliyor. Zira o süreçte değişik bir sorun, emperyalizm gündeme geliyor. Kapitalizmin gelişip emperyalizm aşamasına geçmesi Rusların ilk programlarını ortaya koydukları döneme rastlar. Ama o dönemde henüz marksist bir emperyalizm tahlili olmadığı için, emperyalizm programda özel bir tarzda yer almıyor. Savaşla birlikte, emperyalizm, savaşlar ve devrimler çağının teorik-bilimsel çözümlenmesiyle birlikte, kapitalizmin bu yeni evresine programda yer vermek bir ihtiyaç haline geliyor. Ve bu ihtiyaç çerçevesinde yapılmış ayrıntılı tartışmalar var. Bu tartışmalardan, parti programlarının artık emperyalizm çağına ilişkin bölümler içermesi gerektiği üzerine bir sonuç çıkıyor.

Bu tartışmalar bizim programımız açısından kritik bir önem taşıyor. Biz kendi *Program Taslağı*'mızda Lenin'in hassasiyet gösterdiği tutumu benimsedik; kapitalizm ile emperyalizmi ayrı ayrı ifade etmek yoluna gittik. Lenin bu tartışmalarda, kapitalizme ilişkin temel yasallıklara program yapısı içerisinde mutlaka yer verilmesi, emperyalizme ilişkin sorunların ise ek olarak ifade edilmesi gerektiği üzerinde duruyor. Lenin'in son derece açıklayıcı olan gerekçelendirmelerine şimdi girmiyorum, zira biz bunu daha somut bir biçimde ayrıca tartışmak durumundayız, ki ön tartışmalarda bunu genişçe yapmıştık. Bu çerçevede yalnızca şunu hatırlatmak istiyorum: Birinci emperyalist savaşın ardından programlarda artık emperyalizme ilişkin temel bir bölümün yer alması sözkonusudur. Emperyalizm çağı gerçeklerinin programda ifade edilmesi, buna ilişkin temel yaklaşımların maddeleştirilmesi sözkonusudur.

Spartakistler'in programı daha değişik bir belge. Girişinde savaşın yarattığı yıkımın ajitatif bir dille suçlanması var. Ama sanıldığı türden bir ajitasyon değil bu. Güçlü bir ajitatif dili olduğu için, okunduğunda böyle algılanabiliyor. Gerçekte ise, kapitalizmin iflas ettiğine, insanlığı yıkıma götürdüğüne dair bilimsel bir değerlendirme yapılıyor burada. İnsanlığı bu yıkım-

dan üretici güçlerin toplumsallaştırılması, kapitalizmin anarşik yapısına son verilmesi, üretim araçlarının ve zenginliğin kollektif mülk haline getirilmesi ve planlı ekonomiye geçiş kurtaracaktır, kısacası sosyalizm kurtaracaktır, çerçevesinde güçlü vurgular yapıyor burada. Sonraki bölümlerde, yine ajitatif bir dille, o günün genel atmosferi de gözetilerek, bazı temel sorunlar gerekçelendiriliyor. İç savaş, dolayısıyla şiddete dayalı devrim gerekçelendiriliyor. Bunlar sanıldığı türden ajitasyon bölümleri değil. Sadece devrimin ateşi içerisinde yazılan bir program olduğu ölçüde, bilimsel gerçekler coşkulu bir dille ortaya konulmuştur, bunu böyle kavramak gerekiyor. Nitekim devamında maddeleştirilmiş programatik öneriler var. Bunlar mümkün mertebe sınırlıdır. Çünkü bir devrim anıdır sözkonusu olan. Başlamış bir devrim vardır ve devrim sıcaklığını ve akışını henüz korumaktadır. Devrimi ileri safhasına vardırmaq sözkonusudur ve öneriler de bu çerçevede şekillenmektedir.

Bu metin başlangıçta bir program olarak kaleme alınmamıştır. Böyle bir kaygıyla kaleme alınsaydı, belki daha değişik bir form da verilebilirdi. Bu bir bildirge; "*Spartakistler Ne İstiyor!*" başlığı zaten çok şey anlatıyor. Ama bu bildirge, programatik bir form taşıdığına kanaat getirildiği ölçüde, kurulan Alman Komünist Partisi'ne kuruluş kongresinde sunulmuş bir program da olabilmiştir.

***Program Taslağı* üzerinden programımızın iç yapısı**

Bu açıklamaların ardından, tartışmalara yeterli zamanı bırakabilmek için sözü kısa tutup şunları söyleyeceğim. Ben bizim programımızın bir giriş bölümü içermediğini gerektiğini düşünüyorum. Yoldaşlar önermişlerdi, ben de bu öneriye katılıyorum. Henüz bu giriş kaleme alınmadı, bu bölüm sonraya bırakıldı. Bu giriş esas olarak, tarihsel dönem ve bugünün dün-

yası üzerinden bir program sunuşu olacak. Bize böyle bir sunuşun genel çerçevesini verecek bir temel belgemiz var. Ön tartışmalarda yoldaşlar bu belgenin böyle bir rolü oynayabileceğini söylediler. Bu belgeyi daha sonra anacağım, ona girmiyorum. Fakat bizim programımızın, bir iddiayı, bir kararlığı, bir coşku-yu, döneme ilişkin belli değerlendirmeler ve vurgular üzerinden ortaya koyan bir girişi olabilmeli.

Bu girişin dışında programımızın temel yapısı şöyle olacak: Birinci bölümünde kapitalizmin genel esaslarına ilişkin maddeleştirilmiş bir bölüm yer alacak. Bundan çıkan sonuçlar var tabi. Kapitalizmin varlığını göstermek, beraberinde onun kaçınılmaz olarak yok oluşunu göstermeyi gerektiriyor. Zaten marksist bir parti programının kapitalizmin varlığına yer vermesinin nedeni esasta budur. Kapitalizm şu yasallıklar içerisinde oluşuyor, şu çelişkileri üretiyor, bu çelişkiler onu şöyle yıkıma götürecektir. Amaç bu zaten; biz kapitalizm bölümünü, onun tarih içinde nasıl varolma hakkı ve imkanı kazandığını ve kaçınılmaz bir biçimde nasıl yok olacağını göstermek için programımıza alıyoruz. Böyle bir kapitalizm bölümü. Artı, proleter devrimin kaçınılmazlığı ve amacı, bu çerçevede nihai hedef vb. sorunlar tamamlayacak, bu kapitalizm bölümünü.

Bunu emperyalizm bölümü izleyecek. Emperyalizm bölümünde, kapitalizmin tekelci aşaması gerçeğine, bu çağın sorunlarına ilişkin belli maddeleştirilmiş temel tespitlere yer verilecek. Ardından, emperyalizm aşamasının nasıl kapitalizmin genel bunalım aşaması olduğunu, bunun sadece savaşları/yıkımları değil, aynı zamanda evrensel planda proleter devrimler için zemini nasıl da düzleyen bir gelişme aşaması olduğunu ortaya koyan bölümlerle noktalanacak bu bölüm. Kapitalizmi ortaya koyan bölüm proleter devrimin ve sosyalizmin kaçınılmazlığına bağlanıyor. Emperyalizm bölümü; proleter devrimin dünya ölçüsünde güncelleştiğini, kapitalizmin emperyalizm aşamasıyla birlikte bir genel bunalım aşamasına girdiğini ve proleter devrimler

çağını başlattığını evrensel planda ortaya koyan sonuçlara varacak.

Bazı programlarda sosyalizm ve komünizm ayrı bölümler yapılmış. Ben bunların ayrı bölümler olarak konulmaması gerektiğini düşünüyorum. Zira sosyalizm kapitalizmin reddi olarak ortaya konulmalıdır. Zaten mevcut toplumun bilimsel eleştirisi ve mahkumiyeti, sonraki toplumun doğuşuna işaret etmekten başka bir şey değildir. Eğer kapitalizmin kaçınılmaz olarak proleter devrimi ve sosyalizmi üreteceğini söylemeseydik, programımızda kapitalizme zaten yer vermezdik. Burada diyalektik bir bütünsellik var. Kapitalizm ve emperyalizm bölümleri programın teorik bölümlerini oluşturuyor. Burada proleter devrim gerekçelendirilir, proletarya diktatörlüğü gerekçelendirilir, proletarya partisi gerekçelendirilir, proletarya enternasyonalizmi gerekçelendirilir. Bunların hepsinin yeri bellidir.

Bu birbirini tamamlayan teorik bölümleri siyasal bölüm izleyecektir. Siyasal bölüm; partimizin Türkiye devrimine ilişkin değerlendirmesi, bu temel üzerinde Türkiye devriminin önündeki görevlerin ve hedeflerin tanımlandığı bölüm olacaktır. Türkiye devriminin yapısına ilişkin tanımlamaların ardından, iktidarı ele geçirmiş proletaryanın siyasal, ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda gerçekleştireceği önlemler yer alacaktır. Burası programımızın siyasal bölümünü oluşturacaktır. Bu bölümde, Türkiye’de proleter devrim programı, proleter devrimin hedefleri ve görevleri yer alacaktır.

Bunun dışında programımızın iki pratik bölümü olmak durumunda. Biri klasik programlarda yer alan temel pratik bölüm, emeğin korunması dediğimiz bölüm. Ki biz daha önce bu bölümü kaleme alınmış form üzerinden tartıştık. Bir de halihazırda kaleme alınmamış, önemli olduğu için sonraya bırakılmış bir başka bölüm daha olacak. Bu bölüm, demokratik siyasal özgürlükler uğruna mücadeleyi iyi bir şekilde gerekçelendiren kısa bir sunuşla birlikte, temel demokratik hakların tanımını içeren bir ara bölüm olmalı diye düşünüyorum. Çünkü

burjuva demokratik siyasal hak ve özgürlüklere ilişkin istemler ile proleter devrimin alacağı siyasal tedbirler birbirinden farklı şeylerdir. Burjuva demokratik istemler sosyalizmde farklı bir anlamda aşılır. Maddeler tartışıldığı zaman, burada kastettiğim daha iyi anlaşılacaktır.

Ek bazı sorunlar/öneriler

Bunların dışında tartışma sürecinde yoldaşların belli önerileri vardı. Programımızda ulusal soruna ilişkin olarak, proleter devrimin siyasal görevleri ve hedefleri içerisinde bir madde olarak değil, bir alt başlıkla nispeten daha geniş bir bölümün yer almasına ilişkin bir öneri vardı. Türkiye’de başka bir temel ulusun varlığı, bu çerçevede önemli bir ulusal sorunun varlığı, bunun bugünün Türkiye’inde özel bir yer tutması vb. nedenlerle, bunun böyle olması gerektiğine inanan bazı yoldaşlar vardı.

Ben *Program Taslağı*’nda, proleter devrimin genel hedefleri ve görevleri içerisinde ulusal soruna maddeleştirilmiş bir biçimde yer verdim. Ama bir de ulusal sorun başlığı altında dört ara başlık taşıyan kısa bir ulusal sorun program taslağı kaleme aldım. Benzer bir şeyi, tarım sorunları genel programatik çerçevede ifade edildiğinde çok dar kaldığı için, bu sorunla ilgili yapmayı denedim. Ama ortaya çıkan metin tarım sorunlarına ilişkin bir alt program olmaktan çıktı, tarım ve köylü sorunu üzerine bir tespitler ve tezler metnine dönüştü. Bunlar, tartışmaları kolaylaştırmak amacıyla, biraz rahatlık gösterilerek yapıldı. Biz bunu program formu içerisinde tartıştığımızda, inanıyorum ki en uygun biçimi bulacağız.

Bunların dışında şunu söyleyebilirim. Bugünün sapmalarını biz de tanımlamalıyız. *Komünist Manifesto*’dan beri bir gelenek bu. Her dönemde işçi sınıfı sosyalizmi dışında kalan ve o günün mücadelesi açısından önem taşıyan sosyalizm akımlarına (sapmalar olarak da bakabiliriz) ilişkin tanımlar yapılmış-

sa, bizim programımızda da böyle kısa bir bölüm olacaktır. Revizyonizme, popülizme, bugün özel bir önem taşıdığı için sosyal-reformizme ilişkin söylenecek birkaç cümlelik tanımlamalar olacak bunlar.

Bu toplumdaki devrimci muhalif akımlara karşı tavır, tıpkı *Komünist Manifesto*'da olduğu gibi, özlü bir tanımdan ibaret kalmalıdır. "Türkiye Komünist İşçi Partisi, toplumumuzda kurulu toplumsal ve siyasal düzene karşı mücadele eden tüm muhalif ve devrimci akımları destekler." Bu ifade programımızda doğal olarak yer alacaktır. Bizim bunu açıp gerekçelendirmemiz gerekmez. Bunun kendisi çok şey anlatmaktadır zaten. Devrimci harekete ilişkin tutumumuzun bir programatik ifadesinden başka bir şey değildir bu.

Bir de asgari-azami program meselesi var. Programın yapısı tartışıldığında kuşkusuz önemli bir sorun. Delejelere sunulmuş ön tartışma tutanaklarında bu konuda ayrıntılı tartışmalar var. Şimdi üzerinde kısaca durmak isterdim, ama konuşmam biraz fazla zaman aldı. Onun için şimdilik bırakıyorum. Ama bu konuda kısa bir tartışma yapmak durumunda kalacağız.

Kuru görüntü canlı ve zengin öz

Genel esaslardan, temel tezlerden oluşan özlü bir program, çözümler içeren makalelere alışmış kimselere çok kuru bir belge gibi görünür. Ama bu bir program bilincinden yoksunluğu anlatır. Biz bunu daha önce de tartıştık. Ulusların kendi kaderini tayin hakkına ilişkin bir tek madde Lenin için neden çok önemli olabiliyor da, diğerleri için kağıt üzerinde herhangi bir ifade olarak kalıyor? Biz programı asla bir makale gibi, herhangi bir siyasal değerlendirme gibi kavramayacağız. Eğer böyle kavrarsak, özlü bir metin, bir takım genel noktaların sıralanması gibi anlaşılacaktır. Görünürde herkesin bildiği, görünürde birçok kimsenin üzerinde birleşebildiği temel

tezler yığını gibi görünecektir. Nitekim bizde tasfiyecinin teki zamanında; “herkesin programı üç aşağı beş yukarı birbirine benzer” diyor, dolayısıyla ayrılıklar yapay demeye getiriyordu. Mesele bu mu? Gerçekten o birbirine çok benzeyen, çoğu kere de klasik metinlerden alınan her bir temel tez ve madde herkes için aynı içeriği ifade ediyor mu? Aynı amaca, aynı ilkeye bağlılığı ifade ediyor mu? Mesele bu zaten.

Program bilinci bu açıdan da çok kritik bir önem taşıyor. Program, program diyorduk. Bir takım cümlelerden ibaret bir metin midir bir program? Programın gerisindeki bütün bir bakış açısı bilinmezse, programın özlü bir ilkeler, hedefler ve görevler tanımı olduğu bilinmezse, bir program metni gerçekten çok kuru ve yavan görülecektir. İlkeye bağlılık, amaca bağlılık nedir? Bir program bununla birlikte kavranmazsa yine hiçbir şey anlaşılmayacaktır. Hepimiz proletarya diktatörlüğünü savunuyoruz demek, kendi başına hiçbir şey ifade etmiyor. Bu amaç herkes için aynı şeyi ifade ediyor mu gerçekten? Onu kavramak tarzından tutunuz da, ona ulaşma yol ve yöntemine kadar, ona dayanak oluşturacak toplumsal kuvvetin kavranışına kadar... Proletaryayı ciddiye almayanın proletarya diktatörlüğünü ciddiye alması mümkün müdür? Karşı-devrim karşısında devrimci şiddeti savunmak, kendi başına proletarya diktatörlüğünü savunmak olabilir mi? Bakıyorsunuz, proletarya ile hiçbir bağı olmayan, onu herhangi bir sınıftan ayrı görmeyen bir akım, öte yandan proletarya diktatörlüğünün çok kararlı bir savunucusu olabiliyor. Proletarya diktatörlüğünün toplumsaltarihsel içeriği, bu anlamda bilimsel içeriği kavranmadığı için, kendi içinde boş bir laf savunuluyor.

Özlü bir program bir bakıma kuru bir programdır da. Birkaç temel cümleden oluşan paragrafların bir sıralanmasıdır. Çözümlemeler, ayrıntılar, örnekler içeren makaleler varken, bu kuru program da neyimize duygusu uyandırabilecek bir yapısı var, program bilincinden yoksun insanlar için. Ama ilke deni-

len, nihai hedef denilen, amaç denilen Şeye bağlı olanlar için, bu temel noktaların doğru bir biçimde ifade edilmesi, benimsemesi, bu çerçevede program sadakati, apayrı bir anlam ve önem taşımaktadır.

Biz bunu kavrayamadığımızda zaten bir program bilinci oluşturamayız. Birçok insan programı döne döne incelemeyi bir ihtiyaç olarak da görmez. Ben programı inceleyene kadar, programda anti-emperyalizm üzerine kuru bir paragrafla uğraşana kadar, bizim anti-emperyalizm üzerine koca bir kitabımız var, onunla uğraşırım demek durumunda kalabilir. Halbuki uğraştığı koca kitabın bir anlam taşıyabilmesi için, programdaki o bir paragraflık yaklaşımın çok iyi sindirilmesi, o çerçevenin çok iyi edinilmesi gerekir. Program zaten 300 sayfada anlatılanın üç satırda ya da bilemediniz üç paragrafta özlü bir biçimde ifade edilmiştir.

IV. BÖLÜM

Parti programı üzerine düşünceler

Programımızın militan devrimci bir dili olmalı

Cemal: Programımızın genel çerçevesi ve teorik içeriği yönünden bir zorluk yaşamayacağız. Programımız, hareketimizin on yıllık kendi birikimi ve bilimsel sosyalizmin yüzelli yıllık enternasyonal tarihsel-teorik birikimi üzerinde yükseleceği için böyle bir güven duyabiliyorum. Programımızın içerik yönünden kuvvetli olacağından herhangi bir kuşku duymuyorum.

Ama programın içerikteki kuvveti kadar dil ve üslup yönünden de kuvvetli olmasını gözetebilmeliyiz. İçerikteki kuvveti söylemdeki/tarzdaki heyecanla, yerine göre ajitatif vurgularla birleştirebilirsek, metni kuru bir metin olmaktan çıkarabiliriz. Bu anlamda *Komünist Manifesto*'nun dil ve üslup yönünden çok başarılı olduğunu düşünüyorum. Rosa Luxemburg'un

“Spartakistler Ne İstiyor?” başlıklı programında da aynı başarı var.

Programa ilişkin olarak, roman ile öykü üzerinden biraz farklı bir benzetme yapmak istiyorum. Romanda örneğin yaşanan on günlük bir olayı 500 sayfada anlatabilirsiniz. Ama öykü, o 500 sayfalık çalışmanın damıtılmış biçimidir. Yani öykü zor olanıdır. Bizim on yıllık birikimimizi bu anlamda romana benzetebiliriz. Programı ise, bu on yıllık birikimin süzülmesi anlamında öyküye benzetebiliriz. Biz zor olanı yapacağız.

Değınmek istediğim başka bir sorun ise “devlet” sorunu. Devlete ilişkin olarak programda ne söyleyeceğiz, onu nereye oturtacağız? Bunun teorik arka planı açısından belli zorluklarımız var. *Platform Taslağı*’nda bir-iki cümle ile geçen bir devlet tanımlamamız da var. Bunun arka planını doldurmak kuşkusuz önümüzdeki süreçte başarabileceğimiz birşey. Bunu tartışmak isterim, ama bugünkü gündemimiz çerçevesinde tartışabileceğimiz bir sorun değil. Ama Cihan yoldaş da sosyalizm ile komünizmin ayrımı üzerinden ifade etti. Bence de böyle bir ayrım gerekli değil. Daha çok kapitalizmden komünizme geçiş süreci olarak kavramak lazım sorunu.

Azami ve asgari program sorunu üzerine tartışmalara gelince. Hem asgari program kavramının dejenere olması nedeniyle, hem de asgari programdan yerleşik sol kültür içinde daha çok demokratik devrim aşaması anlaşıldığı ölçüde, programımızda yer almaması gerektiğini düşünüyorum. Eğer biz demokratik görevleri sosyalist devrimin yan ürünleri olarak görüyorsak, program yapısında da bunu bu kapsamda ele almalıyız diye düşünüyorum.

Parti kazanıldı, her şey iktidar için!

Tuna: Bir parti iddiasıyla çıkıyoruz ve parti de iktidara aday bir yapı. Düne kadar temel ve acil iki hedefimiz parti

ve iktidar, parti ve devrimdir diyorduk. Bunun bir ayağını kazanmış olmak, iktidarı alma mücadelesinin bizim için en öncelikli hedef olduğu anlamına geliyor. Bugünün dünyasında Türkiye gibi bir ülkede, iktidarı alma hedefi, doğal olarak son derece heyecan verici bir hedef. Programımız bunun bilimsel temelini sağlıyor bize. Eğer programımız akademik bir değerlendirme değil de iktidarı alma hedefimizi taşıyan ve tanımlayan bir metin olacaksa, bir şavaşçı ruhu yaratması gerektiği ölçüde o dinamik havayı, o ajitatif yönü de taşıması gerekiyor.

Ama program esasta bilimsel bir metin. Bizim anladığımız anlamda işçi sınıfının ajitatif dili, o bilimsel temel üzerinden ve onun sınırlarında ifade edilebilir ancak, burada zorlamalardan da kaçınmak gerekir, bu yalnızca programımızı zayıflatır. Ön tartışmalarda da, bilimsel bir metinde popüler bir dili çok da tercih etmemek gerekir demiştik. Bilimsel bir eleştiri kendisine uygun kavramlar ve terimlerle yapılır. Bu, dilin açık ve sade olmasına en ufak bir biçimde engel teşkil etmiyor. Bu nedenle, ajitatif dili de, heyecanı da işçi sınıfının devrimciliğinin farkı ile kullanabilmeliyiz. Ajitatif dil ihtiyacı bir ölçüde programımızın giriş bölümü ile karşılanabilir diye düşünüyorum.

Asgari-azami program üzerinden sanıyorum ayrıca tartışacağız. Burada ben de girmeyeceğim, ama programımızın bir bütün olduğunu, kendi içerisinde parçalanabilir olmadığını düşündüğümüz ölçüde, bizim için öyle bir kaygıyı duymamak gerektiğini düşünüyorum.

Ulusal sorun ve tarım sorununun ayrı bir bölüm olarak ifade edilmesiyle ilgili bir tartışma var. Kürt sorununun bu ülkede kendini ortaya koyuş biçimi ile, bu ülkenin 70 yıllık siyasal tarihi içerisinde tuttuğu yerle, sadece güncel hareketlilik açısından değil önümüzdeki dönemde de tutacağı yerle birlikte düşünüldüğünde, bence de ayrı bir bölüm olarak ifade edilmesi gerekiyor. Programımız, hem bilimsel temeli ile hem de bugüne ışık tutması açısından, ulusal sorunu tarım sorunu ile güçlü

bir biçimde bağlayabilmeli. Bu biçim olarak nasıl yapılabilir, kafamda henüz oturmuş değil. Ama bugün biz ulusal sorunun/ mücadelenin yoksul köylülüğe dayandığını; doğal olarak ulusal taleplerin bir yanıyla köylülüğün talepleriyle de birleşmesi gerektiğini; bu çerçevede ulusal olanla sınıfsal olanı ayırmanın hareketi zaten burjuva anlamda dar bir ulusal program düzeyine düşüreceğini, nitekim düşürmüş bulunduğunu da söylüyoruz.

Parti düzeyine geldiğimiz bir yerde, bu sorundaki politik açıklıklarımız polemiklerimizde, propaganda-ajitasyonumuzda, pratik faaliyetimizde özel bir ağırlık taşıyacaktır. Ulusal hareketin başlangıçtaki devrimci programından ayrıldığı, “siyasal çözüm” arayışı çerçevesinde kendini en dar anlamda ulusal taleplere indirgediğini tespit ediyoruz ve bu durumda programının da artık dar bir burjuva ulusal program haline geldiğini söylüyoruz. Bunun Kürt halkının devrimci birikiminin heba edilmesi anlamına geldiğini söylediğimiz ve buna güçlü bir tarzda vura-cağımız bir sırada, sözünü ettiğim sorunun programımızda gözetilmesinin büyük önemi var. Biz başından beri, bu ülkede ulusal hareketin temel toplumsal dinamiğinin devrimci yoksul köylü dinamiği olduğunu da söyledik. Bu programımıza da yansımali. Ulusal hareketle polemiklerimizde, emekçi katmanlarına giderken, bizim programımızın ulusal soruna yaklaşımı bu diyebilmeliyiz.

Cihan yoldaş programda kısa da olsa sol akımlarla ilgili bir ayrı bölümün yer alması gerektiğini söyledi. *Komünist Manifesto*'da bu böyle ve daha sonra da gelenekselleşmiş. *Komünist Manifesto*'nun yazıldığı dönemde Marksizm baskın bir sosyalist eğilim değil, dahası henüz yeni yeni şekilleniyor. O zamanki devrimci muhalif akımlar arasında ideolojik ayrılıklar daha büyük. Anarşizm o zaman çok güçlü ve çok farklı bir ideolojik akım. Ama 150 yıllık tarihi içerisinde Marks ve Engels'in kurucusu oldukları bilimsel sosyalizm devrimci mücadelede oynadığı tarihi rolle, diğerlerini önemli ölçüde ta-

rih sahnesinin dışına itti. Kuşkusuz değişik sınıfların sosyalizm üzerinden yorumları hala da var. Ama bir dizi temel değerlendirmede Marksizmin baskın çıkması sonucunda ayrılıklar çok azaldı.

Bugün Türkiye’de küçük-burjuvazinin devrimci temsilcilerinin hiçbirinin, örneğin proletarya diktatörlüğü çerçevesinde genel marksist argümanların karşısına çıkabildiğini sanmıyorum. Bu kuşkusuz politik ayrımların çok önemli olduğu gerçeğini ortadan kaldırmıyor. Ama ben kısa bir bölümde ifade edilişin hayli zor olacağını düşünüyorum. Bizim programın kalıcılığı üzerinden vurgularımız var. Önümüzdeki dönemde devrimci popülizmin politik mücadelede etkisizleşeceği bir yerde, programımızın bu bölümü gereksizleşebilir. Bu noktada ne kadar bir ihtiyaç olduğunu ayrıca tartışmak gerekir.

Program bölümlenmesi içerisinde nasıl ki kapitalizm bölümünün ardından sosyalizmi tanımlıyorsak, emperyalizm bölümü üzerine de dünya çapındaki gelişmelerin yorumlanması ile birlikte dünya devrimi perspektifinin ve enternasyonalizmin benzer bir biçimde öne çıkması gerekiyor.

Proletarya diktatörlüğüne ilişkin olarak söyleyebileceğimize gelince. Programı esasta iktidar hedefine bağlı tanımladığımız; iktidar alındıktan sonraki ilk uygulamalarımızı ortaya koyduğumuz bir yerde, bana proletarya diktatörlüğü asgari bir tanım olarak yeterli gözüküyor. Sovyet devrimi, önden sadece Paris Komünü gibi sınırlı bir deneyimin olması nedeniyle de, devrimden sonra hiç değilse 15 yıl boyunca siyasal ve ekonomik planda yapacakları konusunda beklemediği sorunlarla karşı karşıya kalabildi. NEP bunun ifadesiydi, beklenmeyen durumlara verilmiş bir geçici yaratıcı yanıtı bu. Tek parti yine öyle. Bunlar, siyasi ve ekonomik koşullara, nesnel zorlanmalara karşı tutumlar oldular. Doğal olarak biz NEP ve tek partiyi, oynadığı devrimci rolleri, etkilerini, yan sonuçlarını bilmekle beraber, genelleştirmiyoruz. Bu, Sovyet devriminin uluslararası

karakteri konusundaki güçlü inancımıza ve düşüncemize rağmen böyle.

Sonuç olarak ben proletarya diktatörlüğünün daha sonraki süreçte bürokratik bir yozlaşmaya uğramasına ilişkin belli değerlendirmeleri program yapısı içinde çok gerekli görmüyorum. Program çerçevesinde, proletarya diktatörlüğü diye tanımlamak bana yeterli gözüküyor.

Diğer alt başlıklarla ilgili zaten ayrıca bir tartışma olacağı için (teorik bölüm, pratik bölüm, siyasal bölümle ilgili), onlara girmeyeceğim.

Bayram: Programın bu şekilde bölümlenmesi olumlu. Ancak ulusal sorun ve tarım sorunu program metnine ek olarak değil de içerisinde yer alırsa daha doğru olur diye düşünüyorum. Programın fazla şişkin olmaması açısından böyle daha yararlı olur. Genelde programları bekleyen iki türlü tehlike oluyor. Uzun ve geniş olduğu ölçüde işlevini yeterince yerine getiremiyor. Aşırı kısa olması durumunda ise, pratikte partililerin ya da işçi sınıfının elinde silaha dönüşmesi güçleşiyor. Kısıklığı veya uzunluğuna bunları gözeterek karar vermek gerekiyor.

Ancak ulusal sorun ve tarım sorunu, program sistematigi içinde bir bölüm olarak yer almalı. Ayrı bir metin olarak fazla yararlı olacağını düşünmüyorum. Ama şu olabilir; bir dizi başka konuyla birlikte kongre kararları ya da kongre tezleri olarak geçebilir. Program içerisinde bir program formuna pek uygun olmaz diye düşünüyorum.

Dil konusunda belli bir açıklık oluştuğunu düşünüyorum. Popüler bir dil olacak diye bir zorunluluk olmadığını Engels de söylüyor. Bilimsel gerçekliği verecek kavramlar neyse, o kavramları kullanmak gerekir.

Proleter devrimi ve proletarya diktatörlüğünün bizdeki somut karşılığı noktasında farklı bir vurgu var mı, bilmiyorum. Onu içerik yönünden ayrıca tartışırız diye düşünüyorum.

İşçi sınıfına “benim bir partim var” dedirtmek

Osman: Program bir partinin teorik ve politik içeriğidir. Sağlam bir içerikle yola çıkıyoruz. On yıllık teorik-ideolojik birikimimizin, bu sağlam içeriğimizin teminatı olduğunu düşünüyorum. Türkiye işçi sınıfı artık bir iktidar programına sahip diyebileceğiz. Nihayet artık yaşamın nesnelliğinden çıkan bir program işçi sınıfının önüne konulacak ve bu Türkiye’de ilk kez olacak. Geleceğin sorunu olarak değil, bugünün sorunu olarak iktidarı için savaşımların adı olacak bu program. Bu anlamda gerçekten de heyecanlandırıcı bir program.

Program teorik ve siyasal olmak üzere temelde iki bölümden oluşuyor. Burada çok önemseydiğim şudur. Asgari program ayırımına gitmeksizin, acil demokratik sorunların devrimimizin manivelaları olarak ele alınması ve bu çerçevede programa konulması gerekir.

Kürt sorunu ve tarım sorununun ayrı ele alınması üzerine öneriler yapıldı. Bence de programın içerisinde ele alınmalı, ve tıpkı Lenin’in ulusal sorun sözkonusu olduğunda bir halklar hapisanesi olan Rusya ilgili 9. maddede formüle ettiği gibi, kısa ve özlü olmalı bunlar. Doğrudur, ulusal sorun bugün çok ciddi bir politik sorundur ve bu ülke gündeminde çok önemli bir yer tutmaktadır. Ama bizim programımız konjonktürel süreçlerden etkilenmeyecekse, sıkı sıkıya stratejik hedefe bağlı olursa, ulusal sorun, tarım sorunu gibi sorunların ayrı alt bölümler olarak ele alınmasını doğru bulmuyorum. Programımızın doğal yapısı ve akışı içerisinde, ilgili bölüm hangisiyse bu sorunlar da oraya konulmalı, orada vurgulanmalıdır.

Biz bugüne kadar daha çok ideolojik kuvvetimizle kazanımlarımızı elde ettik. Parti ve program ise politik kuvvet olmamızın çok önemli bir aracı olacak. Türkiye solu tarafından ideolojik gücümüz tartışılmaz bir konumda, bu konuda belirgin bir basınç oluşturuyoruz. Ama politik kuvvet olmak ve işçi

sınıfına “benim bir partim var” dedirtmek durumundayız. Bunu başaramamız açısından da önemli bir araç program.

Semih: Programın teorik bölümü üzerinden çok fazla bir tartışma yok. Sorun bu çerçeveden çıkmıyor. Siyasi bölüm olarak ifade edilen, Türkiye’de proleter devrimin hedef ve görevleri, proletarya iktidarının gerçekleştirecekleri çerçevesinde de tartışma gelişmiyor.

Temel tartışma alanı pratik-taktik bölümlerle ilgili görünüyor. Bu, “emeğin korunması” bölümü çerçevesinde de değil, daha çok demokratik ve sosyal hak ve istemler konusunda, bunun da bir parçası olarak ulusal sorun ve tarım sorunu çerçevesinde oluyor tartışmalar. Ulusal sorun ve tarım sorunu başlıkları altında ayrı bölümler olmaksızın, bunların temel demokratik sorunlar çerçevesinde ifade edilmesi mümkün. Bir de ön tartışmalarda geçmişti; bugünkü bir Alman partisinin program metni dışında ayrı bir eylem programı var diye, buna benzer bir tarzı tercih edebiliriz. Biz de ulusal sorun ve tarım sorunu üzerine bu tarzda metinler kaleme alabiliriz diye düşünüyorum. Yani programın dışında ayrıca böyle metinler olur, ama program içerisinde de temel demokratik haklar çerçevesinde bu sorunlar özlü bir biçimde konulur.

Ulusal sorunu yine de tartışmamız lazım. Çünkü ulusal sorun üzerinden bir ya da iki maddede söylenecekler söylemek istediğimiz şeyi ne kadar ifade edecek; önemli olan bu. Sorunun kendisini *Program Taslağı* üzerinden tartışınca, bir parça formun da nasıl olması gerektiği daha net ortaya çıkar gibi geliyor bana.

Tuna yoldaşın “sapmalar” üzerine söylediğine ben de katılıyorum. Bu, programda kısa bir bölüm olarak yer aldığına ne kadar güçlü, anlamlı ve işlevsel olacak? Artı, şu an içinden geçtiğimiz süreçte sapmalara ilişkin bir bölümün konması ne kadar gerekli? Rusların programına 1903’de bu çerçevede bir şey konulmamış, ama Lenin ‘17’de konulmasını öneriyor.

Komünist Manifesto'da değinilmiş, ama o dönem içinde bulunulan tarihi süreçle ilgili bir sorun. Programın ilgili bölümü geldiğinde tartışıp açabiliriz. Ama ben içinden geçtiğimiz süreçte çok özel olarak ideolojik-politik sapmalara yer verilmesi gerektiğini düşünmüyorum.

Dil konusuna da değinmek istiyorum. Cihan yoldaş ön tartışmalarda, özellikle teorik bölüm üzerinden; burada popüler bir dilin kullanılması ile bilimsel bir sürecin açıklanması farklı şeylere tekabül edebiliyor, bu bölümde net bir tutumla bilim dili ne ise maddelerin onunla ifade edilmesi gerekiyor demişti. Bu yeterince açık. Popüler olması kaygısıyla hareket edilmemesi gerekli program çerçevesinde. Bu konuda belli bir netliğe zaten ulaşılmış diye düşünüyorum.

Programda sapmalar sorunu

Nadir: Önemli gördüğüm bir hususta kısaca bir şeyler söylemek istiyorum. Programımız, gerek devrimci siyasal mücadele süreci içerisinde, gerekse özel planda işçi sınıfı hareketi içerisinde ortaya çıkan ya da çıkabilecek sapmalara ilişkin tutum konusunda bir şey söylemeli midir, diye bir tartışma geçti. İki yoldaş bunun çok gerekli olmadığını ifade ettiler. Ama ben yoldaşların yanıldıklarını, yanlış düşündüklerini ifade etmek istiyorum.

Kuşkusuz bugün 1848'lere benzemiyor. Bugün belli bakımlardan 1900'lerin başlarına da benzemiyor. Ama kimse bugün işçi hareketinin bu iki tarihsel dönemden daha az sapkınlık girişimleriyle karşı karşıya olduğunu söyleyemez. Sosyalizm deneyimlerinin başarısızlığa uğraması, sosyalizmin belli bakımlardan prestij kaybetmesi nedeniyle, bugün için bir takım akımların sosyalist maskesiyle işçi hareketi saflarına sızması eskisi kadar sözkonusu olmayabilir. Ama çok geçmeden bu durum yeniden ortaya çıkacaktır. Zira yeni dönemin işçi

hareketi dalgaları, Marksizmin giderek yeniden güçlü bir otorite haline getirecektir. Bu nedenle yeni dönemde işçi hareketi içerisindeki sapmalara karşı mücadeleye özel bir tarzda vurgu yapmak, bizim için politik bir ihtiyaçtır.

Yalnızca Türkiye'nin sınırları çerçevesinde de düşünmek gerekiyor. Programımızın teorik bölümünü tartıştığımız zaman, bu teorik bölümün enternasyonalist ruhunun nereden geldiği üzerinde de duruyoruz. Burjuvazi nasıl evrensel bir sınıf ise proletarya da evrensel bir sınıftır ve evrensel planda işçi sınıfı hareketini yoldan çıkarmak, onu burjuva ideolojisinin vesayeti altına almak üzere çok değişik kanallardan çok değişik girişimler yapılıyor. Dolayısıyla bunu yalnızca Türkiye sınırları içerisinde değil, daha geniş planda düşünmek gerekiyor.

Kaldı ki Türkiye planında düşünüldüğünde de, ben tehlikenin konjonktürel olduğunu, çok dikkate alınmaz bir şey olduğunu söylemenin doğru olamayacağını düşünüyorum. Bugün işçi hareketi henüz geri, henüz kendiliğinden sınırlar içinde, henüz bir siyasal sınıf hareketi haline gelememiş. Bu nedenle burjuvazinin özel bir tarzda yöneldiği bir alan değil. Ama gelecekte bunun böyle olacağını söylemek doğru değil. Nitekim biz Türkiye'nin tarihinde bu egemen sınıfın, "bu memleketi komünist partileri lazımsa, onu da biz kuracağız" dediğini de biliyoruz. Bugüne kadar gerek sendika bürokrasisi, gerekse değişik burjuva siyasal akımlar (TİP'i, TKP'yi hatırlayınız) üzerinden işçi hareketini hep denetim altında tuttuklarını da biliyoruz. Dolayısıyla, bu alanda karşı karşıya olduğumuz sorumluluklar hiçbir biçimde küçümsenmemelidir.

Eğer işçi hareketi içerisindeki sapkın eğilimlere karşı mücadeleyi bugünün geleneksel dar küçük grupları üzerinden anlıyorsak, bu çerçevede zaten bir şey söylememiz gerekmiyor. Yoldaşlar bu çerçevede ifade ediyorlarsa, ben buna tümüyle katılıyorum. Ama tartışılan sorunun mahiyeti bence çok daha değişik. Bu nedenle bizim programatik çerçevede de bu

mesele üzerine mutlaka kendi temel perspektifimizi ortaya koymamız gerekiyor. Bu, önümüzdeki dönem açısından da ayrıca büyük bir önem kazanacaktır.

Temmuz: Üslup alanındaki zorluk, programın hem işçi sınıfının öncülerine, hem de bir parça kitlesine dönük olması ihtiyacından; ama hem de bunun, komünist işçi partisinin temel duruşunu ifade eden bilimsel bir metin olmasından geliyor. Yani hem sınıfın öncüsünü, bütün bir partiyi bağlayan ideolojik-programatik bir temel oluyor, hem de sınıfın ileri kesimlerini, giderek daha geniş kesimlerini etrafında toplayacak bir bayrak oluyor. Tam da bu ikisini içiçe yapmaya çalıştığı ölçüde, büyük bir zorlukla karşı karşıya kalıyor.

Bu, bilimsel dil ile ajitatif dil arasında bir zorluk olarak ortaya çıkıyor. Uzunluğu-kısalığı sorununda da bir zorlanma yaratıyor. Klasik programların zorluğu buradan geliyor. Ama yine de bizim klasik program üzerinden yaptığımız tercihin bir mantığı var. Eğer program göndere çekilmiş bir bayraksa, bu bayrak hem bizzat önde taşıyan partiyi, hem de onun arkasından koca bir orduyu birleştirecektir. Onun arkasındaki ordu bu bayrağa baktığında kendi taleplerini görebilmeli. Bu ise metni kaleme almak açısından bir zorluk alanı ortaya çıkarıyor.

Programı kaleme alan yoldaşın bu tartışmaları geniş bileşenle yapma isteğinin gerisinde, programı kollektif bir ürün olarak çıkarmak isteğinin yanısıra, böyle bir neden de var. Bu tercihin ancak tartışmalardan süzülerek yapılabilmesi var. Cihan yoldaşın tartışmalarımız sırasında sıkça verdiği bir örnek vardı. Bir yönü ile açıklayıcı olduğunu düşünüyorum. 1919'da Ruslar program hazırlamaya çalışıyorlar, ki bu program, dünya işçilerine dönük bir propaganda metni. Lenin; bizim bu sorunu çok da abartmamız gerekmiyor. Partinin en yetenekli teorisyenlerinden onunu, yirmisini bir yere kapatalım, telefonlarını çekelim, dünya ile bütün irtibatlarını keselim (o sırada iç savaş sürüyor), birkaç ay çalışsınlar, böylece ortaya bir program

çıkartırlar, diyor. Çok abartmayalım dediği yerde bunu söylüyor. Bu, yılların teorik ve pratik deneyimi ile yoğrulmuş önderlerinin bir program metni ortaya çıkarırken nasıl bir zorlanmayla karşılaşacaklarını anlatmak açısından çarpıcı bir örnek.

Ulusal sorunun programda nasıl yer alacağına ilişkin bir tartışma var. Rusların programında tarım programının tuttuğu bir yer var. Rus devriminde proletaryanın yedeğindeki köylülüğün oynayacağı devrimci rolün öneminden hareketle çok önemsenmiş ve ayrı bir başlık olarak ele alınmış tarım sorunu. Bu açıdan bakıldığında, ulusal sorunun konjonktürel bir özellik taşımadığını, devrimimizin önemli bir manivelası olduğunu düşünüyorsak, biz de bu sorunu program içinde ayrı bir başlık yapabiliriz. Bu, konjonktürel bir politik tercih değil, Türkiye devriminin temel yapısal sorunlarına, mevzilenmesine ilişkin bir sorun.

Kendi tarihi dönemimizin havasını taşıyan bir program

Sergen: Kısaca birkaç noktayı belirtmek istiyorum. Birincisi; klasik programa ilişkin söylediklerimize sadık kalmamız gerektiğini düşünüyorum. Bunlardan ilki, programın kısa ve öz-lü olması gerektiğine ilişkindi. Bugünkü güçlükler ne olursa olsun, buna mümkün olduğu ölçüde uyabilmeliyiz. Programı kaleme alan yoldaşın da ifade ettiği gibi, burada gerekçelendirmelere, yorumlara girmek gerekmiyor.

Bizim ülkemizdeki sol akımlardan temel bir farklılığımız da şudur: Biz programımızı, siyasal yaşama adım attığımızdan bu yana, adım adım inşa ederek bugüne geldik. Yani yorum ve gerekçelendirmelere başından beri sahiptik. Ama son bir yılda çok daha geniş bir çerçevede yapıldı bu. Buna rağmen bir güçlük de var. Klasik programlar gerçekten çok kısa kaleme alınmış. Bu açıdan bir güçlüğümüz var ve ben bunun bir

ölçüde doğal olduğunu da düşünüyorum.

Bizim programımız yapı, hacim ve üslup yönünden ne Komintern'in '28 Programı, ne de Spartakistler'in programı gibi olacaktır. Biz bu programlardan yararlanıyoruz, çıkartmamız gereken sonuçları çıkartırız. Bunu yaparken, öncelikle kendi koşullarımızı dikkate almak zorundayız. Klasik programlardan mümkün olduğu kadar öğrenmek, özellikle Engels'in uyarılarını dikkate almakla birlikte, kendi koşullarımızı gözetmek durumundayız. Bu iki açıdan önemli.

Birincisi; bu ülkede bugüne kadar işçi sınıfı adına ortaya konulan programların bilimsel olmadığını, işçi sınıfına ait olmadığını, marksist temellere oturmadığını söylüyoruz. Bizim programımız bu açılardan bir ilk olacaktır gerçekten. Türkiye işçi sınıfına bilimsel bir program ilk kez armağan edilecektir.

İkincisi; çok özel bir tarihsel dönemden geçiyoruz. *Komünist Manifesto*'nun yazıldığı dönem özel bir dönemdir. Dolayısıyla *Komünist Manifesto*, yazıldığı gibi yazılmak durumundaydı. 1902'ler farklı bir dönemdir. 1919'da daha farklıdır, program propaganda yönü gözetilerek yazılmıştır. İktidarın alındığı, bütün dünyanın iktidara gelen Bolşeviklerin ne yaptığını merak ettiği, İkinci Enternasyonal'in yıkımının arkasına gelen bir dönemde, bir program kaleme alınıyor. Programda bütün bunlar gözetiliyor.

Biz de çok özel bir dönemden geçiyoruz. Bir Ekim Devrimi gerçekleşmiş, artı koca ulusal kurtuluş savaşları dalgası yaşanmış. Bir dizi ülkede devrimler gerçekleşmiş. Tarihsel bir yenilgi yaşamış koca bir sosyalizm deneyimi var ortada. Tüm bunlar bizim nasıl bir dönemden geçtiğimizi gösteriyor.

Hem programımızın ilk olması, hem de böyle özel bir dönemden geçilmesi nedeniyle, propaganda yönünün gözetilmesi gerektiğini düşünüyorum. Ben örneğin üç-beş sayfalık bir program yazabileceğimizi, bununla yetinebileceğimizi zannetmiyorum. Belli bir esneklik gösterebilmeli, propagandanın gerektiği

yerde propaganda yapmalıyız.

Diğer bir nokta ulusal sorun. Bu sorun programın içerisinde bir alt bölüm olarak yer almalı. Bu bizim kendi ülkemizin koşullarıyla ilgili bir olaydır. Örneğin, Rusların programında olduğu gibi 9. maddeyle anlatamazsınız bu meseleyi. '84'lerde Kürt ulusal hareketi bir patlama yaptı da, ulusal sorun bundan dolayı önem taşıyor da değil. Bu sorun Türkiye'nin en temel sorunlarından biridir. Bu açıdan Rusya'da tarım programının tuttuğu yer ile bir kıyaslama yapılabilir. Bu nedenle sınırlı bir biçimde ifade edilebileceğini düşünmüyorum.

Ben de sınıf hareketi içerisindeki sapkın eğilimler meselesinin programda yer alması gerektiği düşünüyorum. Çağdaş revizyonizm var, reformizm var, popülizm var, bunların yarattığı deformasyonlar var. Bunlar hala değişik biçimlerde ve düzeylerde, sınıf hareketinin kötürümleştirilmesinde rol oynuyorlar.

Aykut: Kürt ulusal sorununun programımızda nasıl yer alması gerektiğine ilişkin önerilerin iki düzeyde ele alınması gerektiği düşünüyorum. İlki, her şeyden önce, somut olarak bu ülkede Kürt ulusal sorununun varlığı ve verdiği mücadeleye ilişkin olarak, bir işçi partisinin ilkesel tutumu nedir? Bunun açık ve özlü bir biçimde yer alması gerekiyor programda. Bu bir yerde tam da Lenin'in 9. maddesinde ifade edilen madde. Ama öte yandan, Türkiye devrimi açısından taşıdığı önemden dolayı, bu sorunun ayrı bir alt başlık altında ele alınmasının doğru olduğunu düşünüyorum. Sadece ilkesel boyutta değil, sorunun politik anlamını ve çözümünü de ortaya koymalıyız programda. Yalnızca ilkesel çerçevede değil, politik olarak da sorunun ortaya konulmasına ihtiyaç var bence.

Ama tarım ve köylü sorununun ayrı bir alt başlık altında değil, programın proleter devrimimize ayrılmış bölümünde ele alınabileceğini düşünüyorum. Biz siyasal iktidar perspektifinden tarım sorununa nasıl bakıyoruz? Tarımda proleterleşme ve tekelleşme olgusu çerçevesinde eğer biz tarımda proleterleş-

miş kesimleri doğrudan sınıfın bir parçası olarak görüyorsak, bu çerçevede bir şeyler söyleyeceksek, bence ayrı bir başlığa gerek yok. Bunun dışında, Türkiye'deki tarım sorununun devrimci iktidar mücadelesinde taşıdığı başka önemli boyutları varsa, başka bakımlardan önem taşıyorsa, ayrıca düşünülebilir. Şu anda somutlayamadığım için, bu konuda fazla bir şey söyleyemiyorum.

Sınıf hareketi içinde sapmalar konusu bence de önemli ve programda yer alması gerekiyor. Biz ortaya çıktığımız andan beri Türkiye'de ve dünyada bir dönem geride kalmıştır, yeni bir dönem başlıyor tespiti yapıyoruz. Bunun çeşitli alt başlıkları var. Bu dönemin arkasından, herşeyden önce değişen tabloyu özlü bir şekilde tanımlamamız gerekiyor. Kapanan dönem nasıl bir dönemdir? Yeni bir dönem nasıl doğuyor? Bu büyük ölçüde ulusal ve uluslararası sol hareket üzerinde karşılığını da buluyor. Sadece sapma anlamında söyleyemiyorum. Yaşanan çöküşün arkasından ortaya çıkan tablo, tam bir çürüme alanı yaratmış bulunmaktadır. Bunun önemli olduğunu ve programda ifade edilmesi gerektiğini düşünüyorum.

Geçmişin revizyonist "komünist" partilerinin bugün hala uluslararası planda işçi hareketine karşı oynadığı tahrip edici bir rol vardır. Buna güçlü bir şekilde vurabilmeliyiz. Çünkü bizim programımız bir bakıma başka akımların programlarıyla bir çatışma içindedir de. Özel bir tarzda Türkiye'deki akımlara ilişkin fazla bir şey söylemek belki gerekmiyor. Ama uluslararası planda bunun özel bir tarzda altının çizilmesi gerektiğini düşünüyorum.

Tarihi dersler ve proletarya diktatörlüğü sorunu

Bahtiyar: Gündemin seyri üzerinden fazla bir şey söylemeyeceğim. Gündem içinde değinilen bir olgu üzerine konuşmak istiyorum. Sanıyorum Tuna yoldaşın konuşmasında geç-

mişti. Tarihsel sorunların şu aşamada programda yer alması gerekmediğini söylemişti. Ben bu görüşe katılmıyorum ve tarihsel sorunlar çerçevesinde, proletarya diktatörlüğü sorunu üzerinden bir şeyler söylemek istiyorum.

Bizim önümüzde sosyalizmin inşa süreçlerinin deneyimleri ile geriye dönüş süreçleri var. Biz daha 1. Genel Konferans Bildirisi'nde bu soruna ilişkin olarak özlü bazı sonuçlar çıkarmıştık. Orada, yaşanmış deneyimler çerçevesinde, emekçi insanın özgürleştirilmesinin, üretime ve yönetime bilinçli ve etkin bir biçimde katılımının sağlanmasının gözden kaçırıldığı söyleniyordu. Bu en temel noktalardan biridir ve gelecek açısından da kritik önemdedir.

Bu bizim sosyalizmin tarihine bakışımızın yönetsel olarak ne kadar doğru olduğunu gösteriyor. Biz hiçbir zaman bu süreci kendi içinde yargılamadık. Geleceğe dair sonuçlar çıkarmayı yaptığımız değerlendirmelerin esas amacı olarak ele aldık. Ben halihazırda çıkarılmış temel önemde sonuçların programımıza yansması gerektiğini, bu çerçevede proletarya diktatörlüğüne ilişkin en temel sonuçların da programımızda, proletarya diktatörlüğü tanımını içerisinde, mutlaka yer alması gerektiğini düşünüyorum.

Biz genel planda proletarya diktatörlüğünü, salt ezilen sınıfların ezenleri baskı altında tutması olarak algılıyorduk. Ben 1. Genel Konferans Bildirisi'ni ilk okuduğumda, bu açıdan çok etkilendim, bu meseleye bir başka yönüyle de bakılması gerektiğini kavradım. Bu gerçekten benim için ufuk açıcıydı. Emekçi insanın özgürleştirilememesi, özgür emekçi bireylerden oluşan bir sınıfın yaratılamaması vurgusu, dikkatimi en fazla çeken nokta oldu. Biz gelecek açısından önem taşıyan bu sonuçtan yararlanacaksak, proletarya diktatörlüğünün gözden kaçırılan bu temel taşının, tarihsel deneyimler ışığında bizim programımızda yer alması gerektiğini düşünüyorum.

Sovyetler Birliği'nde gerçekleşen de bir proletarya dikta-

törlüğü idi. Ama bu temel önemde sorun yeterince gözetilemedi ve bunun nelere yolaçtığını, görkemli bir devrimi zamanla nere- lere sürüklediğini bugün çok iyi biliyoruz. Biz bunu temel önem- de bir sonuç ve ders olarak çıkardık. Bu durumda bunun prog- ramda yer alması, hakettiği gibi vurgulanması gerekiyor.

Bu nasıl vurgulanacak? İşçi sınıfı ve emekçi kitlelerin salt üretim sürecine değil, fakat yönetim sürecine de, siyasal, kültü- rel ve düşünsel yaşam süreçlerine de etkin, dinamik ve bilinçli bir biçimde katılması, bunun uygulamada güvenceye alınması çerçevesinde yapılabilir bu vurgulama. Proletarya diktatörlüğü- nün emekçi insanın her açıdan özgürleştirilmesinin bir aracı ve teminatı olması için ne söylenmesi gerekiyorsa o söylene- rek yapılabilir bu. Proletarya diktatörlüğünü bu çerçevede çok daha vurgulu, gerekirse nispeten ayrıntılı bir tarzda tanımlama- lıyız, diye düşünüyorum.

Programın dili/üslubu üzerine

Cihan: Genel planda bir programın yapısı, esasları, yöntemi üzerine söylediklerimiz, gelinen yerde artık ortak bir görüşler zemini oluşturuyor. Bu konuda genel bir mutabakat var. Yoldaş- lar bu konuda çok fazla zorlanmıyorlar da. Ama bazı ek önerilerle, programın şu veya bu yönünün, alanının ya da alt bölümünün şöyle veya böyle olmasını istiyor ve bunu kendilerince gerek- çelendirmeye çalışıyorlar. Savunulan her önerinin gerisinde bir mantık, bir değerlendirme var. Bu da verimli bir tartışma zemini oluşturuyor.

Programın dili/üslubu üzerine ne söylenebilir? Bir taraf- tan partiyi ve komünistleri birleştiren bilimsel temel, ama öte yandan da sınıfın altında birleşip savaşıacağı bir bayrak; kendi istemlerini, hedeflerini ve görevlerini dile getiren militan bir mücadele bayrağı. Dilinde ve üslubunda burada, bu açıdan bir denge bulunabilmeli. Bilimsel temelini hiçbir biçimde karart-

mamak kaydıyla, bu temel üzerinde, sınıf kitlelerini ya da hiç değilse sınıfın öncü kesimini kucaklamamızı kolaylaştıracak bir üslubu, bir havayı da verebilmeliyiz programımıza.

Örneğin 1902 programı tartışmalarında Lenin diyor ki; küçük üretim önemsizleşir demeyelim, küçük üreticiler yıkıma uğrar diyelim; kapitalizmin küçük üreticiyi sürüklediği kaçınılmaz yıkımı daha vurgulu terimlerle ifade etmeye bakalım. İfade edilen düşüncenin bilimsel esasını değiştirecek hiçbir şey önermiyor. Sadece o terim yerine bu terimi tercih etmek daha isabetli, zira bu daha vurgulu, daha çok şey anlatır, diyor.

Bunun dışındaki bir takım şeyler tümüyle bir politik tercih sorunu. Örneğin Tuna yoldaş, uygun bir biçimde, tarihsel sorunlar alanına çok fazla girmesek iyi olur, dedi. Bahtiyar yoldaş ise bu fikre katılmadığını ifade etti; yaşanmış tarihsel deneyim var, ulaştığımız belli sonuçlar var; tarihsel deneyimin uyarıcı etkisini de gözetererek, proletarya diktatörlüğü sorununa temel bir yaklaşım olarak programımızda yer verebilmeliyiz ki, şimdiden geleceğin iktidarına yönelik olarak da davranış çizgimizin esası belli olabilsin, dedi. Tüm bu öneriler hep gerekçeler içeriyor, politik değerlendirmeler içeriyor, tercihler içeriyor.

Kuşkusuz Tuna yoldaşın söyledikleri sorunu küçümsediği anlamına gelmiyor. Belki de tam tersine; bu, henüz bu sorunlar incelenmeye muhtaç sorunlar olduğu ölçüde, biz bunu genel sınırları içerisinde tutup, tarihsel deneyimleri daha sağlam bir biçimde toparladıktan sonra programatik ifade vermek yoluna gidersek daha doğru olur gibi bir düşünceden ileri geliyor. Herkesin yaptığı önerinin gerisinde bir mantık var ve bu politik tercihlere göre şekilleniyor

Örneğin savaşın yıkımı ortamında sosyalizme ihanet eden İkinci Enternasyonal'in oportünist sosyal-şoven akımlarının çok özel bir hedef haline getirilmesi, 1919 programında bir tercih olmuştur. Çünkü o akımların o dönem dünya işçi hareketi

içerisindeki gücünün kırılması, devrimin başka ülkelerde de başarıyla ilerletilebilmesi için çok temel koşullardan biridir.

Öte yandan, devrimin sıcaklığı içerisinde oluşturulmuş programlara ya da tutumlara çok fazla takılmamak gerekir. Mesela, Rosa Luxemburg'un kaleme aldığı program bize çok uygun değil. Siz programınızda tutup bu türden bir ajitasyon dili kullanırsanız, bu bugünün tarihsel ortamında çok yerine oturmaz, yavan kaçır ve programınızı çok zayıflatır. Spartakistler'in programı, devrimin sıcaklığı içerisinde sınıfların karşı karşıya durduğu, meselelerin sokakta ve şiddetle/güçle çözüldüğü bir ortamda kaleme alınmış bir program. O dili siz sınıf mücadelesinin bugünkü düzeyinde kullanmaya kalkarsanız, biraz yavan kaçır, oturmaz yerine.

Komünist Manifesto'nun başarılı bir dili var. Sosyalist literatürde edebi açıdan yine Marks'ın kaleminden çıkmış bir başka metinle, *Fransa'da İç Savaş*'la kıyaslanabiliyor ancak. *Komünist Manifesto* Avrupa'da bir komünizm heyulası dolaşiyor diye başlıyor ve bu heyula ile birbirlerini suçlayan düzen güçlerini hicvederek başlıyor. Bu bir program, ama bir polemik aynı zamanda, suçlamalara ve çarpıtmalara karşı komünistlerin görüş, amaç ve tutumlarını ortaya koyan militan bir bildirge aynı zamanda, adı üzerinde bir manifesto. O, örneğin ikinci bölümde her bir konuyu ya da ilkeyi, burjuvazinin komünistlere bu konuda yönelttiği suçlamaları aktararak işliyor.

Biz şimdi böyle bir program kaleme alabilir, böyle bir dil kullanabilir miyiz? Polemik dilinde her zaman bir coşku, bir kuvvet, bir itham, militan bir karşı saldırı vardır. Biz yıkılış döneminde bir bildirge kaleme alabilir, davayı ve mücadeleyi savunurken böyle bir dil kullanabilirdik. Ama sınıf mücadelesinin daha olağan ya da daha ağır giden koşullarında, ortaya bilimsel temellere dayalı bir parti programı koyduğumuzda, parti programımızı o tür bir polemige çevirmek çok anlamlı olmaz.

Komünist Manifesto'da polemikle program örtüşüyor. Aynı

şey 1918 Alman Kasım Devrimi sonrasında *Spartakistler Ne İstiyor?* adı altında kaleme alınan program için söylenebilir. Orada da bir polemikle bir program bağdaştırılıyor. Devrim anıdır, programın bir bildirgeye dönüşmesinin çok büyük bir önemi vardır. Program orada kelimenin fiili anlamıyla da yükseltelen bir savaş bayrağıdır. Tarihi ya da stratejik bir çerçevede değil, politik ve güncel anlamıyla da yükseltelen bir bayraktır. Kendi dilini doğallığında buluyor, bu açıdan herhangi bir biçimde zorlama bir dil değil bu.

Komünist Enternasyonal programı ise çok başka bir program. Bu program, deyim uygunsa, komünist partilerine, kendi programlarını hazırlarken yaralanabilecekleri temel tezleri veriyor ve yer yer bu tezleri gerekçelendiriyor. Ama maalesef, Komintern Programı'nın ışığında hazırlanmış şu veya bu ülkeye özgü bir program örneği bulup yapı, yöntem ve üslup vb. açılardan inceleyip irdeleyemedik. Örneğin bu programdan zamanında Fransız Komünist Partisi ya da Alman Komünist Partisi'nin programı için süzölmüş yapı nedir? Bunları örnekleri üzerinden görebilseydik iyi olurdu. Yalnızca Alman Komünist Partisi'nin 1930'lardaki programının belli bölümlerini bulabildik, bu ise tam bir fikir vermiyor.

Verimli ve amaca uygun bir tartışma yöntemi

Osman: Biz burada işçi sınıfının iktidar programını ortaya çıkarmaya çalışırken, aynı zamanda program yapmayı da öğreniyoruz. Tartışmalarımızın böyle bir yanı da var. Küçük-burjuva halkçı akımların programları düzeyinde bir program ortaya çıkarılmak istenseydi, bence buradaki her bir yoldaşımız bunu yazabilirdi. Ama şimdi burada farklı bir kültür ortaya konuluyor. Bir yandan öğreniyoruz, bir yandan da öğrendiklerimizin ışığında, bu işi nasıl kotarabileceğimizi ortaya koyma-

ya çalışıyoruz. Lenin de Nisan'dan (1917) sonra böyle yapmış, programı partinin ileri kadrolarıyla tartışmış, bununla da yetinmemiş, bütün parti üyelerini programın hazırlanması süreçlerine dahil etmiştir. *Pravda*'da bu sorunların tartışılmasını teşvik etmiştir.

Burada yapılan tüm önerilerin bir mantığı var. Örneğin, ben birinci oturumda sosyalizmin tarihsel mirasına ilişkin bir takım önerilerde bulundum. Dünyada ve Türkiye'de bir dönemin bittiğini ilan eden bir hareketin proletarya diktatörlüğü ile bağlantılı bir şeyler söylemesi gerektiğini düşünüyordum. Bu, programın içerisinde ayrı bir ara başlık olarak düşünülebilir, ulusal sorunda düşünüldüğü gibi. Ya da bazı yoldaşların önerdiği gibi bu yalnızca bir cümle de olabilir. Ama bir tarihsel miras var ve o tarihsel mirasla ilgili bizim önemli saptamalarımız var. Bir dönemin bittiğini, yeni bir dönemin başladığını söylüyoruz. Bu nedenle, bununla ilgili birşeyler söyleyebilmeliyiz program üzerinden.

Bunu şundan dolayı söylüyorum. Tüm yoldaşlar en iyisini nasıl yapacağımız çerçevesinde kaygılarını ortaya koyuyorlar. Fazlalıklardan arınmış, nesnellikten süzülmüş, sınıfa açıktan/cepheden iktidarın için savaşmalısın diyen bir programı, bütün açıklığı ve sadeliği ile nasıl ortaya koyacağız? Saptanmışlar noktasında tahlile kaçmaksızın, yoruma kaçmaksızın, varolanı açıkça ortaya koyan, çözümü de ortaya koyan bir tarzı nasıl tutturacağız kaygısı bu. Bu çerçevede, burada yaptığımız tartışmaların çok anlamlı ve önemli olduğunu düşünüyorum.

Bayram: Programımıza uluslararası komünist hareketin deneyimlerinin yansımaları, hiç de bunların herbiri için ayrı bir başlık açılmasını gerektirmiyor. Biz bunları bir cümle formu içerisinde de yerleştirebiliriz.

Örneğin, uluslararası deneyimler, sosyalist insanın yalnızlaşması, kendi içinde amaçlaşması, buradan giderek milliyetçi eğilimlere kayması vb., bizim bunu polemik havasında koymamız gerekmiyor. Bunu Türkiye devriminin tanımlanması çer-

çevesinde de koyabiliriz. "Türkiye devrimi, kendisini dünya devriminin bir parçası olarak görür. Kendisini onun başlangıcı olarak alır. Onun bir kaldıracıdır" vb. türden cümlelerle de ifade edebiliriz. Böyle bir cümlenin ardında koca bir dönem değerlendirilmesi vardır. Biz Türkiye devrimini bu şekilde tanımladığımızda bir polemik yapmıyoruz, burada bir durum ve tutum saptıyoruz. Örneğin dünya devriminin bir başlangıcı olarak görüyoruz, kendi içinde amaç olarak görmüyoruz. O toplamı içerisine oturttuğumuzda, devrim süreçlerine ilişkin eleştirilerimizi de zaten kapsamış olur.

Ya da programımızda komünist işçi partisi ile ilgili kısa bir bölüm ya da tanım yeralacaksa, bunun içerisinde de ifade edebiliriz. Toplam deneyimin süzülmediği bir cümle içerisinde, belli vurguları da içerecek biçimde, partimiz şöyle şöyle bir partidir, deriz. Yaptığımız vurgular, aynı zamanda, işçi hareketi içindeki sapmalara karşı mücadeleyi de karşılayacak biçimde de olabilir. Böylece programımız sözcük tasarrufu da yapmış, bir işçinin-emekçinin belleğinde daha fazla yer edebilecek bir form kazanmış olur diye düşünüyorum.

Kendi dönemimizin özgünlükleri ve programımız

Ceren: Yaptığımız tartışmalarda, programımızın klasik form üzerinden hazırlanması gerektiğini; yeni kurulan bir parti olduğumuzu; bu çerçevede de bunun en doğrusu olacağını belirtmiştik. Ama bu klasik forma uygunluk, yer yer bizi sınırlayan belli kaygılar da yaratabiliyor. Tartışmalardan çıkartabildiğim bir şey bu. Şöyle olursa klasik forma uygun olmaz türünden kaygılar bunlar. Kuşkusuz gerisinde mümkün olduğunca özlü tutmak gibi bir kaygı var. Böyle olsa bile, bu türden kaygıların bizi aşırı, ya da gereğinden fazla sınırlamamasına da dikkat etmek durumundayız.

Elbetteki programımız en temel esasları içerecek, en gerekli olanı en özlü bir biçimde koyacak. Ele alacağı sorunları gerekçelendirmeden, temel tezler halinde ifade edecek. Ama özgünlük dediğimiz bir olay da var. İlk dönemin özgünlükleri, ikinci olarak da kendi ülkemizin özgünlükleri. Örneğin ben, proletarya diktatörlüğü meselesinin, dönemin özgünlükleri, daha doğrusu içinden geçtiğimiz tarihsel sürecin özellikleri çerçevesinde, oldukça önemli olduğunu düşünüyorum. İşte, klasik forma uygun bir tarzda, bu belli saptamalar üzerinden yapılır, ayrıca da gerekirse programın ötesinde bir gerekçelendirmenin konusu olabilir biçimindeki görüşlere katılamıyorum. Tam tersine, bu sorun daha kapsamlı bir biçimde bizzat programda yer almalı. Bu bakımdan da Bahtiyar yoldaşın söylediklerine katılıyorum. Kuşkusuz özlü, fakat daha kapsamlı bir biçimde bu soruna yer verebileceğimizi düşünüyorum.

Kürt ulusal sorunu için de aynı şey geçerli. Kürt ulusal sorunu Türkiye açısından konjonktürel bir olay değildir. Ben olaya PKK'nın ya da Kürt ulusal hareketinin/mücadelesinin bugün geldiği düzey üzerinden de bakmıyorum. Onun ötesinde, bu sorun Türkiye'nin çok temelli bir sorundur. Türkiye devrimi açısından çok özel önem taşıyan bir sorundur. Bu çerçevede belli bir yer verilmesi gerektiğini düşünüyorum. Bu nihayetinde çok uzun boylu bir şey de olmayacaktır. Ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı gibi bir cümlede özetlenen biçimde değil, ama biraz daha kapsamlı bir şekilde, bu sorunun Türkiye açısından taşıdığı önemi de ortaya koyan, ayrı bir alt başlık altında ele alabileceğimizi düşünüyorum. Aynı şekilde tarım sorunu için de geçerli bu söylediklerim.

Dolayısıyla, klasik forma uygun olup olmama ya da özlü olma kaygılarıyla çok fazla hareket etmeyelim diyorum. Bu da bizim kendi tercihimiz olur.

Semih: Programın yapısı, yöntemi, dili, vb. sorunları tartışırken, aslında, bazı noktalar ortaya çıktı. Biz programımızda

söylemek istediğimiz şeyi en özlü bir şekilde ifade ederek ortaya koyacağız. Bu ne anlama geliyor? Bahtiyar yoldaşın verdiği örnek aslında sorunu çok güzel ifade ediyor. Biz sosyalizmin tarihsel deneyimleri üzerine bir sürü tartışma yapmış ve bazı köşe taşları koymuşuz. Bunun geliştirilmesi, sürdürülmesi gereken bir tartışma olduğunu söylüyoruz. Ama şu ana kadar ortaya koyduklarımızın da, gerçekte oldukça ciddi değerlendirmeler olduğunu söylüyoruz. Ve buradan süzüp bir şey çıkartıyoruz; örneğin, özgür emekçi bireylerin yönetime etkin ve bilinçli katılımının proletarya diktatörlüğünün en temel işlevlerinden biri olduğunu, programımızın bu amacı ve bunun güvenlerini tanımlaması gerektiğini söylüyoruz.

Kuşkusuz bunu, bu şekilde ifade edilmesi için değil, fakat bir programda formülasyonlarda izlenen yöntem açısından söylüyorum. Program koca bir birikimin süzülmesi anlamına geliyor. Bu nedenle belli noktaları ya da belli konuları program metninde özlü bir şekilde bir yerde ifade edebiliyorsak, ek olarak uzun bir bölüm ayırma ihtiyacını zaten duymayacağız.

Mesela dünya devrimi ayrı bir tartışma olarak ele alınabilir. Örneğin RSDİP'in 1903 programında, başlangıç bölümünde, kapitalizmin ortaya çıkış sürecini proletaryanın dünya çapında ortak hareketine bağlayan bir vurgu var. Örneğin biz de dünya devrimi üzerine söyleyeceklerimize emperyalizm bölümünde yer verebiliriz, bunu yaptığımız tartışmaların özlü bir ifadesi olarak ortaya koyabiliriz.

Buradaki tartışmalardan şu an yalnızca belli sonuçlar çıkarabiliriz. Ayrı bir ulusal sorun bölümü olsun mu? Yoksa bunu diğer bölümler içerisinde birkaç madde halinde mi koyalım? gibi tartışmalar yapıyoruz. Bence bu tür sorunlar ve dolayısıyla tartışma, asıl olarak taslak metin üzerinde tartışma başladığında net bir biçimde bir sonuca bağlanabilecektir. Biçime önceden karar vermek, bu konuda bir ortak görüş oluşturmak kuşkusuz bir ihtiyaç. Klasik parti programı formuna uygun bir

program tercih etmemiz gerektiği üzerinde zaten halihazırda bir mutabakat vardır. Bu bizim için bir veri. Ama nerede ne kadar bir esnemeye gideceğiz, neyi nasıl formüle edeceğiz; bunu *Program Taslağı*'mız üzerinden daha rahat tartışma imkanımız olacak. Bu çerçevede burada daha çok yöntemi ve çeşitli argümanları, bunların gerekçelendirilmesini ortaya koyarak, soruna nasıl bakmamız, nasıl yaklaşmamız gerektiğini açıyoruz. Bunlar üzerinden belli ortak noktalara ulaşmaya çalışıyoruz. Şu anki tartışmanın asıl amacı ve işlevi de bu zaten. *Program Taslağı*'nı tartışmaya geçtiğimizde, işin bu yanını önden hallettiğimiz için, bu sayede daha rahat bir tartışma yapabileceğiz.

“ ... Devrimci bir parti siyaset sahnesine herşeyden önce bilimsel temellere oturan devrimci bir programla çıkar. Zira programında kendi ilkelerini, temel amaçlarını, bu amaçlara ulaşmanın yol ve yöntemlerini ortaya koyacak, bunu dosta düşmana ilan edecektir. Engels'in sık sık tekrarladığımız güzel sözleriyle, dostun düşmanın gözü önünde göndere bir bayrak çekilecektir ve parti hakkında bu bayrağa bakılarak bir ilk hüküm verilecektir...”

“İkincisi; devrimci bir parti programı kurulu düzene ve egemen sınıfa karşı bir savaş ilanıdır. Ortaya devrimci bir program koymak, mevcut toplumun çözümsüzlüklerine karşı devrimci bir çözüm platformu sunmak ve bu temel üzerinde bir savaş ilan etmek demektir. Bir parti programı dostun düşmanın önünde göndere çekilmiş bir bayraksa eğer, düşmana karşı bu bayrak altında savaşılacak, temel hedeflere bu bayrak altında yürünecektir...”

“ Üçüncüsü; bir program, bu ilk iki temel özelliğinin de bir gereği olarak, bir partinin üzerinde yükseldiği, parti güçlerinin üzerinde kenetlendiği, kendi irade ve eylem birliklerini ifade ettikleri, bu birliği pekiştirdikleri bir zemindir. Bu demektir ki, irade ve eylem birliğimiz programınız temeli üzerinde yeni bir kuvvet kazanacak, perçinlenecektir. Program, birliğimizin gerçek temeli ve harcı olacak, bizi birbirimize kenetleyen sağlam ve kuvvetli bir bağ olacaktır...”

ISBN 975-7271-23-3

Fiyatı: 2 250 000 TL. (KDV dahil)